Rev. J. C. Muraida

РУКОВОДСТВО

до науки

МАЛОГО КАТЕХИСМУ

опрацёвавъ

АЛЕКСІЙ ТОРОНЬСКІЙ,

священникъ Епархіи Перемыскои съ ôтличіемъ крылошаньскимъ, совѣтникъ Митрополитальнои Консисторіи и професоръ науки религіи при ц. к. реальнôй высшôй гимназіи въ Дрогобычи.

Цѣна 50 кр. а. в.

ЛЬВÔВЪ, 1884.

Накладомъ Редакціи „Руского Сіона“.

РУКОВОДСТВО

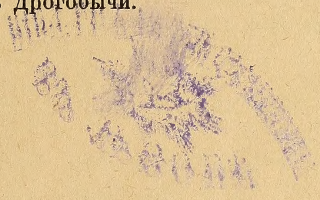
до науки

МАЛОГО КАТЕХИСМУ

опрацёвавъ

АЛЕКСІЙ ТОРОНЬСКІЙ,

священникъ Епархіи Перемыскои съ ôтличіемъ крылошаньскимъ, совѣтникъ Митрополитальнои Консисторіи и професоръ науки религіи при ц. к. реальнôй высшôй гимназіи въ Дрогобычи.

Накладомъ Редакціи „Руского Сіона“.

ЛЬВÔВЪ, 1884.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка,
пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

Введенье.

Никто не заперечитъ, що до найважнѣйшихъ наукъ, котрѝ маютъ на цѣли выхованье молодого поколѣня и просвѣту народа, належитъ наука религіи, — бо не може бути бесѣда о просвѣтѣ тамъ, где найважнѣйшѝ вопросы житя: початокъ и цѣль чоловѣка, его становиско въ свѣтѣ и обовязки взглядомъ Бога, себе самого и ближнёго, не суть розясненѝ; — не може бути бесѣды о правдивômъ выхованю тамъ, где не даеся моральнои пôдставы цѣлому житю, на котрôй опершися, мôгъ бы чоловѣкъ крѣпко ставити чоло всѣмъ покусамъ и бурямъ, на якѝ житье есть выставлене. А все то безъ религіи есть неможливе. Для того то и законы школьнѝ значный натискъ кладутъ на науку религіи въ школахъ народныхъ. Никомужъ бôльше на тôй науцѣ залежати не повинно, якъ церкви, котра есть розсадницею религійно-моральnого житя, — и еѣ слугамъ священникамъ, котрѝ силою свого званя довжнѝ бути сторожами религіи и моральности.

Заниманося вопросомъ: о скôлько на священникахъ тяжитъ обовязокъ учити въ школѣ религіи? — Уставы школьнѝ накладаютъ сей обовязокъ на душпастырей, и лишь при тыхъ школахъ, где наука религіи тыждневo выноситъ сѣмнайцять годинъ, уставы школьнѝ припускаютъ осôбного платного за то катехита. Зъ другои але стороны тверджено, що душпастырѣ маютъ вправдѣ обовязокъ катехизованя въ церкви, але не маютъ обовязку ходити до школы на катехисмъ. — Однакожь, хоть бы мы и припустили, що священникъ въ душпастырствѣ поставленый вслѣдство свого — сказавъ бымь — декрету, и своеи платнѣ не мае — такъ сказати — физичного обовязку (обовязку справедливости) учити въ школѣ, — то все таки не можь заперечити, щобы ôнъ не мавъ до того обовязку моральнoго, — хоть зъ другои стороны держачися засады: достоинъ дѣлатель мзды своея, зовсѣмъ справедливымъ признаемъ, щобы священникъ за свôй трудъ въ школѣ бувъ вынагороджений. И если бы навѣть законы державнѝ забороняли священникови вступъ до школы, то довженъ бы о то упоминатися и того добиватися, бо ему, яко слузѣ религіи, на религійнôмъ выхованю молодежи залежати повинно. Если священникъ въ школѣ старанно учитъ религіи, — то лекшу мае працю въ церкви, — и его науки въ церкви суть успѣшнѣйшѝ. Катехизаціи въ церкви николи не мо-

гутъ бути такъ пожиточнѝ, якъ наука религіи въ школѣ, бо до церкви не можь завсѣгды всеи молодѣжи стягнути, въ церкви молодѣжь розмаита, не можь ужити отвѣтныхъ средствъ до пôддержаня уваги, — въ зимѣ не можь катехизовати, тôлько въ лѣтѣ: коли противно школа священникови сама дѣти наганяе, и дае теплу та выгôдну кôмнату для науки. Для того то всѣ священники, перенятѝ почутьемъ обовязку на себе принятого, ходятъ старанно до школы, и удѣляютъ въ нѣй науку религіи. Що бôльше, они займаются цѣлою школою, и наукою въ нѣй удѣляною, и чуваютъ надъ тымъ, щобы вся наука выходила религіи на користь. Для того то и епископы посылаютъ своихъ комисарѣвъ до науки религіи, котрѝ тую же надзирати маютъ.

Щобы наука религіи приносила пожитокъ, довжна бути въ належитый спосôбъ проваджена. Треба такъ поступати, щобы наука религіи була понятна, легка и пріятна для дѣтей, щобы дѣти майже всёго въ школѣ научилися, а дома потребовали тôлько припôмнути собѣ на пôдставѣ книжки то, чого научилися на послѣднôй лекціи, и тôлько повторити собѣ то, що вже зъ выкладу школьного знаютъ, щобы приготовитися на слѣдуючу лекцію. Треба умѣти въ дѣтехъ розбудити увагу и замилованье до предмету, и такъ науку попровадити, щобы та не тôлько памяти вбилася, але такожь и сердце загрѣла, и волю направила къ честнотѣ, — и такимъ способомъ сталася основою цѣлого житя. Къ тôй цѣли потреба не тôлько всѣ правила, якѝ подае катехитика и методика умѣти застосовати, але треба бути такожь паномъ цѣлого матеріялу наукового, и треба его отвѣтно до часу, якій маеся до роспорядимости, такъ подѣлити, щобы цѣлый зôставъ въ роцѣ вычерпаный, не задержуючися за надто при однôмъ и не перебѣгаючи побѣжно другого.

Алежь, помимо найщиршои волѣ не завсѣгды то удаеся. Молодый священникъ выходитъ въ свѣтъ, — иде або на сотрудництво до другого священника, котрый на него всю школу и бôльшу часть душпастырского обовязку складае, — або на завѣдательство осироченои парохіи (капеляніи), где самъ цѣле бремя душпастырского обовязку и въ церкви и въ школѣ, — и старанности о хлѣбъ насущный двигати довженъ. То, що набралося и чого не набралося теоретично на студіяхъ, треба теперь застосовати въ практицѣ. Але не кождый есть щастливый въ практичнôмъ застосованю теоретичныхъ засадъ, — часто робится експерименты, котрѝ не выходятъ въ користь ани для него самого, ани для дѣтей. Якже пожаданымъ прото буде для молодого священника практичне руководство до удѣлюваня науки религіи въ школахъ народныхъ, що найменше для першихъ лѣтъ, доки не выробитъ собѣ самъ отвѣтнои методы. Але и для старшого священника придастся оно. Идучи до школы належитъ завсѣгды приготовитися, и жаденъ учитель ани катехитъ безъ приготовленя до школы ити не повиненъ. Передъ всѣмъ довженъ ôнъ собѣ зробити плянъ на цѣлый рôкъ школьный, и приписаный матеріялъ на поодинокѝ лекціи такъ подѣлити, щобы го мôгъ належито вычерпати. Потôмъ повиненъ ôнъ передъ кождою лекціею пригадати собѣ попередню лекцію, котра була задана, котру

мы перепытали и на котрôй дальшу науку строити буде. Въ кôнци довженъ означити собѣ и обдумати матеріялъ на слѣдуючу лекцію и обмыслити перепровадженье того же. Але жь рôжнî занятя въ парохіи, въ господарствѣ и родинѣ, часомъ и слабôсть, неразъ не дозволяютъ такого приготовленя. Въ такôмъ разѣ пôдручникъ подаючій руководство въ удѣляню науки религіи, велику зробитъ прислугу.

Тî то взгляды спонукали мене до дидактичного опрацёваня Малого Катехисма Дегарба, котрый въ нашихъ бôльшеклясовыхъ школахъ въ клясѣ II-ôй уживаеся. Симъ Катехисмомъ кладеся пôдстава до дальшои катехисмовои науки, и коли ся пôдстава добре заложится, то дальша наука въ школахъ высшихъ пôйде легко и споро.

Катехитъ не повиненъ николи задавати лекціи, не переробивши еи попередъ докладно съ учениками въ школѣ. Нѣмъ однакожь поступитъ напередъ, довженъ переконатися, чи дѣти послѣдню лекцію добре умѣютъ, понеже кожда слѣдуюча наука на попереднôй опиратися повинна. Для того кождои годины належитъ напередъ перепытати задану лекцію, и ажь такъ приступити до опрацёваня и заданя новои. А, понеже давно вже узнана засада, що кожда добра наука ôтъ повтореня починаеся, для того я радивъ бы завсѣгды передпослѣдню лекцію съ повтореньемъ задавати, такъ, щобы на кожду годину були заданî двѣ лекціи, одна съ повтореньемъ, а друга нова, — такимъ способомъ кожда лекція буде два разы задана, и два разы прійде до перепытаня, разъ яко нова, другій разъ съ повтореньемъ. Такъ н. пр. коли друга лекція буде задана яко нова, то перша прійде съ повтореньемъ, на слѣдуючу знову годину, третя лекція прійде яко нова, а друга съ повтореньемъ и т. д. Се для того, щобы по перше кожда лекція лучше памяти вбилася, а по друге, щобы дитина бôльшій кругъ предмету умомъ обнимала, и связь межи поодинокими частями тогожь познавала. — Кромѣ того ще радивъ бымъ ôтъ часу до часу уряджувати повтореня, понеже звѣстна рѣчь, що наука, если не повторяеся, зъ памяти злѣтае. Матеріялъ до повтореня заданый не повиненъ однакожь бути за надто великій. Я радивъ бы кождои пятои годины уряджувати повтореня попередныхъ чотырехъ лекцій.

Науку цѣлого Малого Катехисму подѣливъ я на двацять шѣсть лекцій. На кожду лекцію взявъ я стôлько матеріялу, скôлько дѣти другои клясы, пôдготовленî вже въ першôй, при увазѣ зъ ихъ стороны, а належитôмъ опрацёваню зô стороны катехита своимъ молоденькимъ умомъ обняти змогутъ, щобы не було перетяженя, и щобы знову кожда лекція становила цѣлôсть. До такого подѣлу знадобився матеріялъ умѣщеный въ Малôмъ Катехисмѣ Дегарба, — и катехитъ довженъ до того прямувати, щобы въ стôлько лекціяхъ вычерпавъ цѣлый предметъ на другу клясу приписаный. Сежь зъ слѣдуючихъ причинъ: Въ другôй клясѣ есть на науку религіи призначена одна година тыжднево, тожь, потрутивши свята, котрî въ роцѣ припадаютъ, може катехитъ въ протягу цѣлого року школьного мати найбôльше 37—39 годинъ тамъ, где тôлько однî

(гр. к.) свята, — а 34—37 тамъ, где двояки̂ (гр. и рим̂. кат.) свята обходятся. Если же возьмемъ на увагу, що перша година на певныхъ загальныхъ приготовленяхъ и тôлько на заданю першои лекціи зôйде, если дальше прiймемъ за засаду, що кождои пятои годины мае бути повторенье чотырехъ лекцій попереднихъ, то потребуе катехитъ на выкôнченье двайцять и шести лекцій, 33 годины. Прочи̂ же годины, котри̂ могутъ зôстати (1—4, а найбôльше 6) припадутъ то на можливи̂ убытки зъ поводу непревидженыхъ слабостей и инныхъ перешкодъ, на приготовленье до испыту публичного и повторенье гдеякихъ труднѣйшихъ партій. Такожь радивъ бымъ на ту годину, на котру припадае повторенье, вже не задавати новои лекціи, щобы не було за много для дѣтей до науки, — а, понеже на тôй годинѣ вже не буде часу до переробленя и заданя новои лекціи, прото нова лекція на послѣднôй передъ повтараньемъ годинѣ задана, буде призначена на першу годину по повтаряню. Слѣдуюча таблиця покаже котри̂ лекціи на котрôй годинѣ маютъ бути переробленѝ, а котри̂ перепытани̂.

Година	Лекція до перепытаня	Лекція до переробленя
1	—	1
2	1.	2
3	1. 2.	3
4	2. 3.	4
5	3. 4.	5
6	1. 2. 3. 4.	—
7	4. 5.	6
8	5. 6.	7
9	6. 7.	8
10	7. 8.	9
11	5. 6. 7. 8.	—
12	8. 9.	10
13	9. 10.	11
14	10. 11.	12
15	11. 12.	13
16	9. 10. 11. 12.	—
17	12. 13.	14
18	13. 14.	15
19	14. 15.	16
20	15. 16.	17
21	13.14.15.16.	—
22	16. 17.	18
23	17. 18.	19
24	18. 19.	20
25	19. 20.	21
26	17.18.19.20.	—
27	20. 21.	22
28	21. 22.	23
29	22. 23.	24
30	23. 24.	25
31	21.22.23.24.	—
32	24. 25.	26
33	25. 26.	—

Зъ того видно, що кожда лекція прiйде три разы до перепытаня, прото можь сподѣватися, що цѣлый науковый матерiялъ добре вбьеся памяти дѣтей и станеся ихъ тревалою власностію.

Въ сѣмъ руководствѣ ôтступивъ емь ôтъ порядку въ Дегарба катехисмѣ захованôмъ въ тôмъ, що науку о св. Тайнахъ умѣстивъ емь передъ наукою о заповѣдехъ, а то зъ того поводу, що сей порядокъ здаеся менѣ лучшимъ и природнѣйшимъ. Наука религіи бо ôтъ першихъ лѣтъ повинна до того прямувати, щобы сущнôсть

христіяньско-католицкои церкви стала ясною души, бо ся мае бути не тôлько ядромъ всёи науки, але и цѣлого религійно-морального житя. Сяжь сущнôсть, на котру катехитъ завсѣгды притискъ класти повиненъ, залежитъ въ слѣдуючôмъ: Богъ сотворивъ чоловѣка до вѣчнои щастливости въ соединеню съ Богомъ. Але ôтъ тои цѣли ôтклонився чоловѣкъ черезъ грѣхъ. Щобы чоловѣкъ не погибъ вѣчно, зôславъ ему Богъ Спасителя, котрый за всѣхъ людей умеръ на крестѣ, Богу надоложивъ и людемъ царство небесне ôтворивъ. Але, щобы до того царства небесного прійти, треба: 1) статися оправданымъ черезъ Божу благодатъ, котру заслуживъ намъ Спаситель и котру въ церкви удѣляе Духъ св. черезъ св. Тайны, 2) выповняти заповѣди Божû, котрû жадаютъ ôтъ насъ вѣры, надѣи, любви и почести Бога, и любви ближнёго (близше означенои заповѣдями Божими). Се есть ядро религіи христ. кат. около котрого вся наука религіи кружити, и котре во всѣхъ его частехъ розвивати довжна. Къ тôй цѣли здаеся менѣ порядокъ мною захованый лучше прямувати, нежели порядокъ захованый въ катехисмѣ.

Пôсля сего руководства можь поступати такожь въ сельскихъ одноклясовыхъ школахъ, котрû зъ трёхъ ôтдѣлôвъ рôвночасно науку побираючихъ повстаютъ. Ученики першого ôтдѣлу будутъ на науку религіи приходити безъ книжокъ, бо еще читати не умѣютъ, будутъ вслухуватися въ ту науку, и катехитъ буде къ тому прямувати, щобы хоть що найважнѣйшого, для ихъ понятя приступного задержали въ памяти и въ сердци. Ученики другого ôтдѣлу будутъ приходити съ малымъ катехисмомъ Дегарба, и до нихъ то застосуе переважно катехитъ се руководство, — а ученики третого ôтдѣлу принесутъ великій катехисмъ, и будутъ того самого и въ тôмъ самôмъ порядку учитися, тôлько въ рôзширеныхъ рамахъ. Понеже въ такихъ школахъ доконче есть потребно науку религіи въ двохъ годинахъ тыжднево удѣляти, то катехитъ знайде досыть часу увзгляднити всѣ три ôтдѣлы.

Що до поступованя при науцѣ, то треба крокъ за крокомъ поволи поступати напередъ, удѣляти ученикамъ дальшихъ вѣдомостей въ малыхъ дозахъ, и не поступати дальше, закимъ черезъ ставлянье ôтдѣльныхъ вопросôвъ, не набулося переконаня, що попередне вже сталося власностію ученикôвъ. Перепытовати але треба всѣхъ ученикôвъ цѣлои клясы, щобы всѣхъ въ увазѣ удержати. Въ пôдручнику рôжнû буквы поставленû при вопросахъ, показуютъ, якъ часто катехитъ рôжныхъ ученикôвъ перепытовати довженъ.

I ЛЕКЦІЯ

Першій вопросъ въ тôмъ катехисмѣ есть такій: „На що еси тутъ на земли?“

На сей вопросъ слѣдуе ôтповѣдь: „Есмь тутъ на земли на тое, щобымь въ Бога вѣривъ, Его пôзнавъ, на Него надѣявся, Его любивъ, Ему вѣрно служивъ, и черезъ тое до неба прійшовъ.“

За тымъ слѣдуе вопросъ: „Що есть небо?“ — и отвѣтъ: „Небо есть то мѣстце вѣчнои повнои щастливости.“ — Дальше: „Зъ ôтки пôзнаешь Бога найлѣпше?“ — „Зъ вѣры христіаньскои.“ — „Що значитъ вѣрити?“ — „Вѣрити есть то мати щось за правду (истину) для того, понеже Богъ тое сказавъ и свята церковь вѣрити подае.“ — За тымъ слѣдуе шѣсть правдъ, котрѝ христіянинъ передъ всѣмъ вѣрити повиненъ. — Всё тое становить Вступъ катехисма, за котрымъ въ первôмъ Дѣлѣ слѣдуютъ: „Правды, котрѝ кождый христіянинъ знати и вѣровати повиненъ.“

Здаеся на першій поглядъ, що сей Вступъ есть такъ легкій и приступный, що вывченье его жаднои трудности не справитъ, — тымчасомъ такъ не есть, понеже матеріялъ въ нѣмъ есть богатый и много абстракціи. Вже самъ отвѣтъ на першій вопросъ мѣститъ въ собѣ такъ много матеріялу, що дитина зъ всёго того, хоть и выучится на память — одного образу, котрый бы живо въ души зôставъ, вытворити собѣ не въ станѣ. Ще для дитины не понятно, що то есть вѣрити въ Бога, а що пôзнавати Его, чи то есть тое само, чи нѣтъ? Що найбôльше то може дитина поняти, що значитъ „вѣрити въ Бога“ — то есть признавати, що Богъ есть. Рôвножь ще и понятье надѣѣ есть дитинѣ чуже. Кромѣ того, нѣмъ чоловѣкъ знае, на що ôнъ есть на свѣтѣ, напередъ довженъ ôнъ знати: „Чимъ ôнъ есть и ôтки взявся на свѣтѣ?“ — Для тогожь гадаю, що катехитъ такожь науку катехисму ôтъ того вопроса зачати довженъ, и такъ его напровадити на тое, по що ôнъ есть на земли, выкористуючи тѝ вѣдомости религійнѝ, котрѝ дитина вже зъ першои клясы принесла. Затѣмъ менше бôльше въ слѣдуючій способъ попровадитъ ôнъ науку:

„Чимъ ты еси?“ — „Чоловѣкомъ.“

Тутъ може катехитъ черезъ вопросы, отвѣты и рôжнѝ напроваджения показати на рôжницю межи чоловѣкомъ и звѣрятемъ.

„Чи есть бôльше людей на земли подôбныхъ до тебе?“

„Есть ихъ дуже много.“

„Где они мешкаютъ?“

„По селахъ и мѣстахъ.“

Знову катехитъ въ короткости оповѣсть дѣтямъ, що земля есть велика и просторна, мае много краѣвъ, и всюды суть люди подôбнѣ до насъ. Хоть они рôжно говорятъ, и рôжно убираются, все таки суть то люди такѣ, якъ и мы, нашѣ ближнѣ и братя, котрыхъ мы любити повиннѣ.

„Ктожъ сотворивъ всѣхъ людей?“

„Богъ ихъ сотвовивъ.“ И заразъ велитъ катехитъ въ короткости оповѣсти, якъ Богъ сотворивъ першихъ людей, що дѣти вже зъ першои клясы знати повиннѣ.

„Зъ чогожь повстае чоловѣкъ?“

„Зъ тѣла и душѣ.“

„Зъ чого взяте тѣло?“ — „Зъ землѣ.“

„Ôтки душа?“ — „Душу Богъ сотворивъ и вотхнувъ въ чоловѣка.“

„Якъ же называемъ Бога для того, що насъ сотворивъ?“

„Нашимъ Сотворителемъ.“

Такъ есть, Богъ есть нашимъ Сотворителемъ, бо насъ сотворивъ. Ôнъ есть такожь нашимъ найвысшимъ Паномъ и найбôльшимъ Добродѣемъ, бо Ôнъ насъ удержуе и всё намъ дае, що до житя потрѣбне. — Чимъ же есть Богъ для насъ? — „Нашимъ Сотворителемъ.“

„Для чого?“ — „Бо насъ сотворивъ.“

„Чимъ ще есть Богъ для насъ?“ — „Нашимъ Паномъ и Добродѣемъ.“

„Для чого?“ — „Бо насъ удержуе и всё намъ дае.“

Понеже Господь Богъ для насъ есть такъ добрый, що насъ сотворивъ и намъ всё дае — здоровье и всё, що маемъ, то за тое повиннѣ мы Его любити, а понеже есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ, повиннѣ мы Ему служити; — а надъ все повиннѣ мы въ Бога вѣрити и старатися Его пôзнати.

„Що виннѣ мы Богу за тое, що насъ сотворивъ, и всё добро намъ дае?“

„За тое повиннѣ мы Бога любити.“

„Що виннѣ мы Богу для того, що есть нашимъ найвысшимъ Паномъ?“ — „Виннѣ мы ему служити?“

„Що виннѣ мы ще Богу?“

„Виннѣ мы ще въ Бога вѣрити и Его пôзнавати старатися.“

„А чи Богъ дасть яку нагороду тымъ, що въ Него вѣрятъ, Его любятъ и Ему служатъ.“

„Дасть вѣчну щастливôсть въ небѣ.“

Такъ есть мои дѣти, Богъ тыхъ, що въ Него вѣрятъ, Его любятъ и Ему служатъ, дасть вѣчну щастливôсть въ небѣ. И треба вамъ знати, що на тое Богъ людей сотворивъ, а щобы они въ Бога вѣрили, Его любили и Ему служили, и за тое потôмъ въ небѣ вѣчно щастливыми були.

„На що Богъ сотворивъ людей?“ „Щобы въ Бога вѣрили и пр.“

„На що люди жіютъ на свѣтѣ?“ „Щобы въ Бога вѣрили и пр.“

„На що ты жіешь на свѣтѣ?“ „Щобымь въ Бога вѣривъ и пр.“ И сего досыть на першу лекцію. Проче зъ Вступу можь оставити и переступити до науки о Бозѣ; — а вычисленье шести правдъ вѣры, котрѝ кождый христіянинъ вѣрити повиненъ, зоставити на пôзнѣйше, тымъ бôльше, що въ дальшихъ Дѣлахъ катехисму правды вѣры идутъ въ иннôмъ порядку; а вытверджены тыхъ шести правдъ на самôмъ вступѣ науки катехисмовои було бы и трудне, и механичне, и безъ користи.

II. ЛЕКЦІЯ.

Друга лекція науки опираеся на першôй. Для того, нѣмъ катехитъ поступитъ дальше въ наущѣ, напередъ перепытае першу лекцію цѣлкомъ тымъ самымъ порядкомъ, якъ ю задававъ, щобы переконатися, чи дѣти задержали то въ памяти, чого ихъ першои лекціи учивъ. Если найдутся гдеякѝ недостаточности, то заразъ ихъ справитъ и доповнитъ, и зверне свою увагу особливо на тое, що побачитъ недостаточнымъ, и що дѣтемъ найбôльше труднымъ и не конче понятнымъ покажеся. На тое може катехитъ обернути пôвъ годины, — а другу половину годины оберне на слѣдуючу лекцію.

Держачися катехисма, перейде онъ до науки о Бозѣ.

„Казали мы, — що Богъ на тое насъ сотворивъ, щобы мы въ Него вѣрили, Его любили и Ему служили. А щобыжь въ Бога вѣрити и Его любити, то треба намъ напередъ знати кто есть Богъ?“

— „Що треба намъ знати, абы можь въ Бога вѣрити и Его любити и Ему служити? скаже А.

„Треба намъ знати кто есть Богъ.“

„Повторитъ тое еще Б. и В. — Такъ есть дѣтоньки, намъ треба знати кто то есть Богъ? Чи то есть панъ можный, — чи добрый? — бо если того не знаемъ, то ани Его любити, ани Ему служити не можемъ. Але мы вже нынѣ говорили кто есть Богъ. Якже мы тое говорили? чимъ есть Богъ? скаже Г.“

„Богъ есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ.“

„Такъ есть, добре сказавъ есь: Богъ есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ. Але чи Богъ тôлько людей сотворивъ?“

„Богъ сотворивъ небо и землю и цѣлый свѣтъ.“

„Добре! Богъ сотворивъ небо и землю и цѣлый свѣтъ, для того чіимъ Сотворителемъ есть Богъ?“

„Неба и землѣ и цѣлого свѣта.“

„Чіимъ Паномъ есть про тое Богъ?“

„Есть про тое Паномъ неба и землѣ и цѣлого свѣта.“

„Ктожь есть теперь Богъ?“

„Богъ есть Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ неба и землѣ и цѣлого свѣта.“

Повторитъ тое одинъ, другій и третій.

„Для чого Богъ есть Сотворителемъ неба и землѣ и цѣлого свѣта? скаже Д.“

„Для чого есть найвысшимъ Паномъ цѣлого свѣта? скаже Ж.“

„Кто есть Богъ? скаже еще разъ О.“

„Коли знаемъ: кто есть Богъ, то еще намъ треба знати где Богъ есть? Ано, кто знае где Богъ есть?"

На сей вопросъ може котра дитина отповѣсть, що „въ небѣ." Тогды запытае катехитъ: „а на земли чи нѣтъ Бога?"

„Есть." — „А межи нами чи есть Богъ?" — „Есть."

„Гдежь есть про тое Богъ?"

„Богъ есть на небѣ и на земли и всюды."

„Повторитъ тое еще П. и С. Есть Богъ всюды а всюды — для того называеся всюдысущій. — Якъ называемъ Бога, для того, що всюды есть?"

„Всюдысущимъ."

„Богъ есть всюдысущій, бо есть всюды; — а чи есть Онъ межи нами?" — „Есть."

„Чи можемъ мы Бога видѣти межи нами?"

„Нѣтъ — не можемъ."

„Чомужь не можемъ видѣти Бога, коли есть межи нами?"

Тутъ катехитъ може знову рôжнѝ отвѣты отримати, якъ н. пр. „бо есть невидимый" — або „бо не мае тѣла" — або „бо есть духъ." Пôсля тыхъ отвѣтôвъ напровадитъ онъ дѣтей на тое, що Богъ есть Духъ, и що духъ есть невидимый, — и що не мае тѣла.

„Чи чоловѣкъ есть духъ?"

„Нѣтъ — чоловѣкъ повстае зъ души и тѣла."

„Яке есть тѣло — и до чого подôбне?"

„Тѣло есть видиме — и подôбне до инныхъ рѣчей въ свѣтѣ."

„А душа есть также видима?"

„Нѣтъ!"

„Коли ты учишся, мыслишь, пригадуешь собѣ щось, — ктожь то робитъ, — чи душа чи тѣло?"

„Душа."

„Такъ есть: душа, бо тѣло безъ души есть мертве, якъ тое дерево. Душа мыслитъ, бо душа мае розумъ. Що мае душа?"

„Душа мае розумъ."

„Такъ якъ наша душа мае розумъ, такъ и кождый духъ мае розумъ. Чи знаешь еще якѝ духи кромѣ души нашои? — Знаю — ангелы суть духи."

„Чи маютъ ангелы розумъ?"

„Маютъ бо суть духи."

„Такъ есть и ангелы суть духи и маютъ розумъ такъ, якъ и наша душа. Тôлько ангелы суть высшѝ, сильнѣйшѝ, доскональшѝ духи, для того и розумъ маютъ доскональшій, а нежели мы. А Богъ есть найвысшій и найдоскональшій Духъ, для того и розумъ мае найдоскональшій. — Скажижь намъ теперь М. чи ты маешь душу?"

„Маю."

„Чи можь видѣти твою душу?"

„Нѣтъ, бо есть духъ."

„А мае твоя душа розумъ?"

„Мае."

„Чи ангелъ есть духъ?" — „Есть."

„Чи ангелъ мае розумъ?" — „Мае."

„Кто есть высшій духъ, — душа чи ангелъ?“ — „Ангелъ.“

„Ктожь мае доскональшій розумъ, — душа чи ангелъ?“ — „Ангелъ.“

„А якій духъ есть Богъ?“

„Богъ есть найвысшій и найдоскональшій духъ.“

„Якій розумъ мае Богъ?“

„Богъ мае найвысшій и найдоскональшій розумъ.“

„Тожь памятайте собѣ, що Богъ есть найвысшій и найдоскональшій духъ, тѣла не мае, але мае розумъ найдоскональшій.“

„Повтори тое Т., У. и В.“

„Якъ мы перше сказали кто есть Богъ?“

„Богъ есть Сотворителемъ неба и землѣ и найвысшій Панъ неба и землѣ и цѣлого свѣта.“

„А теперь якъ казали мы кто есть Богъ еще?“

„Богъ есть найвысшій и найдоскональшій духъ, котрый не мае тѣла, але мае найдоскональшій розумъ.“

„Добре, мои дѣтоньки, Ботъ есть найдоскональшій Духъ, Сотворитель и Панъ цѣлого свѣта.“

„Скажи тое Ш. и Щ.“

„Скажи но менѣ Ф. до чого служитъ розумъ?“

„Щобы пôзнавати щось и учитися.“

„Такъ есть, розумъ маемъ на тое, щобы мы могли пôзнавати всё, що около насъ дѣеся и що около насъ есть. Коли жь Богъ мае найдоскональшій розумъ, и коли Богъ всюды есть, то Онъ всё знае, що где дѣеся, хоть бы оно и не знати якъ було скрыте. Знае Богъ навѣть нашѝ мысли. И не тôлько тое знае, що теперь есть, але и тое що було и буде. — Що Богъ знае скаже У?“

„Богъ знае всё.“

„Чи може передъ Богомъ що укрытися?“ — „Не може.“

„Чи знае Богъ нашѝ мысли?“ — „Знае.“

„Чи знае Богъ тôлько тое, що теперь дѣеся, чи также и тое, що дѣялося и дѣятися буде?“

„Богъ знае всё, що есть и що було, и що буде.“

„Богъ знае всё, и для того называемъ Его всевѣдучимъ. — Якъ называемъ Бога для того, що Онъ всё знае?“

„Всевѣдучимъ.“

„Якъ называемъ Бога для того, що всюды есть?“ — „Всюдысущимъ.“

„А якъ для того, що всё знае?“ — „Всевѣдучимъ.“

„Казали мы що Богъ сотворивъ свѣтъ. Чи бувъ отже Богъ еще, нѣмъ свѣтъ стався?“

„Бувъ — бо Богъ свѣтъ сотворивъ.“

„Такъ есть Богъ бувъ еще, нѣмъ той свѣтъ стався, — Онъ не мае жадного початку, и жадного кôнця мати не буде. Завсѣгды бувъ, есть и буде. И для того называеся вѣчнымъ. — Чи мавъ Богъ початокъ?“

„Нѣтъ не мавъ.“

„Чи буде Богъ мати конецъ?“ — „Не буде.“

„Якъ Бога про тое называемъ?“ — „Вѣчнымъ.“

„Що значитъ, що Богъ есть вѣчный?“ скаже Н.

„Уважайтежь дѣти! повторимъ теперь въ короткости тое, чого мы нынѣ научилися. Уважайте! я буду ставляти пытаня, а вы менѣ отповѣдайте.“

„Кто есть Богъ?“ — „Кто еще есть Богъ?“ — „Где есть Богъ?“ — „Якъ Его про тое называемъ?“ — „Що то значитъ же Богъ есть Духъ?“ — „Чого Богъ не мае?“ — „Що Богъ мае?“ — „Що пôзнае Богъ Своимъ найдоскональшимъ розумомъ? — Якъ Его для того называемъ?“ — „Чи мавъ Богъ початокъ — и чи буде мати конецъ? — Якъ Его для того называемъ?“

„А теперь еще скажѣтъ менѣ кôлько есть Богôвъ?“

„Есть тôлько одинъ Богъ.“

„Такъ! есть тôлько одинъ Богъ, бо той одинъ Богъ есть всюды, и на небѣ и на земли, — бо той одинъ Богъ завсѣгды бувъ, есть и буде. Для того не може бути бôльше Богôвъ — есть тôлько одинъ Богъ. Для чого есть тôлько одинъ Богъ? — скаже менѣ А.“

„Теперь перечитаемъ то всё зъ книжки.“ При читаню катетехитъ переконовуеся черезъ пытаня, чи дѣти всё розумѣютъ? Если бы чого нерозумѣли, то пояснитъ, а пôсля потребы и выкрыслитъ, чого однакожь въ сѣй лекціи потреба не заходитъ. По перечитаню зъ книжки, если часъ позволитъ, еще разъ повторитъ катехитъ съ учениками сю нову лекцію, — и велитъ ученикамъ научитися зъ книжки заданои лекціи, и повторити собѣ лекцію попередну.

III. ЛЕКЦІЯ.

Третя лекція зачинаеся знову ôтъ повтореня двохъ попереднихъ лекцій подôбно, якъ зачиналася лекція друга, съ тою тôлько рôжницею, що першу лекцію вже тôлько въ короткости перепытае катехитъ, а другу подрôбно такъ, якъ була задавана. Въ кôнци пріостане катехитъ на правдѣ, що есть лишь одинъ Богъ.

„Есть тôлько одинъ Богъ, однакожь треба вамъ знати, що въ однôмъ Бозѣ суть три особы: Отець, Сынъ и Духъ св. — Кôлько есть Богôвъ? скаже А.“

„Есть тôлько одинъ Богъ.“

„Для чого есть тôлько одинъ Богъ? скаже Б.“

„Для того, що той одинъ Богъ есть всюды на кождôмъ мѣстци, и завсѣгды бувъ, есть и буде.“

„А кôлько есть особôбъ въ Бозѣ? скаже В.“

„Въ Бозѣ суть три особы.“

„Якъ тû три особы называются? скаже Г.“

„Отець, Сынъ и Духъ св.“

„Тожь видите суть три особы въ Бозѣ: Отець, Сынъ и Духъ св., — кожда зъ тыхъ особôбъ есть особа Божа, бо Отець есть Богъ Сынъ есть Богъ и Духъ св. есть Богъ.“

„Кто есть Отець? скаже Д.“

„Отець есть Богъ.“

„Кто есть Сынъ? скаже Е.“ — „Сынъ есть Богъ.“

„Кто есть Духъ св.? скаже Ж.“ — „Духъ св. есть Богъ.“

„Якѝ то суть тѝ три особы? скаже З."
„Тѝ три особы суть Божѝ."
Понеже вывченьеся сего таинства вѣры есть рѣчею памяти, для того то тѝ вопросы катехитъ по кôлька разôвъ съ учениками повторитъ, ажь доки не переконаеся, що всѣ ученики вытвердили тое на память. По тôмъ запытае:
„Котра есть перша особа Божа? скаже И." — „Отець."
„Котра есть друга особа Божа? скаже К." — „Сынъ."
„Котра есть третя особа Божа? скаже Л." — „Духъ святый."
„Теперь треба еще вамъ знати, для чого Отець есть перша, Сынъ друга, и Духъ св. третя особа Божа. Тожь слухайте: Отець есть перша особа для того, що отъ никого не походитъ, тôлько есть самъ отъ себе."
„Для чого Отець есть перша особа Божа? скаже М."
„Для того, що Отець ôтъ никого не походитъ, и есть самъ ôтъ себе."
Скаже тое еще А., И., С. и Ш."
А теперь запытаемся, для чого Сынъ есть друга особа Божа?
„Для того, що Сынъ есть отъ Отця робженый, и для того то также называеся Сыномъ. — Для чого друга особа называеся Сыномъ? скаже Р."
„Для того, що отъ Отця есть рожденый."
„Для чого Сынъ есть другою особою Божою? скаже Н."
„Для того, що отъ Отця есть рожденый."
„А чи Отець есть также рожденый отъ кого? скаже О."
„Нѣтъ, Отець не есть отъ никого рожденый, Отець есть самъ отъ себе."
„Памятайтежь собѣ добре мои дѣти: Отець отъ никого не есть рожденый, тôлько есть самъ отъ себе; а Сынъ есть отъ Отця рожденый. Скаже намъ тое еще Б., У. и Ф."
„А теперь слухайте дальше: Духъ святый походитъ отъ Отця и Сына. — Отъ кого Духъ св. походитъ? скаже Х."
„Духъ св. походитъ отъ Отця и Сына."
„И для того то Духъ св. называеся третя особа Божа, бо походитъ отъ Отця и Сына. Для чого Духъ св. называеся третя особа Божа? скаже Ш."
„Для того Духъ св. называеся третою особою Божою, що походитъ отъ Отця и Сына."
„Котра есть перша особа Божа?" — „Котра есть друга особа Божа?" — „Котра есть третя особа Божа?" — „Отъ кого походитъ Отець?" — „Отъ кого есть Сынъ рожденый?" — „Отъ кого походитъ Духъ св.?" — „Для чого Отець есть перша особа Божа?" — „Для чого Сынъ есть друга особа Божа?" — „Для чого Духъ св. есть третя особа Божа?" — „Тыми вопросами перепытае катехитъ ученикôвъ цѣлои клясы такъ, щобы всѣмъ та наука добре памяти вбилася.
По перепытаню скаже дальше ученикамъ: „Всѣ тѝ три особы Божѝ разомъ можемъ назвати однымъ именемъ: пресвятая Тройца. Якъ всѣ три особы Божѝ разомъ однымъ именемъ назвати можна? скаже Щ."

„О трехъ особахъ Божихъ не знаютъ ани Жиды, ани Турки, ани погане, — знаютъ тое тôлько христіяне, бо ихъ о тôмъ поучивъ Іисусъ Христосъ.— Чи Жиды вѣруютъ въ Бога? скаже К. — А чи они знаютъ, що Богъ есть въ трехъ особахъ? скаже Л. — Чи знаютъ то Турки або погане? скаже Н. — Ктожь тôлько вѣритъ въ пресв. Тройцу? скаже С. — Кто ихъ о тôмъ поучивъ? скаже Т.“

„Такъ, христіяне вѣруютъ въ пресв. Тройцу, и вызнаютъ тую вѣру свою, коли на собѣ робятъ знакъ святого креста и вымавляютъ слова: Во имя Отца и Сына и Святаго Духа. — Якъ вызнаютъ христіяне вѣру свою въ пресв. Тройцу? скаже Е.“

„Якъ крестъ св. робится, всѣ вы уже знаете, однакожь може не кождый зъ васъ робитъ его на собѣ такъ, якъ належится, для того поучу васъ якъ крестъ св. робити належитъ. Напередъ складаеся три першӥ пальцѣ разомъ на знакъ, що три особы Божӥ разомъ суть въ однôмъ Бозѣ, потôмъ кладеся такъ зложенӥ пальцѣ, на чоло, на груди, на праве и лѣве рамя, говорячи слова: въ имя Отца и Сына и святаго Духа. Аминь. Заразомъ показуе катехитъ на собѣ, якъ належитъ робити знакъ св. креста. Потôмъ пытае ученикôвъ, и велитъ всѣмъ вспôльно робити знакъ св. креста.

По тôмъ еще разъ пытанями повторитъ съ учениками въ короткости цѣлу науку о св. Тройци: „Кôлько есть Богôвъ? — кôлько есть осôбъ Божихъ? — Для чого Отець перша особа Божа? — Для чого Сынъ друга? — Для чого Духъ св. третя? — Якъ вызнаемъ вѣру нашу въ пресв. Тройцу?“

Потомъ велитъ зъ книжки перечитати отвѣтный уступъ, отъ вопроса 18. почавши. Въ вопросѣ 23. ч. 4., 5. 6. зовсѣмъ опуститъ, яко для ученикôвъ II. клясы еще неприступне. Рôвножь не буде тыкати того всего, що находится въ примѣтцѣ 1. дрôбнымъ письмомъ, понеже всё тое хиба тôлько для катехита самого може служити, а не для ученикôвъ школъ народныхъ, тымъ еще менше клясы другои. Въ розборъ значеня существа, природы, свойства, совершеньства можна ажь въ VI. клясѣ гимназіяльнôй, где учится догматики, запускатися. Еще и въ I. клясѣ гимназіяльнôй не може тыхъ вопросôвъ тыкати. Помимо того, коли такъ рôкъ по роцѣ наука о св. Тройци буде повтарятися ученикамъ, выробится у нихъ механично понятье о тôмъ, въ чѣмъ три особы Божӥ суть собѣ рôвнӥ, а въ чѣмъ они рôжнятся, достаточне до вѣры въ св. Тройцу. — Попередна лекція знову буде задана за повтореньемъ.

IV. ЛЕКЦІЯ.

Другои и О сотвореню свѣта. *Трета.*

Лекція четверта роспочинаеся тымъ способомъ, якъ попередня, т. е. повтореньемъ лекціи третои ~~и четвертои~~. Перша лекція повторяеся коротше, тôлько що до результатôвъ науки (такъ якъ въ книжцѣ стоитъ), а ~~четверта~~ обширнѣйше такъ, якъ поступалося при задаваню еѣ. Зôбравши еще разъ въ короткости головнӥ моменты зъ науки о пресв. Тройцы, кôнчится повтореньe лекціи попереднои, и приступаеся до лекціи четвертои о сотвореню свѣта.

К.*) „Кто есть Господь Богъ? скаже А.“

У.**) „Господь Богъ есть Сотворитель неба и землѣ и цѣлого свѣта.“

К. „Для чого называемъ Господа Бога Сотворителемъ цѣлого свѣта? скаже Б.“

У. „Мы называемъ Господа Бога Сотворителемъ цѣлого свѣта для того, що Господь Богъ цѣлый свѣтъ сотворивъ.“

К. „Що розумѣемъ пôдъ цѣлымъ свѣтомъ? скаже В.“

У. „Пôдъ цѣлымъ свѣтомъ розумѣемъ: небо и землю и всё що тôлько есть на небѣ и на земли.“

К. „Оповѣсть намъ близше Г. що есть на небѣ и на земли.“

У. „На небѣ есть солнце, мѣсяць и звѣзды, а на земли суть горы, рѣки, дерева, збôже, звѣрята, птахи, комахи и люди.“

Если дитина заразъ не ôтповѣсть вычерпуючо, то ю катехитъ отвѣтными вопросами и указаньемъ на вычислені тутъ предметы легко напровадитъ; по чѣмъ запытае:

К. „Чи всё тое, що тутъ вычисливъ Г. Богъ сотворивъ? скаже Д.“

У. „Всё тое Господь сотворивъ.“

К. Такъ есть мои дѣти всё тое Господь Богъ сотворивъ, и если бы Господь Богъ того всёго не сотворивъ бувъ, то бы того не було. Не було бы ани неба, ани солнця, ани звѣздъ, ани землѣ, ани звѣрятъ, ани деревъ, ани насъ. По чѣмъ повторитъ реченое зъ учениками через вопросы: „Чи було бы небо, если бы го Богъ не сотворивъ? скаже Е.“ — „Чи було бы солнце? скаже З.“ — „Чи була бы земля? скаже Ж.“ — и т. д.

К. „Теперь можете менѣ сказати, чи бувъ той свѣтъ, нимъ го Богъ сотворивъ? скаже И.“

У. „Не бувъ.“

К. „А теперь скажѣтъ менѣ зъ чого то Богъ сотворивъ свѣтъ? скаже К.“

У. „Зъ ничого.“

К. „Такъ есть зъ ничого, бо ничого не було. А скажѣтъ же менѣ, чимъ Богъ той свѣтъ зробивъ? Чи мавъ Ôнъ сокиру, або пилу, або що инного такого? Якъ ты гадаешь Л.?“

У. „Богъ не мавъ ничого.“

К. „Такъ есть Богъ не мавъ ничого, бо ничого не було; бо Богъ ничого не потребувавъ щобы свѣтъ сотворити. — Теперь вже можете менѣ сказати, що то значитъ сотворити?“

У. „Сотворити значитъ щось зъ ничого зробити.“

К. „Повтори тое еще М., Н. и О.“

К. „Чи чоловѣкъ мôгъ бы щось зъ ничого зробити? скаже П.“

У. „Нѣтъ не мôгъ бы.“

К. „Чого ôнъ потребуе щобы н. пр. хату поставити? скаже Р.“

У. „Потребуе дерева, сокиры и другихъ рѣчей.“

К. „Добре, чоловѣкъ потребуе завсѣгды чогось н. пр. дерева, глины, камѣня, — а до того ще и якогось орудія, а щобы зробити щось, н. пр. хату, скриню и т. д. Богъ але не потребуе ничого,

---

*) Катехитъ. — **) Ученикъ.

Ôнъ тôлько скаже слово, и заразъ станеся, що Богъ хоче. Чимъ же Богъ сотворивъ всё?"

У. „Однымъ тôлько словомъ."

К. „Чи человѣкъ може однымъ тôлько словомъ щось зробити? скаже С."

У. „Нѣтъ не може."

К. „Не може! Хоть бы мы не знати якъ довго говорили и кричали, мы ани скринѣ, ани лавки, ани найменшои рѣчи зробити бы не могли. То може зробити тôлько Богъ. И для того, що Богъ всё зробити може однымъ тôлько словомъ, называемъ Его всемогучимъ. — Якъ называемъ Бога для того, що Ôнъ все зробити може однымъ тôлько словомъ? скаже Т. и повторитъ еще У.

У. „Всемогучимъ."

К. „Що то значитъ, що Богъ есть всемогучій? скаже Ш."

У. „Що Богъ може всё зробити однымъ словомъ."

К. „Чи мôгъ бы Богъ еще бôльше рѣчей сотворити? скаже Я."

У. „Мôгъ бы."

К. „Такъ есть! Такъ много рѣчей Богъ сотворивъ, що мы не могли бы навѣть вычислити всёго, а еще мôгъ бы бôльше сотворити, мôгъ бы всё зробити, що тôлько бы хотѣвъ, бо есть всемогучимъ. — Скажижь намъ Б. чи може Богъ зробити бôльше рѣчей, нежели сотворивъ?"

У. „Може."

К. „Для чого може Богъ еще бôльше рѣчей сотворити? скаже Г."

У. „Бо есть всемогучій."

К. „Що може Богъ сотворити? скаже Д."

У. „Всё, що тôлько хоче."

К. „А для чого може Богъ сотворити всё, що хоче? скаже З."

У. „Бо есть всемогучій."

К. „Видите дѣточки! Богъ сотворивъ цѣлый свѣтъ и всё що на нѣмъ есть. Але Богъ его не тôлько сотворивъ, но и удержуе его, стараеся о него и рядитъ нимъ. — Коли господарь выставитъ хату, чи може ôнъ еѣ опустити? скаже М."

У. „Не може, бо хата бы опустѣла и упала. Муситъ ю поправляти, якъ що на нѣй зôпсуеся."

К. „Коли господарь засадитъ огородъ, чи може его опустити? скаже О."

У. „Не може, тôлько муситъ его полоти, окопывати, плôтъ поправляти и т. д."

К. „Такъ видите дѣти, якъ той господарь завсѣгды муситъ дбати о хату, огородъ, поле, худобу и дрôбъ, — такъ и Господь Богъ, яко великій господарь цѣлого свѣта не може его опустити, але муситъ его утримовати, о него дбати и нимъ рядити, щобы не пропавъ. — Що дѣлае Господь Богъ, а щобы той свѣтъ не пропавъ? скаже С."

У. „Богъ цѣлый свѣтъ удержуе, дбае о него и рядитъ нимъ."

К. „Для чого Богъ свѣтъ удержуе, дбае о него и рядитъ нимъ? скаже У."

У. „Щобы не пропавъ."

К. „Отжежь видите, що Богъ свѣтъ удержуе, дбае о него и рядитъ нимъ, — або однымъ словомъ сказавши: Богъ промышляе о свѣтѣ. Якъ мы то однымъ словомъ скажемъ, що Богъ свѣтъ удержуе, о него дбае, и нимъ рядитъ? скаже Ш.“

У. „Богъ промышляе о свѣтѣ.“

К. „Що значитъ що Богъ о свѣтѣ промышляе? скаже А.“

У. „Значитъ, що Богъ свѣтъ удержуе, о него дбае и нимъ рядитъ.“

К. „Чи промышляе Богъ также и о насъ? скаже В.“

У. „Промышляе.“

К. „Що намъ Богъ дае? скаже Е.“

У. „Дае намъ житье, здоровье, кормъ и одѣжь.“

К. „Такъ есть, всё що ôтолько маемъ, походитъ ôтъ Бога, и житье, и здоровье, и одѣжь, и ѣдженье, и всѣ утѣхи и пріемности, словомъ всѣ добра душѣ и тѣла походятъ ôтъ Бога; бо Богъ есть нашимъ найлѣпшимъ Отцемъ, а мы его дѣтьми. — Щожь маемъ ôтъ Бога? скаже еще Е. — Для чого Богъ намъ дае всё доброе? скаже Ф.“

К. „Богъ есть нашимъ найлучшимъ Отцемъ, а мы Его дѣтьми, Богъ дае намъ всѣ добра, Ôнъ насъ такъ дуже любитъ, що намъ дае всё доброе. За то мы Богу повиннû бути вдячными, и повиннû Его зъ цѣлои душѣ любити. — Чимъ есть Богъ для насъ? скаже Т. — Чимъ мы для Бога? скаже Р. — Що намъ Богъ дае? скаже Н. — Що виннû мы Богу за то? скаже Л.“

Еще разъ збере катехитъ весь матеріялъ въ короткости ставляючи вопросы: Кто сотворивъ свѣтъ? (або ôтки взявся свѣтъ?) — Що значитъ сотворити? Якъ называемъ Бога для того, що сотворивъ цѣлый свѣтъ зъ ничого? — Кто утримуе цѣлый свѣтъ? — Якъ промышляе Богъ о свѣтѣ? — Якъ промышляе Богъ о насъ? — Чимъ есть Богъ для насъ? — Чимъ мы для Бога? — Що виннû мы Богу за всѣ добра душѣ и тѣла?

По семъ велитъ священникъ читати зъ книжки и обясняе що покажеся потрѣбнымъ.

По укôнченю всёго скаже катехитъ: „Вжесте досыть много научилися, а найважнѣйше, чого научилися, то суть двѣ правды: 1) нынѣ „що есть Богъ, котрый всё сотворивъ и о всѣмъ промышляе,“ а 2) минувшои годины „що есть одинъ Богъ въ трехъ особахъ Божихъ.“ Повинністе собѣ добре запамятати тû двѣ правды, бо они суть найважнѣйшû, котрû каждый христіянинъ знати и вѣрити повиненъ. Вы будете учитися ще бôльше правдъ вѣры, бо ходите до школы, але тû двѣ каждый христіянинъ, навѣть такій, котрый до школы не ходивъ и ничого не учився, знати и вѣрити повиненъ, бо, если бы ихъ не знавъ и не вѣривъ, спасенымъ и въ небѣ щастливымъ бути не мôгъ бы. — „Котрûжь суть найважнѣйшû правды, котрыхъ дотеперь вы научилися, и котрû каждый христіянинъ знати и вѣрити повиненъ, щобы бувъ спасеный? скаже К. — Для чого тû двѣ правды суть найважнѣйшû? скаже Х. — Добре. Такихъ правдъ буде еще бôльше, а тымчасомъ добре собѣ запамятайте тû двѣ.“ — Въ такій способъ доповнитъ катехитъ то, що на першôй сторонѣ зôстало пропущене.

V. ЛЕКЦІЯ.

О Ангелахъ.

По перепытаню двохъ попередныхъ лекцій зачне катехитъ въ той спосôбъ:

К. „Казали мы, що Богъ сотворивъ: солнце, мѣсяць, звѣзды, землю, людей, звѣрята, дерева, рослины, воду, камѣнье и т. д. Всё то разомъ взявши мы называемъ свѣтомъ видимымъ для того, що всё то можна видѣти. Але Богъ сотворивъ еще и свѣтъ невидимый, котрый повстае зъ сотворень невидимыхъ, т. е. духôвъ невидимыхъ, котрыхъ мы ангелами называемъ. — Якъ называемъ солнце, мѣсяць, землю, звѣрята, людей, — словомъ всё то що есть на свѣтѣ, и що мы видѣти можемъ, разомъ взявши? скаже Б.“

У. „Свѣтомъ видимымъ.“

К. „Для чого такъ называемъ? скаже Е.“

У. „Бо всё то можемъ видѣти.“

К. „Що называемъ свѣтомъ видимымъ? скаже З.“

У. „Солнце, мѣсяць, землю и т. д. всё, що видѣти можемъ.“

К. „А чи суть еще якѣ сотворѣня невидимѣ? скаже Л.“

У. „Суть.“

К. „Якъ называются они? скаже М.“

У. „Духами и ангелами.“

К. „Для чого называемъ ихъ невидимыми? скаже О.“

У. „Бо ихъ видѣти не можь.“

К. „А якимъ свѣтомъ называемъ ангелôвъ? скаже П.“

У. „Свѣтомъ невидимымъ.“

К. „Чи маютъ ангелы тѣло, такъ якъ мы? скаже С.“

У. „Не маютъ.“

К. „Такъ есть они не маютъ тѣла, бо, якъ бы тѣло мали, то можь бы ихъ видѣти, але, що тѣла не маютъ, прото ихъ видѣти не можна. Духъ не мае тѣла, тôлько мае розумъ и волю, розумъ, щобы пôзнававъ, а волю, щобы робивъ що хоче. — Чи мае Духъ тѣло? скаже А.“

У. „Не мае.“

К. „Що тôлько мае духъ? скаже В.“

У. „Мае розумъ и волю.“

К. „До чого служитъ розумъ, а до чого воля? скаже Г.“

У. „Розумъ, щобы пôзнавати, а воля, щобы нею робити, що хочеся.“

К. „Чи ангелы суть духи? скаже Д.“

У. „Суть.“

К. „Що ангелы маютъ, а чого не маютъ? скаже Ж.“

У. „Маютъ розумъ и волю, а тѣла не маютъ.“

К. „Добре сказавъ есь, ангелы маютъ розумъ и волю, — а кромѣ того давъ имъ Богъ еще и ласку Свою, щобы були добрыми и щастливыми. Що Богъ давъ еще ангеламъ кромѣ розуму и волѣ? скаже И.“

У. „Давъ имъ ласку Свою.“

К. „На що имъ давъ Господь Богъ ласку Свою? скаже Н.“

У. „Щобы були добрыми и щастливыми.“

К. „Господь Богъ всѣхъ ангелôвъ сотворивъ добрыми и щастливыми, они мали завсѣгды бути съ Богомъ въ небѣ, — але не всѣ зôстали такими, бо гдекотрѝ зъ нихъ согрѣшили, хотѣли бути славнѝ якъ Богъ, згордѣли, и тымъ способомъ Бога образили. За то ихъ Богъ зъ неба струтивъ до пекла. И тѝ сталися злыми и нещастливыми и зовутся дiяволами, чортами або злыми духами. Другѝ ангелы, що Богу зôстали послушными, зôстали въ небѣ съ Богомъ, они суть добрѝ и зовутся ангелами добрыми. — Чи Господь Богъ всѣхъ ангелôвъ сотворивъ добрыми и щастливыми? скаже Т.“

У. „Всѣхъ.“

К. „Чи всѣ такими зôстали? и чому? скаже У.“

У. „Не всѣ, бо гдекотрѝ согрѣшили противъ Бога и т. д.“

К. „Що съ ними сталося? скаже Ф.“ — „Чи они суть добрѝ, чи злѝ? скаже Х.“ — „Якъ ихъ зовемъ? скаже Ш.“ — Чи всѣ ангелы согрѣшили? — Якими суть тѝ, котрѝ Богу зôстали послушнѝ? — Якъ ихъ зовемъ?“

К. „Добрѝ ангелы насъ любятъ, стерегутъ и хоронятъ душу нашу ôтъ грѣха, а тѣло ôтъ всѣго злого, для того называемъ ихъ также ангелами хоронителями або сторожами.“ — „Якъ суть ангелы добрѝ для насъ? скаже А. — Ôтъ чого они хоронятъ нашу душу? — Ôтъ чого наше тѣло? — Якъ ихъ для того называемъ?“

К. „Коли ангелы добрѝ насъ любятъ, чи не повиннѝ также и мы ихъ любити?“ — „Коли они насъ хоронятъ ôтъ злого чи не повиннѝ мы имъ за то бути вдячными?“ — „Коли насъ ôтъ злого стерегутъ, чи не повиннѝ мы ихъ слухати?“

К. „Такъ есть, мы повиннѝ добрыхъ ангелôвъ любити, повиннѝ имъ бути вдячными и ихъ слухати. Мы повиннѝ ихъ еще кромѣ того и почитати. Що виннѝ мы ангеламъ? скаже еще разъ Б.“ — „Для чого повиннѝ мы ихъ любити? скаже Д.“ — „Для чого имъ бути вдячнѝ? скаже Е.“ — „Для чого ихъ слухати?“ — „Що еще виннѝ мы ангеламъ добрымъ? скаже Ж.“

К. „Злѝ духи суть знову для насъ злыми, бо они намъ хотятъ шкодити на души и на тѣлѣ. На души шкодятъ тымъ, що до грѣха покушаютъ, а на тѣлѣ шкодятъ тымъ, що рôжнѝ хоробы и нещастя на насъ спроваджуютъ. — Якими суть злѝ ангелы для насъ? — На чѣмъ хотятъ намъ шкодити? — Якъ шкодятъ на души? — Якъ на тѣлѣ? — Чи не знаете менѣ оповѣсти якъ то злый духъ першихъ людей покусивъ до грѣха? — Ано повѣджь Р.“

К. „Ôтъ покусъ злого духа повиннѝ мы стеречися, просити Бога и добрыхъ ангелôвъ о помôчь, щобы хоронили насъ ôтъ злого духа, и стеречися грѣха.“ — „Що потрѣбно робити, щобы уйти покусамъ злого духа? скаже Р., К., О.“ Для того то и молимся щоденно: „И невведи насъ во искушенiе; но избави насъ отъ лукаваго,“ т. е. ôтъ злого духа. — „Якъ молимся щоденно до Бога, щобы насъ выбавивъ ôтъ покусъ злого духа? — Що значатъ тѝ слова: отъ лукаваго?“

Еще разъ збере катехитъ въ короткости, ставляючи вопросы:

„Кого сотворивъ Богъ кромѣ видимого свѣта? — Що то суть ангелы? — Що они маютъ, а чого не маютъ? — Чи всѣ ангелы зôстали добрыми? — Що сталося съ злыми ангелами? — Якû суть для насъ добрû ангелы? — Що мы имъ за тое виннû? — Якû суть для насъ злû духи? — Якимъ способомъ треба хоронитися покусъ злыхъ духôвъ?

Въ кôнци велитъ перечитати дотычный §. 2. о „ангелахъ" зъ книжки.

VI. ЛЕКЦІЯ.

О сотвореню чоловѣка.

По перепытаню лекціи четвертои и пятои поступае катехитъ дальше.

К. Знаете вже мои дѣти, що Господь Богъ сотворивъ цѣлый свѣтъ, т. е. небо и землю и всё, що тôлько есть на небѣ и на земли! Знаете также, котрû суть найзнаменитшû сотворѣня божû на небѣ. Котрûжь то суть? скаже А.

У. Ангелы.

К. А теперь скажѣтъ менѣ, чи знаете, котре сотворѣнье на земли есть найзнаменитше? скаже то Б.

У. Люди (або чоловѣкъ).

К. Такъ есть! Чоловѣкъ есть на земли найзнаменитше сотворѣнье боже, бо жадне сотворѣнье не мае такои прямои поставы и такого лиця якъ чоловѣкъ, жадне сотворѣнье не мае бесѣды и не мае розуму, не може ани съ другимъ поговорити, ани о чѣмъ помыслити, ани учитися. Чоловѣкъ хоть есть слабшій на силахъ, а однакожъ ôнъ умѣе запанувати надъ воломъ, надъ конемъ и надъ дикимъ звѣремъ, ôнъ умѣе море переплысти, горы переступити. Якû то чоловѣкъ будуе домы и церкви, дороги, мосты, колѣѣ, машины и т. д. Всёго того не зможе жадне сотворѣнье на земли. Скажижь намъ В., для чого то чоловѣкъ есть найзнаменитше сотворѣнье боже на земли?

У. Ученикъ стане вычисляти поодинокû примѣты чоловѣка, котрû его ôтъ другихъ сотворѣнь ôтличаютъ, при чѣмъ ему катехитъ пôсля потребы допоможе, — и ще другого и третого ученика для довершеня ôтповѣди выкличе.

К. Коли чоловѣкъ есть найзнаменитшимъ сотворѣньемъ божимъ на земли, то въ якій же спосôбъ сотворивъ его Богъ, чи такъ, якъ другû сотворѣня однымъ тôлько словомъ, чи инакше? скаже Д.

У. Ученикъ оповѣсть сотворѣнье чоловѣка такъ, якъ ему то вже зъ першои клясы звѣстно, т. е. що Богъ утворивъ тѣло зъ землѣ, и въ тое тѣло вдунувъ душу, въ той спосôбъ чоловѣкъ ставъ живый.

К. Ôткижь взялася душа, котру Богъ вдунувъ въ тѣло? скаже З.

У. Душу Богъ сотворивъ. — Если бы ученикъ одинъ и другій того не умѣвъ ôтповѣсти, то катехитъ самъ скаже.

К. Зъ кôлькожь частей складаеся про тое чоловѣкъ? скаже Р.

У. Зъ двохъ частей: зъ душѣ и зъ тѣла.

К. Ôтки взяте тѣло а ôтки душа? скаже О.

У. Тѣло взяте зъ землѣ, душу Богъ сотворивъ.

К. До чогожь есть подôбне тѣло? скаже М.

У. Тѣло подôбне до землѣ.

К. Добре сказавъ есь: тѣло есть подôбне до землѣ, бо тѣло зъ землѣ повстало, и по смерти, коли пôйде въ грôбъ, знову въ землю обернеся. Але скажи менѣ К., чи душа есть подôбна до тѣла? Чи можна ю видѣти, якъ тѣло? Чи можна еѣ дôткнутися, такъ якъ тѣла? Чи взята она зъ землѣ такъ якъ тѣло?

У. Нѣтъ, душа не подôбна до тѣла, бо еѣ ани видѣти, ани дôткнутися не можна, ани она не зôстала взята зъ землѣ.

К. А по чѣмъ же мы знаемъ, що маемъ душу, коли еѣ ани видѣти, ани дôткнутися не можемъ? скаже А.

При ôтвѣтѣ на сей вопросъ допоможе катехитъ ученикови вопросами: Чи жило бы саме тѣло безъ душѣ? Чи мыслило бы? Чи говорило бы? На що ученикъ ôтповѣсть:

У. Що маемъ душу, пôзнаемъ зъ того, що жіемъ, мыслимъ и говоримъ. Тѣло само було бы мертве.

К. Такъ есть, тѣло безъ душѣ було бы мертве, а хоть бы и жило, то не мало бы розуму и бесѣды, такъ, якъ то видите на звѣрятахъ, котрî вправдѣ жіютъ, але ани не говорятъ, ани не мыслятъ, бо розуму не маютъ. Наша душа есть р о з у м н а. Она также и не умре николи. Тѣло умирае и иде до гробу, где гніе, а душа иде до Бога, где вѣчно жіе, — она есть про тое н е с м е р т е л ь н а. — Яка есть наша душа? скаже Е.

У. Душа наша есть розумна и несмертельна.

К. Для чого душа наша есть розумна? — Для чого есть несмертельна?

По ôтповѣди сихъ вопросôвъ запытае катехитъ:

К. Чимъ же есть про тое душа наша, коли она есть розумна, несмертельна и еѣ видѣти ани дôткнутися не можна? скаже М.

У. Есть духомъ.

Здаеся, що ученикъ повиненъ той вопросъ уже зъ легкостію ôтповѣсти, если не ôтповѣсть, то его легко на то напровадити.

К. Чи знаешь еще якихъ духôвъ? — А кто есть найвысшій Духъ? — До когожь душа наша есть подôбна? скаже Н.

У. На сî вопросы ученикъ зъ легкостію ôтповѣсть: „Знаю ангелôвъ. — Богъ есть найвысшій Духъ. — Душа наша подôбна до Бога.“

К. Такъ есть, душа наша есть подôбна до Бога, бо есть несмертельна и мае розумъ; для того мы говоримъ, що душа наша есть сотворена на о б р а з ъ и п о д о б і е Б о ж е. — На чій образъ и чіе подобіе сотворена душа? скаже Р.

У. На образъ и подобіе Боже.

К. Що то значитъ, що душа сотворена на образъ и подобіе Боже.

У. Значитъ, що душа есть духъ подôбно якъ Богъ, розумна и несмертельна подôбно якъ Богъ.

К. Скажижь менѣ ще Т., котре есть найзнаменитше сотворѣнье Боже? Якъ сотворивъ Богъ чоловѣка? Зъ чого повстае чоло-

вѣкъ? Що есть душа чоловѣка? Що то значитъ, що душа есть сотворена на образъ и подобіе Боже?

По ôтвѣтѣ на тû вопросы запытае дальше катехитъ:

К. Якъ назывався першій чоловѣкъ, котрого Богъ сотворивъ?

У. Адамъ.

К. Чи не сотворивъ Господь Богъ ще другого якого чоловѣка?

У. Сотворивъ Богъ ще жену Еву.

Катехитъ каже оповѣсти ученикови, въ якій способъ Богъ сотворивъ Еву, що ученикъ уже зъ першои клясы знати повиненъ, а если бы ученикъ того не мôгъ, поможе ему катехитъ або и самъ оповѣсть, а потôмъ перепытае ставляючи ôтповѣднû вопросы.

К. Чи сотворивъ Богъ ще бôльше людей? — Ôтъ когожь походятъ всѣ люди?

Такъ есть всѣ люди походятъ ôтъ першихъ людей Адама и Евы, для того тожь они прародичами або прародителями всёго рода людского называются.

Якъ называются першû люди? скаже С. — Для чого першû люди прародичами называются? скаже Ф.

К. „Теперь треба вамъ еще знати, якими були першû люди, чи они були добрû, чи злû, — чи щастливû, чи нещастливû. Теперь бо якъ видите, суть рôжнû люди, суть добрû, а суть и злû, — суть щастливû, котрымъ добре поводится, а суть и нещастливû, бѣднû, котрû тяжко працюютъ и имъ зле поводится. Теперь люди пôдпадаютъ рôжнымъ хоробамъ и умираютъ. Тожь треба вамъ знати, чи и першû люди въ такôмъ станѣ знаходилися, якъ теперь? Отжежь першû люди були добрû и святû, бо Богъ сотворивъ ихъ добрыми и освятивъ ихъ своею ласкою, такъ, що они ничого злого ани не мыслили, ани не говорили, ани не робили, — они Бога любили, а Богъ ихъ любивъ, они мали Бога за свого найлѣпшого Отця, а Богъ ихъ за милыхъ дѣтей. А що були добрû, и Богъ ихъ любивъ, то осадивъ ихъ Богъ въ раю, въ прекраснôмъ огородѣ, где всёго мали до волѣ, и где безъ працѣ и труда мали щастливо проживати не знаючи ани хоробы ани смерти, и ôтки були бы перейшли съ тѣлами до неба. И не тôлько тыхъ двое людей мало такъ щастливо проживати, але и всѣ ихъ потомки. И за всѣ тû ласки жадавъ Богъ ôтъ людей тôлько послушеньства. А щобы знов послушеньство Богу оказати могли, то давъ имъ Богъ одинъ приказъ: „не ѣсти овочу зъ одного дерева въ раю.“ Если той приказъ сповните, будете вѣчно щастливыми вы и всѣ вашû потомки, — если же той приказъ переступите и окажетеся непослушными, стратите свою щастливôсть для себе и для своихъ потомкôвъ.“

Все то може катехитъ наразъ оповѣсти, понеже ученикамъ то вже зъ першои клясы буде гдещо вѣдомо. По оповѣдженю перепытае, ставляючи слѣдуючû вопросы:

„Якû були першû люди, добрû чи злû? — Якû ще? — Що давъ Богъ першимъ людямъ, щобы були добрыми и святыми? — Чи робили або говорили або може хоть мыслили що злого? — Чи любили они Бога? — За що мали они Бога? — За що мавъ ихъ

Богъ? — Где осадивъ Богъ першихъ людей? — Що то есть рай? — Якъ проживали они въ раю? — Чи тôлько першȋ люди мали бути такъ щастливыми? — Чого жадавъ Богъ ôтъ людей за всѣ ласки свои? — Якій приказъ давъ Богъ першимъ людямъ, щобы могли оказати свое послушеньство? — Що загрозивъ имъ Богъ, если того приказу не выповнятъ?"

По сѣмъ всѣмъ велитъ зъ книжки перечитати на стор. 11. §. 3. ôтъ числа 42. ажь до 51. включно.

При кôнци може еще катехитъ цѣлу науку о сотвореню зôбрати въ короткости въ той спосôбъ:

„Научилисьтеся до того часу, що есть одинъ Богъ, що Богъ сотворивъ всё, що тôлько есть, що на небѣ найзнаменитшȋ сотворѣня суть невидимȋ духи, т. е. ангелы, а на земли зновь найзнаменитшȋ сотворѣня: люди, повстаючȋ зъ тѣла и душѣ. Все то щоденно выражаютъ христіяне словами: Вѣрую въ единаго Бога Отца, вседержителя, Творца неба и земли, видимыхъ же всѣхь и невидимыхъ," то значитъ: я вѣрую, що есть одинъ Богъ Отець, котрый всё утримуе (удержуе), и сотворивъ небо и землю и весь видимый свѣтъ и невидимыхъ духôвъ (т. е. ангелôвъ и нашȋ душѣ)."

Если ученики уже умѣютъ Символъ вѣры, тогды катехитъ потребуе имъ тôлько пояснити значенье кождого слова, если же не умѣютъ еще, то велитъ за собою кôлька разôвъ помалу повторити сей першій членъ символа вѣры, потôмъ зъ книжки на стор. 31. перечитати, пояснитъ кожде слово, и зновь зо два або три разы за собою велитъ повторити, то певно вже много зъ дѣтей таки въ школѣ того першого члена научится.

ЛЕКЦІЯ СЕМА.

О грѣсѣ первороднôмъ.

К. Першȋ люди були въ раю добрȋ и щастливȋ. Такими мали бути также всѣ ихъ потомки, але на ту щастливôсть мусѣли собѣ заслужити послушеньствомъ Богу. Отжежь люди не зôстали на завсѣгды добрыми и щастливыми, бо оказалися Богу непослушными черезъ то, що зъѣли овочь зъ заказаного дерева. До того непослуху намовивъ ихъ злый духъ зъ зависти, бо ôнъ завидувавъ людямъ ихъ щастя въ раю, а Богу тои чести, яку Ему люди ôтдавали. Въ образѣ змія явився ôнъ Евѣ на деревѣ заказанôмъ и сказавъ до неи хитро: „Чому вы не ѣсте зô всѣхъ деревъ овочу?" — „„Мы ѣмо зô всѣхъ — ôтповѣла Ева — тôлько зъ того одного дерева не ѣмо, бо намъ Богъ заказавъ ѣсти, щобы мы не померли."" — „Нѣтъ вы не помрете — сказавъ злый духъ — Богъ вамъ заказавъ тôлько для того ѣсти зъ того дерева, бо знае, що, коли бы вы ѣли зъ него, були бысте якъ боги, знали бысте всё — доброе и злое." Ся бесѣда сподобалася Евѣ, она поглянула на дерево, овочѣ того дерева дуже еи сподобалися, зôрвала овочь, сама ѣла и дала мужеви, — и такъ согрѣшили обое.

Оповѣджь же намъ Г. чого Богъ жадавъ ôтъ людей въ раю, щобы завсѣгды зôстати щастливыми?

У. Послушеньства.

К. Чи люди були послушнî?

У. Нѣтъ, бо они зъѣли овочь зъ заказаного дерева.

К. Кто ихъ до того намовивъ? и для чого? скаже О.

У. Злый духъ зъ зависти и т. д.

К. Кого ôнъ звѣвъ?

У. Еву.

К. Въ якій способъ? скаже П.

У. Ôнъ явився на заказанôмъ деревѣ въ видѣ змія и такъ до неи промовивъ и т. д.

К. Щожь зробила Ева, чи послухала змія? скаже Т.

У. Послухала, поглянула на дерево и т. д.

К. Въ такій способъ першî люди согрѣшили и образили Бога тяжко. За то стратили они ласку Божу, и заслужили собѣ на кару. Господь Богъ выгнавъ ихъ зъ раю и сказавъ до Адама: „Въ потѣ чола будешь працювати на хлѣбъ, а земля буде тобѣ выдавати терньe и осетъ, — доки не вернешся въ землю, зъ котрои зôставъ есь взятый.“ Ôтъ теперь вже мусѣвъ чоловѣкъ на хлѣбъ тяжко працювати и пôдпадавъ хоробамъ и смерти. Кромѣ того ôтобравъ ему Богъ ласку Свою, котра чоловѣка робила святымъ и Богу милымъ, — и чоловѣкъ вже не бувъ любленый ôтъ Бога, стався склонный до злого и не мôгъ прійти до вѣчнои щастливости въ небѣ.

Скажижь намъ С., чи образили першî люди Бога своимъ грѣхомъ?

У. Тяжко образили.

К. Щожь имъ за то було?

У. Они стратили ласку Божу и стягнули собѣ кару Божу.

К. Якужь кару стягнули собѣ люди? скаже О.

У. Богъ выгнавъ ихъ зъ раю и т. д.

К. А чи зôстали они ще добрыми и святыми? скаже М.

У. Не зôстали, бо стратили ласку Божу.

К. Чи могли они прійти до неба?

У. Не могли.

К. Першî люди согрѣшили, стратили ласку Божу и стягнули собѣ кары Божî. Але той грѣхъ пошкодивъ не тôлько имъ самымъ, но и всѣмъ ихъ потомкамъ, бо ихъ грѣхъ перейшовъ на всѣхъ людей, такъ, що кождый чоловѣкъ, коли на свѣтъ приходитъ, вже въ тôмъ грѣсѣ родится, не мае ласки Божои, есть склонный бôльше до злого якъ до доброго, муситъ тяжко працювати на хлѣбъ, пôдлягае хоробамъ и въ кôнци умирае. Понеже въ тôмъ грѣсѣ родимося, для того называеся ôнъ грѣхомъ первороднымъ.

Скаже намъ А., чи грѣхъ первыхъ людій тôлько першимъ людямъ пошкодивъ?

У. Пошкодивъ также всѣмъ ихъ потомкамъ.

К. Чи перейшовъ той грѣхъ также на насъ?

У. Перейшовъ.

К. Чи мы въ тôмъ грѣсѣ родимося?

У. Мы въ тôмъ грѣсѣ родимося.

К. Коли на той свѣтъ приходимъ, чи маемъ ласку Божу? скаже Б.?

У. Не маемъ ласки Божои.

К. До чого мы бôльше склоннû, чи до доброго, чи до злого?

У. До злого.

К. Чи мы такъ щастливо проживаемъ, якъ першû люди въ раю?

У. Нѣтъ, бо мы мусимъ тяжко працювати, пôдлягаемъ хоробамъ и смерти.

К. По чѣмъ пôзнаешь, що мы въ грѣсѣ родимося? скаже С.

У. По тôмъ, що есьмо бôльше склоннû къ злому, нежели къ доброму, и що мусимъ працювати на хлѣбъ, и пôдлягаемъ хоробамъ и смерти.

К. Якъ той грѣхъ называеся, въ котрôмъ родимося?

У. Грѣхомъ первороднымъ.

К. Для чого той грѣхъ называеся первороднымъ?

У. Для того, що въ нѣмъ родимося.

К. Чи съ тымъ грѣхомъ можемъ прійти до неба? скаже У.

У. Не можемъ.

К. Тожь видите дѣти, що ани першû люди, ани никто зъ насъ съ грѣхомъ первороднымъ до неба прійти не може. Щобы до неба прійти, треба ôтъ грѣха того увôльнитися. Але жаденъ чоловѣкъ ôтъ того грѣха самъ увôльнитися не може. Для того обѣцявъ Богъ вже першимъ людямъ зôслати Ôткупителя або Спасителя, котрый всѣхъ людей ôтъ того грѣха увôльнитъ и знову имъ ласку Божу и небо заслужитъ. Ту обѣтницю давъ Господь Богъ вже першимъ родичамъ, потôмъ повторивъ ту обѣтницю Авраамови и Давидови, и повтарявъ ю часто народови Израильскому черезъ пророкôвъ, а наконецъ, коли минуло около 5.000*) лѣтъ зôславъ Богъ Спасителя, т. е. Сына Свого Единородного, втору особу Божу, котра сталася чоловѣкомъ народившися черезъ св. Духа зъ Маріи Дѣвы въ мѣстѣ Виѳлеемѣ въ стаенцѣ (вертепѣ), и называеся Іисусъ Христосъ. Ôнъ ôткупивъ насъ ôтъ грѣха первородного, и ôтъ всѣхъ особистыхъ грѣхôвъ, якû кто поповнивъ, и заслуживъ намъ знову ласку Божу и вѣчну щастливôсть въ небѣ.

Що треба абы до неба прійти? скаже Ф.

У. Треба бути вôльнымъ ôтъ грѣха.

К. Чи чоловѣкъ самъ може увôльнитися ôтъ грѣха?

У. Не може.

К. Когожь ôнъ потребувавъ, щобы увôльнитися ôтъ грѣха? скаже Ш.

У. Потребувавъ Спасителя.

К. Чи обѣцявъ Богъ вже першимъ людямъ Спасителя?

У. Обѣцявъ.

К. Кому ту обѣтницю потôмъ повторивъ? скаже Г.

---

*) Маючи текстъ св Письма ст. з. пôсля переводу LXX. довжнû мы яко часъ ôтъ першихъ людей до Христа прійматы 5000 (властиво 5508) лѣтъ, тымъ бôльше, що вѣкъ въ Cursus sc. Scrptiurae читаемъ: „legitima est chronologia LXX. interpretum."

У. Авраамови, Давидови и народови Израильскому черезъ пророкôвъ.

К. Чи заразъ зôславъ Господь Богъ Спасителя?

У. Ажь за 5.000 лѣтъ.

К. Ктожь то есть нашимъ Спасителемъ? скаже К.

У. Есть нимъ втора особа Божа, Сынъ Божій, котрый стався чоловѣкомъ.

К. Якимъ способомъ стався Сынъ Божій чоловѣкомъ?

У. Тымъ способомъ, що черезъ Духа св. народився зъ Пресвятои Маріи.

К. Где народився нашъ Спаситель? скаже Л.

У. Въ мѣстѣ Виѳлеемѣ въ стаенцѣ.

К. А якъ называеся нашъ Спаситель?

У. Іисусъ Христосъ.

К. Що зробивъ для насъ Іисусъ Христосъ, щобы насъ спасти? скаже Х.

У. Выбавивъ насъ ôтъ грѣха первородного и всѣхъ нашихъ грѣхôвъ, и заслуживъ намъ ласку Божу и небо.

Сей вопросъ можь также въ той способъ поставити: „Ôтъ чого выбавивъ насъ Іисусъ Хр.? — Що заслуживъ намъ Іисусъ Хр.?

К. Сказали мы, що Сынъ Божій стався чоловѣкомъ, — для того можемъ Іисуса Христа назвати также: Богочоловѣкомъ, бо Ôнъ есть Богъ и чоловѣкъ разомъ, а пресв. Дѣву Марію Матерію Божою або Богородицею, бо она породила Іисуса Христа, котрый есть Сыномъ Божимъ.

Якъ можемъ ще назвати Іисуса Христа? скаже А. — для чого? У. Богочоловѣкомъ, бо есть Богомъ и чоловѣкомъ разомъ.

К. А якъ называемъ пресв. Дѣву Марію? — Для чого?

У. Богородицею або Матерію Божою, бо она породила Іисуса Христа, котрый есть Сыномъ Божимъ.

К. Еще разъ повторитъ катехитъ съ учениками всю лекцію ставляючи вопросы: Чого жадавъ Богъ ôтъ першихъ людей въ раю? — Чи були они Богу послушнѝ? — Чому нѣтъ? — Кто ихъ до того намовивъ? — Що поповнили они тымъ поступкомъ? — Що стягнули на себе? — Чи могли прійти до неба? — Чи той грѣхъ тôлько першимъ людямъ пошкодивъ? — Въ якôмъ станѣ мы на свѣтъ приходимъ? — Чи можемъ въ тôмъ станѣ прійти до неба? — Кто людей выбавивъ зъ того стану? — Кому Богъ обѣцявъ Спасителя? — Кто есть нашимъ Спасителемъ? — Якъ называеся? — Якъ можемъ Его назвати еще? — Якъ пресв. Марію? — Що зробивъ Іисусъ Хр. для насъ, щобы насъ спасти? (або ôтъ чого выбавивъ насъ Хр.? Що заслуживъ намъ?)

По сѣмъ велитъ перечитати на стор. 13. ôтъ Ч. 52. до Ч. 67. стор. 16.

К. Все то, що тутъ чулисте, выражаютъ христіяне щоденно словами: „И въ единаго Господа Іисуса Христа, Сына Божія и пр. (Членъ 2., 3. и 4.), т. е. я вѣрую также въ одного Господа (Пàна) Іисуса Христа, Сына Божого, Единородного, ôтъ Отця (Бога Отця) родженого передъ всѣми вѣками (ôтъ вѣкôвъ), — Котрый есть Свѣ-

тло ôтъ Свѣтла (якъ ôтъ свѣтла походитъ таке саме свѣтло, такъ и Сынъ ôтъ Отця родится такій самъ якъ Отецъ), Богъ правдивый ôтъ Бога правдивого, родженый але несотвореный, зôвсѣмъ такій самъ якъ Отецъ, черезъ котрого всё сталося, Котрый задля насъ людей и задля нашого спасеня зôйшовъ зъ неба, прiявъ тѣло (народився) ôтъ Духа св. и Марiи Дѣвы, и стався чоловѣкомъ.

На слѣдуючу лекцiю задасть катехитъ тôлько членъ другiй до выученя на память, прочiи два тôлько до поясненя своими словами. Розумѣеся, що першiй членъ буде до повтореня. — Другiй членъ повторитъ катехитъ съ учениками кôлька разôвъ, щобы имъ тойже вже въ школѣ по части до памяти вбився. Рôвножь и обясненя перейде кôлька разôвъ съ рôжними учениками, о скôлько ему часу выстарчитъ.

ЛЕКЦIЯ ОСЬМА.

О рождествѣ Iисуса Христа.

К. Знаете, що пресв. Марiя була матерiю Iисуса Христа, и для того называемъ ю Матерiю Божою або Богородицею. Але скажѣтъ менѣ, чи Iисусъ Христосъ яко чоловѣкъ мавъ Марiю за матерь, чи яко Богъ?

У. Яко чоловѣкъ.

К. А яко Богъ, чи мавъ Iисусъ Христосъ матерь?

У. Нѣтъ.

К. Добре сказалисте. Iисусъ Христосъ мавъ матерь яко чоловѣкъ, а яко Богъ не мавъ матери, бо яко Богъ есть вѣчный ôтъ Отця передъ вѣками родженый. Для чого Iисусъ Христосъ яко Богъ не мавъ матери? скаже Е.

У. Бо есть вѣчный ôтъ Отця передъ вѣками родженый.

К. Хотяй Iисусъ Христосъ тôлько яко чоловѣкъ мавъ матерь, а не яко Богъ, мимо того справедливо называемъ св. Марiю матерь Iисуса Христа: Матерiю Божою, або Богородицею, бо Iисусъ Хр. ôтъ уродженя свого завсѣгды бувъ и есть Богъ и чоловѣкъ въ однôй особѣ. — Для чого пресв. Марiю называемъ Богородицею? скаже Д.

У. Бо Iисусъ Хр. ôтъ уродженя свого завсѣгды бувъ и есть Богъ и чоловѣкъ въ однôй особѣ.

К. А чи мавъ Iисусъ Христосъ яко чоловѣкъ Отця.

У. Не мавъ.

К. Такъ есть, не мавъ, бо старенькiй Iосифъ бувъ тôлько опѣкуномъ Iисуса Христа. — Чимъ бувъ старенькiй Iосифъ св. Iисусу Христу? скаже I.

У. Старенькiй Iосифъ св. бувъ опѣкуномъ Iисуса Христа.

К. А чи мавъ Iисусъ Христосъ яко Богъ Отця? — кого? скаже И.

У. Мавъ. Богъ Отецъ есть Отцемъ Iисуса Христа.

К. Памятайтежъ добре дѣти. Яко Богъ Iисусъ Христосъ не мавъ матери, тôлько Отця, а тымъ есть Богъ Отецъ, — а яко чоловѣкъ Iисусъ Хр. не мавъ Отця тôлько матерь, а тою була пресв. Дѣва Марiя.

Повторитъ то катехитъ еще съ учениками Л. и М. ставляючи отвѣтнѝ вопросы.

К. Теперь оповѣмъ вамъ дѣти, якъ ôтбулося народженье (або рождество) Іисуса Христа:

„Щобы св. Марія знала, що буде Матерію Спасителя свѣта, Сына Божого Іисуса Христа, для того Господь Богъ ѣй то обвѣстивъ черезъ ангела Гавріила. За кôлька мѣсяцѣвъ потôмъ римскій цѣсарь Августъ, до котрого жидôвска земля належала, приказавъ всѣмъ людёмъ записатися въ тôмъ мѣстци, ôтки чій рôдъ походивъ. Понеже св. Марія съ Іосифомъ походили зъ роду Давидового, то пôшли они до Витлеему. Тутъ прійшовши, не найшли нигде мѣстця, про то мусѣли обночовати за мѣстомъ въ стаенцѣ, где пастырѣ пôдчасъ непогоды заганяли худобу. И тутъ то въ ночи народився Іисусъ Христосъ, котрого пресв. Марія обвивши въ пелены, положила въ яслахъ на сѣнѣ.“

Дальше оповѣсть катехитъ пôсля того, якъ стоитъ въ книжцѣ на стр. 17. По чѣмъ выпытае ставляючи слѣдуючѝ вопросы:

„Чи знала пресв. Марія о тôмъ, що буде матерію Сына Божого? — Черезъ кого Богъ ѣй ту вѣсть подавъ? — Где народився Іисусъ Христосъ? — Чого прійшла Марія съ Іосифомъ до Витлеему? — Для чого власне въ Витлеемѣ мали они записатися? — Зъ якого роду походила Марія и Іосифъ? — Для чого они обночовали въ стаенцѣ а не въ якôмъ домѣ? — Кто насамперъдъ довѣдався о родженю Христа Спасителя? — Кто обвѣстивъ ту вѣсть пастырямъ? — Якъ славили Бога другѝ ангелы? — Що зробили пастырѣ довѣдавшися о народжёню Спасителя?“

К. Теперь оповѣмъ вамъ дальше, що сталося съ Іисусомъ: „Осьмого дня по народженю бувъ Іисусъ Хр. обрѣзаный и Іисусомъ названый, якъ то приказовавъ законъ жидôвскій, а въ сорокъ днѣвъ по народженю принесла Марія Іисуса до Іерусалиму до церкви, щобы его Господу Богу посвятити, и принесла при тôмъ на жертву Богу два голубы.“

Оповѣвши то перепытае ученикôвъ ставляючи слѣдуючѝ вопросы: „Що сталося осьмого дня по народженю съ Христомъ? — Для чого обрѣзано и названо Іисусомъ дня осьмого? — А що сталося сорокового дня? — Яку жертву принесла при тôмъ пресв. Марія?“

К. „До сего часу мало ще кто знавъ о народженю Христа Спасителя, для того Господь Богъ обвѣстивъ то людемъ ученымъ и можнымъ: Далеко ôтъ землѣ жидôвскои на всхôдъ солнця жили три мудрцѣ, тымъ явилася чудесна звѣзда, по котрôй они пôзнали, що народився Христосъ, и пôшли до него ажь до жидôвскои землѣ.“ — Дальше оповѣсть катехитъ пôсля катехисму на стр. 17. и 18., по чѣмъ ставляючи отвѣтнѝ вопросы всё перепытае.*)

По укôнченю всёго перейде съ учениками третій и четвертый членъ символа вѣры ще разъ, якъ лекціи попередноѝ, и задасть

*) Дуже добре буде при оповѣданю показати ученикамъ отвѣтнѝ образки: Благовѣщеня П Б, Рождества Іисуса Христа, Обрѣзаня, Посѣщаня черезъ трехъ Царѣвъ и Стрѣтеня, если такѝ въ школѣ находятся.

третій членъ на слѣдуючій разъ на память, — розумѣеся, що попереднй два будутъ съ повторѣньемъ.

ЛЕКЦІЯ ДЕВЯТА.

Лѣта молодости Іисуса Христа.

К. „Повернувши зъ Египту, Марія и Іосифъ съ Іисусомъ поселилися въ Назаретѣ въ Галилеи. Тутъ Іисусъ Хр. пôдъ ихъ опѣкою выховався. Коли мавъ дванайцять лѣтъ взяли Его Іосифъ и Марія съ собою на праздникъ пасхи т. е. великодня до Іерусалиму. Коли по укôнченю праздника Іосифъ и Марія вертали домôвъ, не було Іисуса при нихъ. Они гадали собѣ, що Іисусъ иде съ другими сродниками. Але, коли вечеромъ зôйшлися на нôчлѣгу съ сродниками разомъ, а Іисуса межи ними не було, зажурилися дуже, и вернулися назадъ до Іерусалима, и по трехъ днехъ найшли Іисуса въ храмѣ межи книжниками и священниками жидôвскими, съ котрыми Онъ розмавлявъ, и такъ мудро ставлявъ имъ вопросы и ôтповѣдавъ имъ, що всѣ дуже дивувалися Его мудрости. Повернувши съ родичами до Назарета, бувъ имъ Іисусъ послушный и взраставъ въ лѣтахъ, въ мудрости и ласцѣ у Бога и людей.“

По укôнченю сего оповѣданя, перепытае катехитъ пôсля вопросôвъ находячихся въ книжцѣ на стр. 18. и 19.

Вѣкъ мужескій Іисуса Христа.

Коли Іисусъ Христосъ мавъ вже трійцять лѣтъ, тогды мавъ выступити публично яко учитель, и учити людей. Бувъ тогды цѣсаремъ римскимъ Тиберій, а землею жидôвскою рядивъ его намѣстникъ Пилатъ Понтійскій. Нѣмъ Іисусъ Хр. учити зачавъ, напередъ выступивъ св. Іоанъ Креститель, котрого Богъ пôславъ, щобы людей напоминавъ до покаяня и поправы, и приготовлявъ ихъ на прихôдъ Христа Спасителя. Понеже св. Іоанъ ишовъ — текъ — передъ Іисусомъ Хр., для того называеся такожь Предтечею; а понеже ôнъ людей, котрй каялися, крестивъ, для того называеся Крестителемъ. — До того то св. Іоанна прійшовъ такожь и Іисусъ Христосъ креститися, и коли по крещеню зъ воды выходивъ, обявилася св. Тройца т. е. Іисусъ Хр. есть друга особа Божа, перша особа Богъ Отець обявився голосомъ: Сей есть Сынъ мой возлюбленный, въ котрôмъ я собѣ уподобавъ, а третя особа Духъ св. въ видѣ голуба взносився надъ Іисусомъ Христомъ.“

По оповѣдженю перепытае катехитъ ставляючи слѣдуючй вопросы: „Коли выступивъ Іисусъ Хр. яко учитель? — Кто тогды бувъ римскимъ цѣсаремъ? — Кто его намѣстникомъ въ жидôвскôй земли? — Кто приготовлявъ Іисусу Христу дорогу? — Въ якій способъ? — Що робивъ съ тыми, що каялися? — Якъ называеся св. Іоанъ для того, що ишовъ — текъ — передъ Іисусомъ? — Якъ для того, що людей крестивъ? — Чи ôнъ крестивъ также Іисуса Христа? — Кто обявився, коли Іисусъ Христосъ зъ воды выходивъ? — Въ якій способъ?“

„По крещеню пôйшовъ Іисусъ Хр. въ пустыню, где черезъ

сорокъ днѣвъ и ночей постивъ. Коли по такъ довгôмъ постѣ почувъ голодъ, приступивъ къ Нему злый духъ, и три разы его кусивъ до грѣха въ той способъ... (дальше пôсля книжки на стр. 20. и 21.).“

По укôнченю перепытае: „Где пôйшовъ Іисусъ Хр. по крещеню? — Що тамъ пораблявъ? — Що сталося, коли Христосъ почувъ голодъ? — Якъ кусивъ першій разъ? — Якъ ôтповѣвъ Христосъ? — Где завѣвъ сатана потôмъ Іисуса? — И що рекъ до Него? — Що ôтповѣвъ Іисусъ? — Где въ третій разъ завѣвъ злый духъ Христа? — Що Му ôттамъ показавъ? — Чого жадавъ ôтъ Іисуса Христа и що ему за то обѣцявъ? — Що рекъ на то Іисусъ Христосъ?“

„Крещеньемъ въ Іорданѣ, постомъ и молитвою приготовився Іисусъ Христосъ до свого дѣла учительского, даючи и намъ примѣръ, щобы такожь и мы кожде дѣло важне съ Богомъ зачинали. И такъ зачавъ Іисусъ Христосъ учити. Ôнъ ходивъ по земли жидôвскôй, по мѣстахъ и селахъ и учивъ людей. Іисусъ Хр. проповѣдавъ Свою науку жидамъ, бо они були вже черезъ старый завѣтъ — черезъ Мойсея и пророкôвъ на Его науки приготовленй.“

„Въ якій способъ приготовився Іисусъ до учительского дѣла? — Якій давъ намъ черезъ то примѣръ? — Где учивъ Іисусъ Христосъ? — Въ якій способъ? — Для чого Христосъ жидамъ голосивъ Свою науку?“

По укôнченю сыхъ вопросôвъ перечитае катехитъ съ учениками зъ книжки §. 2. на стр. 18. и 19. и §. 3. на стр. 20. и 21. до числа 83. выключно.*)

Въ кôнци задасть ученикамъ членъ четвертый символа вѣры, котрый и такъ вже бôльша часть умѣти буде.

ЛЕКЦІЯ ДЕСЯТА

К. Чулисьте, що Іисусъ Христосъ повернувши зъ пустынѣ, зачавъ учити. Якже учивъ Іисусъ Христосъ? Ôнъ ходивъ по земли жидôвскôй, по мѣстахъ и селахъ, около Него збиралося много людей, и ихъ учивъ. Теперь бы вамъ треба знати, чого то Іисусъ Христосъ учивъ? — Заразъ вамъ то скажу: Припомнѣтъ собѣ, що еще першои лекціи я вамъ казавъ, що чоловѣкъ на тôмъ свѣтѣ жіе, щобы въ Бога вѣривъ, Его пôзнававъ, Его любивъ и Ему служивъ. Тожь власно Іисусъ Христосъ учивъ людей въ Бога вѣрити, Его пôзнавати и любити, и якъ Ему служити маютъ, а щобы заслужити собѣ на вѣчну щастливôсть въ небѣ. И того всёго учивъ Іисусъ Христосъ словомъ и власнымъ прикладомъ.

Що робивъ Іисусъ Христосъ повернувши зъ пустынѣ? скаже К. — Где учивъ Іисусъ Христосъ? (въ якôй земли? — где чи въ мѣстѣ якôмъ?) — Кого учивъ Іисусъ Христосъ? скаже Л. — Чого учивъ Іисусъ Христосъ? — Еще то скаже О. и Н. — Въ якій способъ учивъ того Іисусъ Христосъ? скаже Е. — Для чого учивъ

*) Хотяй пôсля книжки матеріялъ сеи лекціи здается бути за великій, то зô взгляду на то, що ôнъ есть историчного содержаня и легкій до понятя и вывченя, гадаю, що не обременитъ ученикôвъ за много.

Іисусъ Христосъ людей въ Бога вѣрити, Его любити и Ему служити? скаже З.

К. Теперь слухайте дѣти дальше. — Щобы людей переконати, що есть Сыномъ Божимъ и Спасителемъ свѣта, и що наука Его есть Божа и правдива, дѣлавъ Іисусъ Христосъ чуда и предсказовавъ будучӣ рѣчи.

Що дѣлавъ Іисусъ Христосъ, щобы людей переконати, що есть Сыномъ Божимъ и Его наука Божа? скаже Д. — Для чого Іисусъ Христосъ творивъ чуда? скаже В. — Для чого Іисусъ Христосъ будучӣ рѣчи предсказовавъ? скаже Б.

К. А чи знаете вы мои дѣтоньки, що то есть чудо? — Тожь вамъ то повѣмъ. Чудо есть таке дѣло, котрого чоловѣкъ зробити не може, тôлько Богъ. Такъ н. пр. Іисусъ Христосъ утихомиривъ бурю на мори, котра на Его приказъ заразъ устала. Инный разъ пятьми хлѣбами и двома рыбами насытивъ пять тысячь людей. Знову однымъ тôлько словомъ оздоровлявъ недужныхъ, слѣпыхъ и хромыхъ, воскрешавъ мертвыхъ, — а Самъ третого дня зъ гробу воскресъ. — Правда, що того всёго жаденъ чоловѣкъ зробити не може?

Якъ мы такӣ дѣла называемъ, котрыхъ жаденъ чоловѣкъ зробити не може, тôлько Богъ? скаже А. — Що то есть чудо? скаже Т. — Якӣ чуда робивъ Іисусъ Христосъ? скаже У. — Якӣ ще? скаже Ф.

К. Теперь знову треба вамъ и то знати, що предсказованье будучихъ рѣчей называемъ пророцтвомъ (т. е. проречи). Іисусъ Христосъ прорѣкъ, що буде терпѣти и умре, а третого дня воскресне, що Его ученикъ Юда здрадитъ а Петро ôтречеся; що Его наука розширится по цѣлôмъ свѣтѣ и ще много инныхъ рѣчей.

Якъ называемъ предсказованье або прореченье будучихъ рѣчей? скаже С. — Що то есть пророцтво? скаже Н. — Якӣ будучӣ рѣчи предсказовавъ Іисусъ Христосъ? скаже Д. — Якӣ ще? скаже И.

К. Коли такъ Іисусъ Христосъ чудами и пророцтвами доказавъ, що есть Сыномъ Божимъ, и що наука Его есть Божа, повиннӣ були всѣ люди увѣрити въ Его науку. Тымчасомъ такъ не сталося, бо многӣ, особливо старшины и ученӣ жидôвскӣ не хотѣли покинути своихъ злыхъ налогôвъ, котрӣ Іисусъ Христосъ ганивъ, за то Его зненавидѣли, переслѣдовали, а въ кôнци мучили и на крестѣ роспяли, где Іисусъ Христосъ въ великихъ мукахъ умеръ. — Чи приняли науку Іисуса Христа всѣ люди? скаже Х. — Для чого еи не приняли? — Щожь зробили они съ Іисусомъ Христомъ? скаже С.

К. Але вы погадаете собѣ: коли Іисусъ Христосъ есть Сынъ Божій, всемогучій и дѣлавъ чуда, чомужь дався жидамъ убити? Тожь повѣмъ вамъ, що Іисусъ Христосъ мôгъ бувъ охоронитися ôтъ смерти, мôгъ бувъ однымъ словомъ всѣхъ своихъ ворогôвъ погубити, однакожь того не зробивъ, бо хотѣвъ за людей терпѣти и умерти, щобы за ихъ грѣхи Богу надоложити, ôтсунути (або спасти) ихъ ôтъ вѣчнои погибели, и заслужити знову ласку Божу и вѣчный животъ въ небѣ.

Чи мôгъ бувъ Іисусъ Христосъ выбавитися ôтъ мукъ и смерти крестнои? скаже А. — Для чогожь того не зробивъ? — Ôтъ чого выбавивъ насъ Іисусъ Христосъ черезъ Свою смерть? скаже Б. — Що заслуживъ намъ черезъ Свою смерть на крестѣ?

К. Отжежь треба вамъ знати и памятати, що Сынъ Божій, втора особа Божа, стався для того чоловѣкомъ, щобы насъ спасти. И тоту правду повиненъ кождый христіянинъ знати и вѣрити. Такихъ правдъ, котрî кождый христіянинъ знати и вѣрити повиненъ, научилисьтеся вже чотыри, т. е.: 1) Що есть одинъ Богъ Сотворитель неба и землѣ; 2) що суть три особы Божî; 3) що чоловѣкъ мае несмертельну душу, а теперь 4) що друга особа Божа — Сынъ Божій — сталася чоловѣкомъ, щобы насъ спасти.

Якои правды научилися мы нынѣ, котру кождый христіянинъ знати и вѣрити повиненъ? скаже Е. — Кôлько такихъ правдъ научилисьтеся перше? и котрî то суть? скаже З.

К. Все тото, чого мы нынѣ научилися, выражаютъ христіяне словами: Насъ ради человѣкъ и. пр. (четвертый и пятый членъ символа вѣры). Одну часть того вже умѣете, а другу (с. е. пятый членъ) научитеся, и заразъ пояснитъ имъ катехитъ пятый членъ символа вѣры, („котрый бувъ роспятый за насъ (людей) за Понтійского Пилата (т. е. въ тôмъ часѣ, коли Понтійскій Пилатъ бувъ намѣстникомъ цѣсаря римского въ земли жидôвскôй), терпѣвъ и бувъ погребаный и въ третій день воскресъ зъ гроба пôсля письма т. е. якъ то було предречено и записано черезъ пророкôвъ.“) — Потôмъ повторитъ съ учениками сей пятый членъ зо два — три разы, поволи и выразно вымавляючи кожде слово, и задасть научитися.

Еще разъ повторитъ катехитъ съ учениками весь матеріялъ сеи лекціи въ короткости, ставляючи ответнî вопросы, и велитъ перечитати зъ книжки стр. 22—24., Ч. 83., 84., 85., 86., 87., 90., 92., 93. и 94. — Числа 88. и 89. належитъ опустити, яко не отвѣтнî ще до другои клясы, а число 91. прійде пôзнѣйше.

ЛЕКЦІЯ ОДИНАЙЦЯТА.

О страстехъ и смерти Іисуса Христа.

К. „Іисусъ Христосъ — Сынъ Божій — прійшовъ въ свѣтъ: 1) щобы насъ научити якъ въ Бога вѣрити, якъ Его любити, чтити, и якъ Ему служити належитъ, щобы мы могли вѣчну щастливôсть осягнути, а по 2) щобы черезъ свое терпѣнье и свою смерть на крестѣ за грѣхъ першихъ людей и за всѣ нашî грѣхи Богу надоложити, насъ ôтъ вѣчнои погибели ôткупити, и заслужити намъ ласку Божу и вѣчну щастливôсть въ Бозѣ. То вже знаете всѣ. Чи правда.“ — „А но скаже намъ то еще А.:“ „Чого прійшовъ Іисусъ Христосъ въ свѣтъ? — Чого еще? скаже Б.“

Если ученикъ нс ôтповѣсть на тî вопросы вычерпуючо, то напровадитъ его катехитъ вопросами: „Чого учивъ Іисусъ Христосъ? — Для чого насъ учивъ того? — Що потôмъ наступило? —

Для чого Іисусъ Христосъ терпѣвъ и умеръ на крестѣ? — Що заслуживъ намъ черезъ свои терпѣня?"

„Теперь оповѣмъ вамъ дѣти якъ то Іисуса Христа мучили, и якъ Ôнъ умеръ на крестѣ." И стане катехитъ оповѣдати пôсля книжки стр. 26—28. поволи и въ якъ найприступнѣйшій способъ то, що есть найважнѣйше зъ исторіи страстей Христовыхъ. При тôмъ покаже дѣтёмъ ôтповѣднû образки зъ страстей Христовыхъ, що дуже послужитъ до узмысловленя и лекшого присвоеня собѣ страстей Христовыхъ.

По укôнченю оповѣданя, перепытае катехитъ ставляючи слѣдуючû вопросы: „Где роспочалися страсти*) Христовû? — Чи Іисусъ Христосъ знавъ що зближаются Его муки? — Що робивъ проте въ огородѣ оливнôмъ? — О якôмъ часѣ се було? — Що дѣялося пôдчасъ молитвы Іисуса Христа? — Съ кимъ злучився Іисусъ Христосъ потôмъ? — Кто приступивъ къ Іисусу Христу? — Кто бувъ Іуда Искаріотскій? — Кого привѣвъ Іуда Искаріотскій за собою? — Що зробивъ ôнъ приступивши къ Іисусу Христу? — Для чого поцѣлувавъ ôнъ Іисуса Христа? — Що за то дôставъ? — Що зробили жиды съ Іисусомъ Христомъ? — Где Его завели? — Чимъ бувъ Каіафа? — Якъ запытавъ ôнъ Іисуса Христа? — Що ôтповѣвъ Іисусъ Христосъ? — Що тогды зробивъ и що сказавъ Каіафа до жидôвъ? — А жиды якъ закричали? — Где потôмъ завели жиды Іисуса Христа ôтъ Каіафы? — Для чого завели Его до Пилата? — Чи Пилатъ узнавъ Іисуса Христа виннымъ? — Для чогожь Его не выпустивъ? — Якъ же въ кôнци поступивъ собѣ Пилатъ? — Якъ мучили воины Іисуса Христа? — (Що вложили му на голову? — Що дали въ руки?) — Що ще зробили? — Якъ говорили? — Якъ же заховався Іисусъ Христосъ пôдчасъ того? — Где потôмъ завели Іисуса Христа? — Кто нѣсъ крестъ Іисусу Христу? — Чи мôгъ Іисусъ Христосъ нести крестъ? — Кому потôмъ казали нести крестъ Іисуса Христа? — Якъ же прибили Іисуса Христа на крестъ? — Якъ молився за своихъ ворогôвъ Іисусъ Христосъ? — Якъ умеръ? — Въ якій день дѣялося то? — Чи Іисусъ Христосъ не мôгъ увôльнитися ôтъ тыхъ мукъ и смерти? — А для чогожь не увôльнився? — За кого терпѣвъ Іисусъ Христосъ?"

„Видите дѣти — якъ добрый есть для насъ Господь Богъ и якъ милосердный, коли Сынъ Божій зъ неба зôйшовъ, щобы за насъ перенести убожество, пониженье, муки и смерть! — Колижь поглядаете на роспятого Христа на крестѣ, пригадуйте собѣ на муки и смерть Іисуса Христа Спасителя, на Его любовь къ намъ, — и погадайте собѣ, якъ то и мы за то Іисуса Христа любити и якъ Ему вдячнû бути повиннû."

„Що пригадуе намъ поглядъ на роспятого Іисуса Христа Спасителя? — До чого насъ то побуджати повинно?"

К. „По смерти Іисуса Христа на крестѣ, зложено передъ вечеромъ Тѣло Его въ грôбъ. Але третого дня, т. е. въ недѣлю дô-

---

*) Катехитъ скаже, що страсти то суть муки.

дня злучилася душа знову съ тѣломъ, и Іисусъ Христосъ воскресъ зъ гроба славно."

„Що зроблено по смерти съ Тѣломъ Христовымъ? — Що сталося третого дня, т. е. въ недѣлю дôдня?"

Все то о чѣмъ нынѣ чулисьте выповѣдаемъ въ короткости въ символѣ вѣры словами: „Распятаго же за ны при понтійстѣмъ Пилатѣ, и страдавша и погребенна и воскресшаго въ третій день по писаніемъ."

Въ кôнци велитъ катехитъ читати зъ катехисма на стр. 24—28. ч. 95—102. (включно, съ выпущеньемъ въ ч. 101. того, що душа зступила въ адъ, о тôмъ буде въ слѣдуючôй лекціи.)

ЛЕКЦІЯ ДВАНАЙЦЯТА.

О воскресеню, вознесеню и о второмъ приходѣ Іисуса Христа.

К. „Казалисьте менѣ, що Іисусъ Христосъ умеръ на крестѣ, и що преч. Тѣло Его зôстало положене до гробу. Але теперь пытаюся: гдежь була душа черезъ той часъ, коли Тѣло лежало въ гробѣ? — Тожь вамъ повѣмъ: Душа Іисуса Христа зôйшла въ адъ, где задержовалися душѣ праведныхъ людей передъ Іисусомъ Христомъ померших, якими були: Ной, Авраамъ, Мойсей, Давидъ и другй. Передъ приходомъ Іисуса Христа Спасителя не могли они вôйти до неба, — тожь Іисусъ Христосъ зôйшовъ къ нимъ, щобы имъ ôтворити вступъ до неба."

„Где була душа Іисуса Христа черезъ той часъ, коли преч. Тѣло Его лежало въ гробѣ? — Кто въ адѣ знаходився? — Чи могли душѣ праведныхъ передъ Іисусомъ Христомъ вôйти въ небо? — Чогожь зôйшовъ Іисусъ Христосъ душою въ адъ?"

„Знаете вже и то, що третого дня т. е. въ недѣлю дôдня душа Христова вернула зъ ада, злучилася знову съ Тѣломъ, и Іисусъ Христосъ воскресъ (т. е. вставъ) зъ гробу. Потôмъ перебувавъ Онъ 40 днѣвъ на земли, показовався часто своимъ ученикамъ, и учивъ ихъ, а сорокового дня пôйшовъ съ учениками на гору Елеоньску (оливну) коло Іерусалима и въ ихъ очахъ вознѣсся на небо, где сидитъ по правôй руцѣ Отця, т. е. мае таку саму славу и власть, якъ и Отець." — „Якъ довго перебувало Тѣло Іисусове въ гробѣ? — Якъ довго перебувала душа въ адѣ? — Що сталося третого дня т. е. въ недѣлю дôдня? — Якъ довго перебувавъ ще Іисусъ Христосъ на земли? — Що черезъ той часъ робивъ? — Що сталося 40. дня? — Ôтки вознѣсся Іисусъ Христосъ на небо? — Кто тое видѣвъ? — Що значитъ, що Іисусъ Христосъ сидитъ по правôй руцѣ Отца?"

Все то выражаемъ въ символѣ вѣры словами: „И восшедшаго на небеса и сѣдящого одесную Отца."

„Взôйшовши на небо Іисусъ Христосъ, ôтворивъ такожь и намъ вступъ до тогожь и приготовивъ намъ тамъ мѣстце, щобы мы вѣчно щастливыми були, если въ Него вѣрити и Его заповѣди выповняти будемъ."

„Що зробивъ для насъ Іисусъ Христосъ взôйшовши на небо?

— Що приготовивъ намъ въ небѣ? — Чи мы можемъ прійти до неба? — Чого потрѣбно, щобы прійти до неба?“

Увага. При способности тои науки покаже катехитъ образки воскресеня и вознесеня Господнёго на небо.

„Ще разъ прійде Іисусъ Христосъ видимо въ великôй славѣ, а то при кôнци свѣта судити всѣхъ людей добрыхъ и злыхъ, — добрыхъ возьме до неба, съ котрыми буде вѣчно царствовати, а злыхъ втрутитъ до пекла, — якъ то выражаемъ въ символѣ вѣры словами: И паки грядущаго со славою судити живымъ и мертвымъ, егоже царствію не будетъ конца; т. е. котрый знову прійде со славою судити живымъ и мертвымъ (добрыхъ и злыхъ), и его царству не буде кôнця.“

„Чи прійде ще коли Іисусъ Христосъ видимо въ свѣтъ? — Коли се станеся? — Чого прійде Іисусъ Христосъ? — Що станеся съ добрыми? — Що со злыми? — Якими словами то выражаемъ? (Тй слова т. е. семый членъ символа велитъ катехитъ за собою помалу и выразно кôлька разôвъ повторити.) — Що тй слова означаютъ?“

По чѣмъ велитъ перечитати зъ катехисму на стр. 28—30. Числа 101. (цѣлый) 103. 104. 105. 106. и 109.

„Теперь припôмнѣмъ собѣ, чого мы научилися черезъ кôлька лекцій: Богъ сотворивъ чоловѣка, щобы бувъ вѣчно щастливый; але чоловѣкъ согрѣшивъ, Бога тяжко образивъ, и стративъ щастливôсть. Богъ умилосердився надъ чоловѣкомъ и зôславъ ему Спасителя, Свого Сына Единородного Іисуса Христа, Котрый народився ôтъ пресв. Дѣвы Маріи, а коли мавъ 30 лѣтъ окрестився въ Іорданѣ, потôмъ учивъ черезъ пôвчетверта року, а въ кôнци пріявъ страсти и смерть на крестѣ, щобы Богу задосыть учинити за грѣхи нашй, а третого дня воскресъ зъ гробу, и въ сорокъ днй потôмъ вознѣсся на небо, щобы намъ тамъ вѣчну щастливôсть приготовити. Есть то незмѣрено велика ласка Божа, що намъ зôславъ Спасителя, и що Іисусъ Христосъ задля насъ стôлько перенѣсъ, щобы насъ спасти. Кождый христіянинъ повиненъ съ вдячностію вспоминати тй благодѣяня Божй. И для того то церковь установила свята: Рождества Христового, щобы вспоминати памятку нароженя Іисуса Христа; — Богоявленя або Крещеня Іисуса Христа въ Іорданѣ на памятку тогожь, — въ великій четверъ въ вечеръ читаются страсти (муки) Христовй въ 12 евангеліяхъ а въ велику пятницю закладаеся плащениця и устроюеся грôбъ Божій на памятку погребенія Христовго, — на великдень знову обходимъ память воскресеня Христового, а за сорокъ днй вознесеня на небо. Кождый христіянинъ повиненъ тй свята строго заховати, и дяковати Богу за Его ласки намъ высвѣдченй.“

„На що Богъ сотворивъ чоловѣка? — Чи не стративъ чоловѣкъ своеи щастливости? — Чи не умилосердився надъ нимъ Богъ? — Кого зôславъ ему? — Кто есть нашимъ Спасителемъ? — Зъ кого народився? — Що сталося, коли мавъ 30 лѣтъ? — Якъ довго учивъ? — Що сталося съ Іисусомъ Христомъ въ кôнци? — Для чого терпѣвъ и умеръ Іисусъ Христосъ на крестѣ? — Якъ довго

лежавъ въ гробѣ? — Коли воскресъ? — Що сталося за 40 днiй? — Що установила церковь на памятку всѣхъ тыхъ подѣй? — На що установлене свято Рождества Христового? — Богоявленя (Iорданъ)? — Що бувае въ великiй четверъ вечеръ? — Що въ велику пятницю? — На яку памятку то дѣеся? — Яку памятку обходимъ на великдень? — Яке свято наступае за 40 днiй по великодни? — Що повиннî христiяне въ тî свята робити?

ЛЕКЦIЯ ТРИНАЙЦЯТА.

К. „Чоловѣкъ согрѣшивъ — Iисусъ Христосъ, Сынъ Божiй за него терпѣвъ и умеръ, щобы заслужити ему ôтпущенье грѣхôвъ, ласку Божу и вѣчну щастливôсть. — Але черезъ то еще кождый чоловѣкъ не буде вѣчно щастливый, бо кождый приходитъ на той свѣтъ съ грѣхомъ первороднымъ. Отжежь, щобы бути вѣчно щастливымъ, треба впередъ ôтъ грѣха первородного и ôтъ всѣхъ инныхъ грѣхôвъ бути вôльнымъ, и знову статися такъ невиннымъ и святымъ, якъ першî люди зъ початку були. А то стаеся черезъ ласку Божу, котру намъ Духъ св. удѣляе, нею насъ освящае и въ выповненю заповѣдей Божихъ помагае."

„Кто терпѣвъ и умеръ за чоловѣка? — Для чого Iисусъ Христосъ терпѣвъ и умеръ за чоловѣка? — Що намъ заслуживъ черезъ свои терпѣня и смерть? — Чи вже черезъ то кождый чоловѣкъ буде вѣчно щастливый? — Для чого? — Чогожь потреба, щобы вѣчно щастливымъ статися? — Якимъ способомъ стаеся чоловѣкъ святымъ и невиннымъ? — Кто удѣляе намъ ласку Божу? — Що дѣлае въ насъ ласка Божа?"

„Духъ св. насъ освящае ласкою Божою, — а ктожь то есть Духъ св.? скаже А. — Кому есть рôвный Духъ св.? скаже Б. — Отъ кого походитъ Духъ св.? скаже В. — Якъ обявився Духъ св. пôдчасъ крещеня Iисуса Христа въ Iорданѣ? скаже Д."*)

„Такъ видите, що вы о св. Дусѣ вже гдещо знаете. Еще вамъ и то скажу, що Духъ св. въ зеленî свята на апостолôвъ, коли були зôбранî всѣ разомъ на молитвѣ, зôйшовъ въ видѣ огненыхъ языкôвъ; — для того то св. Духа зъображаютъ або въ видѣ голуба, або въ видѣ огненыхъ языкôвъ. И на ту памятку, що Духъ св. зôйшовъ въ огненыхъ языкахъ на апостолôвъ, обходимъ Зеленî свята або Сошествiе св. Духа."

„Коли Духъ св. зôйшовъ на апостолôвъ? — Въ якôмъ видѣ? — Якъ зъображаютъ св. Духа? — Яке свято обходимъ на памятку, що Духъ св. зôйшовъ на апостолôвъ?"

„Духъ св. ласкою Божою освящае насъ. То вже знаете. Але въ якiй то способъ и коли удѣляе намъ Духъ св. ласку Божу? — Слухайтежь! — а заразъ довѣдаетеся. Духъ св. удѣляе намъ ласку Божу черезъ св. Тайны, котрî установивъ Iисусъ Христосъ. — Тайны св. суть то видимî знаки, черезъ котрî Духъ св. удѣляе Божу ласку (благодать)."

---

*) На тî вопросы о св. Дусѣ довжнî вже ученики зъ третои лекцiи дати отвѣты.

„Якъ же Духъ св. удѣляе намъ Божу ласку (благодать?) — Кто установивъ св. Тайны? — Що то суть св. Тайны?“

„Теперь же будемъ ще пытати: Кто тй Тайны удѣляе? — Где ихъ удѣляютъ? — Кôлько ихъ есть?“

„Тайны св. удѣляютъ священники въ церкви христіяньско-католицкôй, — и есть ихъ сѣмъ, а то: 1) Крещенье, 2) Мѵропомазанье, 3) Найсв. Евхаристія, 4) Покаянье, 5) Елеопомазанье, 6) Священьство, 7) Сопружество.“

„Кто удѣляе св. Тайны? — Где священники удѣляютъ св. Тайны? — Кôлько есть св. Тайнъ? — Котрй то суть св. Тайны?“ *)

„Теперь еще вамъ скажу, якъ мы нашу вѣру въ св. Духа выражаемъ въ символѣ вѣры, и що о св. Дусѣ исповѣдуемъ (вызнаемъ?) Такими словами: И въ Духа святаго, Господа животворящаго и пр., т. е. Вѣрую также въ Духа святого, Господа (Пана) животворячого, Котрый ôтъ Отця и Сына походитъ, Котрому разомъ съ Отцемъ и Сыномъ рôвный поклôнъ и рôвна слава належится, Котрый говоривъ черезъ пророкôвъ (т. е. черезъ Котрого пророки будучй рѣчи прорѣкали).“

Съ выученьемъ сёго члена вѣры поступитъ катехитъ въ подôбный способъ, якъ съ попередными.

Въ кôнци велитъ катехитъ съ книжки перечитати, поясняючи тое же, на стр. 33—34. Ч. 119—126. включно, и на стр. 46—47. Ч. 3. 4. 5.

ЛЕКЦІЯ ЧОТЫРНАЙЦЯТА

О св. церкви.

К. „Знаете вже дѣтоньки, що Духъ св. освящае чоловѣка Своею ласкою черезъ св. Тайны, котрй въ церкви удѣляютъ священники. — Кто есть Духъ св.? — знаете; — що суть св. Тайны? — такожь знаете. Еще вамъ треба пôзнати що то есть св. церковь и що суть священники? — Слухайтежь уважно, а заразъ довѣдаетеся. — „„Церковь — то суть всѣ вѣрнй христіяне, котрй вѣру христіяньско-католицку вызнаютъ, и одну спôльну голову маютъ, а то: папу римского або св. Отця.““ — Слухайте ще разъ, що то есть церковь?“ — Катехитъ повторитъ еще разъ поволи и выразно повысшу дефиницію церкви, додаючи: „а чи знаете, що то есть вѣра христіяньско-католицка? — Есть то наука, котрои Іисусъ Христосъ учивъ.“ — Для того можь такожь повѣсти, що „„церковь становлятъ всѣ вѣрнй христіяне, котрй науку Іисуса Христа держатъ, и папу римского за голову маютъ.““

„Скажижь намъ А.: кто належитъ до церкви? — Що довженъ кождый христіянинъ, котрый до церкви належитъ вызнавати? — Що то есть вѣра христіяньско-католицка? скаже Б. — Якъ науку Іисуса Христа инакше называемъ? — Зъ якихъ людей пов-

---

*) Св. Тайнъ ученики ще не зъумѣютъ вычислити, тожь священникъ самъ буде проводити, и каже за собою помалу и выразно повтаряти. що повторитъ кôлька разôвъ, щобы кожде слово добре обилося о ихъ уши.

стае церковь? — скаже В. — Чи мае церковь христіяньско-католицка голову, т. е. начальника? — Кто есть головою або начальникомъ цѣлои церкви? — Щожь есть церковь? скаже намъ еще Д.“

„Памятайтежь дѣти, що св. Отець, або папа римскій есть головою, або найвысшимъ начальникомъ цѣлои церкви, на цѣлый свѣтъ. Але окрôмъ папы суть еще иннй начальники въ церкви, котрй завѣдуютъ меншими ихъ округами, а тыми суть епископы, — а округи, котрыми они завѣдуютъ, называются епископствами. Епископы до помочи маютъ знову священникôвъ, котрыхъ поставляютъ надъ поодинокими громадами. Такъ видите що въ каждôмъ майже селѣ и мѣстѣ есть одинъ або бôльше священникôвъ, а во Львовѣ и Перемышли суть епископы.“

„Кто есть головою або верховнымъ начальникомъ цѣлои церкви на цѣлый свѣтъ? скаже Е. — Чимъ есть св. Отець або папа римскій? скаже Г. — Чи окрôмъ папы (св. Отця) суть еще якй начальники въ церкви? скаже З. — Чимъ завѣдуютъ епископы? — Кого маютъ епископы до помочи? — Где у насъ суть священники? — А где епископы?“

„Теперь вже знаете що есть церковь, — якихъ она мае начальникôвъ и що суть священники. — Ще вамъ треба знати: кто то заложивъ церковь? — Кто ѣй давъ начальникôвъ? — Чіими наслѣдниками суть начальники церкви? — Тожь уважайте: Церковь заложивъ Іисусъ Христосъ, и зôставивъ ю тутъ на земли на Свое мѣстце, бо Самъ вознѣсся на небо. — Поставивъ Іисусъ Христосъ церковь на Свое мѣстце для того, щобы она науку Его дальше голосила, службу Божу ôтправляла, св. Тайны людёмъ удѣляла, а такъ людей до живота вѣчного провадила?“

„Кто то заложивъ церковь? скаже Н. — Чіе мѣстце заступае церковь? — Для чого заложивъ Іисусъ Христосъ церковь? скаже М.“

„Въ тôй то церкви поставивъ Іисусъ Христосъ настоятелями своихъ апостолôвъ, имъ приказавъ Іисусъ Христосъ учити людей, крестити, грѣхи ôтпущати и другй св. Тайны людёмъ удѣляти, службу Божу приносити и вѣрными завѣдувати. — Зъ помежи апостолôвъ знову выбравъ Іисусъ Христосъ св. Петра и его постановивъ головою або найвысшимъ начальникомъ надъ всѣми апостолами и цѣлою церквою. А до помочи апостоламъ додавъ Іисусъ Христосъ ученикôвъ. — Апостолы знову на свое мѣстце посвящали епископôвъ, для того епископы суть наслѣдниками апостолôвъ, а наслѣдникомъ св. Петра есть папа римскій або св. Отець; — а епископамъ до помочи додали апостолы священникôвъ. Для того епископы и священники завѣдуютъ вѣрными христіянами, проповѣдуютъ слово Боже, ôтправляютъ службу Божу и удѣляютъ святй Тайны.“

„Чи Іисусъ Христосъ давъ церкви якихъ настоятелѣвъ? — Якихъ настоятелѣвъ постановивъ Іисусъ Христосъ въ церкви? — Що приказавъ Іисусъ Христосъ апостоламъ? — Чи давъ Іисусъ Христосъ церкви голову або найвысшого настоятеля? — Кого? — Чимъ постановивъ Іисусъ Христосъ св. Петра? — Чи давъ Іисусъ

Христосъ апостоламъ якихъ помôчникôвъ? — Кого посвящали апостолы на свое мѣстце? — Чіими наслѣдниками про то суть епископы? — А кто есть наслѣдникомъ св. Петра? — Чіимъ наслѣдникомъ есть св. Отецъ? — Кого дали апостолы до помочи епископамъ? — Чіими помôчниками суть священники?*) — Що дѣлаютъ епископы и священники въ церкви?"

„Еще и то вамъ треба знати, що до церкви св. належатъ ще и душѣ святыхъ (и блаженыхъ) въ небѣ и душѣ терпячû въ чистилищи.**) Всѣ они такъ святû въ небѣ, якъ и душѣ въ чистилищи суть съ нами духово сполученû черезъ любовь, котра насъ всѣхъ звязуе и лучитъ. Святû въ небѣ любятъ насъ и молятся за насъ, щобы мы также до неба дôсталися, а мы любимъ также святыхъ и призываемъ ихъ помочи; мы также любимъ душѣ въ чистилищи терпячû и молимся за нихъ, щобы ихъ муки скорше скôнчилися, и щобы ихъ Господь Богъ скорше пріявъ до неба. А колись то, якъ муки терпячихъ въ чистилищи скôнчатся, и намъ Богъ допоможе, — всѣ злучимося со святыми въ небѣ въ вѣчнôй щастливости, и будемъ вспôльно Бога хвалити."

„Кто еще належитъ до св. церкви? — Чи святû въ небѣ и душѣ въ чистилищи находячûся суть съ нами сполученû? — Якъ? — Що насъ лучитъ и звязуе съ ними? — Чи святû насъ любятъ? — Що они намъ доброго творятъ? — А мы чи любимъ святыхъ? — Чи удаемся до ихъ помочи? — Чи душамъ въ чистилищи терпячимъ можемъ зробити яку прислугу? — Для чого молимся за душѣ въ чистилищи? — Що станеся съ душами въ чистилищи, коли ихъ муки скôнчатся? — А чого мы бы собѣ бажали по смерти? — Съ кимже злучимся въ небѣ?"

„Теперь велитъ катехитъ перечитати зъ катехизму на стр. 34. Ч. 126., 127., 128., 129., 130., 131. и 132. обясняючи що потрѣбно, и опускаючи въ Ч. 129. слово ученикôвъ."

„Тото, що вы тутъ о св. церкви чули и читали, выражаемъ щоденно въ символѣ вѣры словами: „Въ единую, святую, соборную и апостольскую церковь" — т. е. я вѣрую, що есть одна свята, соборна и апостольска церковь. — Повторѣтъ за мною всѣ тотû слова: Въ единую — святую — соборную и апостольскую церковь. — Еще разъ: Котрый менѣ теперь то самъ выповѣсть?... Щожь мы тыми словами выражаемъ? скаже Т."

„Зъ тыхъ слôвъ учѣтся мои дѣти, що есть тôлько одна церковь на цѣлый свѣтъ и мае тôлько одного найвысшого начальника; — дальше, що церковь есть свята, — що она есть соборна т. е. що она збирае всѣхъ людей зъ всѣхъ краѣвъ цѣлого свѣта, — и

---

*) Въ ч. 129. на стр. 34 катехисму есть ошибочно выражено, яко бы священники були наслѣдниками ученикôвъ Христовыхъ, бо священники мають также апостольску власть, лишь въ ограниченôй мѣрѣ, и выконуютъ ю въ зависимости ôтъ своихъ епископôвъ

**) Ничого не вадитъ, що ще не учено о чистилищи, а тутъ о нѣмъ говорится, понеже ученики вже зъ I кл (н. пр зъ притчи о богачи и Лазарю) о чистилищи знаютъ, а хоть бы и не знали, то вже теперь довѣдуются достаточно о чистилищи, а бôльше довѣдаются пôзнѣйше.

що она ôтъ апостолôвъ свôй початокъ мае, а епископы суть наслѣдниками апостолôвъ."

„Кôлько есть церквей? — Кôлько найвысшихъ начальникôвъ въ церкви? — Яка про то есть церковь? — Для чого называемъ церковь единую? — Яка она есть еще? — Що то значитъ, що церковь есть соборна? — Для кого про то есть церковь? — Ôтъ кого мае церковь свôй початокъ? — Чіими наслѣдниками суть епископы? — Що значитъ, що церковь есть апостольска? — Для чого называемъ церковь апостольскою?"

„Еще вамъ одно треба знати: Чуете неразъ, що мы нашу церковь называемъ католицкою, — щожь то значитъ то слово „католицка." То слово есть греческе, и означае то само, що и „соборна" т. е. для „людей цѣлого свѣта;" — отжежь, чи я повѣмъ: церковь соборна, чи: церковь католицка, чи бымъ повѣвъ: церковь для людей цѣлого свѣта, — то есть то само."

„Яке то слово католицка? — Що оно значитъ? — Що то есть церковь католицка?"

Скажѣтъ же менѣ еще разъ: „Що то есть церковь? А. — Кто належитъ до церкви? Б. — Кто есть верховнимъ начальникомъ церкви? В. — Якȋ суть ще настоятелѣ въ церкви? Г. — Кто помôчникомъ епископôвъ? Д. — Чіимъ наслѣдникомъ есть св. Отець? Е. — Чіими наслѣдниками суть епископы? З. — Кто заложивъ церковь? Ж. — Кто еще належитъ до церкви? И. — Якъ въ символѣ вѣры выражаемъ о церкви? К."

ЛЕКЦІЯ ПЯТЬНАЙЦЯТА.

О святыхъ тайнахъ.

К. „Въ минувшихъ двохъ лекціяхъ чулисьте о тôмъ, що Духъ св. освящае чоловѣка ласкою Божою, котру удѣляе черезъ св. тайны. Що суть св. тайны, такожь вже знаете, и заразъ намъ то скаже Е. — И то знаете, що св. тайнъ есть сѣмь, — вычислитъ ихъ Р. — Теперь поучу васъ о кождôй тайнѣ зъ осôбна, щобысьте знали, на що кожда св. Тайна есть установлена и якȋ ласки черезъ ню Духъ св. чоловѣкови удѣляе."

„Перша тайна есть св. крещенье. Есть она перша и найпотребнѣйша, бо безъ неи ани спасенымъ бути, ани другихъ тайнъ отримати не можь. Можесьте видѣли коли, якъ малу дитину крестятъ? Священникъ бере воду, поливае нею голову дитины и говоритъ слова: Крещается рабъ (т. е. слуга) Божій во имя Отца и Сына и святаго Духа. Аминь. — То есть видимый знакъ тои тайны. И коли то священникъ робитъ, тогды Духъ св. ~~удѣляе~~ Свою ласку, котрою дитя освящае, ôтъ грѣха первородного очищае, и Богу милымъ та святымъ удѣляе. Если бы крестився вже дорослый чоловѣкъ, то ôтпустились бы ему также и особистȋ грѣхи, котрȋ самъ поповнивъ. Такій окрещеный мае вже право до неба, и коли бы по крещеню умеръ, прійшовъ бы до неба."

„Котра есть перша тайна? скаже А. — Котра есть найпотребнѣйша тайна? — Для чого крещенье есть перша и найпотребнѣйша

тайна? скаже Б. — Якъ священникъ креститъ дитя? скаже В. — Якій есть видимый знакъ св. крещеня? скаже Г. — Яку ласку удѣляе тогды Духъ св. окрещеному? скаже Д. — Ôтъ якихъ грѣхôвъ очищае ласка Божа въ св. крещеню? еще то скаже Ф. — До чого мае право окрещеный? скаже Е. — Где прійшла бы душа окрещеного, коли бы заразъ по крещеню умеръ?"

„Друга тайна, котра звыкло заразъ по крещеню удѣляеся, есть муропомазанье. Священникъ помазуе окрещеного св. мvромъ т. е. такимъ св. олѣемъ ôтъ самого епископа посвященымъ на чолѣ и другихъ частехъ тѣла, а Духъ св. удѣляе ему ласку, щобы св. вѣру христіяньску твердо вызнавати мôгъ."

„Котра есть друга тайна? — Коли она звыкло удѣляеся? — Якъ священникъ удѣляе ту тайну? — Чимъ помазуе чоло и другі̂ части тѣла? скаже М. — Що помазуе священникъ мvромъ? скаже Н. — Що то есть мvро? — Кто посвящае мvро? скаже Т. — Яку ласку тогды Духъ св. удѣляе, коли священникъ помазуе мvромъ?"

„Третя тайна есть найсвятѣйша зо всѣхъ, бо въ нѣй естъ Самъ Іисусъ Христосъ присутный. Она называеся пресв. евхаристіею, або тайною Тѣла и Крови Господнѣи, и совершаеся пôдчасъ службы Божои. Священникъ хлѣбъ и вино освящае словами Христовыми, а Господь Богъ перемѣнюе хлѣбъ и вино въ пресв. Тѣло и Кровь Іисуса Христа. Тѣло и Кровь Іисуса Христа приносятся потôмъ Богу въ жертву, и даются вѣрнымъ въ причащенье."

„Якъ называеся третя тайна? скаже С. — Кто въ нѣй есть присутный? — Якою она для того есть? — Для чого пресв. евхаристія есть найсвятѣйша? скаже Ш. — Коли она совершаеся? — Въ якій способъ совершаеся пресв. евхаристія? — Що робитъ священникъ пôдчасъ службы Божои? скаже Щ. — Чимъ освящае священникъ хлѣбъ и вино? — Що тогды дѣеся? — Кто перемѣнюе хлѣбъ и вино въ пресв. Тѣло и Кровь Господню? скаже У. — Що потôмъ робится зъ пресв. Тѣломъ и Кровію Господнею? — Кому приносится въ жертву? скаже А. — Чи могутъ вѣрні̂ христіяне поживати Тѣло и Кровь Господню? — Якъ называеся таке принятье (поживанье) пресв. Тѣла и Крови Господнѣи?"

„Четверта тайна есть покаянье. Установивъ ю Іисусъ Христосъ на то, щобы грѣшникъ мôгъ черезъ ню ôтпущеня грѣхôвъ доступити и ласкою Божою знову освятитися. Къ тôй цѣли грѣшникъ довженъ жаловати за свои грѣхи и сповѣдатися ихъ передъ священникомъ, — а священникъ въ имени Божôмъ ôтпущае грѣхи, а Духъ св. освящае знову ласкою Божою грѣшника."

„Котра есть четверта тайна? — На що ю Іисусъ Христосъ установивъ? — Чи може грѣшникъ ôтпущеня грѣхôвъ доступити? — Въ якій способъ? — Що отримуе грѣшникъ въ тайнѣ покаяня? — Що еще? — Що мае грѣшникъ зробити, щобы ôтпущеня грѣхôвъ и ласку Божу знову отримати? — Кто ôтпущае грѣхи въ тайнѣ покаяня? — Въ чіимъ имени то робитъ священникъ? — Що удѣляе тогды Духъ св. грѣшникови?"

„Котрі̂жъ тайны установивъ Іисусъ Христосъ для ôтпущеня грѣхôвъ? скаже Б."

„Пята тайна есть елеопомазанье, установлена на потѣху и для помочи тяжко недужныхъ (хорыхъ). Если бы такій тяжко хорый не мôгъ сповѣдатися, то ему черезъ елеопомазянье грѣхи ôтпущаются. Она называеся елеопомазанье, бо священникъ помазуе недужного (хорого) св. олѣемъ.“

„Яка есть пята тайна? — Для кого она установлена? — Що черезъ ню отримуютъ тяжко недужнî (хорî)? — Що еще? — Для чого она зовеся елеопомазанье?“

„Еще маемъ двѣ тайны: священьство и сопружество. Священьство установлено для тыхъ, котрî хотятъ бути священниками, черезъ ню посвящаются священники и отримуютъ свою власть. — Сопружество знову установивъ Іисусъ Христосъ для тыхъ, котрî хотятъ вступати въ сопружество (женитися), щобы доступили потрѣбнои имъ ласки Божои, а щобы свои обовязки выповняти и дѣти по христіяньски выховывати могли.“

„Для кого установлене священьство? — Що отримуютъ священники черезъ ту тайну? — Для кого установлене сопружество? — Якихъ ласкъ удѣляеся черезъ ту тайну?“

Теперь велитъ священникъ читати на стр. 47 - 49. числа 7—18.; обясняючи, що потрѣбно. Бувъ бымъ за тымъ, щобы четверту тайну называти покаяньемъ а не покутою, для того, що ся назва есть добра, руска, бо слово каятися есть загально уживане въ народѣ, — и лучше ôтдае сущнôсть тои тайны, а нежели покута, котре то слово властиво тôлько одну еѣ часть, т. е. надололоженье — удовлетворенье — означае.

По перечитаню катехитъ еще разъ въ короткости перепытае: „Котра есть перша тайна? — Для чого она есть перша и найважнѣйша? — Що она удѣляе? — Для чого друга тайна называеся мvропомазанье? — Яку ласку удѣляе? — Для чого пресв. евхаристія есть найсвятѣйшою тайною? — Коли она совершаеся? — Що дѣеся съ хлѣбомъ и виномъ? — Що потôмъ дѣеся съ пресв. Тѣломъ и Кровію Господнею? — На що установлене покаянье? — Що треба дѣлати, а щобы ôтпущеня грухôвъ доступити? — Для кого установлене елеопомазанье? — Для кого священьство? — Для кого супружество?“

Въ символѣ вѣры вспоминаеся тôлько о св. крещеню тыми словами: „Исповѣдую едино крещеніе во оставленіе грѣховъ.“ — Повторѣтъ то за мною. — Тî слова означаютъ: Вызнаю, що черезъ крещенье ôтпущаются грѣхи, але то крещенье тôлько разъ въ житю можь пріймати.“ — То повторитъ А., Б. и В.

ЛЕКЦІЯ ШѢСНАЙЦЯТА.

О благословеняхъ, освященяхъ церковныхъ и молитвахъ.

К. Знаете вже дѣти, кто установивъ св. тайны и на що? — Ктожь установивъ св. тайны? Р.

У. Іисусъ Христосъ.

К. На що Іисусъ Христосъ установивъ св. тайны? С.

У. Щобы намъ черезъ тй подати благодати (ласки) Божй, потрѣбнй намъ до спасеня.

К. Добре. — Але кромѣ св. тайнъ суть еще иннй средства до осягненя Божихъ ласкъ, а то: 1) благословеня и освященя церковнй, а 2) молитва. — Благословеня и освященя церковнй суть рôжнй, якъ н. пр. освященье воды, зѣля, овочей, дому, поля и т. п. иннй благословеня, котрй церковь людёмъ удѣляе. Если чоловѣкъ такй благословеня и освященя съ побожностію пріймае, то отримуе черезъ тіи рôжнй ласки Божй.

Чи суть еще якй средства кромѣ св. тайнъ до осягненя ласкъ Божихъ? А.

У. Суть еще благословеня, освящ ня церковнй и молитва.

К. Скаже то еще В.

К. Чи знаешь якй благословеня и освящен церковнй?

У. Освященье воды, зѣля, дому, поля и т. п.

К. Чи видѣвъ зъ васъ котрый якъ воду святятъ? — Где ты то видѣвъ? — Коли? — А чи знае зъ васъ котрый, на яке то свято у насъ воду святятъ на рѣцѣ? — Яку то памятку тогды обходимъ? — А чи видѣвъ зъ васъ котрый свячене зѣлье? — Коли то святятъ зѣлье въ церкви? — А що святится на Спаса въ церкви? — Що на Великдень? — А обхôдъ коло поля видѣли вы? — Якъ то ôтбуваеся? — Кто менѣ то оповѣсть? — А чи видѣвъ кто освященье дому? — Где ты то видѣвъ? — Такъ есть, коли кто новый дôмъ або стодолу або щобудь инного будуе, то проситъ священника, щобы поблагословивъ и упросивъ ласкъ Божихъ для всѣхъ, котрй въ тôмъ домѣ будутъ мешкати. Але и старый дôмъ можь посвящати, а щобы упросити собѣ ласкъ Божихъ. — Щожь отримуемъ черезъ такй благословеня и освященя церковнй? — Якъ ихъ треба прійматн, щобы отримати ласки Божй?

К. Вже знаете, що то суть освященя и благословеня церковнй. Теперь треба вамъ пôзнати, що то есть молитва? Мы всѣ молимся. Съ кимъ то мы тогды розмавляемъ, коли молимся? — Чи не знаешь ты того? Б.

У. Съ Богомъ.

К. Добре сказавъ есь. Въ молитвѣ розмавляемъ съ Богомъ. Але, чи була бы та молитва Богу мила, коли бы мы вправдѣ ôтмавляли молитву, але цѣлкомъ о чѣмъ иннôмъ мыслили? Якъ ты гадаешь? Д.

У. Нѣтъ, не була бы мила.

К. Такъ есть, не була бы мила, — при молитвѣ повиннй нашй мысли бути занятй Богомъ, — при молитвѣ повиннй мы нашу душу и сердце до Бога взносити. Чимъ повиннй при молитвѣ нашй мысли бути занятй? скаже Е.

У. Богомъ.

К. До кого повиннй мы при молитвѣ взносити нашу душу и наше сердце?

У. До Бога.

К. Съ кимъ говоримъ мы при молитвѣ? скаже Г.

У. Съ Богомъ.

К. Теперь вже знаете, що то значитъ молитися? — Значитъ то душу и сердце взносити и съ Богомъ говорити. — Що значитъ молитися? скаже З. — Еще разъ скаже К. и Л.

К. Знаете вже, що значитъ молитися? — Теперь ще вамъ треба знати, для чого то мы молимся и якъ намъ треба молитися? — Отжежь молимся: 1) щобы упросити собѣ у Бога потрѣбныхъ ласкъ, — и знову 2) молимся, щобы Богу за Его ласки подякувати. Такъ передъ наукою молимся, щобы намъ Богъ допомôгъ много пожиточного научитися, а по науцѣ знову молимся, щобы Богу за то подякувати. Але мы молимся також: 3) щобы Бога славити и чтити, для того говоримъ на пр. Слава Отцу и Сыну и св. Духу.

Для чого мы молимся? М. — Для чого мы молимся передъ наукою? Н. — Для чого молимся по науцѣ? О. — Для чогожь молимся еще? — Коли встанешь рано и молишся, за що ты тогды Богу дякуешь? С. — А о що Бога просишь? — А коли говоримъ: Слава Отцу и Сыну и св. Духу, чи просимъ Бога о що? Т. — Чи дякуемъ Ему за що? — Щожь тыми словами выражаемъ? — Для чогожь молимся еще? — Скажижь намъ еще разъ А., для чого мы молимся?

Але не кожду молитву Богъ выслухае. Щобы наша молитва була ôтъ Бога выслухана, треба, щобы мы молилися набожно и съ надѣею на Боже милосердіе. — Щожь то значитъ молитися набожно? — Коли мы молимся набожно? — Мы молимся набожно, коли руки зложимъ разомъ, станемъ собѣ честно, або приклякнемъ на колѣна, мысли и сердце пôднесемъ до Бога, и такъ уважно вымавляемъ молитву, о ничѣмъ иннôмъ не мыслячи, якъ тôлько о тôмъ, що вымавляемъ.

Чи кожду молитву Богъ выслухуе? — Якъ треба молитися, а щобы молитва наша була выслухана? — Коли мы молимся набожно? — (Якъ треба руки зложити? — Якъ станути? — Якъ вымавляти молитву? — О чѣмъ мыслити при молитвѣ? — Где мысли и сердце пôднести?)

Щобы насъ Богъ выслухавъ, треба еще молитися съ надѣею або упованьемъ на Боже милосердіе, т. е. треба мати надѣю, що Богъ милосердный за для заслугъ Іисуса Христа намъ ласкъ Своихъ удѣлитъ.

Коли молимся, чого мы довжнû надѣятися? — Для чого треба намъ надѣятися, що насъ Богъ выслухае? — Кто заслуживъ намъ Божû ласки? — Чогожь еще потреба, а щобы насъ Богъ выслухавъ? — Що то значитъ мати надѣю въ Божôмъ милосердію?

Коли такъ молимся набожно и съ упованьемъ на Боже милосердіе, тогды можемъ сповѣдатися, що насъ Богъ выслухае, тôлько, если то есть намъ до спасеня пожиточне, понеже часомъ гдекто о щось такого проситъ, що не тôлько не есть ему пожиточне, але шкодливе. Мы повиннû просити Бога напередъ о то, що до спасеня душѣ намъ есть потрѣбне, а потôмъ о иншû потребы до житя. Тогды можемъ мати надѣю, що Богъ насъ выслухае. Для того черезъ молитву выражаемъ также нашу надѣю на Бога.

Чи можемъ мати надѣю, що Богъ насъ выслухае, коли молимся набожно и съ упованьемъ на Боже милосердіе? — А ще коли? — Чи люди завсѣгды о то просятъ, що имъ потрѣбне до спасеня? — О що гдекотрî люди просятъ? — О що мы передъ всѣмъ Бога молити повиннî? — А потôмъ? — Если такъ молимся, чого можемъ сподѣватися? — Щожь выражаемъ черезъ молитву?

Видите зъ того, якъ пожиточна и потрѣбна есть намъ молитва. Кто хоче доступити ласкъ Божихъ и вѣчнои щастливости, той повиненъ молитися часто. Особливо же повиннî мы молитися рано и вечеръ, передъ ѣдженьемъ и по ѣдженю, коли зачинаемъ яке важне дѣло, и по укôнченю тогожь, и — коли есьмо въ церкви.

Чи потрѣбна есть намъ молитва? — Чи пожиточна? — Для чого есть молитва потрѣбна и пожиточна? — Коլижь мы особливо повиннî молитися?

Памятайтежь дѣтоньки, щобысьте молитвы николи не опускали; щобысьте завсѣгды особливо рано и вечеръ молилися до Господа Бога. Най никто зъ васъ не кладеся спати безъ молитвы, а рано, коли встаете, першимъ вашимъ дѣломъ повинна бути молитва, щобысьте Богу подякували за щастливу нôчь, и просили Его о ласку на цѣлый день. А коли такъ будете побожно молитися, то васъ Богъ николи не опуститъ, вы будете щастливî, и заслужите собѣ на вѣчну щастливôсть въ небѣ.

Теперь перечитаемъ зъ книжки на стор. 50–51., ч. 19—27.

Лекція сѣмнайцята.

О молитвѣ Господнôй.

К. Пôзналисьте, що есть молитва, и якъ дуже она намъ есть потрѣбна и пожиточна. Суть рôжнî и рôжнî молитвы, але найважнѣйша есть та, котрои насъ Самъ Господь нашъ Іисусъ Христосъ научивъ, котра для того молитва Господня называеся. Ту молитву вы всѣ знаете, а зачинаеся она словами: Отче нашъ, для того тожь и такъ называеся.

Скажижь но А., котра молитва есть найважнѣйша?

У. Отче нашъ.

К. Для чого та молитва называеся „Отче нашъ?“

У. Бо тыми словами зачинаеся.

К. Кто насъ тои молитвы научивъ?

У. Іисусъ Христосъ.

К. Якъ она для того называеся?

У. Молитва Господня.

К. Отжежь видите дѣти, що та молитва мае двѣ назвы: Отче нашъ, бо такъ начинаеся, и молитва Господня, бо еѣ научивъ насъ Іисусъ Христосъ.

Кôлько назвъ мае та молитва?

У. Двѣ: Отче нашъ и молитва Господня.

К. Для чого называеся Отче нашъ? — Для чого называеся молитва Господня?

К. Кажемъ, що та молитва есть найважнѣйша, — але для

чого она найважнѣйша?*) Власне для того, що еѣ насъ Господь Іисусъ Христосъ научивъ. — Для чого молитва Отче нашъ есть найважнѣйша? скаже Б.

У. Для того, що насъ еѣ самъ Господь Іисусъ Хр. научивъ.

К. Колижь та молитва есть найважнѣйша зô всѣхъ, для того ю христіяне найчастѣйше ôтмавляютъ. Але, кто якусь молитву говоритъ, довженъ ю также и розумѣти, довженъ знати, о що ôнъ въ нѣй проситъ, за що дякуе, и якъ Богу честь и славу приноситъ. Прото я вамъ выясню заразъ молитву Господню, щобы вы ю добре розумѣли. И такъ насамперед треба вамъ знати, що въ молитвѣ Господнôй есть ажь сѣмь просьбъ, а на самôмъ початку есть вступъ.

Зъ кôлькохъ просьбъ повстае молитва Господня? Д. — Що есть на самôмъ початку?

К. Теперь уважайте! Вступъ есть такій: „Отче нашъ, иже еси на небесѣхъ,“ то значитъ: „Отче нашъ, котрый есь на небѣ.“ Подôбно, якъ коли котрî зъ васъ хочутъ просити чогось у отця або матери, напередъ говорятъ: Тату! Мамо! а потôмъ ажь то о щося проситъ, такъ и мы, нѣмъ зачнемъ до Бога молитися, напередъ взываемъ: Отче нашъ, иже еси на небесѣхъ.

Якій есть вступъ при молитвѣ Господнôй? Е. — Що тымъ вступомъ выражаемъ? Р.

К. По вступѣ наступаютъ просьбы. И такъ, перша просьба мѣстится въ словахъ: Да святится имя Тве, т. е. най святится имя Твое Боже. О щожь мы тыми словами просимъ? — О то, щобы всѣ люди по всѣй земли святили, т. е. чтили, славили и хвалили имя Боже, щобы Его никто николи не зневажавъ.

Яка есть перша просьба? У. — Що означаютъ тî слова? — О що просимъ тыми словами? Т.

К, Друга просьба есть: Да прійдетъ царствіе Твое, т. е. най прійде царство Твое. — А щобы ту просьбу порозумѣти, треба вамъ напередъ знати, що то есть царство Боже? — Царство Боже то есть Его церковь св., до котрои належатъ всѣ вѣрнî христіяне на земли, душѣ въ чистилищи и святî въ небѣ. Отжежь, коли мы говоримъ: Да прійдетъ царствіе Твое, то просимъ Бога: 1) щобы церковь Его свята по цѣлôй земли ширилася, абы всѣ люди, котрî суть невѣрнî: жиды, Турки и погане до Бога навернулися и до св. церкви належали; — а 2) щобы такъ мы на земли жіючî, якъ и душѣ въ чистилищи до царства небесного прійшли и разомъ съ святыми вѣчно щастливыми були.

Яка есть друга просьба? З. — Що то есть царство Боже? К. — Кто належитъ до церкви на земли? Л. — Кто есть въ чистилищи? — Кто въ небѣ? — Ктожь належитъ до царства Божого? М. — О щожь просимъ въ третôй просьбѣ? Н. — О що еще?

К. Третя просьба есть: Да будетъ воля Твоя, яко на

*) Друга причина важности молитвы Господнёи есть та, що въ нѣй найлучше выражено, о що, и въ якôмъ порядку Бога просити мы довжнî, для того за образецъ всѣмъ служити може. — Але о тôмъ въ другôй клясѣ говорити ще годѣ.

небеси и на земли, то значитъ: най дѣеся воля Твоя, якъ на небѣ, такъ и на земли, най всѣ люди волю Твою такъ свято выповняютъ, якъ ю выповняютъ ангелы въ небѣ; — допоможи намъ до того Боже ласкою Твоею! бо безъ того не могли бы мы собѣ заслужити на царство небесне.

Яка есть третя просьба? И. — О що тутъ просимъ? Ж. — Чи потрѣбна намъ есть помôчь Божа, абы волю Его можь выповняти? А. — Чи може доступити царства небесного той, кто волѣ Божои не выповняе? — О що прото просимъ Бога тою просьбою? Б.

К. Вже розумѣете три першî просьбы. Припôмнѣмъ же собѣ еще разъ въ короткости, о що мы въ трехъ першихъ просьбахъ просимъ: Въ першôй просьбѣ просимъ о славу Божу, щобы та всюды розходилася, — въ другôй просимъ о царство небесне для всѣхъ людей, — въ третôй о помôчь Божу до выповненя Его святои волѣ, бо безъ того царства небесного осягнути не можь. — А теперь въ четвертôй просьбѣ будемъ просити о хлѣбъ и о всё, що намъ до утриманя житя есть потрѣбне, словами: Хлѣбъ нашъ насущный даждь намъ днесь. А зъ того учѣмся, що напередъ намъ треба старатися о славу Божу, потôмъ о наше вѣчне спасенье въ царствѣ небеснôмъ, и ажь въ кôнци о добра дочаснî и потрѣбнî намъ до житя.

Скажижь менѣ въ короткости В., о що просили мы въ першôй просьбѣ? — О що въ другôй? — А о що въ третôй? — О щожь теперь въ четвертôй просьбѣ будемъ просили? скаже Б. — Якими словами о то просимъ? — Чого учимося зъ того? — Чого намъ передъ всѣмъ належитъ у Бога просити? Г. — Чого потôмъ? — А чого въ кôнци?

К. Коли такъ просимъ Бога о всё, що есть намъ потрѣбне такъ для душѣ, якъ и для тѣла, пригадуемъ собѣ, що мы есьмо грѣшнî, бо кождый зъ насъ мае якîсь грѣхи, котрыми Бога образивъ, а яко грѣшникъ не заслугуе ласкъ Божихъ и царства небесного, для того въ пятôй просьбѣ просимъ Бога, щобы намъ ôтпустивъ грѣхи нашî, говорячи: И остави намъ долги наша, якоже и мы оставляемъ должникамъ нашимъ, т. е. ôтпусти намъ Боже нашî грѣхи, котрыми мы Тебе образили, такъ, якъ и мы ôтпускаемъ тымъ, котрî насъ образили. А зъ того учитеся такожь, що, абы намъ Богъ грѣхи ôтпустивъ, треба такожь ôтпускати тымъ, що насъ образили.

Коли такъ Бога просимъ о потрѣбнî намъ ласки для душѣ и тѣла, що повиннî мы собѣ пригадати? — Чи грѣшникъ заслугуе на ласки Божî и царство небесне? — Чогожь просимъ прото въ пятôй просьбѣ? — Якими словами того просимъ? — Що тî слова означаютъ? — Що повиннî мы прото робити, а щобы ôтпущеня грѣхôвъ доступити?

К. Але мы повиннî и самî стеречися грѣха, — а щобы зновь грѣха устеречися, треба хоронитися покусы до грѣха, для того въ шестôй просьбѣ говоримъ словами: И не введи насъ въ искушенiе, молимъ Бога, щобы покусы до злого ôтвертавъ ôтъ насъ, и допомôгъ намъ ласкою Своею тiи же перемогчи.

Яка есть шеста просьба? — О що просимъ Бога тою просьбою?

К. Наконецъ въ семôй просьбѣ говоримъ: Но избави насъ отъ лукавого, т. е. выбавъ насъ ôтъ злого. Мы просимъ тыми словами Бога, щобы насъ хоронивъ ôтъ всёго злого, особливо ôтъ грѣха, ôтъ злого духа и ôтъ вѣчнои погибели.

Яка есть сема просьба? — Що тй слова означаютъ? — О що Бога тыми словами просимъ?

К. Такъ видите зъ того, що въ пятôй просьбѣ просимъ Бога, щобы намъ ôтпустивъ грѣхи, въ шестôй, щобы насъ хоронивъ ôтъ покусъ до грѣха, а въ семôй, щобы насъ хоронивъ ôтъ всёго злого, особливо ôтъ грѣха и вѣчнои погибели.

О що просимъ въ пятôй просьбѣ? — О що въ шестôй? — О що въ семôй?

К. Теперь перечитаемъ зъ книжки на стор. 51—54., ч. 28—39.

ЛЕКЦІЯ ÔСЬМНАЙЦЯТА.

О привѣтѣ ангельскôмъ.

К. Вже знаете, що найважнѣйшою молитвою есть молитва Господня або Отче нашъ. Пôзналисьте такожь еи значѣнье. Теперь вамъ поясню другу дуже важну молитву, котру христіяне щоденно отмавляти звыкли.*) Есть то молитва: Богородице Дѣво або привѣтъ ангельскій. Всѣ вы вже знаете ту молитву. Называеся она Богородице Дѣво, бо тыми словами зачинаеся, — такожь привѣтъ ангельскій, бо мѣститъ въ собѣ слова, котрыми ангелъ Гавріилъ привитавъ пресв. Дѣву Марію Матерь Божу.

Яка есть друга важна молитва, котру христіяне щоденно отмавляти звыкли? — Для чого она называеся „Богородице Дѣво?“ — Якъ та молитва еще называеся? — Для чого она привѣтомъ ангельскимъ называеся? — Скажи менѣ ту молитву?

К. Та молитва складаеся зъ трехъ частій: 1) зо слôвъ ангела Гавріила, 2) зо слôвъ св. Елисаветы и 3) зо слôвъ св. церкви. — Уважайтежь собѣ добре, ще разъ вамъ то скажу. Котрйжь суть слова ангела Гавріила? — Нѣмъ Іисусъ Христосъ въ свѣтъ прійшовъ, Господь Богъ пôславъ ангела Гавріила въ Назаретъ, щобы принѣсъ пресв. Дѣвѣ Маріи ту щастливу вѣсть, що буде Матерію Сына Божого; — тогды то ангелъ рекъ до преч. Дѣвы тй слова: Радуйся обрадованая Маріе, Господь съ Тобою, благословена Ты въ женахъ, т. е. радуйся, веселися Маріе, повна ласкъ Божихъ, Господь съ Тобою, благословенна Ты межи женами.

Зъ кôлькохъ частій складаеся молитва „Богородице Дѣво?“ — Зъ якихъ же трехъ частій складаеся она? — Котрй суть слова ангела Гавріила? — При якôй нагодѣ ангелъ тй слова до пресв. Дѣвы Маріи говоривъ?

*) Въ нашôмъ обрядѣ рѣдко коли „Богородице Дѣво“ говорится заразъ по „Отче нашъ,“ звыкло ажь при кôнци молитвъ.

К. Друга часть повстае зо слôвъ св. Елисаветы. — Довѣдавшися пресв. Дѣва Марія ôтъ ангела, що вже прійде Спаситель свѣта, що она буде Матерію Его, поспѣшила она чимъ скорше до тѣтки своеи Елисаветы, щобы ѣй ту радôстну вѣсть удѣлити. Св. Елисавета же узрѣвши пресв. Марію, поздоровила Ю тыми словами: „Благословена ты въ женахъ, и благословенъ плодъ чрева твоего,“ т. е. она Духомъ Божимъ натхнена повторила слова ангела: Благословена ты въ женахъ, и додала до нихъ ще власнѝ слова: и благословенъ плодъ чрева твоего.

Зъ чіихъ слôвъ повстае друга часть молитвы „Богородице Дѣво?“ — Якѝ суть тѝ слова? — Чіи слова повторила св. Елисавета? — Що до нихъ додала? — Якимъ способомъ могла св. Елисавета повторити слова ангела? — При якôй способности св. Елисавета тѝ слова вырекла? — Коли пресв. Марія ôтвѣдала св. Елисавету? — Кто була св. Елисавета? — Яка була причина, що ю ôтвѣдала пресв. Марія? — Що тогды рекла св. Елисавета до Маріи (якъ ю поздоровила?)

К. До тыхъ то слôвъ св. Ангела и св. Елисаветы додала ще и церковь св. свои слова. Для того третя часть зо слôвъ св. церкви повстае. Церковь додала свои слова зъ початку и зъ кôнця. Зъ початку молитвы додала: Богородице Дѣво! котрыми то словами взываемъ пресв. Дѣву Марію, щобы выслухала нашихъ слôвъ, — а зъ кôнця додала слова: „Яко родила еси Христа, Спаса, Избавителя душамъ нашимъ.“

Зъ чіихъ слôвъ повстае третя часть молитвы „Богородице Дѣво?“ — Где церковь додала свои слова до тои молитвы, чи зъ початку, чи зъ кôнця? — Якѝ слова додала церковь зъ початку? — Якѝ зъ кôнця?

Скажижь но намъ еще разъ молитву Богородице Дѣво? А. — Зъ кôлькохъ частей повстае ся молитва? Б. — Зъ чіихъ слôвъ она повстае? В. — Котрѝ суть слова ангела? Г. — Котрѝ суть слова св. Елисаветы? Д. — Котрѝ суть слова св. церкви? Е.

К. Вже знаете молитву Богородице Дѣво и розумѣете ю. Але чи знаете вы дѣти, въ чію честь мы ту молитву отмавляемъ? Ж.

У. Въ честь пресв. Богородицы (Дѣвы Маріи, Матери Божои.)

К. Добре сказавъ есь. Церковь св. хоче, щобы мы пресв. Дѣву Марію, Матерь Божу, особливо чтили и молилися до неи, — щобы мы ю чтили высше всѣхъ святыхъ и всѣхъ ангелôвъ, для того, що она: 1) отримала ôтъ Бога таку ласку, и ôтзначалася такою святостею, що черезъ то перевысшае всѣхъ святыхъ и всѣхъ ангелôвъ, — 2) що есть Матерію Сына Божого (Матерію Божою) — и 3) що молитва еи за нами у Бога найбôльше може. — Чи розумѣете вы то? Уважайте, ще разъ вамъ то скажу....

Въ чію честь ôтмавляемъ молитву: Богородице Дѣво? — Чи церковь св. хоче, щобы мы чтили пресв. Дѣву Марію и до неи молилися? — Якъ маемъ чтити пресв. Дѣву Марію? — Для чого пресв. Дѣву Марію довжнѝ мы чтити высше всѣхъ святыхъ и всѣхъ

ангелôвъ? — (Що она отримала ôтъ Бога? — Чимъ ôтзначалася? — Чимъ перевысшила ангелôвъ и святыхъ?) — Чимъ есть пресв. Дѣва Марія? — Яку силу у Бога мае молитва пресв. Дѣвы Маріи?

Перечитаемъ теперь зъ книжки на стор. 55—56., ч. 40—44.

Есть еще много инныхъ и дуже красныхъ молитвъ, котрѝ вы также повиннѝ съ часомъ научитися. Особливо повиннисьте научитися молитвы до св. Духа: Царю небесный, до св. Тройцы: Святый Боже, также до пресв. Дѣвы Маріи: Подъ Твою милость и т. д. Але найважнѣйшѝ суть тѝ двѣ молитвы: Отче нашъ и Богородице Дѣво. Памятайтежь, щобысьте ихъ николи не опускали, щобысьте ихъ щоденно рано и вечеръ побожно, уважно, поволи и съ почестію ôтмавляли.

ЛЕКЦІЯ ДЕВЯТНАЙЦЯТА.

О заповѣдехъ любви Бога и ближнёго.

К. Припомнѣмъ собѣ дѣти въ короткости, чого мы до сёго часу научилися:

Училисьтеся, що Богъ сотворивъ чоловѣка, щобы Ему служивъ и вѣчно щастливый бувъ. — Але чоловѣкъ не сповнивъ волѣ Божои, переступивъ заповѣдь Божу, и черезъ то Бога безконечно образивъ, — для того стративъ ôнъ ласку Божу и вѣчну щастливôсть, и пôдпавъ карамъ Божимъ — Щобы чоловѣкъ вѣчно не загинувъ, зôславъ ему Богъ Спасителя Іисуса Христа. — Спаситель нашъ Іисусъ Христосъ смертію своею на крестѣ задосыть учинивъ за насъ справедливости Божôй, и заслуживъ намъ ôтпущенье грѣхôвъ, ласку Божу и царство небесне; — и установивъ св. тайны. черезъ котрѝ насъ Духъ св. освящае, ласку Божу намъ удѣляе и грѣхи ôтпускае, а щобы мы були гôднѝ прійти до царства небесного. — Также и то знаете, що не тôлько черезъ св. тайны, але также и черезъ благословеня, освященя церковнѝ и молитву можемъ отримати благодати (ласки) Божѝ потрѣбнѝ намъ до спасеня.*) — Теперь же васъ запытаю: чи вже чоловѣкъ ничого бôльше не потребуе до спасеня (т. е. щобы бути вѣчно щастливымъ?) — Отжежь ôтповѣмъ вамъ, що потребуе ще заповѣди Божѝ выповняти.

Скажижь менѣ А.: кто сотворивъ чоловѣка? — На що сотворивъ Господь Богъ чоловѣка? — Чи чоловѣкъ заховавъ заповѣдь Божу? Б. — Чи не образивъ ôнъ черезъ то Бога? — Якъ чоловѣкъ Бога образивъ черезъ то, що переступивъ Его заповѣдь? В. — Що стягнувъ собѣ чоловѣкъ черезъ то? — Що стративъ? — Що зробивъ Господь Богъ, щобы люди вѣчно не загинули? Г. — Кто есть нашимъ Спасителемъ? — Що зробивъ Іисусъ Христосъ, щобы насъ спасти? Д. — Що заслуживъ намъ своими страстями

---

*) Се всё мôгъ бы катехитъ, не оповѣдаючи самъ, черезъ ставленье вопросôвъ съ учениками переробити, бо имъ се вже вѣдомо, — але гадаю, що лучше буде, если напередъ самъ въ короткости збере и оповѣсть, и ажь такъ черезъ вопросы переробитъ, бо дѣтемъ зôстане лучшій и яснѣйшій образъ того всёго въ души.

и смертію на кресті? — Що установивъ Іисусъ Христосъ, щобы мы могли доступити ôтпущеня грѣхôвъ и ласки Божои? Е. — Що удѣляе намъ Духъ св. черезъ св. тайны? — Що еще служитъ до отриманя ласкъ Божихъ? Ж. — Чи вже чоловѣкови ничого не потрѣбно, щобы бути вѣчно щастливымъ? — Еще разъ скаже З.: Що потребуе еще чоловѣкъ дѣлати, щобы заслуживъ собѣ на вѣчну щастливôсть?

Такъ есть: треба заповѣди Божӣ выповняти, щобы заслужити собѣ на вѣчне спасенье. Теперь вамъ треба тôлько знати, якӣ то суть тӣ заповѣди, котрӣ чоловѣкъ выповняти довженъ, щобы заслуживъ собѣ на вѣчну щастливôсть. — О тôмъ теперь будетеся учити. — Уважайтежь! — Напередъ повѣмъ вамъ, котра то есть найважнѣйша и найголовнѣйша заповѣдь Божа? — Найважнѣйша и найголовнѣйша заповѣдь Божа есть любовь Бога и любовь ближнёго. — Любовь Бога есть перша и найважнѣйша заповѣдь Божа, — а друга по нѣй найважнѣйша есть любовь ближнёго. Іисусъ Христосъ учивъ: „Люби Господа Бога твоего всѣмъ сердцемъ твоимъ и всею душею твоею, и всею мыслею твоею. Се есть перша и найбôльша заповѣдь, а друга подôбна до неи: люби ближнёго своего, якъ самъ себе.“

Котра есть найважнѣйша и найголовнѣйша заповѣдь Божа? И. — Котра есть перша найважнѣйша? — Котра есть друга по нѣй найважнѣйша? — Якъ того учивъ Іисусъ Христосъ? К.

Тӣ двѣ заповѣди для того суть найважнѣйшӣ, бо кто Бога любитъ, той охотно молится, до церкви ходитъ, всѣ заповѣди Божӣ охотно выповняе, и стережеся грѣха; — а кто знову ближнёго любитъ, той не тôлько ничого злого ему не робитъ, але противно стараеся ему всюды помочи.

Для чого любовь Бога есть найважнѣйша заповѣдь? Л. — (Що робитъ охотно той, кто Бога любитъ? — Чи ходитъ ôнъ охотно до церкви? — Чи молится? — Чи выповняе Его заповѣди?) — А той, кто ближнёго любитъ, чи зробитъ му що злого? М. — Чи не буде ему помагати въ потребѣ? — Для чогожь любовь ближнёго есть другою найважнѣйшою заповѣдею? Н.

Колижь любовь Бога и ближнёго есть найважнѣйшою заповѣдею Божою, то еще треба намъ знати для чого мы повиннӣ любити Бога и ближнёго, и якъ належитъ любити Бога, а якъ ближнёго? — Отжежь напередъ пытаймося: для чого повиннӣ мы любити Бога, а для чого ближнёго? — Бога повиннӣ мы любити для того, що есть самъ въ собѣ найлучшій (найвысше добро), и для насъ есть найлучшій, бо всё доброе намъ дае. — Ближнёго знову повиннӣ мы для того любити, що есть сотвореный на образъ и подобіе Боже, и есть дитятемъ Божимъ.

Якій есть Богъ самъ въ собѣ? О. — Якій есть для насъ? — Для чогожь повиннӣ мы Бога любити? П. — Чій образъ носитъ на собѣ ближній? Р. — Чіимъ дитятемъ есть ближній нашъ? — Для чогожь повиннӣ мы ближнёго любити? С.

Коли вже знаемъ, для чого мы Бога любити повиннӣ, то теперь

ще намъ треба знати: якъ мы Бога любити довжнѝ? — Отжежь, коли Богъ есть найвысше добро и для насъ найлучшій, то мы повиннѝ Его любити цѣлымъ сердцемъ, цѣлою душею и зо всѣхъ силъ нашихъ, и надъ всё.

Якъ довжнѝ мы Бога любити? Т. — Для чого довжнѝ мы любити Бога цѣлымъ сердцемъ, цѣлою душою и пр.? У. — Еще разъ скаже Ф., якъ мы довжнѝ Бога любити? — Еще разъ скаже Х., для чого мы такъ Бога любити довжнѝ?

Але, якимже то способомъ мае христіянинъ ту свою любовь Богу оказовати? — Тымъ способомъ, щобы стерѣгся злого, стерѣгся грѣха, — а творивъ доброе — выповнявъ заповѣди Божѝ, Богу честь ôтдававъ и Ему служивъ.

Чи той любитъ Бога, кто робитъ злое, — грѣшитъ? А. — Чи той любитъ Бога, кто творитъ доброе, кто заповѣди Божѝ выповняе, Ему честь ôтдае и Ему служитъ? Б. — Чимъ же оказуе христіянинъ любовь Бога? В.

Видите дѣтоньки! що той любитъ Бога, кто робитъ доброе, а стережеся злого, кто Бога чтитъ, Ему служитъ и Его заповѣди выповняе, а хоронится грѣха. Робѣтъ же и вы такъ, служѣтъ Богу, чтѣтъ Его, выповняйте Его заповѣди, хоронѣтся грѣха (т. е. всёго злого), — а тымъ окажете Богу любовь.

Теперь повѣмъ вамъ, якъ належитъ ближнёго любити, — а передъ тымъ ще, кто есть нашимъ ближнимъ? — Ближнимъ нашимъ есть кождый чоловѣкъ, чи то Русинъ, чи Полякъ, чи Нѣмець, чи Жидъ, чи Турокъ, чи Циганъ, чи христіянинъ, чи поганинъ, чи богатый, чи бѣдный, добрый и злый, пріятель и непріятель, — кождый а кождый чоловѣкъ есть нашимъ ближнимъ, бо кождый есть сотвореный на образъ и подобіе Боже, кождый есть дитя Боже и нашь братъ. Кождого повиннѝ мы любити якъ себе самого.

Кто есть нашимъ ближнимъ? — Чи кождый Русинъ есть нашь ближній? — А Полякъ есть? — А Нѣмець? — А Турокъ? — А Жидъ? — А Циганъ? — А поганинъ? — А бѣдный? — А непріятель? — Для чого кождый чоловѣкъ есть нашимъ ближнимъ? — Чимъ есть кождый чоловѣкъ для насъ? — Якъ повиннѝ мы прото кождого чоловѣка любити? — Якъ повиннѝ мы ближнёго любити?

Якимъ мы способомъ оказуемъ ближнёму любовь? — Слухайтежь! Тымъ способомъ, коли дѣлаемъ ближнёму всё то, що хотѣли бы, щобы намъ другіи дѣлали, — а не дѣлаемъ того, чого бы самѝ не хотѣли. — Слухайте, ще разъ вамъ то повѣмъ: .... Чи хотѣвъ бы я, щобы мене били? Нѣтъ! Отже не повиненъ я и другого бити. — Чи хотѣвъ бы я, щобы зъ мене насмѣвалися? Нѣтъ! Отже не повиненъ я и зъ другого насмѣватися. — Чи хотѣвъ бы я, щобы менѣ другіи въ бѣдѣ помагали? Хотѣвъ! Отже повиннѝ мы такожь ближнимъ нашимъ въ бѣдѣ и въ всѣхъ потребахъ помагати. — Отжежь ближнёго любити значитъ: ближнёму то робити, щобы мы хотѣли, щобы намъ другіи робили, — а не робити того, чого бы мы не хотѣли.

Що повиннѝ мы ближнёму робити? Д. — Чого не повиннѝ

мы ближнёму робити? — Щожь то значитъ ближнёго любити, якъ себе самого? Е. — Еще то скаже З.

Такъ дѣтоньки и вы завсѣгды робѣтъ! Не робѣтъ того другому, чого бы самѝ не хотѣли, хоть бы и найбôльшому ворогови: не прозывайте, не проклинайте, не сварѣтъ, не бійте, не робѣтъ шкоды другому, не обмавляйте, не гнѣвайтеся на другого, не завидуйте ему... Противножь робѣтъ ближнёму то, чого бы самѝ хотѣли: любѣтъ его, помагайте ему въ бѣдѣ, ратуйте его, хоронѣтъ ôтъ злого, а найбôльше ôтводѣтъ ôтъ злого дѣла. Если бы такъ всѣ люди поступали, було бы добре на свѣтѣ, була бы згода и гараздъ мѣжь людьми.

Теперь перечитаемъ зъ книжки стор. 35–37., ч. 1—10.

Кто Бога любитъ, той съ охотою Его заповѣди выповняе. Якѝжь то суть тѝ заповѣди? Суть то насампередъ 10 заповѣдей, котрѝ Богъ давъ Израилтянамъ по выходѣ зъ Египту на горѣ Сінай, они суть:...

Катехитъ вычислитъ напередъ самъ всѣ заповѣди поволи, потôмъ другій разъ каже за собою повторяти всѣмъ поволи, и еще разъ такъ само. Опôсля велитъ перечитати зъ книжки стор. 37., ч. 11—12., и въ кôнци запытае: „Може кто зъ васъ менѣ теперь вычислитъ тѝ заповѣди,“ — и велитъ одному и другому (если треба, при помочи) вычисляти тѝже.

ЛЕКЦІЯ ДВАЙЦЯТА.

О десяти заповѣдехъ Божихъ. — Перша заповѣдь.

К. Знаете вже десять заповѣдей Божихъ. Знаете такожь, кто тѝ заповѣди давъ, кому, коли и где? — Скажижь но Х., кто давъ десять заповѣдей? — Кому? — Где давъ Богъ тѝ заповѣди народови Израильскому? А. — Коли?

Добре. Теперь вамъ оповѣмъ, якъ то Господь Богъ тѝ заповѣди давъ? — Господь Богъ приказавъ народови Израильскому станути пôдъ горою Синай, а Мойсея закликавъ на гору. Тогды Господь въ голосъ обвѣстивъ тѝ заповѣди такъ, що весь нарôдъ ихъ чувъ. При тôмъ цѣла гора тряслася, гремѣло и лискалося, ащобы Израилитянамъ завдати страху, щобы они боялися тѝ заповѣди переступати. Кромѣ того написавъ Господь Богъ тѝ заповѣди на двохъ камѣнныхъ таблицяхъ, и давъ ихъ Мойсеёви, щобы ихъ заховавъ на вѣчну памятку, ащобы никто не важився ихъ переступити.

Где находивси нарôдъ Израильскій тогды, коли Богъ дававъ десять заповѣдей? М. — Где находився тогды Мойсей? — Якъ обвѣстивъ Богъ тѝ заповѣди? Н. — Що дѣялося тогды зъ горою? — Для чого Богъ давъ тѝ заповѣди при громахъ и лискавицяхъ? О. — На чѣмъ Господь Богъ написавъ тѝ заповѣди? П. — Кому Богъ давъ тѝ заповѣди? — Для чого Богъ давъ тѝ заповѣди Мойсеёви на двохъ камѣнныхъ таблицяхъ написанѝ? Р.

Тыхъ десять заповѣдей давъ Господь Богъ не тôлько для Израилитянъ, але и для всѣхъ людей. Всѣ тѝ заповѣди потвердивъ

Іисусъ Христосъ, для того и мы всѣ люди тӣ заповѣди выповняти довжнӣ. Щобысьте знали, якъ тӣ заповѣди выповняти, будемъ переходити всѣ зъ осôбна, и обясняти.

Чи тыхъ десять заповѣдей давъ Господь Богъ тôлько Израилитянамъ, чи такожь и всѣмъ людемъ? Т. — Чи Іисусъ Христосъ знѣсъ тӣ заповѣди, чи ихъ потвердивъ? С. — Чи христіяне суть обовязанӣ выповняти десять заповѣдей Божихъ? Р. — Для чого?

Господь Богъ давъ Мойсеёви двѣ камѣннӣ таблицѣ, на котрыхъ були написанӣ десять заповѣдей Божихъ. На першôй таблици находилися три першӣ, а на другôй сѣмь прочихъ. На першôй стояло написано: „Я есмь Господь Богъ твой .... 1) Не будешь мати ... 2) Не взывай ... 3) Памятай день святый святити.“ Въ тыхъ трехъ заповѣдехъ суть выраженӣ всѣ нашӣ обовязки взглядомъ Бога, въ тыхъ трехъ заповѣдехъ выражено, въ якій способъ мы Богу любовь оказовати повиннӣ. На другôй таблици були написанӣ прочӣ сѣмь заповѣди Божӣ: Чти отця и матерь ... Не убій ... и пр. Въ тыхъ заповѣдехъ знову суть выраженӣ обовязки взглядомъ ближнёго, — выражено въ якій способъ мы ближнёму любовь оказовати повиннӣ.

На чѣмъ були заповѣди Божӣ написанӣ? У. — Кто ихъ намъ написавъ? — Кому давъ Богъ тӣ двѣ таблицѣ? Ф. — Кôлько заповѣдей було на першôй таблици написаныхъ? — Скажи, котрӣ заповѣди були на першôй таблици написанӣ? Х. — Що тӣ три заповѣди выражаютъ? Ш. — Кôлько заповѣдей було написано на другôй таблици? Щ. — Вычисли ихъ? — Що выражаютъ тӣ сѣмь заповѣдей? А.

Будемъ теперь обясняти всѣ заповѣди Божӣ одну за другою. — Перша заповѣдь Божа есть: Не будешь мати инныхъ богôвъ кромѣ Мене. Щожь намъ тою заповѣдею Господь Богъ приказуе? Приказуе, щобы мы въ Него одного, яко найвысшого Пана и Сотворителя нашого вѣрили, въ Нѣмъ нашу надѣю покладали, Его надъ всё любили, Ему честь ôтдавали и Ему служили. — Еще разъ вамъ то повѣмъ; слухайте уважно ....

Въ кого приказуе намъ перша заповѣдь вѣрити? Б. — Въ кôмъ приказуе намъ надѣю покладати? В. — Кого приказуе перша заповѣдь надъ всё любити? Г. — Кому приказуе перша заповѣдь честь ôтдавати? Д. — Кому приказуе перша заповѣдь служити? Е. — Що приказуе намъ перша заповѣдь Божа? Ж.

Знайтежь дѣтоньки, що першимъ нашимъ обовязкомъ есть въ Единого Бога вѣрити, въ Нѣмъ надѣю покладати, Его любити и Ему честь ôтдавати. Нашу вѣру, надѣю и любовь довжнӣ мы въ собѣ взбуджати и ю часто обявляти. Вѣру взбуджаемъ въ собѣ и выявляемъ, коли съ увагою говоримъ: Вѣрую въ единого Бога..., або ще коротше тыми словами: Вѣрую въ Тебе Боже Мôй, бо Ты еси вѣчна правда. — Надѣю на Бога обявляемъ черезъ то, коли молимся, а можь ю ще выражати словами: Маю надѣю, що Ты милосердный Боже дашь менѣ животъ вѣчный. — Любовь нашу знову выявляемъ, коли заповѣди Божӣ выповняемъ,

а коротше словами: Люблю Тебе Боже мôй, яко найвысше и найлѣпше добро.

Чи довжнѝ мы взбуджати въ собѣ и выявляти вѣру, надѣю и любовь? З. — Въ якій способъ взбуджаемъ въ собѣ и выявляемъ вѣру? И. — Або коротше?*) — Въ якій способъ выявляемъ нашу надѣю на Бога? К. — Або коротше словами? — Въ якій способъ обявляемъ нашу любовь Бога? Л. — А коротше словами?

Вже знаете, въ якій способъ можь выявляти свою вѣру, надѣю и любовь Бога. Памятайтежь, щобысьте то часто дѣлали, особливо, коли есьте въ церквѣ, и коли молитеся. Теперь ще вамъ скажу, въ якій способъ Богу честь ôтдаемъ. Честь Богу складаемъ особливо черезъ молитву, чи то дома щоденно рано и вечеръ, чи въ церквѣ на Богослуженю.

Въ якій способъ мы особливо Богу честь ôтдаемъ? М.

А, чи вôльно намъ почитати ангелôвъ и святыхъ Божихъ, и до нихъ молитися? — Вôльно, бо ангелы и святѝ суть слугами и пріятелями Божими, — для того коли мы слугъ и пріятелѣвъ Божихъ чтимъ, то тымъ самымъ и самому Богу честь ôтдаемъ. Яко пріятелѣ Божѝ, могутъ они своими молитвами вставлятися за нами у Бога, для того то мы молимся до нихъ, щобы причинилися за нами у Бога.

Чимъ суть ангелы и святѝ въ небѣ? Н. — Чи можемъ почитати ангелôвъ и святыхъ? О. — Для чого можемъ ангелôвъ и святыхъ почитати? — Коли мы ангелôвъ и святыхъ почитаемъ, чи черезъ то такожь и Богу честь ôтдаемъ? П. — Для чого? — Чи могутъ они намъ своими молитвами помагати? Р. — Въ якій способъ? — О щожь просимъ ангелôвъ и святыхъ, коли до нихъ молимся? С.

Кождый зъ васъ видѣвъ, що такъ въ церкви, якъ и по домахъ маютъ христіяне образы, котрѝ представляютъ намъ Господа Бога, пресв. Дѣву Марію, святыхъ ангелôвъ и святыхъ Божихъ. Тѝ образы христіяне чтутъ, цѣлуютъ ихъ и свѣчи передъ ними свѣтятъ. Пытаюся теперь, чи вôльно тѝ образы святѝ почитати? и чи добре христіяне робятъ, коли тѝ образы почитаютъ? — Якже на то ôтповѣмо? — Отповѣмо такъ, що вôльно образы святѝ почитати, и добре христіяне робятъ, коли ихъ почитаютъ, бо, коли мы образы нашихъ родичей, и другихъ знатныхъ людей въ чести переховуемъ, то для чого бы мы не мали почитати образы, котрѝ намъ представляютъ Господа Бога, Іисуса Христа, пресв. Дѣву Марію и святыхъ? Тôлько треба вамъ знати, що честь, котру мы образамъ ôтдаемъ не ôтноситcя до образôвъ самыхъ, а лишь до тои особы, котру образъ представляе, отжежь до Господа Бога самого, до Іисуса Христа, до пресв. Дѣвы Маріи, до ангела, або до якого святого.

---

*) Ученикъ не зможе ôтъ першого разу повторити тѝ слова, котрыми взбуджаеся вѣру, надѣю и любовь, хоть они и такъ суть короткѝ, для того катехитъ поможе ученикови, самъ выскаже, потôмъ велитъ за собою повторити, а такъ вже самому ученикови одному и другому выповѣсти.

Чи видѣвъ ты коли якій образъ въ церкви? Т. — Кто на тыхъ образахъ бувъ представленый? — На що суть въ церкви образы? У. — А по домахъ чи также христіяне мають образы святыхъ? Ф. — На що христіяне въ домахъ своихъ держатъ образы? — Въ якій способъ чтутъ христіяне образы святыхъ? Ш. — Чи вôльно образы святыхъ держати и чтити? Х. — Чи добре христіяне робятъ, коли чтутъ образы святыхъ? — Для чогожь? — Если христіяне образы святыхъ чтутъ и цѣлують, до кого ôтносится та честь? Щ.

Яка есть перша заповѣдь Божа? А. — Що приказуе намъ Богъ першою заповѣдею? К. — Въ якій способъ выражаемъ и взбуджаемъ въ собѣ вѣру? Б. — Въ якій способъ надѣю? В. — Въ якій способъ любовь? В. — Въ якій способъ особливо ôтдаемъ Богу честь? Г. — Чи можемъ такожь ангелôвъ и святыхъ почитати? Д. — Для чого? — Чи можна образы святыхъ почитати? Е. — До кого ôтносится честь, котру мы образамъ святыхъ ôтдаемъ? З.

Перечитати на стор. 38., ч. 13–16. и стор. 39., ч. 17—21.

ЛЕКЦІЯ ДВАЙЦЯТЬ ПЕРША.

О другôй и третôй заповѣди Божôй.

К. Теперь приступимъ до другои заповѣди Божои, щобысьте знали, що та заповѣдь приказуе и що заказуе.

Друга заповѣдь Божа такъ голоситъ: „Не взывай имени Господа Бога твого надармо.“ Ктожь то взывае або бере имя Боже надармо? — Той, кто 1) позваляе собѣ имя Боже легкомышленно и безъ належитои почести, съ насмѣшками вымавляти, 2) кто другого проклинае, и Бога взывае, щобы его Богъ покаравъ, побивъ, не благословивъ и т. п., а 3) кто присягае ложно, т. е. присягае на ложь и присяги не дотримуе. Кождый такій грѣшитъ, и все то Богъ заказуе другою заповѣдею. Отжежь заказуе: 1) легкомышленно и безъ належитои почести имя Боже вымавляти, 2) проклинати другихъ, 3) присягати ложно, т. е. присягати на ложь, або присяги не дотримувати.

Якъ голоситъ друга заповѣдь Божа? А. — Ктожь то взывае имя Боже надармо? Б.*) — Еще разъ повѣсть намъ В., кто имя Боже надармо взывае? — Щожь заказуе Богъ другою заповѣдею? Г. — Еще разъ скаже Д., що Богъ другою заповѣдею заказуе?

Памятайтежь дѣти! щобысьте имя Боже завсѣгды съ честію вспоминали. Коли вымавляете имя Боже, треба завсѣгды шапку зъ головы зняти и поклонити голову. — Такожь памятайте, щобысьте не проклинали другихъ. Кто другого проклинае, той вымавляе имя Боже въ гнѣвѣ, ближнёму злого желае, и хоче, щобы Богъ ближнёго покаравъ. Такій чоловѣкъ грѣшитъ, бо имя Боже въ гнѣвѣ вымавляти и ближнёму злого бажати не вôльно. А чи тымъ спосо-

---

*) Понеже ученикъ не зможе ôтъ разу всёго вычислити, то катехитъ ему допоможе.

бомъ оказуе ôнъ любовь Богу и ближнёму? Певно, що не оказуе. Чи хотѣвъ бы котрый зъ васъ, щобы его другій проклинавъ и злого ôтъ Бога на него взывавъ? Певно, що нѣтъ. Отжежь, чого самъ не хочешь, того и другому не роби. А чи твое проклятье що тобѣ поможе? Ничого не поможе, противно пошкодитъ тобѣ на души, а ближнёму ничого не пошкодитъ, кромѣ того, що его тымъ засмутишь. Ани звѣрятъ не проклинайте, бо, щожь вамъ звѣря винно? Чи оно розумне? Чи звѣря поправится черезъ ваше проклятье? Нѣтъ! А мы повиннî навѣть и для звѣрятъ бути милосерднî. — Также и то памятайте, щобысьте не присягалися на що будь. Не тôлько на ложь не присягайтеся, але навѣть и на правду не присягайтеся. Говорѣтъ завсѣгды правду, то будутъ вамъ вѣрити и безъ присяги. Тôлько тогды належится присягати, коли того жадае ôтъ насъ зверхнôсть або урядъ, а и тогды треба добре розмыслити цѣлу рѣчь, щобы не заприсягнути якоись неправды.

Якъ довжнî мы имя Боже вымавляти? Е — Якъ належитъ заховатися, коли вспоминаемъ имя: Богъ, Іисусъ Христосъ або Духъ св.? — Чи можь имя Боже съ гнѣвомъ вымавляти? Ж. — Коли бы ты проклинавъ ближнёго, кому то пошкодитъ бôльше, чи тобѣ, чи ближнёму? — Для чого то есть грѣхомъ проклинати? З. — Чи звѣрята можь проклинати? И. — Чому не належится звѣрята проклинати? — Чи вôльно присягати на ложь? К. — А, коли говоримъ правду, чи вôльно и тогды завсѣгды присягатися? — Що повиннî мы робити, щобы намъ другіи вѣрили? Л. — Коли тôлько повиннî мы присягати? М. — На що при тôмъ треба уважати? Н.

Але не тôлько тогды грѣшитъ чоловѣкъ противъ другои заповѣди Божои, коли имя Боже безчеститъ, — но такожь и тогды, коли бы имя святого, або яку будь Богу посвящену особу або рѣчь н. пр. священника, св. олтарь, церковь, св. тайны, св. крестъ и т. п. збезчестивъ.

Чи противъ другои заповѣди Божои тôлько тогды грѣшитъ чоловѣкъ, коли имя самого Бога збезчеститъ, чи еще коли? О. — Яку особу Богу посвящену мôгъ бы ктось збезчестити? П. — Яку рѣчь Богу посвящену мôгъ бы ктось збезчестити? — Чи грѣшивъ бы той кто бы н. пр. священника побивъ, або св. олтарь не пошанувавъ? С. — Чи согрѣшивъ бы той, кто бы н. пр. крестъ св. на землю повергъ ногами подоптавъ? Р. — Чи грѣшивъ бы той, кто до св. тайнъ негôдно, неналежито приготованый приступавъ бы?

Зъ того видите дѣти! якъ вы Богу посвященî особы и рѣчи чтити и шанувати повиннî. Коли стрѣтите священника, повиннисьте его поздоровити честно, знявши шапку, словами: „Слава Іисусу Христу.“ Коли переходите коло церкви св. або креста св, повиннисьте такожь зняти шапку зъ головы, а коли бы видѣли, що священникъ зо св. дарами иде до хорого, повиннисьте знявши шапку зъ головы, приклякнути на колѣна, щобы ôтдати поклôнъ Сыну Божому утаеному въ св. дарахъ. Также и въ церкви довжнî вы заховатися прилично, якъ пристоитъ въ домѣ Божôмъ.

Теперь перейдемъ до третои заповѣди Божои. Яка есть третя заповѣдь Божа? Т.

Що тая заповѣдь приказуе, кождый зъ васъ легко порозумѣе. Она приказуе, щобы день святый, властиво день семый въ тыждню святити. Тымъ днемъ семымъ въ старинѣ була субота на памятку, що Богъ въ шести днехъ свѣтъ сотворивъ, а семого дня ôтпочивъ, и той день освятивъ, и на Свою честь а людёмъ на ôтпочинокъ призначивъ. Теперь тымъ днемъ есть недѣля, на памятку, що въ недѣлю воскресъ Іисусъ Христосъ зъ мертвыхъ.

Що приказуе третя заповѣдь Божа? У. — Котрый то день есть тымъ святымъ днемъ? — Котрый день тыждня святковано въ старинѣ? Ф. — Для чого? — Котрый день тыждня христіяне святкуютъ? Х. — Для чого христіяне святкуютъ недѣлю?

Якже належитъ святкувати недѣлю? — Передъ всѣмъ треба вздержатися ôтъ тяжкихъ робôтъ, такихъ, якû робятъ зарôбники и слуги. Въ недѣлю не вôльно орати, рубати, копати, прати и т. п.; хиба, если бы того конечна потреба вымагала, якъ н. пр. въ зимѣ, коли треба замѣть розмѣтати, або грôбъ выбрати и домовину зробити, коли кто умре. — Учитися, читати и писати въ недѣлю вôльно. — Потôмъ треба въ недѣлю до церкви ити на Службу Божу, молитися, щось доброго и побожного читати и добрû дѣла робити.

Чого не вôльно въ недѣлю робити? Ц. — Якихже робôтъ не вôльно робити въ недѣлю? — Чи вôльно въ зимѣ въ недѣлю замѣть розметати? Ч. — Для чого? — Чи вôльно въ недѣлю грôбъ брати? А. — Чи вôльно домовину въ недѣлю для умерлого робити? — Для чого? — Колижь вôльно въ недѣлю тяжкû роботы робити? Б. — Чи въ недѣлю вôльно учитися, читати и писати? В. — Теперь повѣсть менѣ Г., що въ недѣлю належитъ робити? — Що еще?

Шануйтежь день святый. Онъ есть призначеный для ôтпочинку и славы Божои, для того не робѣтъ тяжкихъ робôтъ въ той день, и приносѣтъ Богу честь и славу, щобы васъ Богъ благословивъ. Тымъ, що кто въ недѣлю робитъ, никто не збогатится. Видите, якъ то жиды твердо святкуютъ свои свята, а черезъ то не суть они бѣднѣйшû ôтъ христіянъ. Найже христіяне не будутъ гôршû ôтъ нихъ.

Перечитати зъ книжки стор. 40., ч. 22., 23. и 24.

ЛЕКЦІЯ ДВАЙЦЯТЬ ДРУГА.

О прочихъ заповѣдехъ Божихъ.

К. Кôлько заповѣдей Божихъ стояло на першôй таблици? А. — У. Три.

К. Вычисли менѣ тû заповѣди. У. (вычисляе.)

К. Якû обовязки выраженû суть въ тыхъ трехъ заповѣдехъ? — У. Обовязки взглядомъ Бога.

К. Кôлькожь заповѣдей Божихъ стояло на другôй таблици? В. — У. Сѣмь.

К. Вычисли менѣ тыхъ сѣмь заповѣдей. У. (вычисляе.)

К. Якû обовязки выраженû суть въ тыхъ семи заповѣдехъ? Г. — У. Взглядомъ ближнёго.

К. Пôзналисьте вже докладно три першû заповѣди Божû, въ

котрыхъ выраженй суть обовязки взглядомъ Бога, и поучилисьтеся, якъ ихъ належитъ выповняти. Знаете вже, що кожда зъ тыхъ заповѣдей приказуе, а що заказуе. Теперь поучу васъ о дальшихъ семи заповѣдехъ и покажу вамъ, що кожда зъ нихъ приказуе, а що заказуе, щобы кожде зъ васъ знало, якъ тй заповѣди выповняти. Тй заповѣди, якъ то вже знаете, выражаютъ обовязки взглядомъ ближнёго, и стояли на другôй таблици. — На першôмъ мѣстци на тôй другôй таблици стояла четверта заповѣдь Божа: Чти отця твого и матерь твою, щобы добре тобѣ було, и щобысь довго проживъ на земли. Кожде зъ васъ добре розумѣе, що ся заповѣдь приказуе, а що заказуе. Приказуе она отця и матерь чтити, ихъ любити и имъ бути послушными, и за нихъ молитися; — а заказуе всё чимъ бы родичей можь засмутити або непошанувати, якъ н. пр. непослухъ, гнѣвъ на родичей, проклятье родичей и т. п. Кто родичей чтитъ, любитъ и имъ есть послушный, тому обѣцюе Богъ добре поводженье и довге житье, — противножь той, кто родичей не любитъ, не чтитъ и имъ не есть послушный, не може сподѣватися ани довгого житя, ани доброго поводженя. — Котра заповѣдь Божа стояла на другôй таблици заразъ зъ початку? Д. — Яка она есть? — Що приказуе ся заповѣдь? Е. — Що заказуе четверта заповѣдь Божа? Ж. — Що обѣцюе Богъ тымъ, котрй сю заповѣдь выповняютъ? З. — Чого маютъ сподѣватися тй дѣти, котрй родичей не чтятъ, не любятъ и ихъ не слухаютъ? И.

К. Четверта заповѣдь приказуе такожь чтити, любити и слухати настоятелѣвъ духовныхъ и свѣтскихъ, и за нихъ молитися. Настоятелями духовными суть: святый отець або папа, епископъ и священникъ (душпастырь). Кождый христіянинъ повиненъ молитися за святого отця, за епископа и священника свого, повиненъ ихъ любити, чтити и ихъ приказы сповнятн. Настоятелями свѣтскими знову суть: найяснѣйшій нашъ цѣсарь, и урядники, котрыхъ ôнъ поставляе. — Мы повиннй молитися за найяснѣйшого цѣсаря нашого, и за его урядникôвъ, повиннй мы ихъ чтити, любити и ихъ приказы выповняти, и боронити ôтъ непріятелѣвъ.

Кого приказуе четверта заповѣдь ще чтити, любити и слухати? К. — За кого довжнй мы ще молитися? — Кто есть нашимъ духовнымъ настоятелемъ? Л. — Що виннй мы нашимъ духовнымъ настоятелямъ? М. — Кто есть нашимъ свѣтскимъ настоятелемъ? Н. — Що виннй мы нашимъ свѣтскимъ настоятелямъ? О.

К. Четверта заповѣдь приказуе также слугамъ, щобы своихъ господарѣвъ чтили, любили и ихъ слухали. Але слухати родичей, настоятелѣвъ и господарѣвъ довжнй мы тôлько тогды коли намъ не приказуютъ щось злого; бо, коли бы приказовали щось злого, н. пр. красти, тогды слухати ихъ не можь, бо бы мы согрѣшили, и грѣхомъ Бога образили.

Що приказуе четверта заповѣдь слугамъ? П. — Въ чѣмъ довжнй мы слухати нашихъ родичей, настоятелѣвъ и господарѣвъ? С. — Въ чѣмъ не можь ихъ слухати? Ш. — Для чого не можь

слухати родичей, настоятелѣвъ и господарѣвъ, коли бы що злого приказовали? У.

К. Наконець приказуе намъ четверта заповѣдь шанувати всѣ особы старшî вѣкомъ, хоть бы они були навѣть убогî.

Кого еще приказуе намъ четверта заповѣдь шанувати? Ф.

К. Межи всѣми обовязками взглядомъ ближнихъ на першôмъ мѣстци поставивъ Богъ честь для ôтця и матери, а то для того, щобы показати, якъ важный есть той обовязокъ. Памятайтежь дѣти! щобысьте завсѣгды чтили своихъ родичей, любили ихъ и слухали, и ничимъ николи ихъ не образили, бо Господь Богъ не благословитъ тыхъ дѣтей, котрî своихъ родичей не шануютъ. Такожь шануйте настоятелѣвъ духовныхъ и свѣтскихъ, особливо святого отця и найяснѣйшого цѣсаря, свого душпастыря и учителя, и всѣмъ старшимъ особамъ оказуйте почесть.

Теперь перейдемъ до пятои заповѣди Божои. Яка есть пята заповѣдь Божа? Ф. — У. Не убiй.

Добре! Тою заповѣдью заказуе Богъ ближнёго убивати. Але не тôлько убiйство заказуе Богъ, но и всё, що до убiйства привести може, а то: скалѣченье, бôйку, побитье, сварню, проклинаня, гнѣвъ, зависть, ненависть, пiяньство и т. п.

Що заказуе Богъ пятою заповѣдею? Х. — Що еще? Ц. — Памятайтежь дѣти! щобысьте не билися, не проклинали, не сварили, не гнѣвали (и не пили горѣвки) бо то грѣхъ.

Скажи но менѣ Ч., що можна убити — тѣло чи душу? — У. Тѣло. — К. А душѣ не можна убити? — У. Нѣтъ. — К. Для чого? — У. Бо душа есть несмертельна.

К. Добре сказавъ есь, душѣ не можь такъ убити, якъ тѣло, бо душа есть невидима и несмертельна, лишь Господь Богъ мôгъ бы ю знищити. Але душу можь въ инный спосôбъ погубити, а то черезъ грѣхъ, бо грѣхъ втручуе душу до пекла, а позбавляе ю вѣчного житя въ небѣ. Для того кажемъ що грѣхъ убивае душу, кто тяжко грѣшитъ, той убивае свою душу, а, кто ближнёго до грѣха наводитъ, той ближнёго душу убивае. Для того есть то тяжкимъ грѣхомъ ближнёго до грѣха зводити, и называеся той грѣхъ соблазнь.

Скажижь менѣ Ш., чи можь душу убити такъ якъ тѣло? — Для чого нѣтъ? — Але чи не можь душѣ въ инный спосôбъ погубити? Щ. — Черезъ що можь душу погубити? — Чого позбавляе грѣхъ душу? А. — Где втручуе ю грѣхъ? — Кто убивае душу свою? Б. — Кто убивае душу ближнёго? — Чи есть то грѣхомъ ближнёго до грѣха зводити? В. — Для чого? — Якъ той грѣхъ называеся? Г.

Памятайтежь дѣти! щобысьте и самî не грѣшили, и ближнёго до грѣха не зводили, щобысьте не погубили душѣ своеи и ближнёго.

К. Яка есть шеста заповѣдь? Д. — У. Не чужоложь.

К. Тою заповѣдею заказуе Богъ всё, чого бы треба встыдатися, — отжежь кожде дѣло, кожде слово, а навѣть мысль таку, котрои передъ другими треба бы встыдатися. Навѣть въ скрытости

не вôльно собѣ ничого такого позволити, бо Богъ всё видитъ, навѣть найскрытшое.

Що заказуе Богъ шестою заповѣдею? Е. — Чи тôлько дѣла безвстыднй заказуе Богъ, чи также и слова и мысли? Ж. — А въ скрытости, где никто не видитъ, чи можь собѣ позволити щось безвстыдного? З. — Чому не можь?

Яка есть сема заповѣдь? И. — У. Не кради.

Сю заповѣдь кожде зъ васъ добре розумѣе. Заказуе она красти т. е. чужу рѣчь нарушати, она заказуе также и ошуканьство и кожду кривду або шкоду ближнёму зроблену.

Що заказуе сема заповѣдь Божа? К. Що ще?

О такъ! треба стеречися кривды и шкоды ближнёго, — навѣть на найменшу рѣчь не треба лакомитися, бо то грѣхъ. Кто бы чужу рѣчь взявъ, або ближнёму шкоду зробивъ, довженъ ю ôтдати, або вынагородити, бо инакше ôтпущеня трѣхôвъ не отримавъ бы.

Яка есть осьма заповѣдь Божа? А. — У. Не свѣдчи ложно на ближнёго твого.

Щожь тою заповѣдею Богъ заказуе? — Заказуе по перше лгати т. е. неправду говорити; — кождый повиненъ завсѣгды правду говорити. Потôмъ заказуе Богъ неправду говорити на ближнёго, — отжежь ложно свѣдчити на него, его обмавляти, зъ него насмѣватися и т. п. Ближнёго обмавляти и зъ него насмѣватися не вôльно навѣть тогды, коли бы то було правдою, зъ чого насмѣваемся,*) — бо кто зъ ближнёго насмѣваеся, той его не любитъ.

Що заказуе осьма заповѣдь Божа? М. — Що повиненъ кождый говорити? — Що дальше заказуе осьма заповѣдь? Н. — Чи вôльно зъ ближнёго насмѣватися тогды, коли бы то було правдою, зъ чого мы насмѣваемся? О. — Чи любитъ ближнёго той, кто зъ него насмѣваеся? — Для чогожь не вôльно зъ ближнёго насмѣватися, навѣть, хотяй бы то було правдою, зъ чого смѣемся.

К. Яка есть девята заповѣдь Божа? П. — У. Не пожадай жены ближнёго твого. — К. Яка есть десята заповѣдь Божа? — У. Не пожадай дому ближнёго твого и пр.

Тыми двома заповѣдями заказуе Богъ не тôлько злй и безвстыднй дѣла, але навѣть и мысли и бажаня злй и безвстыднй. Не тôлько не роби що безвстыдного, але навѣть не мысли ничого такого, не бажай ничого такого. Не тôлько не рушай чужои рѣчи, але навѣть не помышляй того и не бажай того, — бо Господь Богъ видитъ не тôлько дѣла, але навѣть мысли и бажаня сердця нашого.

Що заказуе Богъ девятою и десятою заповѣдею? Р. — Чи тôлько злй и безвстыднй дѣла суть заказанй, чи такожь и мысли и бажаня? С. — Чи тôлько робити що злого заказано, чи также и хотѣти що злого? Т. — Для чого не тôлько дѣла, але также и мысли и бажаня злй суть заказанй?

Теперь перечитаемъ зъ книжки стор. 41—42., число 25—34.

Пôзналисьте мои дѣти! заповѣди Божй, заховайте же ихъ

---

*) Дѣти третои клясы ще не могутъ розличити межи обмовою а клеветою.

во всѣхъ своихъ дѣлахъ, стережѣтся щось такого зробити, або говорити, або помыслити, або хотѣти, що противило бы ся тымъ заповѣдемъ, а Богъ буде васъ благословити.

ЛЕКЦІЯ ДВАЙЦЯТЬ ТРЕТЯ.

О заповѣдехъ церковныхъ.

Пôзналисьте дѣти заповѣди Божӣ, котрӣ мы выповняти довжнӣ. Суть то по перше: двѣ заповѣди любви и десять заповѣдей даныхъ на горѣ Синай. Называются сӣ заповѣди Божими, понеже ôтъ Бога безпосередно зôстали данӣ. Але кромѣ заповѣдей Божихъ христіяне маютъ ще заповѣди церковнӣ, котрӣ въ имени Божôмъ выдала церковь, а властиво начальники еѣ, св. отецъ або папа и епископы. Они выдали сӣ заповѣди въ имени Божôмъ, бо маютъ на то власть ôтъ самого Іисуса Христа.

Якӣ заповѣди мы вже пôзнали? А. — Котрӣ суть заповѣди любви? Б. — Котрӣ заповѣди давъ Богъ на горѣ Синайской? В. — Для чого заповѣди любви и десять заповѣдей даныхъ на Синайскôй горѣ называемъ Божими? Г. — Чи кромѣ заповѣдей Божихъ христіяне ще маютъ якӣ заповѣди? — Кто выдавъ законы церковнӣ? Д. — Що то есть церковь? — Якӣ суть въ церкви начальники? Е. — Отъ кого они маютъ свою власть? — Въ чіѣмъ имени выдаютъ они заповѣди?

Заповѣдей церковныхъ, котрӣ всѣ христіяне выповняти повиннӣ, есть пять, они суть слѣдуючӣ: 1) Приказанӣ дни святити, 2) и пр.

Катехитъ выповѣсть поволи заповѣди церковнӣ, — потôмъ велитъ за собою поволи повторяти цѣлôй клясѣ, — а въ кôнци запытае, чи котрый зъ ученикôвъ не зможе самъ вычислити сихъ заповѣдей, — и велитъ ихъ вычислити тому и сему пôдпомагаючи о скôлько сёго треба.

Теперь перейдемъ ще въ короткости тӣ заповѣди, щобысьте ихъ добре порозумѣли. Котра есть перша заповѣдь церковна? Ж. — Котра есть друга заповѣдь? З. — Чи знаешь менѣ сказати, якӣ дни святочнӣ? И. — Якӣ то свята малӣ мы недавно?

У. Зеленӣ свята.

К. Яке то велике свято мали мы зъ весны? К.

У. Великдень.

К. Яку памятку обходимъ на Великдень? — У. Памятку Воскресеня Христового.

К. Яку памятку обходимъ на Зеленӣ свята? Л. — У. Зôсланье св. Духа на апостолôвъ.

К. Яке то велике свято маемъ въ зимѣ, тогды коли люди колядуютъ? М. — У. Рождество Христове.

К. На яке то свято воду святятъ на рѣцѣ? Н. — У. На Іорданъ (Богоявленье).

К. Яку тогды памятку обходимъ? — У. Крещеня Христового.

Въ такій способъ може катехитъ ученикамъ пригадати и другӣ свята.

К. Такі̂ то свята установила церковь. Що повиненъ кождый христіянинъ въ недѣлю и свята робити? О.

У. Повиненъ въ церкви Службы Божои и науки духовнои слухати.

К. Чого повиненъ христіянинъ въ недѣлю и свята выстерѣгатися?

У. Тяжкихъ робо̂тъ.

К. Котрі̂ то роботы называемъ тяжкими? П.

У. Рубати, орати, прати и т. п.

К. Що еще належитъ робити въ недѣлѣ и свята? Р.

У. Належитъ ще ро̂жні̂ добрі̂ и побожні̂ дѣла робити.*)

К. Яка есть третя заповѣдь церковна? С. — Чи знаете вы що то значитъ постити? — Значитъ вздержатися о̂тъ мяса и мясныхъ стравъ и часто не ѣсти.**) Такъ постити повинні̂ христіяне во всѣ посты церквою приказані̂, якъ н. пр. въ середу и пятницю, — въ великій по̂стъ передъ Великоднемъ, въ по̂стъ передъ Рождествомъ Христовымъ. — Що то значитъ постити? Т. — Коли повинні̂ христіяне такъ постити? У. — Які̂ знаешь посты?

Також и дѣти повинні̂ ті̂ три заповѣди выповняти. Коли вже прійдутъ до розуму такъ, якъ вы, довжні̂ дѣти въ недѣлю и свята приходити до церкви на Службу Божу и науку духовну, а въ по̂стъ повинні̂ мяса не ѣсти.

Яка есть четверта заповѣдь церковна? Ф.

Кождый христіянинъ повиненъ частѣйше въ роцѣ сповѣдатися и причащатися, — але вже що найменше то хоть разъ въ роцѣ около Великодня довженъ кождый христіянинъ сповѣдатися и причащатися. Дѣти же повинні̂ тогды до сповѣди и причастія приступати, коли до того суть приспособлені̂.

Що приказуе четверта заповѣдь церковна? Х. — Чи то̂лько разъ въ роцѣ треба сповѣдатися и причащатися? Ц. — Коли повинні̂ дѣти приступати до сповѣди и причастія? Ш.

Яка есть пята заповѣдь церковна? Ч.

Сею заповѣдею заказуе церковь весѣля, музики, балѣ и всякі̂ гучні̂ забавы въ посты также въ перво̂мъ тыждни по Великодни и по Рождествѣ Христово̂мъ ажь до Іордану, бо тоті̂ дни повинні̂ бути посвящені̂ побожности и чести Божои.

Що заказуе церковь пятою заповѣдею? Щ. — Коли заказуе церковь весѣля и гучні̂ забавы? А. — Для чого церковь въ ті̂ дни забороняе весѣля и гучні̂ забавы? Б.

Теперь перечитаемъ зъ книжки стор. 42—44., число 35—41.

ЛЕКЦІЯ ДВАЙЦЯТЬ ЧЕТВЕРТА.

О добрыхъ и заслугуючихъ дѣлахъ.

К. Знаете мои дѣти! вже зъ попереднихъ лекцій, чого потреба, щобы бути спасенымъ т. е. вѣчно щастливымъ въ царствѣ

---

*) Сі̂ всѣ вопросы о̂тповѣдаютъ ученики вже на по̂дставѣ попереднихъ лекцій 8., 9., 11, 12, 13., 14. и 21.

**) Хотяй ся дефиниція не есть точна, але для малыхъ дѣтей выстарчитъ.

небеснôмъ. — Потреба по 1) бути освяченымъ ласкою Божою, котра зъ грѣшника робитъ человѣка праведнымъ, святымъ и Богу милымъ; — а 2) треба выповняти заповѣди Божй, въ чѣмъ намъ знову ласка Божа помагае.

Чого потреба насамперед, щобы бути спасенымъ? А. — Якимъ стаеся грѣшникъ черезъ ласку Божу? Б. — Чого потреба дальше, щобы бути вѣчно щастливымъ въ небѣ? В. — Що помагае намъ выповняти заповѣди Божй? Г. — Еще разъ намъ то скаже Д., Е., Ж., З. (Всѣ повысшй вопросы катехитъ перепытае еще разъ.)

Тая ласка (благодать) Божа, котра насъ ôсвящае, зовеся освящаюча, тая знову, котра намъ помагае доброе дѣлати и заповѣди Божй выповняти, зовеся дѣйственна, бо съ нами дѣлае. Ще разъ слухайте! Тая ласка (благодать) Божа и пр... Скажижь намъ И., якъ называеся тая ласка (благодать) Божа, котра насъ освящае? — А теперь скажи намъ, що то есть ласка (благодать) освящаюча? — Еще разъ намъ то скаже К., якъ называеся тая ласка и пр... — А якъ называеся знову тая ласка, котра намъ помагае доброе дѣлати и заповѣди Божй выповняти? Л. — Що то есть ласка (благодать) дѣйственна? — Еще разъ то скаже М., якъ называеся и пр...

Вже и о тôмъ училистеся, въ якій способъ человѣкъ ласку (благодать) Божу отримуе. Кто зъ васъ то памятае?

Може котрый зъ учениковъ припôмне собѣ, що Духъ св. черезъ св. Тайны человѣка освящае и ему потрѣбнй до спасеня благодати удѣляе, и що такихъ же такожь черезъ благословеня и освященя церковнй и черезъ молитву доступити можь. Если же собѣ того жаденъ не припôмне, то треба имъ то сказати, а черезъ ôтвѣтнй вопросы перепытати.

Теперь же слухайте дальше, що вамъ повѣмъ. Если человѣкъ освяченый ласкою (благодатію) Божою (оправданый), за помочію ласки дѣйственнои заповѣди Божй и церковнй выповняе, тогды ôнъ дѣлае добрй дѣла, и покладае передъ Богомъ заслугу. Еще разъ вамъ то повѣмъ..... Теперь вже знаете, що потрѣбно до того, щобы доброе дѣло зробити и заслугу передъ Богомъ положити? — Потрѣбно по перше бути освяченымъ Божою ласкою, а по друге потрѣбно заповѣди Божй и церковнй при помочи Божои ласки выповняти.

Скажи менѣ Н., кто може добрй дѣла творити и заслугу передъ Богомъ покладати? — Що потребуе освященый ласкою Божою человѣкъ выповняти, абы добрй дѣла творивъ и заслугу передъ Богомъ покладавъ? О. — Чіеи помочи потребуе человѣкъ, щобы мôгъ заповѣди Божй выповняти? — Коли человѣкъ добрй дѣла дѣлае, и заслуги передъ Богомъ покладае? П.

Теперь запытаете мене дѣти, що тожь человѣкъ може собѣ заслужити добрыми дѣлами? Тожь повѣмъ вамъ, що може собѣ заслужити: 1) умноженье ласки Божои, 2) вѣчну щастливôсть въ небѣ, и 3) рôжнй ласки и благословеня Божй и земнй. Еще разъ вамъ то повторю, слухайте! щобысьте знали, що человѣкъ собѣ заслужити може добрыми дѣлами. Отжежь: 1) умноженье и пр...

Скажижь намъ Р., що може собѣ заслужити чоловѣкъ добрыми дѣлами? — Еще разъ то скаже С. и Т.

Если чоловѣкъ завсѣгды добрû дѣла творитъ и злого выстерѣгаеся, тогды называемъ его честнымъ и праведнымъ.

Якъ называемъ чоловѣка, котрый завсѣгды добрû дѣла творитъ и злого выстерѣгаеся? У. — Коли называемъ чоловѣка честнымъ и праведнымъ? Ф.

Есть то велике щастье бути честнымъ и праведнымъ чоловѣкомъ. Честный и праведный есть ôтъ Бога любленый и ôтъ людей поважаный. Онъ есть спокôйный, ничого не боится и сподѣеся вѣчнои щастливости въ небѣ. Выповняйтежь завсѣгды заповѣди Божû и церковнû, щобысьте були честными и праведными, стережѣтся злого, — а буде васъ Богъ любити и будете вѣчно щастливû.

К. Але скажи намъ Х., чи той, котрый заповѣди Божû и церковнû переступае, также добре дѣлае? — У. Нѣтъ. — К. Якъ же ôнъ дѣлае? — У. Зле.

К. Такъ есть, кто заповѣди Божû переступае, той зле дѣлае, — ôнъ грѣшитъ, — повнитъ грѣхъ.

Кто то грѣшитъ? А. — Що повнитъ той, кто заповѣди Божû переступае? Б.

Грѣхъ можь въ рôжный способъ поповнити, и такъ: 1) мыслями або бажанями, коли кто о злыхъ рѣчахъ мыслитъ, або чого злого бажае (хоче), 2) словами, коли о злыхъ и бридкихъ рѣчахъ говоритъ, 3) дѣлами, коли що злого дѣлае, а 4) коли опуститъ щось доброго, що мôгъ бувъ зробити н. пр. не поратуе бѣдного. — Еще разъ послухайте....

Кто грѣшитъ мыслями? В. — Кто грѣшитъ словами? Г. — Кто грѣшитъ дѣлами? Д. — Кто грѣшитъ опущеньемъ доброго? Е. — Въ якій способъ можь согрѣшити? Ж.

Стережѣтся же дѣти не тôлько дѣла злого, але также и слова и мысли злои, щобысьте Бога не образили.

Перечитати стор. 44. О добрыхъ дѣлахъ христіяньскихъ до ч. 43. включно на стор. 45. — тôлько въ першôмъ вопросѣ на стор. 44. опуститъ слова: „або добродѣтели або честноты.“

ЛЕКЦІЯ ДВАЙЦЯТЬ ПЯТА.

О грѣсѣ.

Вже знаете мои дѣти, що есть дѣло доброе, а що злое, знаете, що злое дѣло называемъ грѣхомъ. Знаете также, въ якій способъ можь согрѣшити. Теперь поучу васъ дальше о грѣсѣ. Передъ всемъ треба намъ знати, чи всѣ грѣхи суть собѣ рôвнû, чи также суть меншû и бôльшû, лекшû и тяжшû грѣхи? — Якъ ты гадаешь А., чи всѣ грѣхи суть рôвнû, чи нѣтъ? — Чи суть грѣхи меншû и бôльшû? — У. Суть меншû и бôльшû.

К. Добре сказавъ есь. Такъ н. пр. чи то всё одно украсти курку а вола? — У. Не всё одно.

К. Котрый же грѣхъ есть тяжшій, чи украсти курку, чи вола? Б.

У. Украсти вола есть тяжшій грѣхъ.

К. Чи то всё одно образити другого такого хлопця якъ ты В., чи пана учителя, або ôтця и матерь?

У. Не всё одно.

К. Котрый же грѣхъ есть тяжшій, чи образити рôвного собѣ хлопця, чи ôтця и матерь?

У. Образити ôтця и матерь есть тяжшій грѣхъ.

К. Отжежь видите дѣтоньки, що суть грѣхи тяжшѝ и лекшѝ, або бôльшѝ и меншѝ. Для того мы дѣлимъ грѣхи на тяжкѝ або великѝ, и легкѝ або малѝ. Такъ н. пр. украсти крайцарь або перо есть малый (легкій) грѣхъ, але украсти коня або вола есть великій (тяжкій) грѣхъ. Ѣсти и пити бôльше, нежели потреба, есть легкій або малый грѣхъ, але ѣсти и пити такъ, щобы то ажь здоровю шкодило, есть тяжкимъ або великимъ грѣхомъ. Тяжкѝ або великѝ грѣхи называемъ такожь смертными, бо они позбавляютъ насъ благодати (ласки) освящаючои и живота вѣчного въ небѣ, — а легкѝ або малѝ грѣхи называемъ такожь простительными (т. е. ôтпустительными), бо они насъ ласки освящаючои и живота вѣчного не позбавляютъ, и легко ôтпущеными (прощеными) бути могутъ

Якъ дѣлимъ грѣхи? Г. — Украсти перо якій буде грѣхъ? — Украсти коня або вола якій грѣхъ? — Якъ великѝ або тяжкѝ грѣхи еще называемъ? Д. — Чого они насъ позбавляютъ? — Для чогожь ихъ прото смертными называемъ? Е. — А малѝ або легкѝ грѣхи, чи также насъ позбавляютъ ласки освящаючои и живота вѣчного? Ж. — Якъ ихъ прото называемъ? — Для чого малѝ або легкѝ грѣхи называемъ простительными? З.

Нѣтъ ничо гôршого нежели грѣхъ, а особливо грѣхъ смертный, бо той есть великою образою Бога, и стягае на чоловѣка найбôльшѝ нещастя т. е. втрату живота вѣчного въ небѣ, и невыреченѝ вѣчнѝ кары въ пеклѣ. Для того то грѣха треба найбôльше боятися, бôльше, нежели всёго инного злого, чоловѣкъ повиненъ радше всё утратити, навѣть и житье свое положити, нежели Бога грѣхомъ тяжкимъ образити, бо щобы му зъ того прійшло, если бы ôнъ мавъ грошѣ, маетки, значѣнье и всѣлякѝ роскоши, коли бы по смерти душа его мусѣла пôйти до пекла, и тамъ вѣчно, безъ кôнця, найбôльшѝ кары терпѣти.

Чи може бути що гôршого, нежели грѣхъ? И. — Кого ображуе чоловѣкъ грѣхомъ? — Якъ ображуе чоловѣкъ Бога грѣхомъ? К. — Якѝ нещастя стягае собѣ чоловѣкъ черезъ грѣхъ смертный? — Для чогожь грѣхъ смертный есть найбôльшимъ зломъ? Л. — Чого прото найбôльше боятися и выстерѣгатися треба? М. — Що повиненъ чоловѣкъ радше зробити, чи втратити маетки а навѣть и житье, чи Бога грѣхомъ тяжко образити? Н. — Для чого чоловѣкъ повиненъ бôльше боятися грѣха смертного, нежели найбôльшои втраты въ свѣтѣ?

Але не тôлько грѣха смертного повиненъ чоловѣкъ выстерѣгатися, но также и кождого грѣха простительного, бо и тымъ грѣхомъ ôнъ Бога ображуе, и той грѣхъ, хоть не втручуе чоловѣка

до пекла, все таки стягае на чоловѣка кары дочаснѝ, котрѝ ôнъ або въ тôмъ житю, або по смерти въ чистилищи ôтбути муситъ.

Чи простительный грѣхъ также есть образою Бога? О. — Чи ôнъ стягае на чоловѣка кары пекельнѝ? — Чи грѣхъ простительный стягае на чоловѣка якѝ кары? П. — Колижь ихъ чоловѣкъ ôтбути муситъ? — Чи прото грѣха простительного, хоть бы найменшого такожь выстерѣгатися треба? Р. — Для чого треба выстерѣгатися такожь и простительного, хотьбы найменшого грѣха?

Знаете вже дѣти, що есть грѣхъ, знаете, що согрѣшити можь мыслею, словомъ и дѣломъ, — що суть грѣхи легкѝ або простительнѝ и тяжкѝ або смертнѝ. Теперь еще вамъ скажу, що гдекотрѝ грѣхи называются головными для того, що зъ нихъ грѣхи походятъ. Такихъ головныхъ грѣхôвъ есть сѣмь, а то: 1) гордôсть, 2) лакомство або скупôсть, 3) нечистота, 4) гнѣвъ, 5) зависть, 6) обжирство и пiяньство, 7) лѣнивство.

Еще разъ скажу вамъ, котрѝ то суть головнѝ грѣхи, а вы за мною повтаряйте: 1) гордôсть, 2) и пр...

То суть грѣхи головнѝ, бо зъ кождого такого грѣха многѝ иннѝ выплываютъ. Такъ н. пр. если кто есть скупый и лакомый на грошѣ, то ôнъ легко кого будь ошукае, бѣдного не поратуе, не дасть на церковь ничого, жалуе собѣ и другому. Кто упьеся, той брыдкѝ слова говоритъ, проклинае, сварится, бьеся, валяеся по болотѣ, грошѣ марнуе и зъ себе смѣхъ робитъ. Такъ то зъ кождого головного грѣха другѝ грѣхи походятъ.

Чи суть якѝ грѣхи головнѝ? С. — Кôлько есть головныхъ грѣхôвъ? — Для чого тѝ грѣхи головными называются? Т.

Знаете вже дѣтоньки, що то есть грѣхъ, и що нѣтъ ничь гôршого надъ грѣхъ Для того треба дуже стеречися грѣха. Але, если кто бувъ такъ нещастливый, що грѣхомъ Бога образивъ, найже стараеся чимъ скорше ôтъ грѣха очистити. На то установивъ Іисусъ Христосъ св. Тайну Покаяня, щобы люди ôтъ грѣхôвъ очиститися могли, якъ вы то вже знаете. Если кто согрѣшивъ, най жалуе за грѣхъ зъ цѣлого сердца, най сповѣдаеся его щиро, а Іисусъ Христосъ черезъ священника ему той ôтпуститъ.

Чи можь ôтпущеня грѣхôвъ доступити? У. — Що треба робити, щобы ôтъ грѣха очиститися? Ф. — Що установивъ Іисусъ Христосъ, щобы ôтъ грѣха очиститися можь було? — Щожь повиненъ дѣлати той, кто Бога грѣхомъ образивъ? Х. — Перечитати стор. 45—46., ч. 44—49.

ЛЕКЦІЯ ДВАЙЦЯТЬ ШЕСТА.

О послѣдныхъ рѣчахъ чоловѣка.

К. Знаете дѣти, що черезъ добрѝ дѣла заслугуе собѣ чоловѣкъ на вѣчну щастливôсть въ небѣ, противножь черезъ грѣхъ смертный стягае собѣ вѣчнѝ кары въ пеклѣ. Колижь то наступитъ та нагорода въ небѣ и кара въ пеклѣ? А, чи може ще за житя? — У. По смерти.

К. Такъ есть! по смерти. Чи всѣ люди мусятъ умирати? Б. — У. Всѣ.

К. Але чи знаете вы, що то есть смерть? — Що дѣеся тогды, коли чоловѣкъ умирае? Може всѣ того не знаете, то вамъ скажу: душа розлучуеся съ тѣломъ, и тѣло хоронятъ до гробу, где псуеся и гніе, а душа иде до Бога, и стае передъ Его судъ, где муситъ здати справу зô всѣхъ своихъ мыслей, слôвъ и дѣлъ.

Що дѣеся съ чоловѣкомъ, коли умирае? В. — Що стаеся тогды съ тѣломъ? Д. — А що стаеся съ душею по смерти чоловѣка? Д. — Передъ чій судъ стае душа по смерти? Е. — Зъ чого она тамъ муситъ здати справу?

По тôмъ судѣ наступае заразъ заплата. Душѣ тыхъ людей, що жили честно и праведно, що не стратили ласки Божои освящаючои, добрû дѣла творили и заповѣди Божû выповняли, прійдутъ до неба, где будутъ разомъ зъ Богомъ вѣчно и нескôнчено щастливû. Противножь душѣ тыхъ людей, що тяжкими грѣхами Бога ображали и ôтъ тыхъ неочистилися черезъ Покаянье, прійдутъ до пекла, где будутъ нескôнченû кары вѣчно терпѣти. — Наконецъ же душѣ тыхъ, що своихъ грѣхôвъ покаялися, але ще не ôтбули каръ дочасныхъ за грѣхи прійдутъ до чистилища, где еще до якогось часу дочаснû кары за грѣхи ôтбувати мусятъ, нимъ до неба припущенû будутъ. — Ще вамъ то разъ скажу, — тôлько добре уважайте!...

Що наступае заразъ по судѣ Божôмъ? Ж. — Где идутъ душѣ тыхъ людей, що жили честно и праведно, що ласки освящаючои не стратили, заповѣди Божû выповняли и добрû дѣла творили? — Котрû душѣ прійдутъ до неба? З. — Що ихъ тамъ очѣкуе? — Якежь то мѣстце есть небо? И. — Где знову прійдутъ душѣ тыхъ людей, котрû Бога тяжкими грѣхами ображали, и ôтъ нихъ черезъ Покаянье не очистилися?

К. Котрû душѣ приходятъ до пекла? А. — Що они тамъ терпятъ? — Яке то мѣстце естъ пекло? М. — А где приходятъ душѣ тыхъ, котрû своихъ грѣхôвъ покаялися, але ще дочасныхъ каръ за тû не ôтбули? Н. — Що они тамъ мусятъ ôтбути? — Яке то мѣстце есть чистилище? О.

Той судъ Божій, котрый Богъ держитъ заразъ по смерти чоловѣка, называеся особистымъ або частнымъ судомъ, бо держится надъ кождымъ чоловѣкомъ зъ осôбна, — держится частями, а не надъ всѣми людьми наразъ. Але кромѣ того суда наступитъ ще другій при кôнци свѣта надъ всѣми людьми наразъ, и той другій называеся для того загальнымъ.

Якъ ôтбуваеся судъ Божій по смерти чоловѣка, чи надъ кождымъ зъ осôбна, чи надъ всѣми людьми наразъ? П. — Якже ôнъ прото называеся? — Для чого судъ, котрый ôтбуваеся заразъ по смерти чоловѣка, называеся особистый, або частный? Р. — Чи кромѣ того суду не наступитъ ще инный? С. — Коли? — Надъ кимъ сей другій судъ при кôнци свѣта держатися буде? Т. — Якъ ôнъ прото называеся? — Для чого судъ, котрый при кôнци

свѣта надъ всѣми людьми держатися буде, называеся загальнымъ? У.

Теперь оповѣмъ вамъ, якъ сей послѣднiй, загальный судъ ôтбуватися буде. Се станеся при кôнци свѣта, бо треба вамъ знати, що сей цѣлый свѣтъ, небо и земля, колись будутъ мати конецъ, и потôмъ Богъ сотворитъ новый свѣтъ, нове небо и нову землю. Тогды то при кôнци сего свѣта тѣла умершихъ воскреснутъ т. е. встанутъ зъ гробôвъ и сполучатся знову съ своими душами, и зберутся на судъ Божiй. Тогды явится Сынъ Божiй въ великôй славѣ со святыми ангелами, — и розлучатъ ангелы добрыхъ ôтъ злыхъ, — добрî будутъ взятî до неба на вѣчну радôсть, где съ ними Іисусъ Христосъ вѣчно буде царствовати, а злî пôйдутъ до пекла, где съ дiяволами — злыми духами будутъ вѣчно мучитися. — Еще разъ послухайте, оповѣмъ вамъ ще разъ, щобы вамъ се добре вбилося памяти.

Чи сей свѣтъ буде вѣчно тревати, чи противно колись скôнчится? Ф. — А що потôмъ буде? — Щожь станеся при кôнци свѣта съ тѣлами умерлыхъ? Х. — Где они потôмъ станутъ? Ц. — Кто буде всѣхъ судити? — Якъ явится Сынъ Божiй на судъ? Ч. — Кто роздѣлитъ добрыхъ ôтъ злыхъ? — Що станеся съ добрыми? Ш. — Що съ злыми? Щ.

Такъ дѣти мои! щастливî будутъ праведнî, а вѣчно нещастливî безбожнî и неправеднî. Праведнî будутъ такъ щастливî, що мы такого щастя ани поняти, ани представити собѣ не можемъ. Письмо св. говоритъ, що ани око не видѣло, ани ухо не чуло такого щастя, якого дôзнавати будутъ праведнî въ небѣ съ святыми ангелами у Бога. — Але проклятî въ пеклѣ будутъ такî муки и болѣ терпѣти, о якихъ мы навѣть понятя не маемъ. Письмо св. порôвнуе ихъ съ огнемъ, котрый палитъ, а николи не гасне, и съ червомъ, котрый грызе, и николи не умирае. Видите дѣти! якъ то треба стеречися грѣха, щобы не прiйти до пекла, — а якъ треба заповѣди Божî выповняти, щобы заслужити собѣ на небо. — Стережѣтся же злого, а будьте добрî, честнî и праведнî.

О воскресеню мертвыхъ выражаемъ въ символѣ вѣры такъ: Чаю воскресеня мертвыхъ, и жизни будущаго вѣка, т. е. очѣкую воскресеня мертвыхъ, и житя въ будучôмъ вѣцѣ; — очѣкую, що мертвî воскреснутъ и въ другôмъ житю будутъ вѣчно жити. О приходѣ же Іисуса Христа на загальный судъ, такъ выражаемъ въ символѣ вѣры: И паки грядущаго со славою судити живымъ и мертвымъ, егоже царствiю не будетъ конца, т. е. Котрый знову прiйде со славою судити добрыхъ и злыхъ, и его царству не буде кôнця.

Якъ въ символѣ вѣры о воскресеню мертвыхъ выражаемся? А. — Що тî слова означаютъ? Б. — Якими знову словами вызнаемъ приходъ Іисуса Христа на загальный судъ? В. — Що тî слова означаютъ? Г. — Где то буде Христосъ царствовати? Д. — Съ кимъ буде Христосъ въ небѣ царствовати? Е. — Якъ довго буде Христосъ со святыми въ небѣ царствовати? Ж.

О кобы то и намъ всѣмъ давъ Господь тую ласку въ Его царствѣ вѣчно щастливыми бути!

Перечитати зъ книжки стор. 29—31., ч. 105—114. (Ч. 115 -116, можь пропустити) и на стор. 3., ч. 2.

Закôнчене.

К. Скôнчили мы цѣлый катехисмъ, то есть то всё, що для васъ потрѣбно знати, вѣрити и выповняти, щобы на животъ вѣчный въ царствѣ небеснôмъ заслужити собѣ могли. Цѣлый рôкъ училистеся, — а теперь еще въ короткости припôмнемъ собѣ и повторимъ всё, чого за цѣлый рôкъ училися.

К. Чимъ ты еси? А. — У. Чоловѣкомъ.

К. Чимъ мы всѣ есьмо? — У. Людьми.

К. Кто сотворивъ чоловѣка? Б. — У. Господь Богъ.

К. Кто есть Господь Богъ? В. — У. Господь Богъ есть найвысшій и найдоскональшій Духъ, Сотворитель и Панъ неба и землѣ.

К. Кôлько есть Боговъ? Г. — У. Есть одинъ Богъ.

К. Кôлько есть особъ Божихъ? — У. Суть три особы Божи: Богъ Отецъ, Богъ Сынъ и Богъ Духъ св.

К. Чи Богъ сотворивъ тôлько чоловѣка, чи еще що бôльше? Д. — У. Богъ сотворивъ небю и землю и всё що есть.

К. Якъ то выражаешь въ символѣ вѣры? Е. — У. Вѣрую въ единаго Бога Отца и пр.

К. Якъ сотворивъ Богъ свѣтъ? Ж. — У. Однымъ словомъ.

К. Якъ сотворивъ Богъ чоловѣка? З. — У. Тѣло утворивъ зъ землѣ, и ожививъ тое душою, котру сотворивъ на образъ и подобіе Свое.

К. Зъ чого повстае чоловѣкъ? И. — У. Зъ душѣ и тѣла.

К. На що сотворивъ Богъ чоловѣка? К. — У. Щобы Бога пôзнававъ, любивъ, чтивъ, Ему служивъ и вѣчно щастливый бувъ.

К. Чи першій чоловѣкъ бувъ щастливый? Л. — У. Бувъ.

К. Чи зôставъ на все такъ щастливый? — У. Не зôставъ, бо согрѣшивъ.

К. Що сталося съ чоловѣкомъ, коли согрѣшивъ? М. — У. Зôставъ выгнаный зъ раю, стративъ ласку Божу и вѣчну щастливôсть въ небѣ.

К. Чи мôгъ чоловѣкъ самъ выратоватися зъ тои бѣды, въ котру впавъ черезъ грѣхъ? Н. — У. Не мôгъ.

К. Въ якій способъ помôгъ Богъ чоловѣкови? — Кого зôславъ ему? О. — У. Зôславъ ему Спасителя Іисуса Христа.

К. Кто есть Іисусъ Христосъ? П. — У. Есть Сынъ Божій, котрый стався чоловѣкомъ (Богочоловѣкъ).

К. Где и зъ кого народивея Іисусъ Христосъ? Р. — У. Въ Витлеемѣ зъ Маріи Дѣвы.

К. Якъ въ символѣ вѣры выражаешь о Христѣ, що есть Сыномъ Божимъ? С. — У. (Вѣрую) въ единаго Господа Іисуса Христа и пр.

К. Якъ выражаемъ въ символѣ вѣры о тôмъ, що Сынъ Бо-

жій стався чоловѣкомъ? Т. — У. И воплотившагося отъ Духа св. и пр.

К. Въ котрôмъ роцѣ житя зачавъ Іисусъ Христосъ учити? У. — У. Въ трійцятôмъ роцѣ.

К. Якъ довго учивъ Христосъ? Ф. — У. Пôвчетверта року.

К. Що потôмъ сталося съ Христомъ? Х. — У. Терпѣвъ за насъ и умеръ на крестѣ.

К. Кто похоронивъ Тѣло Христово? Ц. — У. Іосифъ съ Никодимомъ.

К. Чи Тѣло Христово завсѣгды зôстало въ гробѣ? Ч. — У. Нѣтъ, третого дня воскресъ Христосъ зъ гробу.

К. Якъ то выражаемъ въ символѣ вѣры? Ш. — У. Распятаго же за насъ при Понтійстѣмъ Пилатѣ и пр.

К. Якъ довго перебувавъ Христосъ на земли по воскресеню? Щ. — У. Сорокъ днѣвъ, потôмъ вознѣсся на небо.

К. Якъ то выражаемъ въ символѣ вѣры? А. — У. И возшедшаго на небеса и пр.

К. Для чого Іисусъ Христосъ за насъ терпѣвъ и умеръ? Б. — У. Щобы Богу за грѣхи людскй задосыть учинити, и заслужити намъ зновь ласку Божу и царство небесне.

К. За кого умеръ Христосъ? В. — У. За всѣхъ людей.

К. Чи всѣ люди вже черезъ то будутъ спасенй, чи еще чого треба? Г. — У. Треба статися зъ грѣшника оправданымъ и треба волю (заповѣди) Божу выповняти.

К. Черезъ що стаеся чоловѣкъ оправданымъ и освяченымъ? Д. — У. Черезъ ласку Божу.

К. Кто удѣляе намъ ласку Божу и черезъ що? Е. — У. Духъ св. черезъ св. Тайны.

К. Якъ въ символѣ выражаемъ свою вѣру въ св. Духа? Р. — У. И въ Духа святаго и пр.

К. Що тй слова означаютъ? Т. — У. Що Духъ, св. третя особа Божа, походитъ ôтъ Отца и Сына, и що Ему рôвна честь и слава належится, якъ Отцу и Сынови.

К. Где можь отримати св. Тайны? Ж. — У. Въ церкви.

К. Якъ вызнаемъ о церкви въ символѣ вѣры? А. — У. Въ единую, святую, соборную и пр.

К. Кôлько есть св. Тайнъ? З. — У. Сѣмь: Крещенье и пр.

К. Черезъ що можь еще отримати ласку Божу? Ш. — У. Черезъ благословеня и освященя церковнй и черезъ молитву.

К. Що довженъ выповняти оправданый чоловѣкъ, щобы мôгъ бути спасеный? К. — У. Заповѣди Божй.

К. Якй суть найважнѣйшй заповѣди Божй? Л. — У. Двѣ заповѣди любви, десять заповѣдей Божихъ.

К. Вычисли двѣ заповѣди любви и десять заповѣдей Божихъ? М. — У. (Вычисляе.)

К. Якй ще заповѣди христіяне выповняти довжнй? Н. — У. Пять заповѣдей церковныхъ.

К. Вычисли пять заповѣдей церковныхъ? О. — У. (Вычисляе.)

К. Що заслугуе собѣ той, кто заповѣди Божй выповняе? П. — У. Вѣчну щастливôсть въ небѣ.

К. Що одержитъ той, кто Бога грѣхами тяжкими ображуе, и ихъ не каеся? Р. — У. Вѣчнй кары въ пеклѣ.

К. Коли наступитъ заплата, т. е. щастливôсть въ небѣ, и кары въ пеклѣ? С. — У. По смерти.

К. Що по смерти наступае? Т. — У. Судъ частный (особистый.)

К. Где идутъ душѣ по частнôмъ судѣ? Ц. — У. Або до неба, або до пекла, або до чистилища.

К. Котрй душѣ прійдутъ до неба? Ч. — У. До неба прійдутъ душѣ тыхъ, котрй жили праведно, и зъ того свѣта зôйшли вôльнй ôтъ всѣхъ грѣхôвъ и каръ дочасныхъ.

К. Котрй душѣ прійдутъ до пекла? Ш. — У. До пекла приходятъ душѣ тыхъ, котрй въ грѣсѣ смертнôмъ не покаявшися, зъ того свѣта сходятъ.

К. Котрй душѣ приходятъ до чистилища? Щ. — У. Душѣ тыхъ, котрй вправдѣ вôльнй ôтъ грѣха смертного зъ того свѣта сходятъ, але ще мусятъ дочаснй кары за грѣхи свои терпѣти.

К. Чи буде ще инный судъ? У. — У. Буде судъ загальный при кôнци свѣта.

К. Кто буде судити на загальнôмъ судѣ и кого? Ф. — У. Іисусъ Христосъ прійде въ великôй славѣ и судити буде всѣхъ людей, котрй зъ гробôвъ воскреснутъ.

К. Якъ то выражаемъ въ символѣ вѣры? Х. — У. И паки грядущаго со славою и пр.

К. Якъ укôнчится судъ загальный? А. — У. Праведнй пôйдутъ до неба на вѣчнй радости, а проклятй до пекла на вѣчнй муки.

К. Старайтежся дѣтоньки выповненьемъ заповѣдей Божихъ, и добрыми дѣлами заслужити собѣ на вѣчну щастливôсть въ небѣ, а стережѣтся грѣха, щобысьте не дôсталися до пекла на вѣчнй муки.

Содержанье.

Стор.

Введенье . . . . III.
Перша лекція. О цѣли и призначеню чоловѣка . . . 1
Друга лекція. О Бозѣ 3
Третя лекція. О Тройци св. 6
Четверта лекція. О сотвореню и удержаню свѣта . . 8
Пята лекція. О Ангелахъ 12
Шеста лекція. О сотвореню чоловѣка 14
Сема лекція. О грѣсѣ первороднôмъ 17
Осьма лекція. О Рождествѣ Іисуса Христа 21
Девята лекція. Лѣта молодости и вѣкъ мужескій Іисуса Христа 23
Десята лекція. О науцѣ, чудахъ и пророцтвахъ Христовыхъ 24
Одинайцята лекція. О страстехъ и смерти Іисуса Хрнста . 26
Дванайцята лекція. О Воскресеню, Вознесеню и вторôмъ приходѣ Іисуса Христа 28
Тринайцята лекція. О освященю чоловѣка черезъ благодать Божу, котру удѣляе Духъ св. черезъ св. Тайны . . 30
Чотырнайцята лекція. О св. церкви 31
Пятьнайцята лекція. О св. Тайнахъ 34
Шѣснайцята лекція. О благословеняхъ, освященяхъ церковныхъ и молитвахъ 36
Сѣмнайцята лекція. О молитвѣ Господнôй 39
Осьмнайцята лекція. О привѣтѣ Ангельскôмъ . . . 42
Девятнайцята лекція. О заповѣдехъ любви Бога и ближнѣго 44
Двайцята лекція. О десяти заповѣдехъ Божихъ въ загалѣ. — О першôй заповѣди Божôй 47

Стор.

Двайцятъ перша лекція. О другôй и третôй заповѣди Божôй 50
Двайцять друга лекція. О прочихъ заповѣдехъ Божихъ . 52
Двайцять третя лекція. О пяти заповѣдехъ церковныхъ . 56
Двайцять четверта лекція. О добрыхъ дѣлахъ и о честнотѣ 57
Двайцять пята лекція. О грѣсѣ 59
Двайцять шеста лекція. О послѣднихъ рѣчахъ чоловѣка . 61
Закôнченье 64

ВАЖНѢЙШІ ОШИБКИ.

На стор. 8 строчка 6 зъ долу вмѣсто: третои и четвертои — читай: другоп и третои.

„	„	8	„	4	„	„	четверта	— читай:	трета.
„	„	34	„	6	„	„	удѣляе	— „	дѣлае.
„	„	35	„	20	зъ горы	„	освяшае	— „	освящае.
„	„	40	„	6	зъ долу	„	третôй	— „	другôй.
„	„	48	„	12	„	„	певша	— „	перша.

О. Іоанновъ Журандо
отъ Епископа Діонисія Няради
Пряшевскаго Администратора,
Отд. 10-2

КАТЕХИЗАЦІИ

на ôдставѣ

ЩОДЕННЫХЪ МОЛИТВЪ

опрацёвавъ

АЛЕКСІЙ ТОРОНЬСКІЙ,

священникъ Епархіи Перемыскои, совѣтникъ Митрополитальнои Консисторіи съ ôтличіемъ крылошаньскимъ и професоръ науки религіи при ц. к. реальнôй высшôй гимназіи въ Дрогобычи.

Накладомъ Редакціи „Руского Сіона“.

ЛЬВÔВЪ, 1885.

Зъ печатнѣ Товариства имени Шевченка,

пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

I.

О молитвѣ въ загалѣ, и о Бозѣ.

В.*) Где мы теперь находимося? — А.

О.**) Въ Церкви.

В. Що то есть Церковь? — Чій то до̂мъ, Церковь?

О. До̂мъ Божій.

В. Коли то христіяне звычайно сходятся въ Церкви, — въ якѝ дни? — Б.

О. Въ недѣлю и свята.

В. Якѝ то дни суть недѣлѣ и свята, чи робучѝ чи святѝ?

О. Святѝ.

В. Кому они суть посвяченѝ? Т.

О. Богу.

Н.***) Добре сказавъ. *Памятайтежь христіяне, що Церковь есть до̂мъ Божій, а недѣлѣ и свята суть посвяченѝ Богу, — въ честь Божу.*

В. Скажижь но намъ еще Д. — чіимъ домомъ есть Церковь?

О. Божимъ.

В. А кому то посвяченѝ суть недѣлѣ и свята? Е.

О. Богу.

В. Добре! Скажи но намъ Ж., чого то христіяне сходятся въ недѣлѣ и свята до Церкви?

О. На набоженьство.

В. Що робятъ христіяне по̂дчасъ набоженьства въ Церкви?

О. Молятся, — спѣваютъ.

В. До кого то люди молятся? — З.

О. До Господа Бога.

В. Кому то люди спѣваютъ въ Церкви?

О. Господу Богу.

В. Кого то люди въ Церкви прославляютъ молитвами и пѣснями? И.

О. Господа Бога.

В. Чимъ люди прославляютъ Господа Бога въ Церкви? К.

О. Молитвами и пѣснями.

Н. Отжежь видите мои христіяне! *„Недѣлѣ и свята суть посвяченѝ Богу, въ недѣлѣ и свята сходятся люди до Церкви т. е. дому Божого, — и тутъ въ молитвахъ и пѣсняхъ прославляютъ Бога.*

---

*) В. означае: Вопросъ. — **) О. означае: Отвѣтъ. — ***) Н. означае: Наука.

Б. Чи христіяне тôлько въ недѣлю и савята повиннû молитися и Богу честь приносити, чи также и що дня? Л.

О. Повиннû також и що дня.

В. Коли то особливо христіяне що дня молятся? М.

О. Рано и вечеръ.

В. За що повиненъ христіянинъ вставши рано Богу подяковати? Н.

О. За щастливу нôчь.

Н. *Такъ есть, за щастливу нôчь, за тое, що намъ Господь Богъ дозволивъ щастливо и здорово встати рано, що наша родина, нашû родичѣ, сестры, братя и дѣти також щастливо и здорово встали, — и що мы нашу худобу, наше майно також найшли цѣле. Бо знаете, що въ ночи могутъ рôжнû нещастя спасти на чоловѣка, и рôжнû небезпеченьства ему грозятъ ôтъ лютыхъ звѣрѣвъ, ôтъ злого чоловѣка, ôтъ огня, бурѣ, зливы и т. п. Длятого то треба кождого рана Господу Богу зъ сердця подякувати за тое, що мы и наша родина щастливо и здорово встала рано, и що мы нашу худобу и наше майно застали въ добрôмъ станѣ. — Коли выйдете въ лѣтѣ рано на дворъ, вы чуете якъ то птицѣ ôтъ найменшои спѣваютъ, радуются днемъ, и Сотворителя свого величаютъ. Отжежь такъ и чоловѣкъ повиненъ, скоро тôлько встане рано, въ сердечнôй молитвѣ Богу честь и славу принести.*

Б. О що повиненъ знову кождый чоловѣкъ вставши рано Господа Бога просити? О.

О. О щастливый день.

Н. *Такъ есть, повиннû мы заразъ рано Господа Бога просити о щастливый день, о тое, щобы Господь Богъ стерѣгъ насъ черезъ день ôтъ всего злого, особливо же ôтъ грѣха, щобы намъ дозволивъ той день щастливо провести, и много доброго для себе, для другихъ и для славы Божои зробити.*

В. Скажи но еще разъ П., за що повиннû мы Богу вставши рано подякувати?

О. За тое, що здорово и щастливо встали рано, що нашû родичѣ, братя и сестры також здорово и щастливо встали, — що насъ и нашу родину, худобу и майно Богъ охоронивъ ôтъ всего злого.

В. А ты Р. скажи еще разъ, о що Бога повиннû мы що дня рано просити?

О. Щобы Господь Богъ давъ намъ день щастливо и здорово провести, щобы хоронивъ насъ ôтъ всего злого, особливо ôтъ грѣха и дозволивъ намъ много доброго и пожиточного зробити для себе, для другихъ и для славы Божои.

В. А теперь скажи С., за що повиненъ кождый чоловѣкъ Господу Богу вечеръ подякувати?

О. За щастливый день.

В. О що знову повиненъ кождый чоловѣкъ просити Господа Бога вечеръ, коли лягае до спаня? Т.

О. О щастливу нôчь.

Н. Добре сказали. *Вечеръ повиннû мы Богу подяковати за всѣ Его ласки, якихъ мы черезъ день дôзнали, особливо за житье и здоровье,*

и за все, що намъ Богъ дае; — и просити, щобы Богъ черезъ нôчь хоронивъ насъ, нашу родину и цѣле наше майно ôтъ всего злого, ôтъ злого чоловѣка, ôтъ звѣря лютого, ôтъ огня, ôтъ бурѣ, ôтъ хоробы и ôтъ смерти, — щобы намъ дозволивъ на другій день знову щастливо и здорово встати и найти все въ добрôмъ станѣ.

В. Скажи жь намъ еще разъ У., за що мы Богу вечеръ подякувати повинні?

О. За всѣ ласки, якихъ ôтъ Бога черезъ день дôзнавали, особливо за житье, здоровье и за все, що намъ Богъ дае.

В. А ты Ф. скажи намъ, о що мы Бога вечеръ просити повинні?

О. О тое, щобы насъ, нашу родину и майно наше хоронивъ Богъ ôтъ всего злого, ôтъ злого чоловѣка, ôтъ звѣря лютого, ôтъ огня, бурѣ, хоробы и смерти.

Н. *Кождый чоловѣкъ повиненъ Господу Богу дякувати за всѣ Его ласки.* Але жь часами дôзнае чоловѣкъ рôжныхъ нещасть, н. пр. мае страту въ худобѣ, въ збôжу, захоруе або самъ, або ктось зъ его родины, а навѣть умре, — чи и тогды довженъ чоловѣкъ Господу Богу дякувати? — Не одинъ може зъ васъ скаже: за щожь маю Господу Богу дякувати, коли ничого доброго не дôзнаю, тôлько разъ вразъ терпѣня, бѣду, прикрости, напасти, недостатокъ, голодъ, убожество и т. п.? — Отжежь кажу вамъ мои люди! *що и тогды довжні вы Богу дякувати, еще и тогды маете за що Богу дякувати, бо суть еще бѣднѣйші ôтъ васъ люди, суть еще такі, котрі бôльше ôтъ васъ терпѣли и терпятъ, а вы еще лучше маетеся нежели они. Вы довжні Богу дякувати за житье, за спасенье черезъ Іисуса Христа и за вѣчну щастливôсть, котру вамъ Богъ въ другôмъ житю уготовавъ. А навѣть и за терпѣня, за бѣду и за прикрости, якихъ дôзнаете, довжні вы Богу дякувати, бо ті Богъ ссылае вамъ для вашого душевного добра, щобы вы спокутували свои грѣхи, покаялися и заслужили собѣ на вѣчну нагороду въ небѣ. Длятого то христіянинъ дякуе Богу за все, навѣть за нещастя, проситъ, щобы ті проминули, але при тôмъ говоритъ: „Да будетъ воля твоя“, — най дѣеся со мною, якъ Ты хочешь.*

В. Чи въ бѣдѣ и нещастю такожь довжні мы Господу Богу дякувати? Х.

О. Такожь въ бѣдѣ и нещастю треба Господу Богу дякувати.

В. За що жь въ бѣдѣ и нещастю маемъ Богу дякувати? Ц.

О. За все добре, що намъ Богъ дае.

В. Чи суть еще бѣднѣйші и нещастливші ôтъ насъ? Ч.

О. Суть.

В. За що особливо кождый чоловѣкъ повиненъ Господу Богу дякувати, хотяй бы и въ бѣдѣ находився?

О. За житье, за спасенье душѣ и за вѣчну щастливôсть въ небѣ.

В. А за нещастя, терпѣня, нужду и притисненя чи такожь належится Богу дякувати? Ш.

О. Належится, бо черезъ тіи заслугуемъ собѣ нагороду у Бога.

В. О що треба просити Бога въ нещастяхъ? Щ.

О. Щобы Богъ ôтъ насъ тіи ôтвернувъ.

В. А при тôмъ на кого здаватися и якъ говорити? А.

О. На Бога, и говорити: „Да будетъ воля Твоя“.

Н. Уважайте жь теперь люди мои! и пригадуйте собѣ еще разъ все, що днесь чули: *Недѣлѣ и свята суть посвяченѣ Богу. Христіяне сходятся до Церкви, котра есть домомъ Божимъ. Щоденно молимся до Бога, дякуемъ за всѣ ласки Богу, просимъ о все потрѣбне Бога.* — Ктожь то есть Богъ? — Длячого мы молимся до Бога, хвалимъ Бога, дякуемъ Богу и просимъ Бога о все? — Длятого, що *Богъ насъ сотворивъ и удержуе, що намъ дае житье и все потрѣбне,* — *Онъ есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ.*

В. Скажижь намъ Б., длячого то мы до Бога молимся, Богу за все дякуемъ, Бога о все просимъ и Бога хвалимъ въ молитвахъ и пѣсняхъ.

О. Длятого, що Богъ есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ, що намъ дае житье и все потрѣбне.

В. Где есть Господь Богъ? В.

О. На небѣ.

В. А на земли чи есть Богъ?

О. Есть.

В. Гдежь есть Господь Богъ? Г.

О. На небѣ и на земли.

Н. *Такъ есть, Богъ есть на небѣ, на земли и всюды, на кождôмъ мѣстци, бо Богъ не мае кôнця ани границь, — есть безконечный, неограниченый, всюды сущій. Длятого на кождôмъ мѣстци можна до Бога молитися и на кождôмъ мѣстци Онъ насъ выслухати може.*

В. Чи можна до Господа Бога на кождôмъ мѣстци молитися? Д.

О. Можна, бо Богъ есть всюды, и всюды насъ выслухати може.

В. Якій же есть Богъ, коли есть всюды, не мае кôнця, ани границь? Е.

О. Есть безконечный, неограниченый и всюды сущій.

В. Чи можна Бога видѣти, коли есть всюды? Ж.

О. Не можна.

В. Чомужь не можна Бога видѣти, коли есть всюды? З.

О. Бо есть невидимый.

В. Чи мае Богъ тѣло? И.

О. Не мае.

Н. *Такъ есть, Богъ тѣла не мае, есть невидимый, бо есть Духъ.*

В. Чимъ есть Богъ, коли тѣла не мае и есть невидимый? К.

О. Есть Духъ.

Н. *Духъ есть Богъ; и то безконечный и найдоскональшій Духъ, котрый мае найдоскональшій розумъ и волю.*

В. Якій Духъ есть Богъ? Л.

О. Безконечный и найдоскональшій, котрый мае найдоскональшій розумъ и волю.

О. Въ молитвѣ сближаемся къ Богу, котрый есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ, — есть безконечный и найдоскональшій Духъ, — длятого то повиннѣ мы съ найбôльшою покорою и увагою, съ найвысшою почестію и сердечною побожно-

стію молитися. Пôдчасъ молитвы не треба мыслити о рѣчахъ земныхъ, лишь о тôмъ, що въ молитвѣ выражаемъ, не треба еи собѣ перерывати бесѣдою або якою непотрѣбною роботою. А еще гôрше робятъ тіи, котрî, хотяй и молятся, гнѣваются, сварятъ и проклинаютъ таки пôдчасъ молитвы. Можна вправдѣ и належится такожь при роботѣ згадати на Бога, зôтхнути побожно до Бога, и спѣвати собѣ побожнî пѣсни, — але, коли молитеся рано и вечеръ або въ Церкви, тогды довжнî мысли вашî тôлько молитвою бути занятî, бо инакше молитва ваша не буде Богу мила.

В. Къ кому сближаемся въ молитвѣ? М.

О. Къ Богу, котрый есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ, безконечнымъ и найдоскональшимъ Духомъ.

В. Якъ протое довжнî мы молитися? Н.

О. Съ найбôльшою покорою и увагою, съ найбôльшою почестію и сердечною побожностію.

В. О чôмъ не треба мыслити пôдчасъ молитвы? О.

О. О рѣчахъ земныхъ.

В. Чимъ довжнî мысли нашî бути занятî пôдчасъ молитвы? П.

О. Тымъ, що въ молитвѣ выражаемъ.

В. Чи можна пôдчасъ роботы зôтхнути до Бога, або побожнî пѣсни спѣвати, и чи належится тое? Р.

О. Можна и належится.

В. А чи годится тое пôдчасъ молитвы рано и вечеръ, або коли есьте въ Церкви, о чѣмъ иннôмъ мыслити, або що робити? С.

О. Не годится.

В. Чи добре робитъ той, кто пôдчасъ молитвы сваритъ або проклинае? Т.

О. Не добре, — зле робитъ.

Н. Молѣтъ же ся завсѣгды побожно и сердечно до Господа Бога, бо Онъ есть нашимъ найвысшимъ Паномъ, Онъ проникае наше сердце и нашî мысли, и знае, що тамъ дѣеся, чи мы то мыслимъ, що словами выражаемъ, чи нѣтъ. Молѣтся щоденно рано и вечеръ, святкуйте дни святî, и приходѣтъ до Церкви на Богослуженье, хвалѣтъ Господа Бога, бо Онъ есть вашимъ Сотворителемъ, — есть найвысшій и найдоскональшій Духъ; дякуйте Богу за всѣ Его дары, а навѣть и за нещастя и прикрости, бо и тіи ссылае Богъ для вашого добра, — и просѣтъ Его о все потрѣбне для васъ, особливо же для спасеня душѣ, — бо все, що маемъ и чого потребуемъ, походитъ ôтъ найвысшого Бога.

II.

Значенье знаку св. креста. Есть одинъ Богъ въ Тройцы св. — Сынъ Божій ставшися чоловѣкомъ спасъ насъ на крестѣ.

Н. Знаете вже зъ минувшого разу, що, абы молитва наша була Богу мила и ôтъ Бога выслухана, треба побожно, сердечно а съ покорою молитися. Въ тôй цѣли, коли забираемся до молитвы,

треба собѣ представити, що мы стаемъ передъ лицемъ Господа Бога, — и треба собѣ у Бога благословеня и помочи Его ласки упросити. — Длятогожь то христiяне, нѣмъ зачнутъ молитися, напередъ на собѣ знакъ св. креста робятъ, — тымъ знакомъ пригадуютъ собѣ, що стоятъ передъ лицемъ Господа Бога, и упрошуютъ собѣ у Него благословеня и помочи ласки Божои до молитвы.

В. Яка повинна бути наша молитва, щобы була Богу мила и ôтъ Бога выслухана? А.

О. Повинна бути побожна, щира и покôрна.

В. Щожь треба зробити, щобы наша молитва така була? Б.

О. Треба представити собѣ, що стоимо передъ лицемъ Божимъ, и треба Бога о помôчь и благословенье просити.

В. Щожь дѣлаютъ христiяне длятого передъ молитвою, щобы собѣ пригадати, що стаютъ передъ лице Боже и щобы умолити собѣ благословеня и помочи Божои? В.

О. Робятъ на собѣ знакъ св. креста.

В. Длячого христiяне, нѣмъ зачнутъ молитися, на собѣ знакъ св. креста робятъ? Г.

О. Щобы пригадати собѣ, що стаютъ передъ лице Боже, и щобы умолити собѣ Божого благословеня и помочи ласки Божои до молитвы.

Н. Теперь треба, щобысьте порозумѣли значенье знаку св. креста, и щобысьте научилися тойже на собѣ честно, прилично и поважно робити. — Якъ робится знакъ св. креста, то кождый зъ васъ знае: Крестъ робится правою рукою такъ, що три першî пальцѣ складаются разомъ, и такъ зложенî разомъ кладутся на чоло, потôмъ на груди, дальше на правое а въ кôнци на лѣвое рамя. При тôмъ выголошуются слова: В ъ и м я О т ц а и С ы н а и с в я т а г о Д у х а, А м и н ь, въ той способъ, що, коли кладемъ руку на чоло, говоримъ: „В ъ и м я О т ц а“, коли кладемъ на груди, говоримъ: „и С ы н а“, коли на правое рамя: „и с в я т а г о“, на лѣвое: „Д у х а“.*) — Отже жь еще разъ покажу вамъ, якъ належитъ креститися: „В ъ и м я О т ц а (кладе руку на чоло) и С ы н а (на груди) и с в я т а г о (на правое рамя) Д у х а (на лѣвое рамя). А м и н ь“.

В. Чимъ робятъ христiяне на собѣ знакъ св. креста? Д.

О. Правою рукою.

В. Якъ при тôмъ складаютъ руку? Е.

О. Складаютъ три першî пальцѣ разомъ.

В. Покажи якъ?

О. (Показуе, складаючи три пальцѣ разомъ).

В. Якжежь теперь робишь на собѣ знакъ св. креста? Ж.

О. Кладу на чоло и говорю: „В ъ и м я О т ц а“, на груди: „и С ы н а“, на правое рамя: „и с в я т а г о“, на лѣвое: „Д у х а“. „А м и н ь“.

Н. Перекрести но ся еще: З., и ты И., и ты К., и ты Л.

---

*) Священникъ показуе на собѣ, дѣлаючи знакъ св. креста.

Всѣ крестятся, а священникъ поправляе, если бы котрый зъ нихъ зле крестився.

Такъ повиннӣ вы всѣ креститися, поволи, честно и уважно, бо то есть рѣчь свята; вы тогды стоите передъ Богомъ, и съ Богомъ маете справу. Если бы стояли передъ якимъ великимъ паномъ, правда, що треба бы честно и звычайно захоматися? Тожь тымъ бôльше въ присутности Бога честно и прилично заховатися треба. Длятого зле робятъ тіи, що то знамя святого креста на собѣ борзо и безъ уваги робятъ, такъ, що то не знати, що они такого робятъ чи крестятся, чи мухи зъ себе зганяютъ?*)

Коли вже знаете, якъ належитъ знамя св. креста на собѣ робити, то теперь треба вамъ еще порозумѣти, длячого то мы три пальцѣ разомъ складаемъ, коли робимъ знакъ св. креста, длячого вспоминаемъ Отца и Сына и св. Духа, — и яке значенье мае знакъ св. креста?

Складаемъ три пальцѣ разомъ длятого, щобы черезъ тое выразити, що вѣруемъ въ одного Бога въ трехъ особахъ. — Суть три особы Божӣ: Отецъ, Сынъ и Духъ св., длятого три пальцѣ складаемъ, — але есть тôлько одинъ Богъ, — длятого тіи три пальцѣ разомъ складаемъ. — И при тôмъ вспоминаемъ тіи три особы Божӣ, говорячи: Въ имя Отца и Сына и святаго Духа. — Коли жь христіяне мои складаете три пальцѣ правои руки разомъ, щобы на собѣ зробити знакъ св. креста, то пригадуйте собѣ, що черезъ тое выражаете вѣру свою въ одного Бога въ трехъ особахъ Божихъ, — що вѣрите, що есть одинъ Богъ въ трехъ особахъ Божихъ, и що тіи особы суть: Отецъ, Сынъ и Духъ св.

В. Длячого мы знамя св. креста на собѣ честно, побожно и поволи робити довжнӣ? М.

О. Бо тое есть рѣчь свята, а мы тогды стоимъ передъ Богомъ.

В. Чи добре робятъ тіи, котрӣ знакъ св. креста борзо и безъ уваги на собѣ робятъ? Н.

О. Не добре, зле.

В. Длячого христіяне робячи на собѣ знакъ св. креста, складаютъ три пальцѣ разомъ? О.

О. На знакъ, що есть одинъ Богъ въ трехъ особахъ Божихъ.

В. Длячого робячи знакъ св. креста на собѣ, вспоминаемъ имя Отца и Сына и святаго Духа? П.

О. Бо три особы Божӣ называются: Отецъ, Сынъ и Духъ св.

В! Що повиненъ собѣ христіянинъ пригадати, коли зложивши три пальцѣ разомъ, говоритъ: Въ имя Отца и Сына и св. Духа. Аминь? Р.

О. Повиненъ собѣ пригадати, що мае вѣрити въ одного Бога въ трехъ особахъ Божихъ, и що тіи три особы называются: Отецъ, Сынъ и Духъ св.

В. Кôлько разôвъ звычайно христіяне повиннӣ робити на собѣ знакъ св. креста? С.

О. Три разы.

---

*) Священникъ показуе на собѣ, якъ то гдекотрӣ недбало и неотвѣтно знакъ св. креста на собѣ робятъ.

В. Чи не мôгъ бы ты Т. менѣ повѣсти, въ чiю то честь христiяне на собѣ крестъ св. три разы робятъ?

О. Въ честь св. Тройцы.

Н. Христiяне рôжнятъ ся ôтъ невѣрныхъ н. пр. Жидôвъ, Туркôвъ и поганъ тымъ, що они вѣруютъ въ одного Бога въ трехъ особахъ Божихъ, и тую то вѣру выражаютъ знакомъ св. креста. Але они еще и тымъ рôжнятся ôтъ инновѣрцѣвъ, що вѣруютъ, що втора особа Божа, Сынъ Божiй, стався чоловѣкомъ, щобы насъ спасти, и на крестѣ за насъ терпѣвъ и умеръ, и тыми терпѣнями и смертiю на крестѣ задосыть учинивъ Богу за грѣхи нашi, выбавивъ насъ ôтъ вѣчнои погибели, и заслуживъ намъ Божу благодать и животъ вѣчный. Отжежь и тую вѣру въ Iисуса Христа, Сына Божого, Спасителя нашого такожь выражаемъ знакомъ св. креста.

В. Чимъ рôжнятся христiяне ôтъ инновѣрцѣвъ? У.

О. Тымъ що вѣруютъ въ одного Бога въ трехъ особахъ.

В. Чимъ они тую вѣру выражаютъ? Ф.

О. Знакомъ св. креста.

В. Въ якiй способъ?

О. Коли складаемъ три пальцѣ разомъ, и говоримъ: Въ имя Отца и Сына и св. Духа.

В. Якою вѣрою еще рôжнятся христiяне ôтъ инновѣрцѣвъ? Х.

О. Вѣрою въ Iисуса Христа, Сына Божого и Спасителя нашого.

В. Що вѣруемъ мы о Христѣ? Ц.

О. Що Iисусъ Христосъ, Сынъ Божiй, стався чоловѣкомъ, щобы насъ спасти, що на крестѣ за насъ терпѣвъ и умеръ, выбавивъ насъ ôтъ вѣчнои погибели, и заслуживъ намъ Божу благодать и животъ вѣчный.

В. Чимъ выражаемъ тую вѣру въ Iисуса Христа, Спасителя нашого, котрый за насъ умеръ на крестѣ? Ч.

О. Знакомъ св. креста.

В. Скажи но намъ еще разъ Ш., яку вѣру выражаемъ знакомъ св. креста?

О. Вѣру въ одного Бога въ Тройцы св. и вѣру въ Iисуса Христа, Спасителя нашого, котрый терпѣвъ и умеръ за насъ на крестѣ.

Памятайтежь тое добре христiане, и протое знаку св. креста на собѣ не робѣтъ безмыслньо, тôлько, робячи его пригадуйте собѣ, що вы есьте христiяне, котрî вѣруете въ единого Бога въ Тройцы св., що есьте крещенî въ имя Отца и Сына и св. Духа, и що есьте спасенî дорогоцѣнною кровiю Сына Божого роспятого на крестѣ. — При тôмъ треба вамъ знати, що знамя св. креста есть такожь молитвою, и що вы упрошуете собѣ у Бога въ св. Тройцы тыхъ ласкъ, котрî Iисусъ Христосъ, Сынъ Божiй, заслуживъ намъ смертiю Своею на крестѣ. Длятого то знакъ св. креста есть великои ваги, его уживаютъ христiяне дуже часто: передъ молитвою и по молитвѣ, передъ ѣдженьемъ и по ѣдженю, передъ кождымъ важнымъ дѣломъ и по дѣлѣ, — тымъ знакомъ такожь Церковь св. удѣляе людёмъ благословеня.

В. Чи знакъ св. креста есть такожь и молитвою? Щ.

О. Есть.

В. Чого мы тою молитвою собѣ умоляемъ?

О. Умоляемъ собѣ у Бога въ Тройцы св. тыхъ ласкъ, котрѝ намъ Іисусъ Христосъ на крестѣ заслуживъ.

В. Чи знамя св. креста есть важне? А.

О. Есть дуже важне.

В. Коли христіяне уживаютъ знамени св. креста?

О. Дуже часто: передъ молитвою и по молитвѣ, передъ ѣдженьемъ и по ѣдженю, и передъ каждымъ важнымъ дѣломъ.

В. Якимъ знакомъ Церковь св. удѣляе благословеня? Б.

О. Знакомъ св. креста.

В. Длячого мы передъ молитвою робимъ на собѣ знакъ св. креста?

О. Щобы пригадати собѣ, що стаемъ передъ лице Боже, и щобы до молитвы упросити собѣ помочи ласки Божои, заслуженои намъ черезъ Іисуса Христа на крестѣ.

Н. Зачинайте жь молитвы свои завсѣгды знакомъ св. креста, той знакъ робѣтъ честно и побожно, пригадуючи собѣ при тôмъ, що стаете при молитвѣ передъ лице Боже, збирайте мысли свои разомъ, — то Господь Богъ поможе вамъ побожно ôтправити молитву, котра принесе Богу честь, а вамъ пожитокъ.

III.

„Молитвами святыхъ Отецъ нашихъ Господи Іисусе Христе Боже нашь, помилуй насъ“. — *Не смѣючи стануты передъ лице Боже, взываемъ святыхъ Отцей, щобы молитвами своими насъ всперли, и просимъ Іисуса Христа, Спасителя нашого, щобы насъ помилувавъ. — Кто суть св. Отцы? — Кто Іисусъ Христосъ?*

Н. Представивши собѣ въ мысли, що стоимъ передъ лицемъ Божимъ, и упросивши собѣ благодати и помочи Божои до молитвы знакомъ св. креста, — могли бы мы вже саму молитву роспочати. Але намъ приходитъ еще на мысль пытанье, *передъ кимъ то мы стаемъ въ молитвѣ?* — Не передъ чоловѣкомъ, ани не передъ высшимъ якимъ сотворѣньемъ, якимъ есть н. пр. Ангелъ, — лишь *передъ самымъ Богомъ, найвысшимъ Сотворителемъ и Паномъ нашимъ, и цѣлого свѣта, передъ найвысшимъ и найсовершеннѣйшимъ естествомъ!* — Чижь мы нужденѝ и ничтожнѝ сотворѣня Божѝ смѣемъ зближитися къ нашому найвысшому Сотворителю и Пану? — Чи смѣемъ стануты передъ лице Того, на Котрого навѣть Ангелы святѝ поглядати не смѣютъ? — Коли мы не смѣлѝ стануты передъ якимъ паномъ великимъ, котрый прецѣнь есть тôлько такимъ чоловѣкомъ, якъ и мы, — коли мужѣ святѝ передъ лицемъ Ангела приходили въ страхъ такій, що мало не умерли зъ страху и до землѣ упадали: то *якже то страшно повинно намъ бути ста-*

вати передъ лице Боже, тымъ бôльше, що мы не тôлько ничтожнû Его сотворѣня, але до того еще и грѣшнû, котрû грѣхами своими Бога образили, ласку Его стратили, за всѣ Божû ласки оказалися невдячными, и заслужили собѣ на неласку и кару Божу?

Длятогожь то мы чуючи нашу нужденнôсть, нѣмъ еще зачнемъ властивû молитвы, *взываемъ до святыхъ въ небѣ, щобы они свои молитвы съ нашими злучили, и просимъ Господа Іисуса Христа Спасителя и Заступника нашого въ небѣ, щобы нашû молитвы пріявъ, и насъ помилувавъ. Мы говоримъ*:

Молитвами святыхъ Отецъ нашихъ Господи Іисусе Христе Боже нашъ помилуй насъ.

В. Коли передъ молитвою на собѣ знакъ св. креста робимъ, що собѣ тогды тымъ припоминаемъ? А.

О. Що стоимъ передъ лицемъ Бога.

В. Ктожь то есть Богъ? Б.

О. Есть найвысшій Сотворитель и Панъ нашъ и цѣлого свѣта.

В. Чи не страшно то намъ передъ лице Боже ставати? В.

О. Страшно.

В. Чому страшно? Г.

О. Бо Богъ есть найвысше естество, нашъ Сотворитель и Панъ найвысшій.

В. А мыжь якû есьмо? Д.

О. Мы нужденû сотворѣня Божû и грѣшнû.

В. Що заслужили мы собѣ за грѣхи нашû? Е.

О. Кару и неласку Божу.

Н. Видите теперь, що зъ двохъ причинъ страшно намъ зближитися передъ лице Боже съ молитвою: 1) *длятого, що Богъ есть нашъ найвысшій Панъ и Сотворитель, а мы супротивъ Бога такû ничтожнû и нужденнû*, а 2) *длятого, що мы грѣшнû, Бога грѣхами образили, и оказалися Ему невдячнû*.

В. Скажижь намъ еще Ж., зъ якихъ причинъ намъ страшно зближитися передъ лице Боже съ молитвою?

О. Зъ двохъ причинъ: 1) що Богъ есть нашъ найвысшій Панъ и Сотворитель... и пр.; — 2) длятого, що мы грѣшнû... и пр.

Н. Длятогожь то, що намъ есть страшно станути передъ лицемъ Божимъ съ власными молитвами, глядаемъ помочи у святыхъ, и взываемъ ихъ, щобы они свои молитвы съ нашими злучили, и просимъ Господа нашого Іисуса Христа, щобы за молитвами святыхъ Отцей нашихъ насъ помилувавъ.

В. У когожь глядаемъ помочи, коли самû не смѣемъ станути съ молитвами передъ Богомъ? З.

О. У святыхъ въ небѣ.

В. О що взываемъ до святыхъ въ небѣ? И.

О. О тое, щобы свои молитвы съ нашими злучили.

В. И о що тогды просимъ Іисуса Христа? К.

О. Щобы за молитвами святыхъ Отцей насъ помилувавъ.

В. Якимижь словами о тое просимъ? Л.

О. Словами: Молитвами святыхъ Отецъ нашихъ... и пр.

Н. Теперь бы вамъ треба знати, що то суть тіи святŷ Отцы, чи схотятъ они своими молитвами насъ всперти, и чи Господь нашь Іисусъ Христосъ помилуе насъ? — Слухайте! — а я васъ заразъ поучу о тôмъ. *Святŷ Отцы, котрыхъ мы молитвъ взываемъ*, жили колись на земли, якъ и мы, але *жили праведно, честно и побожно, и выстерѣгалися всѣхъ грѣхôвъ, и черезъ тое заслужили собѣ вѣчну щастливôстъ въ небѣ.* Они то научили также и насъ молитися, бо *тіи молитвы и пѣсни, котрыми теперь Бога величаемъ, они уложили.* Теперь они суть у Бога въ вѣчнôй щастливости въ небѣ, молятся за нами и нашŷ молитвы до Бога заподаютъ, — бо насъ любятъ и радŷ суть нашому спасеню. Колижь мы ихъ взываемъ, щобы своими молитвами насъ всперли, то съ певностію тое зробятъ, и *Іисусъ Христосъ таку молитву нашу, поперту молитвою святыхъ съ певностію прійме.* Мило бо есть Богу, коли мы нашŷ молитвы съ молитвами святыхъ лучимъ, мило есть Богу также, *коли люди одни за другихъ молятся.* Длятогожъ то и мы взываемъ: Молитвами святыхъ Отецъ нашихъ Г. І. Хр. Б. н. помилуй насъ. Не говоримъ: „*помилуй мене*", лишь: „*помилуй насъ*", указуючи черезъ тое, що *мы молимся такожъ и за другихъ, а другіи за насъ*, якъ того учитъ насъ св. Письмо.*)

В. Скажижь намъ М., що суть св. Отцы? чимъ они колись були?

О. Були людьми такими, якъ и мы, и жили на земли.

В. Якъ они жили на земли? Н.

О. Жили праведно и побожно, выстерѣгалися всѣхъ грѣхôвъ, и заслужили собѣ на вѣчну щастливôсть.

В. Ôтъ кого походятъ тіи молитвы и пѣсни, котрыми Бога величаемъ? О.

О. Ôтъ святыхъ Отцей.

В. Где находятся теперь святŷ Отцы, и чимъ занимаются? П.

О. Находятся въ вѣчнôй щастливости въ небѣ, тамъ молятся за нами до Бога.

В. Коли мы святыхъ Отцей взываемъ, щобы молитвы свои съ нашими сполучили, чи выслухаютъ они насъ? Р.

О. Выслухаютъ, бо они любятъ насъ, и суть радŷ нашому спасеню.

В. Чи пріийме Господь Богъ нашу молитву, коли буде сполучена съ молитвою святыхъ Отцей? С.

О. Пріийме, бо милою есть Богу молитва наша, коли ю впираютъ Святŷ своими молитвами.

В. Коли еще милою есть Богу молитва наша? Т.

О. Коли однŷ за другихъ молятся.

В. Длячогожъ мы говоримъ: М. с. О. н. Г. І. Х. Б. н. помилуй насъ, а не: помилуй мя? У.

О. Длятого, щобы выразити, що мы молимся такожъ за другихъ, а другіи за насъ, якъ того учитъ св. Письмо.

Н. Сю молитву засылаемъ до *Іисуса Христа*, котрого назы-

---

*) 1. Тим. 2, 1—3.

ваемъ *Господомъ* и *Богомъ нашимъ.* Ктожь то есть Іисусъ Христосъ, и длячого мы сю першу молитву до Іисуса Христа засылаемъ? — Тіи двѣ рѣчи треба вамъ знати. — *Іисусъ Христосъ есть то друга особа Божа, есть Сынъ Божій, Котрый стався чоловѣкомъ народившися ôтъ пресв. Дѣвы Маріи, щобы насъ спасти*, т. е. щобы за грѣхи людскй Богу надоложити и заслужити намъ знову ласку Божу и царство небесне. *Іисусъ Хр. есть протое Богъ и чоловѣкъ, и нашь Господь або Панъ.* Іисусъ Хр. есть нашимъ *Спасителемъ*, бо за насъ терпѣвъ и умеръ на крестѣ, задосыть учинивъ Богу за грѣхи нашй и заслуживъ намъ ласку Божу и царство небесне. — Іисусъ Хр. взнѣсся потôмъ знову на небо, где сидитъ одесную (по правôй руцѣ) Отца, и за нами вставляеся. Длятогожь то мы першу молитву нашу заносимъ до Іисуса Христа, яко *нашого Спасителя* и *Заступника передъ Богомъ*, щобы насъ помилувавъ. Просимъ, щобы насъ *помилувавъ;* бо мы яко грѣшнй потребуемъ Его милосердія, — если бы насъ не помилувавъ, то мы бы пропали, и молитва наша на ничь не здалась бы.

В. Кто есть Іисусъ Христосъ? Ф.

О. Іисусъ Христосъ есть друга особа Божа, есть Сынъ Божій, котрый стався чоловѣкомъ.

В. Ôтъ кого народився Іисусъ Христосъ? Х.

О. Ôтъ пресв. Дѣвы Маріи.

В. Ктожь есть Іисусъ Христосъ, чи Богъ чи чоловѣкъ? Ц.

О. Есть Богъ и чоловѣкъ.*)

В. Якже называемъ протое Іисуса Христа? Ч.

О. Богомъ и Господомъ або Паномъ.

В. Длячого Іисусъ Хр. стався чоловѣкомъ? Ш.

О. Щобы насъ спасти, т. е. за нашй грѣхи Богу задосыть учинити и заслужити намъ знову ласку Божу и царство небесне.

В. Якъ то здѣлавъ Іисусъ Христосъ? Щ.

О. Тымъ, що за насъ на крестѣ терпѣвъ и умеръ.

В. Якъ называемъ протое Іисуса Христа? А.

О. Спасителемъ нашимъ.

В. Чи Іисусъ Хр. и теперь еще есть нашимъ Заступникомъ передъ Богомъ? и въ якій способъ? Б.

О. Іисусъ Хр. вознѣсся на небо, сидитъ одесную (по правôй руцѣ) Отца и вставляеся за нами, — есть протое нашимъ Заступникомъ у Бога.

В. Длячогожь сю першу молитву нашу до Іисуса Христа засылаемъ? В.

О. Длятого, що Іисусъ Хр. есть нашимъ Спасителемъ и Заступникомъ у Бога.

В. О що просимъ Іисуса Христа? Г.

О. Щобы насъ помилувавъ.

В. Длячого просимъ Іисуса Хр. передъ всемъ о помилованье? Д.

---

*) Близшое означенье сей правды, а именно, що Іисусъ Христосъ есть Богъ и чоловѣкъ въ однôй особѣ, прійде пôзнѣйше.

О. Длятого, що мы есьмо грѣшнѝ, и если бы насъ Богъ не помилувавъ, мы бы пропали, и наша молитва на ничь бы не здалася.

В. Скажижь намъ еще Е., яка есть перша молитва наша, котру перекрестившися выголошуемъ?

О. Молитвами святыхъ Отецъ нашихъ Господи Іисусе Христе Боже нашъ помилуй насъ.

В. О що тутъ взываемъ до святыхъ Отцей? Ж.

О. Щобы нашѝ молитвы вспѣрли своими, бо мы сами не смѣемъ ставати съ своими молитвамв передъ лице Боже, бо есьмо ничтожнѝ и грѣшнѝ.

В. До кого сю першу молитву нашу заносимъ? З.

О. До Іисуса Христа, Сына Божого, нашого Спасителя и Заступника въ небѣ.

В. О що Его тутъ просимъ? И.

О. Щобы насъ помилувавъ (о милосердіе), бо мы есьмо грѣшнѝ, и длятого милосердія Божого потребуемъ, — если бы насъ Богъ не помилувавъ, молитва наша не була бы выслухана, и мы бы пропали.

Н. Знайтежь тое завсѣгды, що чоловѣкъ есть нужденнымъ и ничтожнымъ сотворѣньемъ Божимъ, бѣднѣйшій еще длятого, що есть грѣшный, и протое завсѣгды милости Божои потребуе. Але Богъ есть милосердный, длятого тожь въ милосердію Его завсѣгды надѣю покладати, и до тогожь прибѣгати намъ треба.

IV.

Слава Тебѣ Боже нашь, слава Тебѣ. *Першимъ нашимъ обовязкомъ взглядомъ Бога есть честь и слава Богу. До молитвы потребуемъ помочи св. Духа.* **Царю небесный.**

В. Якъ зачинае христіянинъ свои щоденнѝ молитвы? А.

О. Знакомъ св. креста, котрый робитъ на собѣ правою рукою зложивши три пальцѣ разомъ и говорячи слова: Въ имя Отца и Сына и святого Духа. Се повтаряеся три разы, на знакъ що есть одинъ Богъ въ трехъ особахъ Божихъ.

В. Длячого молитвы нашѝ зачинаемъ знакомъ св. креста? Б.

О. Щобы пригадати собѣ, що стоимъ передъ лицемъ Божимъ, и умолити собѣ до молитвы благодати Божои заслуженои намъ черезъ Іисуса Христа на крестѣ.

В. Яка потôмъ слѣдуе молитва? В.

О. Потôмъ говоримъ: „Молитвами святыхъ Отецъ нашихъ Господи Іисусе Христе Боже нашъ помилуй насъ“.

В. Яке значѣнье мае ся молитва? Г.

О. Яко ничтожнѝ сотворѣня Божѝ и грѣшнѝ, чуемся негôдными станути передъ лице Боже, и заносити до Бога свои молитвы, длятого взываемъ Святыхъ въ небѣ, щобы свои молитвы случили съ нашими молитвами и просимъ Іисуса Христа Спаси-

теля и Заступника нашого передъ Богомъ, щобы тіиже принявъ, и насъ помилувавъ.*)

Н. Приготовившися такъ належито до молитвы, и забеспечивши собѣ до тои помôчь Божои благодати, поперте зо стороны Святыхъ и милосердіе Господа нашого Іисуса Христа, приступаемъ вже до самыхъ молитвъ, котрй хочемъ до Господа Бога заносити. *Первымъ и найважнѣйшимъ нашимъ обовязкомъ взглядомъ Бога есть честь и слава Богу*, бо Богъ есть найвысше и найсовершеннѣйше естество, есть нашь найвысшій Господь и Сотворитель. Бога неустанно хвалятъ въ небѣ Ангелы и всѣ Святй, Бога хвалитъ цѣлый свѣтъ, навѣтъ такій нерозумный жаворонокъ въ поли тѣшится лѣтомъ, и пôдносится въ гору на крылахъ и хвалитъ Бога своимъ спѣвомъ. Длятого то Письмо св. завзывае насъ: „Хвалите Господа съ небесъ, хвалите Его во вышнихъ. Царіе земстіи, и вси людіе, князи, и вси судіи земстіи. юноши и дѣвы, старцы со юнотами да восхвалятъ имя Господне“ (Пс. 148.) т. е. „хвалѣтъ Господа зъ небесъ, хвалѣтъ Его на высотѣ, Царѣ земскй, и всѣ люди, князѣ, и всѣ судіи землй молодцѣ и дѣвы, старцѣ зъ молодѣжею най хвалятъ имя Господне“. Сй слова спѣваются на Утрени въ Церкви. — И нѣтъ краснѣйшого, нѣтъ гôднѣйшого дѣла, яке бы мы зробити могли, нѣжь честь и слава Богу. *Тымъ чоловѣкъ высоко взносится надъ всѣ прочй нерозумнй сотворѣня Божй, що може Бога, свого Сотворителя розумно и пôсля своеи волѣ величати.* — Длятогожь то заразъ на початку молитвъ нашихъ щоденныхъ складаемъ Богу честь и славу короткими словами: „Слава Тебѣ Боже нашь, слава Тебѣ“.

В. Котрый есть первый и найважнѣйшій нашь обовязокъ взглядомъ Бога? Д.

О. Честь и слава, бо Богъ есть найвысше и найсовершеннѣйше естество, нашь найвысшій Господь и Сотворитель.

В. Кто еще кромѣ людей Богу честь и хвалу приноситъ? Е.

О. Бога неустанно хвалятъ на небѣ Ангелы и Святй, — Бога хвалитъ цѣлый свѣтъ, якъ то н. пр. жаворонокъ, котрый радуючися лѣтомъ, пôдносится въ гору на крылахъ, и Богу похвальну пѣсню спѣвае.

В. Кто завзывае насъ до хвалы Божои? Ж.

О. Письмо св., котре взывае: „Хвалѣтъ Господа зъ небесъ, хвалѣтъ Его на высотѣ. Царѣ земскй и всѣ судіи землй, молодцѣ и дѣвы, старцѣ зъ молодѣжею най хвалятъ имя Господне“.

В. Коли сіи слова св. Письма въ Церкви спѣваются? З.

О. Що дня на Утрени.

---

*) Пôсля попереднои науки повиненъ бы вже кождый, кто уважно слухавъ, на положенй тутъ вопросы належито ôтповѣсти. Однакожь можь припустити, що отвѣты менше або бôльше будутъ недокладнй, бо се залежитъ ôтъ того, якй и о скôлько розвинутй, пôдъученй и до уваги призвычаенй суть ученики. Длятого то священникъ отвѣтными вопросами буде наводити на належитй отвѣты, самъ ихъ доповнитъ, а потôмъ еще разъ велитъ повторити, щобы цѣлôсть выпала добра.

В. Чи може бути яке краснѣйше и гôднѣйше дѣло, котре бы чоловѣкъ здѣлати мôгъ, нѣжь слава и честь Богу? И.

О. Не може, бо тымъ, що чоловѣкъ Бога може розумно и пôсля волѣ своеи хвалити, пôдносится ôнъ надъ всѣ прочіи сотворѣня.

В. Щожь мы протое заразъ на початку нашихъ щоденныхъ молитвъ дѣлаемъ? К.

О. Складаемъ Богу честь и славу короткими словами: Слава Тебѣ Боже нашь, Слава Тебѣ.

В. Длячого мы заразъ на початку нашихъ молитвъ Богу честь и славу складаемъ словами: Слава Тебѣ Боже нашь, слава Тебѣ? Л.

О. Бо честь и славу Богу складати есть нашимъ першимъ и найважнѣйшимъ обовязкомъ, — есть найкраснѣйшимъ дѣломъ, яке мы тôлько здѣлати можемъ.

Н. Теперь могли бы вже дальше поступити въ молитвахъ, — складати Богу найвысщу честь, дякувати за отриманіи ласки и о новіи просити. Однакожь, молитва то есть важна рѣчь, бо то справа съ самымъ Богомъ. Если кто зъ васъ мае яку справу до уряду, або до якого пана, то хоть бы и самъ умѣвъ росповѣсти справу, хоть бы и самъ умѣвъ написати: а все таки иде ôнъ до розумнѣйшихъ себе и проситъ о раду, проситъ, щобы его научити, якъ ôнъ мае говорити, щобы ему написати просьбу, — щобы то було добре и ôтповѣдно, якъ належитъ. Отжежь, коли мы съ Богомъ маемъ справу, то тымъ менше спуститися можемъ на себе самыхъ. Намъ треба такожь порады и помочи. И ктожь намъ тутъ може помочи, коли, якъ св. Апостолъ Павелъ повѣдае, що *мы сами черезъ себе, безъ Божои помочи, навѣть помыслити що доброго не въ силѣ* (2. Кор. 3, 5.), *що навѣть выречи имя Господа Іисуса никто не може безъ помочи св. Духа* (1. Кор. 12, 3.)? Никто иный, якъ тôлько *Духъ св., котрый ласки (благодати)* Божіи, *заслуженіи намъ Іисусомъ Христомъ на крестѣ, роздѣляе, нашь розумъ просвѣчае, щобы мы знали якъ и о що молитися, — нашу волю побуджае, щобы мы съ охотою молилися, и сердце наше загрѣвае, щобы мы щиро, сердечно и горячо до Бога молилися.* Длятогожь то мы заразъ на початку нашихъ молитвъ удаемся до св. Духа съ просьбою, *щобы Онъ прійшовъ и замешкавъ въ насъ, очиствивъ насъ ôтъ всей нечистоты и зробивъ насъ гôдными ставати передъ лице* Боже *съ молитвами, просвѣтивъ нашь розумъ, загрѣвъ наше сердце и побудивъ нашу волю до гôдноѝ* Бога *молитвы.* Духа св. призываемъ слѣдуючою молитвою:

„Царю небесный, Утѣшителю, Душе истины! — иже вездѣ сый и вся исполняяй; сокровище благихъ и жизни подателю, прійди и вселися въ ны, и очисти ны отъ всякія скверны, и спаси Блаже души наша“.*)

В. Скажи но М., чи важна то рѣчь молитва?

О. Дуже важна, бо то есть справа съ Богомъ.

*) Священникъ поволи и выразно выголоситъ цѣлу молитву, а другій разъ велитъ всѣмъ за собою поволи повторяти, предводячи ю выразно.

В. Чи не потребуемъ мы протое якои помочи до молитвы, щобы мы въ належитый способ̂ъ молитися могли? Н.

О. Потребуемъ помочи св. Духа.

В. Длячого намъ треба помочи св. Духа до молитвы; — якъ о тôмъ учитъ св. Павелъ? О.

О. Длятого, що сами черезъ себе безъ помочи св. Духа ани що доброго помыслити, ани имени Господа Іисуса выречи не можемъ.

В. Що удѣляе намъ Духъ св.? П.

О. Ласки Божŷ, заслуженŷ намъ Іисусомъ Христомъ на крестѣ.

В. Якъ помагае намъ Духъ св. при молитвѣ? Р.

О. Просвѣчае нашь розумъ, щобы мы знали, якъ, и о що молитися, — побуджае нашу волю, щобы мы съ охотою молилися, — — и загрѣвае наше сердце, щобы мы щиро, сердечно и горячо молилися.*)

В. Якоюжь молитвою призываемъ помôчь св. Духа? С.

О. Молитвою: Царю небесный и пр.

В. Скажи но еще Т. сю молитву поволи и уважно, — и еще У. и Ф.**)

Н. Тою молитвою побожнŷ христіяне призываютъ помочи св. Духа до кождого дѣла, щобы оно выйшло Богу на славу а имъ на пожитокъ. Призывайтежь и вы помочи св. Духа съ побожиостію такъ до молитвы, якъ и до кождого важного дѣла, котре роспочинаете, и ôтмовляйте сю молитву уважно и побожно. Въ другій разъ выясню вамъ значѣнье еи.

V.

Духъ св. есть трета особа Божа и удѣляе намъ благодати Божŷ. — Обясненье молитвы: **Царю небесный.**

В. Чого чоловѣкъ потребуе, щобы мôгъ щиро, сердечно и побожно молитися?

О. Помочи Божои благодати.

В. Отъ кого ôнъ тую благодать отримуе?

О. Отъ святого Духа.

В. Якоюжь молитвою умоляемъ собѣ тои благодати св. Духа.

О. Молитвою: Царю небесный и пр.

Н. Добре сказавъ. Теперь обясню вамъ значѣнье тои молитвы, и поучу о св. Дусѣ.

Духъ св. есть *трета особа Божа*, — есть *Богъ*, якъ Отецъ и Сынъ. — Духъ св. *удѣляе намъ* тіи *благодати* (ласки), котрŷ Сынъ Божій заслуживъ, и *помагае* намъ въ каждôмъ добрôмъ дѣлѣ. *Пророки и Апостолы*, котрыхъ Богъ посылавъ, щобы людямъ голосили слово Боже, *були Духомъ св. натхненŷ, и Духъ св. обявлявъ имъ правду* Божу, *и хоронивъ ихъ, щобы не зблудили.*

Уважайте! еще разъ вамъ тое роскажу:

В. Кто есть Духъ св.?

О. Есть трета особа Божа.

В. Чи Духъ есть такъ Богъ, якъ Отецъ и Сынъ.

О. Есть Богъ, якъ Отецъ и Сынъ.

В. Що удѣляе намъ Духъ св.?

О. Удѣляе намъ благодати (ласки) Божй, заслуженй Сыномъ Божимъ.

В. Чи удѣляе намъ Духъ св. яку помôчь?

О. Удѣляе помôчь въ кождôмъ добрôмъ дѣлѣ.

В. Чи Пророки и Апостолы, котрыхъ Богъ посылавъ, щобы голосили людямъ Слово Боже, були натхненй св. Духомъ?

О. Були.

В. Кто бувъ натхненый св. Духомъ?

О. Пророки и Апостолы, котрыхъ Богъ посылавъ, щобы людямъ голосили Слово Боже.

В. Що Духъ св. объявлявъ Пророкамъ и Апостоламъ?

О. Объявлявъ имъ правду Божу.

В. Отъ чого ихъ хоронивъ?

О. Щобы не зблудили.

Н. Знаючи уже, кто есть Духъ св., зможете порозумѣти молитву: Царю небесный. — Тая молитва повстае зъ двохъ частій. Въ першôй части *призываемъ св. Духа*, а въ другôй части *заносимъ просьбу до св. Духа.*

Св. Духа призываемъ слѣдуючими словами: Царю небесный, Утѣшителю, Душе истины, иже вездѣ сый и вся исполняяй, сокровище благихъ, и жизни подателю! Тое есть перша часть. — Въ другôй части заносимъ до св. Духа просьбу словами: Прійди и вселися въ ны, и очисти ны отъ всякія скверны, и спаси Блаже души наша.

В. Зъ кôлькохъ частій повстае молитва: Царю небесный?

О. Зъ двохъ частій.

В. Котра есть перша часть?

О. „Царю небесный.... подателю".

В. Що въ тôй части выражаемъ?

О. Призываемъ св. Духа.

В. Котра есть друга часть?

О. „Прійди и вселися въ ны.... души наша".

В. Що въ тôй части выражаемъ?

О. Заносимъ просьбу до св. Духа.

Н. Теперь поясню вамъ всѣ слова такъ першои, якъ и другои части, покажу вамъ: що значатъ слова, котрыми св. Духа призываемъ, и о що Его просимъ?

Въ першôй части, якъ уже тое знаете, призываемъ св. Духа словами: „Царю небесный.... подателю". Щожь мы тутъ вырекаемъ о св. Дусѣ? — Называемъ Его: *Царемъ небеснымъ*, — *Утѣшителемъ*, — *Духомъ истины* (правды), — иже вездѣ сый (*котрый всюды есть*) и вся исполняяй (*и все наповняе*), — *сокровищемъ благихъ* (скарбомъ всего доброго) — и *жизни* (житя) *подателемъ.*

Длячогожь называемъ Духа св. *Царемъ небеснымъ?* — Длятого,

що Духъ св. есть трета особа Божа, Богъ правдивый, якъ Отецъ и Сынъ, — и яко Богъ есть Онъ Царемъ (Королемъ) неба и землѣ. Дальше называемъ св. Духа *Утѣшителемъ*, — длячого? — Утѣшителемъ есть Духъ св., бо удѣляе намъ Божѝ благодати (ласки) и помôчь до кождого доброго дѣла. — Называемъ Его дальше: *Духомъ истины* (т. е. правды), бо Онъ объявлявъ правду Божу Пророкамъ и Апостоламъ, котру они людямъ голосили. — Кажемъ дальше, що *Духъ св. всюды есть* (вездѣ сый) и все наповняе (вся исполняяй), понеже Духъ св. есть Богъ, и протое есть Онъ всюды, на кождôмъ мѣстци и во всѣхъ рѣчахъ, есть Онъ *особливо въ душахъ праведныхъ христiянъ съ Своими ласками и дарами.* — Еще называемъ св. Духа *скарбомъ всего добра* (сокровище благихъ), бо Онъ удѣляе намъ найвысше добро и найбôльшiй скарбъ, котрымъ есть ласка Божа и рôжнѝ дары Божѝ, потребнѝ намъ до спасеня души. — Наконецъ называемъ св. Духа *житя* (жизни) *подателемъ* особливо длятого, що въ св. Крещеню души нашѝ *очищае ôтъ грѣха первородного и всѣхъ грѣхôвъ, освящае ихъ ласкою Божою и ôтроджуе до нового житя*, такъ, що мы ôтродженѝ и освященѝ св. Духомъ роспочинаемъ новое житье, яко дѣти и прiятелѣ и любимцѣ Божѝ и отримуемъ право до вѣчного житя. Такъ подôбно ôтроджуе и освящае насъ Духъ св. въ Тайии Покаяня, и покрѣпляе насъ благодатями Своими во всѣхъ другихъ св. Тайнахъ.

Тое есть значенье першои части молитвы: Царю небесный, котрою Духа св. призываемъ. Слухайте съ увагою, я вамъ тое еще разъ росповѣмъ, щобысьте добре порозумѣли тiи слова....

В. Длячого называемъ св. Духа *Царемъ небеснымъ?*

О. Бо Духъ св. есть трета особа Божа, Богъ, якъ Отецъ и Сынъ, а яко Богъ есть Онъ Царемъ неба и землѣ.

В. Длячого называемъ св. Духа *Утѣшителемъ?*

О. Бо Духъ св. удѣляе намъ Божѝ благодати, и помôчь до кождого доброго дѣла.

В. Длячого называемъ св. Духа *Духомъ истины?*

О. Бо Духъ св. объявлявъ правду Божу Пророкамъ и Апостоламъ, котру они людямъ голосили.

В. Длячого кажемъ, що Духъ св. *всюды есть* (вездѣ сый) и *все наповняе* (вся исполняяй)?

О. Бо Духъ св. яко Богъ есть всюды, на кождôмъ мѣстци и во всѣхъ рѣчахъ.

В. Где особливо Духъ св. перебувае со своими ласками и дарами?

О. Въ душахъ праведныхъ христiянъ.

В. Якъ перебувае Духъ св. въ душахъ праведныхъ христiянъ?

О. Со своими ласками и дарами.

В. Длячого называемъ св. Духа *скарбомъ всего добра* (сокровище благихъ)?

О. Бо Духъ св. удѣляе намъ ласку Божу и рôжнѝ дары Божѝ потребнѝ намъ до спасеня, — а тое есть найбôльше добро и найбôльшiй скарбъ нашъ на земли.

В. Що есть найбôльше добро и найбôльшій скарбъ нашъ на земли?

О. Ласка Божа и иншî дары, котрî намъ Духъ св. для нашого спасеня удѣляе.

В. Якъ протое Духа св. называемъ?

О. Скарбомъ всего добра — сокровище благихъ.

В. Що удѣляе намъ Духъ св. въ св. Крещеню?

О. Очищае насъ ôтъ грѣхôвъ, и освящае Божою благодатію (ласкою).

В. Чимъ дѣлае насъ Божа благодать освящаюча?

О. Святыми, праведными дѣтьми и пріятелями Божими.

В. До чого она намъ дае право?

О. До живота вѣчного.

В. Чи не роспочинае чоловѣкъ освященый благодатію Божою нового житя?

О. Роспочинае.

В. Чи не можемъ протое казати, що ôнъ зôстае ôтродженый до вѣчного житя?

О. Можемъ.

В. Якимъ же стаеся чоловѣкъ до вѣчного житя?

О. Ôтродженымъ.

В. Якъ же называемъ протое св. Духа, коли ôнъ насъ Божою благодатію до нового житя ôтроджуе и намъ право на животъ вѣчный дае?

О. Подателемъ жизни (житя).

В. Длячого называемъ св. Духа жизни подателемъ?

О. Длятого, що насъ въ св. Крещеню ôтъ грѣхôвъ очищае, Божою благодатію освящае, до нового житя ôтроджуе и право до житя вѣчного подае.*)

В. Чи есть еще яка Тайна св., въ котрôй бы намъ Духъ св. удѣлявъ ôтпущенье грѣхôвъ и насъ ôтроджувавъ и освящавъ Божою благодатію подôбно, якъ въ св. Крещеню?

О. Есть Тайна Покаяня.

В. Щожь удѣляе намъ Духъ св. въ св. Тайнѣ Покаяня?

О. Ôтпущае намъ грѣхи и удѣляе благодать освящаючу, котра насъ освящае и до живота вѣчного ôтроджуе.

В. Чи въ другихъ св. Тайнахъ Духъ св. также покрѣпляе насъ благодатями Божими?

О. Такожь.

В. Чи Его такожь и длятого называемъ жизни подателемъ?

О. Такожь и длятого.

В. Скажижь намъ еще ты, длячого Духа св. называемъ жизни подателемъ?

О. Длятого, що въ св. Тайнѣ Крещеня и Покаяня удѣляе намъ ôтпущенье грѣхôвъ и Божими благодатями насъ освящае и

---

*) Той самъ вопросъ поставитъ священникъ еще двомъ або тремъ, и буде помагати, щобы отвѣты по можности якъ найлучше выпали

до живота вѣчного ôтроджуе, а во всѣхъ прочихъ Тайнахъ насъ Божими благодатями покрѣпляе.

В. Скажижь намъ еще разъ: длячого Духа св. называемъ Царемъ небеснымъ? — Длячого Утѣшителемъ? — Длячого Духомъ истины? — Що значатъ слова: иже вездѣ сый и вся исполняяй? — Длячого называемъ св. Духа сокровищемъ благихъ? — Длячого жизни подателемъ?

О. Отвѣты даютъ въ короткости пôсля высше наведеного.

Н. Знаете уже: кто есть Духъ св. и якъ Его призываемъ въ молитвѣ Царю небесный. Теперь треба намъ пôзнати, о що Духа св. въ тôй молитвѣ просимъ? Мы говоримъ: Прійди и вселися въ ны (замешкай въ насъ) и очисти ны (насъ) отъ всякія скверны (нечистоты) и спаси Блаже! (о Благій! о Добрый!) души наша. Просимъ Духа св., щобы зôйшовъ и замешкавъ въ насъ, очистивъ насъ ôтъ всеи нечистоты (т. е. ôтъ всѣхъ грѣхôвъ и склонностей до грѣха), и щобы спасъ души нашû. Якъ же то Духъ св. въ насъ мае замешкати? Уже чули вы и знаете, що Духъ св. въ душахъ праведныхъ своими благодатями (ласками) перебувае, тожь, коли просимъ, щобы Духъ св. зôйшовъ и замешкавъ (вселився) въ насъ, то значитъ, мы просимъ Духа св. щобы удѣливъ намъ благодати (ласки) Божû, и дары Свои потребнû намъ до спасеня души, и до кождого доброго дѣла.

В. Якими словами заносимъ просьбу до св. Духа?

О. Словами: „Прійди и вселися въ ны.... души наша“.

В. Що тіи слова значатъ?

О. Прійди и замешкай въ насъ, и очисти насъ ôтъ всеи нечистоты, и спаси о Благій! (о Добрый!) души нашû.*)

В. О що тутъ св. Духа просимъ?

О. Щобы зôйшовъ на насъ, замешкавъ въ душахъ нашихъ, очистивъ насъ ôтъ всякои нечистоты (т. е. ôтъ грѣхôвъ и склонностей до грѣха), и спасъ нашû души.

В. Въ якій способъ Духъ св. замешкуе въ нашихъ душахъ?

О. Черезъ Божû благодати и Свои дары, котрû душамъ нашимъ для нашого спасеня удѣляе.

В. О щожь протое просимъ св. Духа, коли говоримъ: прійди и вселися въ ны?

О. О благодати (ласки) Божû и дары св. Духа потребнû намъ до нашого спасеня и до кождого доброго дѣла.

Н. Пôзнѣйше довѣдаетеся, котрû то сутъ дары св. Духа, — теперь вамъ лишь скажу, що есть ихъ сѣмь. Неоцѣненû суть тіи ласки и дары, котрû намъ Духъ св. для нашого спасеня удѣляе, неоцѣнена есть и помôчь св. Духа, потребна намъ до кождого доброго дѣла. Призывайтежь завсѣгды съ побожностію св. Духа такъ передъ молитвою, якъ и передъ кождымъ дѣломъ добрымъ, котре зачинаете, щобы оно выйшло Богу на славу, а вамъ и другимъ людямъ на пожитокъ. При тôмъ стережѣтся грѣха, бо грѣхъ позбавляе васъ благодати Божои.

---

*) Для улекшеня священникъ пôддасть текстъ старославяньскій частями, а отвѣтуючій скаже тое своими словами по руски.

VI.

Молитвы славословнѝ, просительнѝ и благодарячѝ. — Обясненье молитвъ до св. Тройцы: **Святый Боже, Слава Отцу, Пресвятая Тройце. Господи помилуй.**

Н. Призвавши такъ помочи св. Духа до молитвы, зачинаемъ уже самѝ молитвы до Господа Бога заносити, котрѝ складатися будутъ зъ *молитвъ славословныхъ*, *просительныхъ и благодарячихъ*. Въ молитвахъ *славословныхъ* приносимъ Господу Богу честь и славу, бо то есть нашимъ першимъ обовязкомъ и найкраснѣйшимъ дѣломъ, яке тôлько зробити можемъ; — въ молитвахъ *просительныхъ* предкладаемъ Богу нашѝ потребы, и просимъ Бога о ôтпущенье грѣхôвъ и о всѣ ласки потребнѝ намъ такъ до дочасного, якъ и вѣчного житя; — а въ молитвахъ *благодарячихъ* дякуемъ (благодаримъ) Богу за всѣ отриманѝ ласки.

В. Якѝ молитвы по призваню св. Духа зачинаемъ до Господа Бога приносити?

О. Молитвы славословнѝ, просительнѝ и благодарячѝ.

В. Що то суть молитвы славословнѝ?

О. Суть то тіи молитвы, котрыми Богу честь и славу приносимъ.

В. Чи есть то нашимъ обовязкомъ Богу честь и славу приносити?

О. Есть першимъ и найважнѣйшимъ нашимъ обовязкомъ.

В. А, чи не мôгъ бысь менѣ сказати длячого?

О. Бо Богъ есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ.

В. Чи есть то красне дѣло Богу честь и славу приносити?

О. Есть найкраснѣйше, яке тôлько зробити можемъ.

В. Що предкладаемъ въ молитвахъ просительныхъ?

О. Нашѝ потребы.

В. О що въ нихъ Бога просимъ?

О. О ôтпущенье грѣхôвъ и о всѣ ласки потребнѝ намъ такъ до дочасного якъ и вѣчного житя.

В. Що то суть молитвы благодарячѝ?

О. Суть то молитвы, въ котрыхъ дякуемъ (благодаримъ) Богу за всѣ Его ласки.

Н. Першою такою молитвою есть молитва: „Святый Боже, святый крѣпкій, святый безсмертный помилуй насъ". Называеся тая молитва: *Трисвятое* длятого, що три разы повтаряеся слово *святый*, — и повтаряеся молитва тая *три разы* длятого, що ôтносится *до трехъ особôвъ Божихъ*. Въ тôй молитвѣ взываемъ до Бога въ трехъ особахъ, и говоримъ напередъ: Святый Боже! — другій разъ: Святый крѣпкій т. е. Сильный, бо Богъ есть всемогучій — и третій разъ: Святый безсмертный т. е. несмертельный, бо Богъ есть вѣчный, не мае ани початку ани кôнця, — и додаемъ просьбу: Помилуй насъ т. е. будь намъ милосердный.

В. Котру молитву говоримъ заразъ по призваню св. Духа?
О. Святый Боже, святый крѣпкій и пр.
В. Якъ называеся молитва тая? Длячого?
О. Трисвятое, бо три разы повтаряеся слово: святый.
В. Кôлько разôвъ повтаряеся молитва тая?
О. Три разы, бо ôтносится до трехъ особôъ Божихъ.
В. Длячого называемъ Бога крѣпкимъ?
О. Бо Богъ есть всемогучій.
В. Длячого называемъ Бога безсмертнымъ?
О. Бо Богъ есть вѣчный, не мае ани початку ани кôнця.
В. О що просимъ тутъ Бога въ трехъ особахъ?
О. Щобы насъ помилувавъ.

Н. Тая молитва есть дуже давна, и въ Церкви дуже часто уживаеся. Не тôлько въ щоденныхъ своихъ молитвахъ ôтмавляютъ ю христіяне, але ю чуете и пôдчасъ Службы Божои, на Вечерни и Утрени, въ Парастасѣ и пôдчасъ похорону. Оповѣдаютъ, що, коли разъ въ мѣстѣ Царгородѣ було трясенье землѣ, нарôдъ перестрашеный зôбрався въ Церкви на молитву, щобы упросити у Господа Бога ôтверненье того нещастя, — скоро тôлько заспѣвавъ тою пѣснь: Святый Боже, святый крѣпкій и пр., заразъ трясенье устало. И ôтъ того часу зôстае пѣснь тая въ Церкви въ уживаню. Длятого вамъ ю еще близше выясню. Въ тôй пѣсни *величаемъ Бога три разы* словомъ: Святый, наслѣдуючи *святыхъ Ангелôвъ въ небѣ*, котрѝ неустанно Бога величаютъ: Святъ, святъ, святъ!*) Называемъ Бога святымъ то значитъ, що *Богъ любитъ Себе яко найвысшое добро, и такожь любитъ все добре, а бридится злымъ.* Онъ яко найсвятѣйшій дае намъ заповѣди добрѝ, и коли тіи выповняемъ, *любитъ насъ и нашѝ добрѝ дѣла*, и ихъ по справедливости *нагороджуе*, а коли заповѣди Его переступаемъ, *бридится нашими злыми дѣлами* и по справедливости ихъ *карае.* Отжежь того то *Святого крѣпкого* (сильного) и *безсмертного* (вѣчного) *Бога въ Тройцы св. просимъ, щобы насъ помилувавъ*, т. е. щобы намъ грѣшнымъ бувъ милосердный, бо задля грѣхôвъ нашихъ не зможемъ обстати передъ справедливымъ судомъ Божимъ. — Молитва святый Боже и пр. есть дуже красна молитва, и коли ю ôтмавляете, то памятайте, що вы лучитеся съ святыми Ангелами, котрѝ такожь въ той спосôбъ Бога безъ перестанку величаютъ. Отмавляйтежь ю завсѣгды съ великою почестію и побожностію.

В. Чи христіяне молитву: святый Боже часто уживаютъ?
О. Дуже часто.
В. Коли кромѣ щоденныхъ молитвъ еще тая молитва уживаеся?
О. На Службѣ Божôй, Вечерни, Утрени, въ Парастасѣ и пôдчасъ похорону.
В. Отъ якого часу тая пѣснь (молитва) въ Церкви уживаеся?
О. Оповѣдаютъ, що, коли одного разу въ Царгородѣ було трясенье землѣ, нарôдъ зôбравшійся въ Церкви заспѣвавъ тую пѣснь,

---

*) Ис. 6, 3. Откр. 4, 8.

и трясенье землѣ устало. Отъ того часу тая молитва (пѣснь) въ Церкви завсѣгды уживаеся.

В. Кого мы наслѣдуемъ величаючи Бога словомъ: святый?

О. Святыхъ Ангеловъ, котрî въ небѣ неустанно величаютъ Бога: Святъ, святъ, святъ.

В. Що то значитъ, що Богъ есть святый?

О. Значитъ, що Богъ Себе яко найвысшое добро любитъ, и такожь все доброе любитъ, а злымъ брыдится.

В. Якî намъ Богъ дае заповѣди?

О. Добрî.

В. Коли заповѣди Божî выповняемъ, чи любитъ Богъ насъ тогды, и чи любитъ нашî добрî дѣла?

О. Любитъ, и по справедливости нагороджуе.

В. А що, если заповѣди Божî переступаемъ?

О. Тогды брыдится нашими злыми дѣлами и ихъ по справедливости карае.

В. О що просимъ святого, крѣпкого и безсмертного Бога?

О. Щобы насъ грѣшныхъ помилувавъ, бо задля грѣхôвъ нашихъ мы не въ станѣ обстати передъ справедливымъ судомъ Божимъ.

В. Якъ повиннî мы ôтмавляти молитву святый Боже?

О. Съ великою почестію и побожностію, бо тогды лучимся съ святыми Ангелами въ небѣ.

Н. До трисвятого додаемъ малое славословіе: Слава Отцу и Сыну, и святому Духу, нынѣ и присно и во вѣки вѣковъ, аминь — т. е. Слава (най буде) Отцу и Сынови и св. Духови, нынѣ и завсѣгды, и во вѣки вѣчнî. Аминь. Тая молитва есть дуже давна, сягаюча першихъ часôвъ христіяньства, и называеся *малымъ славословіемъ* для рôжницѣ ôтъ славословія великого, котре спѣваеся при кôнци Утрени, и зачинаеся словами: Слава во вышнихъ Богу.

В. Що додаемъ до трисвятого?

О. Слава Отцу и Сыну и св. Духу и пр.

В. Якъ называеся молитва тая?

О. Славословіе малое.

В. Чи тая молитва есть давна?

О. Дуже давна, сягаюча першихъ часôвъ христіяньства.

В. Чи есть такожь и великое славословіе?

О. Есть, ино спѣваеся на Утрени.

В. Якими словами зачинаеся великое славословіе?

О. Словами: Слава во вышнихъ Богу.

Н. Еще не конецъ молитвамъ до св. Тройцы, теперь слѣдуе инша молитва до пресв. Тройцы, а то слѣдуюча: Пресвятая Тройце помилуй насъ, Господи очисти грѣхи наша, Владыко (Пане) прости беззаконія наша, Святый посѣти и исцѣли немощи наша (ôтвѣдай и оздорови немочи нашî), имени Твоего ради (задля имени Твого).

В. Скажи но намъ, яка потôмъ молитва до пресв. Тройцы слѣдуе?

О. Пресвятая Тройце помилуй насъ и пр.*)

В. До кого ôтносятся першî слова: Пресв. Тройце помилуй насъ?

О. До трехъ особъ Божихъ (або до пресв. Тройцы).

В. О що просимъ пресв. Тройцу?

О. Щобы насъ помилувала.

Н. До Отца взываемъ словами: Господи очисти грѣхи наша, до Сына: Владыко (т. е. Пане) прости беззаконія (грѣхи, провины) наша, а до св. Духа: Святый посѣти и исцѣли (ôтвѣдай и оздорови) немощи наша (т. е. покрѣпи насъ Своею ласкою). А все тое, щобы намъ Господь Богъ удѣливъ пôсля Своеи ласки имени Твоего ради т. е. задля имени Свого, щобы мы такъ чистî и освяченî Божою ласкою могли имя Боже прославляти.

В. Котрыми словами взываемъ къ Богу Отцу и о що Его просимъ?

О. Словами: Господи оч. гр. н. и просимъ Его, щобы нашî грѣхи очистивъ т. е. щобы намъ тіиже ôтпустивъ.

В. Котрыми словами взываемъ къ Сыну Божому и о що Его просимъ?

О. Владыко (т. е. Пане) пр. без. н. т. е. щобы намъ простивъ (ôтпустивъ) нашî грѣхи (провины).

В. А котрыми словами до св. Духа и о що Его просимъ?

О. Святый пос. и исц. нем. н. т. е. Святый Душе ôтвѣдай насъ, удѣли намъ Свою ласку и оздорови нашî немочи.

В. Чи мы на тіи всѣ ласки Божî заслужили?

О. Нѣтъ, Богъ намъ ихъ удѣляе зъ Своеи ласки.

В. Що значатъ слова имени Твоего ради?

О. Мы просимъ Бога, щобы насъ очистивъ ôтъ грѣхôвъ и освятивъ Своею ласкою, щобы мы такъ очищенî и освяченî имя Боже прославляти могли.

Н. Въ тôй молитвѣ называемъ Бога Отца Господомъ т. е. Паномъ, Сына Божого Владыкою т. е. также Паномъ, — понеже *такъ Богъ Отецъ якъ и Сынъ Божій* есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ. *Духъ св. есть такожь* нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ, и мы бы Его такожь могли назвати Господомъ, але мы называемъ Духа св. Святымъ, длятого, що насъ ласками (благодатями) Божими освящае.

В. Якъ въ тôй молитвѣ называемъ Бога Отца и Сына Божого?

О. Бога Отца Господомъ т. е. Паномъ, — а Сына Божого Владыкою т. е. такожь Паномъ, — бо такъ Богъ Отецъ якъ и Сынъ Божій есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ.

В. А чи Духа св. такожь можна назвати Господомъ?

О. Можна, бо Духъ св. такожь есть нашимъ Сотворителемъ и найвысшимъ Паномъ.

В. Якже называемъ въ тôй молитвѣ св. Духа?

---

*) Священникъ велитъ кôлькомъ тую молитву повторити, бачучи на точне и правильне выголошуванье еи.

О. Святымъ, длятого, що насъ Божими ласками (благодатями) освящае.

Н. Пôсля молитвы: Пресвятая Тройце слѣдуе еще три разы: Господи помилуй, котрою ôтъ кождои особы Божои умоляемъ собѣ милосердія, и еще разъ малое славословіе: Слава Отцу и Сыну и св. Духу и пр. На тôмъ кôнчатся молитвы до св. Тройцы.

В. Що слѣдуе пôсля молитвы: Пресвятая Тройце?

О. Три разы Господи помилуй, тымъ умоляемъ собѣ ôтъ кождои особы Божои милосердія.

В. А въ кôнци що еще слѣдуе?

О. Малое славословіе: Слава Отцу и Сыну и св. Духу и пр.

УВАГА. Трисвятое обясняютъ еще въ слѣдуючій способъ: Св. Отцы зложили тую молитву (пѣснь) зъ слôвъ Ангельскихъ: Святъ, святъ, святъ, и зъ слôвъ царя Давида: Возжада душа моя къ Богу крѣпкому, живому (безсмертному), а слова: Помилуй насъ, такожь взяли зъ слôвъ Давида. — Слова: Святый Боже ôтносятся къ Богу Отцу, понеже Богъ Отецъ есть начало божества (ἀρχὴ τῆς θεότητος) пôсля науки св. Отцей, ôтъ Котрого походятъ: Сынъ и Духъ св., — слова: святый крѣпкій къ Сыну, понеже по словамъ св. Павла (1. Кор. 1, 24.) Христосъ Божія есть сила, — а безсмертный къ св. Духу, Котрый есть животворящій. — Въ кôнци слова: Помилуй насъ ôтносятся до всѣхъ трехъ осôбъ Божихъ, але длятого въ числѣ одиничнôмъ положенй, щобы означити, що есть тôлько одинъ Богъ. — Тое обясненье однакожь не есть отвѣтне для народа, бо за трудне.

VII.

Повторенье попередного.

В. Якъ зачинаютъ христіяне свои щоденнй молитвы?

О. Знакомъ св. креста.

В. Якъ робишь на собѣ знакъ св. креста?

О. Складаю три першй пальцѣ правои руки разомъ, и кладучи на чоло, груди, правое и лѣвое рамя говорю: Въ имя Отца и Сына и святаго Духа. Аминь. Тое повторяю три разы.

В. Длячого складаешь три пальцѣ разомъ?

О. На знакъ, що есть одинъ Богъ въ трехъ особахъ.

В. Кто есть Господь Богъ?

О. Есть найвысшій и найсовершеннѣйшій Духъ, Сотворилель неба и землѣ, нашь найвысшій Господь (Панъ).

В. Якъ называются три особы Божй?

О. Перша: Отецъ, — друга: Сынъ, — трета: Духъ святый.

В. Якъ называются три особы Божй разомъ?

О. Пресвятая Тройца.

В. Що выражаешь еще знакомъ св. креста?

О. Що друга особа Божа: Сынъ Божій, стався чоловѣкомъ, щобы насъ спасти, и на крестѣ за насъ терпѣвъ и умеръ.

В. Длячого знакомъ св. креста роспочинаешь свои молитвы?

О. Щобы собѣ пригадати, що пôдчасъ молитвы стаю передъ Господомъ Богомъ, и щобы собѣ до молитвы упросити Божого благословенія, и ласки Божои, заслуженои намъ Іисусомъ Христомъ на крестѣ.

В. Длячого знакъ св. креста робишь на собѣ три разы?

О. Въ честь св. Тройцы.

В. Яка потôмъ слѣдуе молитва?

О. Молитвами святыхъ Отецъ нашихъ Господи Іисусе Христе Боже нашь помилуй насъ.

В. Що въ тôй молитвѣ выражаешь?

О. Призываю Святыхъ въ небѣ, щобы своими молитвами вставилися за мною, и прошу Іисуса Христа, щобы задля молитвъ Святыхъ помилувавъ насъ.

В. Длячого призываешь Святыхъ о вставленьеся у Бога, и длячого просишь Іисуса Христа о помилованье?

О. Понеже я яко грѣшный чоловѣкъ не чуюся достойнымъ (гôднымъ) ставати передъ лице Боже, и молитвы свои до Бога заносити.

В. Длячого говоришь: помилуй насъ, а не: помилуй мя?

О. Щобы выразити, що я молюся такожь и за другихъ, а другѝ за мене, бо Богу мила есть така молитва, коли однѝ за другихъ молятся.

В. Що дальше слѣдуе?

О. Слава Тебѣ Боже нашь, слава Тебѣ.

В. Що означаютъ тіи слова?

О. Тыми словами складаю найвысшому Богу честь и славу, що есть нашимъ першимъ и найважнѣйшимъ обовязкомъ, а заразомъ найкраснѣйшимъ дѣломъ.

В. Що потôмъ наступае?

О. Молитва до св. Духа: Царю небесный и пр.

В. Кто есть Духъ св.?

О. Духъ св. есть трета особа Божа, есть Богъ якъ Отецъ и Сынъ.

В. Якъ протое св. Духа называешь?

О. Царемъ небеснымъ, котрый всюда и все выповняе.

В. Що намъ Духъ св. удѣляе?

О. Ласки (благодати) Божѝ, заслуженѝ намъ Іисусомъ Христомъ на крестѣ.

В. Якъ протое Духа св. называемъ?

О. Утѣшителемъ, сокровищемъ благихъ (скарбомъ всего добра).

В. Длячого называемъ Духа св. еще Духомъ истины?

О. Понеже Духъ св. обявлявъ правду Божу Пророкамъ, и помагавъ Апостоламъ правду обявлену черезъ Іисуса Христа голосити непомыльно.

В. Длячого Духа св. называемъ: жизни подателемъ.

О. Длятого, що яко Богъ дае намъ житье тѣлесне, — а освячае насъ Божою благодатію, подае такожь житье духове, дѣлаючи насъ милыми Богу дѣтьми, и даючи намъ право до живота вѣчного.

В. О що просимъ св. Духа тою молитвою?

О. Щобы Духъ св. въ насъ замешкавъ Своими благодатями, очиcтивъ насъ ôтъ всеи нечистоты (т. е. всѣхъ грѣхôвъ), и спасъ душѣ нашŷ, и допомôгъ намъ молитися побожно и щиро, такъ, щобы молитвы нашŷ були Богу милŷ.

В. Длячого призываемъ помочи св. Духа до молитвы?

О. Понеже безъ помочи Божои благодати мы ани молитися якъ належитъ, ани ничого доброго, у Бога заслугуючого зробити не можемъ.

В. Якŷ потôмъ молитвы слѣдуютъ?

О. До святои Тройцы.

В. Яку молитву насамперед ôтмавляемъ до святои Тройцы?

О. Молитву: Святый Боже и пр.

В. Кôлько разôвъ тую молитву повтаряемъ?

О. Три разы въ честь св. Тройцы.

В. Якъ тая молитва еще называеся?

О. Трисвятое, бо три разы повтаряеся слово: святый.

В. Якъ тутъ называемъ Бога?

О. Называемъ Бога: святымъ, крѣпкимъ и безсмертнымъ.

В. О що просимъ Бога въ трехъ особахъ тою молитвою?

О. Щобы насъ помилувавъ (бувъ милосерднымъ).

В. Кто славитъ Бога безнастанно: святъ, святъ, святъ?

О. Святŷ Ангелы въ небѣ.

В. Яка молитва до св. Тройцы слѣдуе потôмъ?

О. Слава Отцу и Сыну и св. Духу и пр.

В. Якъ называемъ тую молитву?

О. Славословіе малое.

В. Що слѣдуе по тôй молитвѣ?

О. Еще одна молитва до пресв. Тройцы: Пресвятая Тройце и пр.

В. Що выражаемъ въ тôй молитвѣ?

О. Передъ всемъ просимъ пресв. Тройцу (т. е. три особы Божŷ разомъ) о помилованье, потôмъ обертаемся до кождои особы зъ осôбна, и просимъ Бога Отца, щобы очиcтивъ грѣхи нашŷ, Сына Божого, щобы простивъ намъ (ôтпустивъ) нашŷ провины, а святого Духа, щобы ласкою (благодатію) Своею посѣтивъ и оздоровивъ нашŷ немочи, т. е. щобы насъ освятивъ и вскрѣпивъ Своею благодатію.

В. Що слѣдуе за тою молитвою?

О. Господи помилуй три разы, и славословіе малое: Слава Отцу и Сыну и св. Духу и пр. до святои Тройцы.

В. Длячого на початку нашихъ молитвъ заносимъ молитвы до пресв. Тройцы?

О. Зъ двохъ причинъ: 1) понеже все доброе для душѣ и тѣла ôтъ трехъ осôбъ Божихъ походитъ, а 2) щобы выразити, що мы

есьмо вѣрными христіянами, котрѝ вѣримъ въ одного Бога въ трехъ особахъ Божихъ, и рôжнимося ôтъ иновѣрцѣвъ, котрѝ того не знаютъ, и не вѣруютъ що есть одинъ Богъ въ трехъ особахъ Божихъ.

VIII.

О молитвѣ Господнôй. — Назвы, значенье и складовѝ части еи. — Передне слово.

Н. Пôсля молитвъ до пресв. Тройцы, слѣдуе молитва: Отче нашь, котра такожь *молитва Господня* называеся. Всѣ вы тую молитву добре знаете, однакожь гдекотрѝ зъ васъ ю недокладно ôтмавляютъ; длятого я поволи вамъ ю выголошу, а вы уважайте, щобы такъ якъ я, кождый зъ васъ ю выголошувавъ. Такъ належитъ говорити: „Отче нашь иже еси на небесѣхъ! да святится имя Твое, да прійдетъ царствіе Твое, да будетъ воля Твоя, яко на небеси и на земли, хлѣбъ нашь насущный даждь намъ днесь, и остави намъ долги наша, якоже и мы оставляемъ должникомъ нашимъ, и не введи насъ во искушеніе, но избави насъ отъ лукаваго. Аминь.

Еще разъ вамъ приповѣмъ тую молитву, а вы всѣ за мною въ голосъ повтаряйте.*)

Тая молитва называеся: Отче нашь, бо тыми словами зачинаеся, а такожь: *молитва* Господня, бо *еи насъ научивъ самъ Господь нашь Іисусъ Христосъ.* А зъ того уже можете пôзнати, якого достоинства, и якои ваги есть тая молитва, и яке упованье мы въ неи покладати довжнѝ. Есть она зо всѣхъ молитвъ *найдостойнѣйша и найважнѣйша,* бо то суть слова самого Господа Іисуса Христа, и *мы въ тôй молитвѣ найбôльшое упованье покладати довжнѝ,* бо Господь Богъ слова Свого Единородного Сына найскорше выслухае.

В. Яка молитва слѣдуе пôсля молитвъ до св. Тройцы?

О. Молитва: Отче нашь.

В. Выголоси тую молитву А., Б. и В.

О. Одинъ за другимъ выголошуе молитву Отче нашь, и священникъ заразъ поправляе где треба.

В. Длячого тая молитва называеся: Отче нашь?

О. Бо тыми словами зачинаеся.

В. Якъ она еще называеся?

О. Молитва Господня, бо еи насъ научивъ Господь нашь Іисусъ Христосъ.

В. Яке есть значенье тои молитвы?

О. Молитва тая есть найдостойнѣйша и найважнѣйша зо всѣхъ, бо мѣститъ въ собѣ слова самого Господа Іисуса Христа.

В. Чи можемъ въ тôй молитвѣ покладати упованье?

---

*) Священникъ поволи голосно выголошуе тую молитву, а всѣ за нимъ повтаряютъ.

О. Въ тôй молитвѣ довжнû мы покладати велике упованье длятого, що Господь Богъ слова Сына Свого Единородного найскорше выслухае.

Н. Колижь тая молитва такъ великои есть ваги, то треба, щобы вы ю добре порозумѣли. Длятого перейдемъ ю цѣлу, и я поясню вамъ кожде слово въ неи. — Передъ всемъ треба вамъ знати, що молитва Отче нашь повстае зъ *осьми* частей, т. е. зъ *передного слова* и *семи прошенiй*. И такъ:

Передне слово есть: Отче нашь, иже еси на небесѣхъ.

Перше прошенье: Да святится имя Твое.

Друге прошенье: Да прiйдетъ царствiе Твое.

Трете прошенье: Да будетъ воля Твоя яко на небеси, и на земли.

Четверте прошенье: Хлѣбъ нашь насущный даждь намъ днесь.

Пяте прошенье: И остави намъ долги наша, якоже и мы оставляемъ должникомъ нашимъ.

Шесте прошенье: И не введи насъ во искушенiе.

Семе прошенье: Но избави насъ отъ лукаваго.

Въ тыхъ прошеняхъ въ короткости есть все выражене, що намъ для душѣ и тѣла есть потрѣбне.

В. Зъ кôлькохъ частей повстае молитва: Отче нашь?

О. Зъ осьми частей: зъ попередного слова и семи прошенiй.

В. Котре есть передне слово? — Яке есть перше прошенье? — Яке друге? — Яке трете? — Яке четверте? — Яке пяте? — Яке шесте? — Яке семе?

На кождый вопросъ дают запытанû, отвѣты пôсля того, якъ было высше.

В. Що въ всѣхъ тыхъ прошеняхъ есть выражене?

О. Все, що намъ для душѣ и тѣла есть потрѣбне.

Н. Теперь треба намъ пôзнати значенье кождои части молитвы Господнои.

В. Яке есть передне слово молитвы Господнои?

О. Отче нашь, иже еси на небесѣхъ.

В. Скажи тое своими словами?

О. Отче нашь, котрый есь на небѣ.

В. Кого мы называемъ Отцемъ?

О. Господа Бога.

Н. Теперь поучу васъ, длячого мы Господа Бога называемъ Отцемъ нашимъ, и яке тiи слова значенье маютъ на початку молитвы Господнои?

Мы называемъ Бога Отцемъ нашимъ зъ *двохъ* причинъ: длятого, *що насъ сотворивъ*, — и що *насъ черезъ Сына Свого Единородного спасъ, и за дѣтей Своихъ прiявъ*. — Такимъ способомъ перше слово молитвы Господнои: Отче нашь пригадуе намъ *двѣ найбôльшû ласки* Божû: *сотворенье* и *спасенье*, — и наповняе насъ найбôльшою *почестiю* и *вдячностiю*, почестiю для Бога нашого Сотворителя, а вдячностiю за спасенье.

В. Длячого называемъ Бога Отцемъ нашимъ?

О. Зъ двохъ причинъ, т. е. задля того, що насъ сотворивъ, и що насъ черезъ Сына Свого Единородного спасъ.

В. Коли насъ Богъ сотворивъ, чимъ Ôнъ намъ есть?

О. Нашимъ Сотворителемъ.

В. А чимъ мы Богу?

О. Дѣтьми.

В. Коли насъ Сынъ Божій спасъ, за що насъ пріявъ Богъ?

О. За дѣтей Своихъ.

В. Длячогожъ называемъ Бога Отцемъ нашимъ? еще разъ скаже.

О. Длятого, що насъ сотворивъ и спасъ.

В. Якйжь ласки Божй пригадуе намъ тое слово: Отче нашь.

О. Двѣ найбôльшй ласки: сотворенье и спасенье.

В Чимъ наповняе насъ гадка на Бога Сотворителя?

О. Найбôльшою почестію.

В. Чимъ наповняе насъ гадка на Бога Спасителя нашого?

О. Найбôльшою вдячностію.

В. Чимъ же насъ першй слова молитвы Господнои: Отче нашь наповняютъ?

О. Найбôльшою почестію и вдячностію для Бога.

Н. Такъ есть! Найбôльшою почестію и вдячностію для Бога повинна насъ наповнити мысль на тое, що Богъ есть Отцемъ нашимъ. А кто съ почестію и вдячностію забираеся до молитвы, того молитва буде добра и Богу мила.

В. Але скажи намъ П., коли Богъ есть нашимъ Отцемъ, а мы Его дѣтьми, чи тая мысль не додасть намъ такожъ надѣи и унованя, що Богъ выслухае нашу молитву?

О. Додасть.

В. Чогожъ додасть намъ еще мысль на тое, що Богъ есть нашимъ Отцемъ?

О. Надѣи и унованя, що Богъ насъ выслухае.

Н. Такъ есть! Мы повиннй мати *надѣю въ Бозѣ и упованье*, що молитвы нашй выслухае; бо яко Богъ *може* сповнити нашй просьбы, а яко Отецъ *схоче* ихъ сповнити. — Але помимо того, чи завсѣгды Богъ намъ дае тое, о що Его просимъ?

О. Не завсѣгды.

Н. Длячогожъ Богъ не завсѣгды намъ дае тое, о що Его просимъ, коли есть нашимъ Отцемъ? — Длятого, що або 1) мы *негôднй* (недостойнй) ласки Божои задля грѣхôвъ нашихъ, або 2) тое о що просимъ, для насъ *не есть пожиточне*, або 3) мы *не молимся належито*, або що 4) Богъ хоче *досвѣдчити нашу терпеливôсть и упованье*, хоче щобы мы въ молитвѣ вытревали, не зражаючися тымъ, що намъ Богъ не дае заразъ того, о що просимъ. — Слухайтежь, еще разъ скажу вамъ, длячого то Богъ не завсѣгды выслухуе нашихъ молитвъ?....

В. Чи кождый, кто до Бога молится, есть гôдный Его ласкъ?

О. Не кождый.

В. Задля чого мы часами негôднй ласкъ Божихъ?

О. Задля грѣхôвъ нашихъ.

В. Длячогожь Богъ часомъ не выслухуе нашихъ молитвъ? Р.

О. Длятого, що мы негôднû (недостойнû) ласкъ Божихъ задля грѣхôвъ нашихъ.

В. Чи завсѣгды мы просимъ Бога о тое, що намъ есть пожиточне?

О. Не завсѣгды.

В. Чи може насъ Богъ выслухати, коли Его просимъ о щось непожиточного?

О. Не може.

В. Длячогожь часомъ Богъ не выслухуе нашои молитвы? С.

О. Бо Его просимъ о щось такого, що для насъ не есть пожиточне.

В. Скажи но Т. еще разъ: длячого Богъ часомъ не выслухуе нашихъ молитвъ? Якъ тое сказавъ Р. и С.?

О. Богъ не выслухуе часомъ нашихъ молитвъ, бо, або не есьмо того достойнû (гôднû) задля нашихъ грѣхôвъ, або просимъ о щось такого, що для насъ не есть пожиточне.

В. А скажи но еще У., чи завсѣгды мы належито молимся?

О. Не завсѣгды.

В. Длячогожь насъ знову Богъ не выслухуе?

О. Бо не молимся належито.

Н. Але еще и такъ бувае, що мы покаялися своихъ грѣхôвъ, и просимъ о пожиточну для насъ рѣчь, и молимся побожно, а еще насъ Богъ не выслухуе; — длячогожь то? — Длятого, що Богъ хоче *досвѣдчити насъ, чи мы въ молитвѣ выдержимъ, чи надѣя наша тверда и крѣпка*, а, коли покажеся, що мы не упадаемъ въ надѣи на Бога, и не устаемъ въ молитвѣ, тогды ажь Богъ выслухуе нашу молитву.

В. Скажижь намъ Ф., чи не бувае часомъ такъ, що Богъ не выслухуе нашои молитвы заразъ, хотяй мы и гôднû того, бо покаялися своихъ грѣхôвъ, и молимся побожно? — Длячого?

О. Бувае, бо Богъ хоче досвѣдчити нашу постояннôсть въ молитвѣ, и нашу надѣю на Бога.

В. Повторижь но еще Х. тое, що сказавъ У. и Ф., длячого то Богъ часомъ не выслухуе нашихъ молитвъ?

О. Длятого, що не молимся належито, або, що Богъ хоче насъ досвѣдчити, чи будемъ постояннû въ молитвѣ и надѣи на Бога.

В. Теперь ты Ш., скажи намъ еще разъ всѣ причины, для якихъ то Богъ часомъ не выслухуе нашихъ молитвъ?

О. Богъ часомъ не выслухуе нашихъ молитвъ, бо 1) або мы негôднû того задля грѣхôвъ нашихъ, або 2) просимъ чогось для насъ непожиточного, або 3) не молимся належито, або 4) Богъ хоче досвѣдчити нашу постояннôсть въ молитвѣ и надѣю на Него.

Н. Видите зъ того, якъ то важна есть рѣчь хоронитися грѣха и побожно и постôйно до Бога молитися, бо грѣшникъ не есть того достойный, щобы его Богъ выслухавъ. Если мы съ щирымъ и сокрушеннымъ сердцемъ до Бога молимся, то завсѣгды насъ Богъ выслухае, бо Онъ есть *нашимъ Отцемъ*, а хотяй и не выслухае

такъ, якъ мы того хочемъ, то выслухае въ иншій пожиточный для насъ способъ, хотяй не дасть того, чого мы хочемъ, то дасть иншу для насъ пожиточну ласку.

В. Еще запытаю васъ, длячого то мы не говоримъ: *Отче мôй*, тôлько *Отче нашъ?* (Чіимъ Отцемъ есть Богъ?)

О. Всѣхъ людей.

В. Коли Богъ есть Отцемъ всѣхъ людей, то чимъ суть люди межи собою?

О. Суть собѣ братями.

В. Чи жиды, погане, турки, невѣры суть такожь нашî братя?

О. Суть.

В. Коли всѣ люди суть нашî братя, чи повиннî мы ихъ задля того любити?

О. Повиннî.

В. Якъ повиннî мы съ ними поступати?

О. Добре, и ничого злого имъ не дѣлати.

Н. Памятайтежь, що всѣ люди суть нашими ближними, любѣтъ ихъ, и не робѣтъ имъ ничого злого, якъ учивъ Іисусъ Христосъ: „Все, що хочете, щобы вамъ другіи робили, робѣтъ и вы имъ, а чого не хочете щобы вамъ другіи робили, и вы имъ не робѣтъ“.

В. Що додаемъ еще до слôвъ: Отче нашъ?

О. „Иже еси на небесѣхъ“ (т. е. котрый есь на небѣ.)

В. Чи Богъ есть тôлько на небѣ?

О. Богъ есть всюды на небѣ и на земли.

Н. Коли Богъ всюды есть, на небѣ и на земли, длячогожь мы говоримъ: Отче нашъ иже еси на небесѣхъ, (Отче нашъ, котрый есь на небѣ?) — Длятого, що въ *небѣ Богъ перебувае съ Ангелами и Святыми въ Своей безконечнôй славѣ,* — що *тамъ Іисусъ Христосъ за нами вставляеся,* и що *тамъ есть такожь и наша вѣчна отчина,* — и що протое *мы сердця нашî отъ всего земного отрывати и къ Богу и рѣчамъ небеснымъ пôдносити повиннî.*

В. Где Богъ есть?

О. На небѣ и на земли.

В. Якъ перебувае Богъ на небѣ?

О. Въ безконечнôй славѣ Своей со всѣми Святыми и Ангелами.

В. Кто тамъ за нами вставляеся?

О. Іисусъ Христосъ.

В. Где есть наша вѣчна отчина?

О. Въ небѣ.

В. Где мы нашî сердця пôдносити повиннî?

О. Къ Богу и рѣчамъ небеснымъ.

В. Длячогожь мы говоримъ Отче нашъ иже еси на небесѣхъ?

О. Длятого, що Богъ въ небѣ съ Ангелами и Святыми перебувае въ вѣчнôй славѣ Своей, що тамъ Іисусъ Христосъ за нами вставляеся, що тамъ есть наша вѣчна отчина, и що мы сердця нашî ôтъ всего земного ôтрывати и къ Богу и рѣчамъ небеснымъ пôдносити повиннî.

В. Зъ кôлькохъ частей повстае молитва Господня? — Яке есть передне слово? — Длячого называемъ Бога Отцемъ? — Длячого Отцемъ нашимъ? — Длячого додаемъ слова: *иже еси на небесѣхъ*?

IX.

Перше прошенье Молитвы Господнои; — его значѣнье — О богохульствѣ и проклонахъ. — О присязѣ.

В. Зъ чого повстае Молитва Господня (Отче нашь)?

О. Зъ передного слова и семи прошеній.

В. Скажи менѣ передне слово? Б.

О. Отче нашь! иже еси на небесѣхъ.

В. Якъ говоришь перше прошенье? Б.

О. Да святится имя Твое.

В. Ктожь то мае имя Боже святити?

О. Люди.

В. О що тутъ просимъ Господа Бога?

О. Щобы всѣ люди святили имя Боже.

Н. Щожь то значитъ имя Боже *святити?* — Коли люди имя Боже *святятъ?* — Се треба вамъ знати, щобысьте значѣнье сего прошеня порозумѣли. — Имя Боже святятъ люди, коли Б*ога правдивого пôзнаютъ и въ Него вѣрятъ*, — коли Его *хвалятъ* и *Ему служатъ* — и коли *Его не зневажаютъ* и *грѣхами не ображаютъ*. — Не святитъ имени Божого той, кто въ Бога не вѣритъ, кто Ему служити не хоче и Его не хвалитъ, або кто имя Боже зневажае богохульствомъ и проклятями, або ображае грѣхами.

В. Чи святитъ имя Боже той, кто въ Бога не вѣритъ?

О. Нѣтъ.

В. Чи святятъ имя Боже невѣрнî погане и еретики, котрî въ Бога або зовсѣмъ не вѣрятъ, и Его не знаютъ, або не вѣрятъ такъ, якъ вѣрити належитъ? — Длячого?

О. Нѣтъ, не святятъ, понеже они Бога або зовсѣмъ не знаютъ и въ Него не вѣрятъ, або не вѣрятъ такъ якъ вѣрити належитъ (якъ Богъ приказавъ).

В. Чогожь потреба передовсѣмъ, щобы имя Боже святити?

О. Потреба правдивого Бога пôзнати и въ Него вѣрити?

В. Чи святитъ имя Боже той, кто Его не хвалитъ и Ему не служитъ?

О. Не святитъ.

В. Чогожь потрѣбно еще, щобы имя Боже святити?

О. Потрѣбно Его хвалити и Ему служити.

Н. Памятайтежь добре, що, абы имя Боже святити, треба *Бога пôзнати и въ Него вѣрити*, треба *Бога хвалити и Ему служити.*

В. Скажижь но еще В., чого потреба, щобы имя Боже святити?

О. Потреба Бога пôзнати и въ Него вѣрити, Его хвалити и Ему служити.

В. А той, кто Бога грѣхами ображае, або имя Боже богохульствами и проклятями зневажае чи святитъ имя Боже?

О. Не святитъ.

В. Длячого не святитъ?

О. Бо ображае Бога грѣхами, и зневажае Его богохульствами и проклятями.

В. Чогожь треба стеречися, щобы имя Боже святити?

О. Треба стеречися грѣхо̂въ, особливо богохульства и проклятій.

В. Скажижь менѣ теперь Д., кто имени Божого *не святитъ?*

О. *Не святитъ* той, кто въ Бога не вѣритъ, кто Его не хвалитъ и Ему не служитъ, кто Бога ображае грѣхами и зневажае богохульствами и проклятями.

В. А ты Е. скажи, кто имя Боже *святитъ?*

О. Имя Боже *святитъ* той, кто въ Бога вѣруе, Его хвалитъ и Ему служитъ, и кто стережеся грѣхо̂въ особливо богохульства и проклятій.

В. О щожь просимъ Бога словами: да святится имя Твое?

О. Просимъ Бога о тое, *щобы намъ и всѣмъ людямъ ласкою Своею допомо̂гъ въ Него вѣрити, Его хвалити, Ему служити, и стеречися грѣхо̂въ, особливо богохульства и проклятій.*

Н. Знаете, що богохульство и проклоны суть грѣхи, котрыми имя Боже зневажаеся. Але чи вы знаете, *що то есть богохульство?* — що то значитъ *хулити Бога?* — Чи знаете вы що то значитъ *проклинати?* — Може гдещо знаете, але не добре, — такъ я вамъ тое поясню. — Богохульство есть, *коли кто о Бозѣ, або о Святыхъ въ небѣ, або о рѣчахъ Богу посвяченыхъ говоритъ съ погордою, зъ нихъ насмѣваеся, и ихъ бесчеститъ словомъ або письмомъ.* То есть богохульство, — а кто такъ робитъ, той Бога хулитъ. — Щожь есть знову прокло̂нъ або проклятье? — То зъ васъ певно кождый знае, бо чи мало то люди проклинаютъ худобу, другихъ людей, навѣть свои дѣти и т. д.! Щожь они тогды роблятъ, коли проклинаютъ? — Они *злого бажаютъ и въ злости своей призываютъ Бога, щобы покаравъ тыхъ, котрыхъ проклинаютъ, до того додаютъ ро̂жнѝ про̂звиска.* Проклятя можь такожь богохульствомъ назвати, бо той имя Боже зневажае, кто Его вымавляе въ злости и призывае на шкоду другого.

В. Якъ мы тое называемъ, коли кто о Бозѣ, або о Святыхъ въ небѣ, або о рѣчахъ Богу посвяченыхъ говоритъ зъ погордою?

О. Богохульствомъ.

В. Якъ то называемъ, коли кто насмѣваеся зъ Бога, Святыхъ або рѣчей Богу посвяченыхъ?

О. Богохульствомъ.

В. Якъ называемъ тое, коли кто словомъ або письмомъ безчеститъ Бога, Святыхъ въ небѣ, або рѣчи Богу посвяченѝ?

О. Богохульствомъ.

В. Щожь есть богохульство (що значитъ Бога хулити)?

О. Богохульство есть, коли кто о Бозѣ, або о Святыхъ въ небѣ,

або о рѣчахъ Богу посвяченыхъ говоритъ съ погордою, насмѣваеся зъ нихъ, або словомъ або письмомъ ихъ безчеститъ.

В. Чи чувъ ты коли проклятье?

О. Чувъ.

В. Кого то люди проклинаютъ?

О. Худобу и другихъ людей.

В. Чи они тогды що доброго бажаютъ, чи що злого?

О. Злого.

В. Чи призываютъ они тогды Бога?

О. Призываютъ на шкоду чоловѣкови або худобѣ.

В. Чи не безчестятъ они тогды имя Боже? — Длячого?

О. Безчестятъ, бо вымавляютъ тое въ злости, и призываютъ на шкоду другимъ.

В. Чи проклятье есть такожъ богохульствомъ?

О. Есть.

Н. *Стережѣтже ся богохульства и проклонôвъ.* Щобысьте николи не говорили щось безчестного о Бозѣ, о Святыхъ въ небѣ, и о рѣчахъ Богу посвяченыхъ, не насмѣвалися зъ нихъ, не безчестили, бо тое есть *тяжкій грѣхъ.* Въ Старôмъ Завѣтѣ за такій грѣхъ смертію карали черезъ камѣнованье. — Але и *проклятій стережѣтся,* бо, коли вы проклинаете чи то чоловѣка другого, чи себе, чи худобу, — Бога ображаете, — и другого засмучаете. Навѣть и другихъ напоминайте, щобы того не робили, особливо *родичѣ най напоминаютъ свои дѣти* передъ тымъ. О Бозѣ, о Святыхъ Божихъ и о всѣхъ рѣчахъ Богу посвяченыхъ говорѣтъ завсѣгды съ честію, а ближнёму, а навѣть и худобинѣ бажайте доброго, и обходѣтся съ ними мило и лагôдно.

Н. Еще вамъ мушу сказати и тое, що такожъ и той имени Божого не святитъ, кто на щобудь *имя Боже взывае* (*присягае*), *або ложно присягае, або присягу ломитъ и присяги не одержуе.* Есть то великій грѣхъ имя Боже призывати на дармо т. е. на малу рѣчь, або на ложь присягати, або присягу ломити. Господь Богъ въ другôй Заповѣди Божôй говоритъ: Не взывай имени Господа Бога твого на дармо. — Тое собѣ добре памятайте, що тôлько тогды належится присягати, *коли до того завзывае зверхнôсть* (*урядъ*) *або судъ,* — а и тогды треба собѣ добре розважити, що есть *правда,* щобы *тôлько на правду присягати, не на ложь.*

В. Чи святитъ имя Боже той, кто на щобудь присягае?

О. Нѣтъ.

В. Чи святитъ имя Боже той, кто имя Его взывае на ложь?

О. Нѣтъ, не святитъ.

В. Чи святитъ имя Боже той, кто присягу ломитъ и не додержуе?

О. Не святитъ.

В. Чи не ображае такій имя Боже?

О. Ображае.

В. Скажижъ но еще О., кто не святитъ имени Божого, лишь противно его ображае?

О. Той, кто имя Боже взывае на щобудь або на ложь, або присягу ломитъ, або еи не дотримуе.

В. Чи ôнъ грѣшитъ?

О. Тяжко грѣшитъ, бо друга Заповѣдь Божа говоритъ: Не взывай имени Господа Бога Твого на дармо.

В. Коли тôлько вôльно присягати?

О. Коли насъ до того взывае зверхнôсть або судъ.

В. И на що треба тогды уважати?

О. Треба добре розважити чи то есть правда, на що будемъ присягати.

Н. Колижь молитеся щоденно: Да святится имя Твое, то стережѣтся, щобысьте грѣхами, особливо богохульствомъ и проклятями, або призываньемъ имени Божого на дармо и ложною присягою Господа Бога не образили; — а натомѣсть робѣть имени Божому честь черезъ тверду вѣру, хвалѣтъ Его и служѣтъ Ему всѣмъ сердцемъ, — и Господь Богъ охоронитъ Васъ Своею благодатію ôтъ грѣха и допоможе всеи образы Бога устеречися, а Богу честь и славу принести.

X.

Друге прошенье. — О царствѣ Божôмъ (Церквѣ, небѣ, чистилищи). — Трете прошенье. — О Заповѣдехъ Божихъ.

В. Яке есть друге прошенье въ Молитвѣ Господнôй?

О. Да прійдетъ царствіе Твое.

Н. Щобысьте значѣнье сего прошеня порозумѣли, треба вамъ впередъ знати: що то есть царство Боже о котре мы тутъ молимся, щобы оно прійшло? — *Царство Боже, то есть Его Церковь.* Щожь есть знову Церковь? *Церковь есть то зборъ всѣхъ вѣрныхъ христіянъ по цѣлôй земли, котрѝ тую саму вѣру вызнаютъ и стоятъ пôдъ зарядомъ Епископôвъ и Папы, яко видимои головы.* Отжежь всѣ вѣрнѝ христіяне зъ цѣлого свѣта становлятъ одну Церковь Христову, а *Настоятелями* въ Церквѣ суть *Епископы*, яко *Наслѣдники Апостолôвъ*, — а верховнымъ Настоятелемъ надъ всѣми, — *видимою головою* цѣлои Церкви есть *Папа Римскій* (або святый Отецъ) яко *Наслѣдникъ св. Петра.* Таку то *Церковь заложивъ Самъ Іисусъ Христосъ*, и Самъ давъ Еи на Настоятелѣвъ Апостолôвъ, и на верховного Настоятеля св. Петра, *а Самъ есть Еи невидимою головою.* Членами же Церкви стаемся черезъ *св. Крещенье.* — Тожь словами: Да прійдетъ царствіе Твое просимъ Господа Бога, щобы *за помочію Его ласки Церковь роспросторонилася по цѣлôмъ свѣтѣ*, — щобы съ кождымъ днемъ бôльше а бôльше людей пріймало св. Крещенье и до Церкви св. приступало.

В. Що розумѣеся пôдъ царствомъ Божимъ?

О. Царство Боже есть Церковь св.

В. Кто належитъ до св. Церкви?

О. Всѣ вѣрнѝ христіяне зъ цѣлого свѣта.

В. Якимъ способомъ стаются люди членами Церкви?

О. Черезъ св. Крещенье.

В. Кто заложивъ Церковь и якихъ давъ Еи Настоятелѣвъ?

О. Церковь заложивъ Іисусъ Христосъ, и Настоятелями постановивъ св. Апостолôвъ, а верховнымъ Настоятелемъ св. Петра.

В. Кто есть Наслѣдникомъ св. Апостолôвъ, а кто св. Петра?

О. Наслѣдниками Апостолôвъ суть Епископы, а Наслѣдникомъ св. Петра Папа Римскій або св. Отецъ.

В. Щожь есть Церковь?

О. Церковь есть збôръ всѣхъ вѣрныхъ христіянъ, въ котрôмъ Епископы суть Настоятелями, а Папа Римскій (св. Отецъ) верховнымъ Начальникомъ, — або видимою головою.

В. Кто есть невидимою головою Церкви?

О. Іисусъ Христосъ.

В. О щожь просимъ Господа Бога словами: Да прійдетъ царствіе Твое?

О. Щобы за помочію Божои ласки Церковь роспростороняласе по цѣлôмъ свѣтѣ, и щобы съ кождымъ днемъ бôльше а бôльше людей пріймало св. Крещенье и до Церкви св. приступало.

Н. Але на що то Іисусъ Христосъ заложивъ св. Церковь? — На тое, щобы насъ тая *до живота вѣчного въ небѣ провадила.* И Церковь св. провадитъ насъ до царства небесного, а многихъ вже Святыхъ тамъ запровадила. Длятого то *царство Боже есть и въ небѣ,* до того царства належатъ *всѣ Святѝ.* Отжежь, коли молимся: Да прійдетъ царствіе Твое, то мы просимъ Бога, *щобы насъ по смерти до царства небесного принявъ* Але не всѣ люди суть такъ щастливѝ заслужити собѣ, щобы заразъ по смерти до царства небесного прійшли, — они мусятъ еще въ чистилищи до часу терпѣти кары, и ажь, коли тіи ôтбудутъ, до царства небесного прійдутъ. — Тожь коли молимся: Да прійдетъ царствіе Твое, просимъ Господа Бога, *щобы душѣ зъ чистилища принявъ чимъ скорше до небесного царства Своего.*

В. На що заложивъ Іисусъ Хр. Церковь на земли?

О. Щобы насъ тая до царства небесного провадила.

В. Чи запровадила вже Церковь кого до царства небесного?

О. Запровадила многихъ Святыхъ.

В. О щожь просимъ Бога словами: Да прійдетъ царствіе Твое?

О. Щобы Господь Богъ по смерти принявъ насъ до царства небесного.

В. Чи всѣ люди заслугуютъ собѣ на тое, щобы заразъ по смерти принятѝ були до царства небесного?

О. Не всѣ; бо гдекотрѝ мусятъ еще въ чистилищи терпѣти дочаснѝ кары за грѣхи.

В. О щожь просимъ Бога словами: Да прійдетъ царствіе Твое?

О. Щобы Господь Богъ душѣ въ чистилищи зôстаючѝ чимъ скорше принявъ до царства небесного.

В. Теперь же скажи менѣ О. все, о що мы Бога просимъ словами: Да прійдетъ царстіе Твое?

О. Просимъ Бога, *щобы св. Церковь Христова чимъ разъ дальше роспросторонялася,* щобы чимъ разъ бôльше людей пріймало св. Крещенье, и *щобы по смерти всѣхъ принявъ до царства небесного,* такожь, *щобы Богъ душѣ въ чистилищи зôстаючѝ чимъ скорше принявъ до царства небесного.*

Н. Але, *щобы до царства* Божого *прійти, на тое треба собѣ заслуговати,* и треба статися того гôднымъ. Якимъ же то способомъ дѣеся? По перше треба бути крещенымъ, потôмъ треба мати крѣпку вѣру, а кромѣ того еще треба Богу служити, Его хвалити и волю Его выповняти. Першимъ и другимъ прошеньемъ мы просили Бога, щобы якъ найбôльше людей крестилося и вѣрило въ Бога и имя Боже, чтило и святило, а теперь въ третôмъ прошеню говоримъ: Да будетъ воля Твоя яко на небеси и на земли, т. е. *най волю Твою Боже выповняютъ люди такъ охотно, якъ ю въ небѣ выповняютъ Святѝ и Ангелы Божѝ, и щобы через тое заслуговали собѣ на царство небесне.*

В. Яке есть трете прошенье?

О. Да будетъ воля Твоя и пр.

В. О що тыми словами Бога просимъ?

О. Щобы люди на земли волю Божу такъ охотно и скоро выповняли, якъ ю въ небѣ выповняютъ Ангелы и Святѝ Божѝ, и собѣ черезъ тое заслуговали на царство небесне.

В. Чого потреба, абы собѣ на царство небесне заслужили?

О. Треба 1) бути крещенымъ, 2) мати крѣпку вѣру 3) имя Боже чтити и святити, а 4) волю Божу выповняти.

Н. Однакожь, чи знана намъ есть воля Божа? — Знана, бо ю намъ *Богъ объявивъ черезъ Пророкôвъ* въ Старôмъ Завѣтѣ, а найдокладнѣйше *черезъ Сына Свого Единородного Іисуса Христа* въ Новôмъ Завѣтѣ. Волю Свою объявивъ намъ Господь Богъ черезъ *Заповѣди Свои.* Знаете *двѣ Заповѣди любви* Бога и ближнёго: „Возлюбиши Господа Бога Твоего всѣмъ сердцемъ твоимъ, и всею душею твоею, и всѣмъ умомъ твоимъ, и всею крѣпостію твоею: сія есть первая Заповѣдь. И вторая подобна ей: возлюбиши ближнёго своего, яко самого себе“ (Марк. 12, 30, 31.). Знаете *десять Заповѣдей Божихъ,* знаете *пять Заповѣдей церковныхъ,* — всѣ тіи Заповѣди выражаютъ волю Божу, котру мы выповняти довжнѝ.

В. Чи знана есть намъ воля Божа? — ôтки?

О. Господь Богъ намъ ю объявивъ черезъ Пророкôвъ въ Старôмъ Завѣтѣ, а найдокладнѣйше черезъ Сына Свого Единородного въ Новôмъ Завѣтѣ.

В. Черезъ що объявивъ Господь Богъ волю Свою?

О. Черезъ Заповѣди.

В. Якѝ знаешь Заповѣди?

О. Двѣ Заповѣди любви, десять Заповѣдей Божихъ и пять Заповѣдей церковныхъ.

В. Скажи намъ двѣ Заповѣди любви? У. — Десять Заповѣдей Божихъ? Ф. — Пять Заповѣдей церковныхъ? Х.

На заданї вопросы вычисляютъ Заповѣди, а священникъ где треба, поправляе, велитъ другій и третій разъ поправити, если треба.

Н. Знаете *Заповѣди Божї* — тожь ихъ *выповняйте*, — и просѣтъ тôлько Господа Бога, щобы *ласкою Своею допомôгъ* вамъ тіи выповняти. Давъ вамъ Богъ Заповѣди, давъ вамъ еще и *голосъ совѣсти*, котра завсѣгды вамъ голоситъ що есть доброе, а що злое, доброе хвалитъ и надгороджуе внутрѣшнымъ задоволеньемъ, а злое ганитъ и карае внутрѣшнымъ неспокоемъ, встыдомъ и грызотою. Уважайтежь старанно на той голосъ совѣсти, и стережѣтся злого. Такъ заслужите собѣ на царство небесне.

XI.

Коротке повторенье трехъ першихъ прошень. — Благодать Божа потрѣбна намъ до спасеня. — Четверте прошенье. — Молися и працюй.

В. Кôлько прошень мае молитва Господня?

О. Сѣмь.

В. Яке есть перше прошенье?

О. Да святится имя Твое.

В. О що просимъ въ тôмъ першôмъ прошеню?

О. Щобы намъ Господь Богъ допомôгъ въ Него вѣрити, Ему честь ôтдавати и Ему служити, а стеречися всёго, чимъ бы Имя Его святое безчестилося, особливо богохульства, проклятій и ложнои присяги.

В. Яке есть друге прошенье?

О. Да прійдетъ царствіе Твое.

В. О що просимъ въ тôмъ прошеню?

О. Щобы Господь Богъ Церковь св. розширявъ по цѣлôмъ свѣтѣ, и намъ допомôгъ ласкою Своею заслуговати собѣ на царство небесне

В. Яке есть трете прошенье?

О. Да будетъ воля Твоя.

В. О що просимъ въ тôмъ прошеню?

О. Щобы намъ Господь Богъ ласкою Своею допомôгъ волю Его святу, т. е. Заповѣди Божї выповняти и заслуговати собѣ на животъ вѣчный.

Н. Отжежь видите, що во всѣхъ *трехъ першихъ* прошеняхъ молитвы Господнëи просимъ Бога: о *роспростороненье Его славы* по цѣлôй земли и о *наше спасенье.* А зъ того учѣмся, що: 1) першимъ и найважнѣйшимъ нашимъ обовязкомъ есть *честь и слава Божа,* 2) що передовсѣмъ о *спасенье душѣ* нашои въ небѣ старатися мы повиннї, и ажь такъ о добра дочаснї, 3) що кто Бога чтитъ и Ему служитъ, тымъ самымъ и о *спасенье душѣ* своеи стараеся, 4) що, абы Господу Богу належито служити и на спасенье душѣ собѣ

заслужити, намъ *помôчъ ласки Божои есть доконче потрѣбна*, бо безъ помочи ласки Божои мы жадной заслуги передъ Богомъ положити не можемъ, якъ говоритъ Іисусъ Христосъ: безъ Мене не можете творити ничтоже, т. е. безъ Моеи помочи не можете ничого доброго и заслугуючого зробити.

В. О щожь просимъ Бога въ трехъ першихъ прошеняхъ?

О. О роспростороненье славы Божои по всей земли и о спасенье душѣ нашои.

В. Щожь есть нашимъ першимъ и найважнѣйшимъ обовязкомъ?

О. Честь и слава Божа.

В. О що мы передовсѣмъ старатися повиннѝ?

О. О спасенье душѣ нашои въ небѣ.

В. Чи той, кто Бога чтитъ и Ему служитъ, такожь о спасенье душѣ своеи стараеся?

О. Такъ есть, стараеся.

В. Чи безъ помочи ласки Божои можемъ належито Богу служити и на спасенье душѣ заслуговати собѣ?

О. Не можемъ.

В. Чогожь намъ потреба, щобы Богу належито служити и на спасенье душѣ собѣ заслужити?

О. Потрѣбно намъ доконче помочи ласки Божои.

В. Скажижь намъ теперь А., чого учимося зъ трехъ першихъ прошень молитвы Господнѣи?

О. Зъ трехъ першихъ прошень молитвы Господнѣи учимося: 1) що першимъ и найважнѣйшимъ нашимъ обовязкомъ есть честь и слава Божа, 2) що мы передовсѣмъ о спасенье душѣ нашои въ небѣ старатися повиннѝ, и ажь такъ о добра дочаснѝ, 3) що кто Бога чтитъ и Ему служитъ, тымъ самымъ о спасенье душѣ своеи стараеся и 4) що, абы Господу Богу належито служити и на спасенье душѣ собѣ заслужити, намъ помôчь ласки Божои доконче есть потрѣбна.

В. Еще разъ то скаже Б. и В.

О. Запытанѝ отвѣчаютъ.

Н. По прошеняхъ о честь и славу Божу и о наше спасенье вѣчне, слѣдуе теперь прошенье о *добра дочаснѝ* въ словахъ: Хлѣбъ нашъ насущный даждь намъ днесь. Есть то *четверте* прошенье молитвы Господнѣи. Пôдъ хлѣбомъ насущнымъ розумѣемъ не тôлько хлѣбъ звычайный, але всё поживлѣнье, и не тôлько поживлѣнье, але и всё инне, що намъ до житя (существованя) есть потрѣбне, затѣмъ и одѣнье и помешканье, словомъ всѣ добра дочаснѝ. Затѣмъ словами: Хлѣбъ нашъ насущный просимъ Господа Бога о добра дочаснѝ потрѣбнѝ намъ до земного житя.

В. Яке есть четверте прошенье Господне?

О. Хлѣбъ нашъ насущный даждь намъ днесь.

В. Що розумѣемъ пôдъ словомъ: Хлѣбъ насущный?

О. Розумѣемъ всѣ добра дочаснѝ, потрѣбнѝ намъ до утриманя житя: поживлѣнье, одѣжь, помешканье и т. д.

В. О щожь просимъ Бога въ четвертôмъ прошеню?

О. О всё потрѣбне намъ до утриманя житя, т. е. о поживлѣнье, одѣнье, помешканье и всѣ добра дочаснѝ.

В. Кто дае намъ урожай въ поли?

О. Господь Богъ.

В. Кто дае намъ дощь и росу, щобы збôже росло?

О. Господь Богъ.

В. Кто хоронитъ нашѝ нивы ôтъ граду и зливы, а нашѝ домы ôтъ огню?

О. Господь Богъ.

В. Кто дае худобѣ нашôй житье и кто хоронитъ нашу худобу ôтъ заразы и падежи?

О. Господь Богъ.

В. Кто дае намъ житье и здоровье?

О. Господь Богъ.

В. Длячогожь просимъ Господа Бога о добра дочаснѝ потрѣбнѝ намъ до житя?

О. Бо Господь Богъ дае намъ урожай, дае дощь и росу, щобы збôже росло, хоронитъ нашѝ поля ôтъ граду и зливы, домы ôтъ огню, худобѣ нашôй дае житье и силу и хоронитъ ю ôтъ заразы и падежи, и дае намъ житье и здоровье.

В. Але чи давъ бы намъ Господь Богъ урожай, коли бы мы збôжа не сѣяли и въ поли не орали?

О. Нѣтъ, не давъ.

В. Чи мали бы мы худобу добру и красну, коли бы мы коло неи не ходили?

О. Не мали.

В. Чи жили бы мы, коли бы не шанували свого здоровя?

О. Нѣтъ, не жили.

В. Чогожь потрѣбно ще до удержаня нашого житя?

О. Потрѣбно, щобы мы працёвали и хоронилися ôтъ всёго, щобы намъ шкодити могло.

Н. Добре сказавъ. Щобы мы могли житье свое дочасне удержати, потрѣбнѝ суть до того два условія: 1) Треба *просити* Господа Бога о добра дочаснѝ, и 2) *працёвати. Молися и працюй!* — Молися, бо, якъ Богъ не поблагословитъ твоеи працѣ, то она даремна, Богъ дае дощь и росу, дае урожай, дае житье и намъ и худобѣ нашôй. Але при тôмъ и працюй, бо, коли ты лѣнуешся и не працюешь, Богъ ти не дасть, лѣнивство есть грѣхомъ; — працюй щиро, въ потѣ лиця свого, а не згинешь.

В. Скажижь намъ еще Г., чого потрѣбно, щобы житье свое дочасне удержати?

О. Потреба молитися и працёвати. Молитися, щобы Богъ благословивъ нашу працю, и працёвати, бо лѣнивство есть грѣхомъ, и Богъ не дасть намъ дôбръ дочасныхъ безъ працѣ нашои.

Н. Еще вамъ треба одно знати въ тôмъ прошеню, а то, длячого мы до просьбы о хлѣбъ насущный додаемъ слово д н е с ь? Длячого говоримъ: х л ѣ б ъ н а ш ь н. д. н. д н е с ь? — Длячого не говоримъ въ загалѣ: х л ѣ б ъ н а ш ь н а с у щ н ы й д а ж д ь

намъ? — але ще додаемъ: **днесь?** — То дѣеся длятого, що мы вже *днесь и кождои хвилѣ потребуемъ* Божои *ласки*, и безъ неи ни одного дня, ни однои хвилѣ прожити не можемъ. Мы просимъ о хлѣбъ на днесь, бо *завтра зновь будемъ просити о хлѣбъ.* И щобы мы не переставали молитися кождого дня, длятого Іисусъ Христосъ учитъ насъ просити о днешній а не завтрѣшній хлѣбъ. Отжежь видите, що суть двѣ причины, длячого просимъ о хлѣбъ **днесь**, т. е.: 1) понеже кождои хвилѣ и кождого дня потребуемъ Божои ласки, щобы прожити на земли, а 2) щобы мы жадного дня не переставали молитися, и завтра зновь о хлѣбъ насущный просили.

В. Длячого до словъ: **хлѣбъ** н. н. д. **намъ** додаемъ слово: **днесь?**

О. Длятого, що намъ кождого дня и кождои хвилѣ Божа помôчь потрѣбна, и мы безъ неи ани одного дня и ни однои хвилѣ прожити бы не могли.

В. А чи завтра вже не будемъ потребовали хлѣба насущного?

О. Завтра будемъ зновь просити Бога о хлѣбъ насущный.

В. Длячого Іисусъ Христосъ велитъ намъ тôлько о **днешній** хлѣбъ просити, а не завтрѣшній?

О. Щобы мы завтра и кождого дня зновь о хлѣбъ просили, и молитися николи не переставали.

В. Якйжь суть причины, що мы просимъ о хлѣбъ насущный на **днесь?**

О. Суть двѣ причины: 1) що намъ кождого дня и кождои хвилѣ помôчь Божа до житя потрѣбна, 2) щобы мы кождого дня о хлѣбъ насущный просили и молитися кождого дня не переставали.

Н. Не опускайтежь николи молитвы. Щодня просѣтъ Господа Бога о **хлѣбъ насущный** и щодня працюйте щиро, и не лѣнуючися, а Господь Богъ поблагословитъ вашу працю и охоронитъ васъ ôтъ бѣды и нужды. — Длячого люди сходятъ на бѣду? — Длятого, що не працюютъ и не молятся. — На чоловѣка побожного и працёвитого такожъ неразъ спаде допустъ Божій, але се тôлько длятого, щобы его досвѣдчити, и дати ему способнôсть до заслугъ у Бога. А, коли ôнъ не устане въ молитвѣ и працѣ, вырве его Господь Богъ зъ бѣды и нужды, — потѣшитъ и нагородитъ дочасно и вѣчно.

XII.

(Пяте прошенье. — Грѣшникъ недостойный ласкъ Божихъ. — Треба просити о ôтпущенье грѣхôвъ, и до Тайны Покаяня приступати, и ôтпускати провины ближнимъ.)

В. Чого просимъ у Господа Бога въ трехъ першихъ прошеняхъ молитвы Господнѣи?

О. О славу Божу и о царство небесне для людей (спасеня душѣ).

В. Чого просимъ въ четвертôмъ прошеню?

О. Всёго потрѣбного намъ до утриманя дочасного житя.

В. Чи чоловѣкъ недостойный (негôдный) може сподѣватися ласкъ Божихъ?

О. Не може.

В. Чи чоловѣкъ грѣшный есть достойный (гôдный) ласкъ Божихъ?

О. Не есть достойный.

В. Чогожь потребуе грѣшникъ, щобы мôгъ статися достойнымъ ласкъ Божихъ?

О. Отпущеня грѣхôвъ.

В. Якъ же молишся въ *пятôмъ* прошеню?

О. О остави намъ долги наша, якоже и мы оставляемъ должникомъ нашимъ.

В. О щожь просимъ Господа Бога въ тôмъ прошеню?

О. О ôтпущенье всѣхъ грѣхôвъ, котрыми мы Бога образили.

В. Чи однакожь, щобы ôтпущеня грѣхôвъ доступити, досыть есть просити Господа Бога о ôтпущенье, чи потреба ще чого?

О. Треба сповѣдатися.

Н. Добре сказано. Такъ есть, треба *сповѣдатися*, але и сего ще не досыть. Бо, щобы належито выисповѣдатися грѣхôвъ своихъ, то треба напередъ припôмнути собѣ тîже, — *треба на сповѣдь приготовитися.* Зле робятъ тî, котрî безъ приготовленя до сповѣди приходятъ, они не могутъ добре выисповѣдатися. Треба отже *призвати на помôчь св. Духа*, а потôмъ пригадати собѣ, коли последнîй разъ сповѣдався, чи тую сповѣдь ôтправивъ добре? — а такъ зновь якими грѣхами Господа Бога ôтъ послѣдноѝ сповѣди образивъ? — Такъ треба собѣ передовсѣмъ *пригадати грѣхи свои.* — Потôмъ треба *жаловати за грѣхи,* т. е. треба жаловати, щомь Господа Бога грѣхами образивъ, стративъ небо, а заслуживъ на пекло, — и постановити собѣ поправу. — И ажь пригадавши собѣ всѣ грѣхи и взбудивши въ собѣ сердечный жаль, и постановивши собѣ поправу, — могу приступити до сповѣди, щобы щиро и отверто всѣ грѣхи съ жалемъ вызнати, и *ôтъ священника въ имени Божôмъ отримати ôтпущенье тыхже.*

В. Чи добре робятъ тî, що безъ приготовленя до сповѣди приступаютъ? — Чи могутъ они добре выисповѣдатися?

О. Зле робятъ, бо они добре выисповѣдатися не могутъ.

В. Якъ же треба на сповѣдь приготовитися?

О. Треба призвати помочи св. Духа, а потôмъ пригадовати собѣ, коли мы послѣднîй разъ сповѣдалися? — Якъ тую сповѣдь ôтправили — чи добре? — И якими грѣхами по послѣднôй сповѣди Бога образили?

В. Коли мы собѣ все тое пригадали, що тогды треба въ собѣ возбудити?

О. Жаль за грѣхи.

В. Чогожь то треба жаловати? (надъ чимъ жалѣти?)

О. Треба зъ сердця жалѣти и болѣти надъ тымъ, що мы грѣ-

хами Бога образили, стратили небо и заслужили на кару Божу въ пеклѣ.

В. Що собѣ еще треба постановити?

О. Поправу, бôльше не грѣшити.

В. Коли мы то всё зробили, якъ тогды належитъ сповѣдь ôтправити?

О. Треба щиро и отверто вызнати свои грѣхи и съ жалемъ передъ священникомъ, щобы черезъ него въ имени Божôмъ ôтпущеня ихъ доступити.

Н. Отжежь такъ видите! щобы ôтпущеня грѣхôвъ доступити, треба жаловатм за нихъ и сповѣдатися ихъ, и Бога просити, щобы намъ тӣ ôтпустивъ. До сповѣди не приступаемъ що дня, а Бога о ôтпущенье грѣхôвъ треба що дня просити, бо що дня грѣшимъ. Треба Его просити, щобы намъ ласкою Своею допомôгъ каятися щиро своихъ грѣхôвъ, и щобы ôтпустивъ намъ тіи, коли ихъ покаемся и высповѣдаемся. Треба намъ ще просити Бога, щобы намъ допомôгъ *за грѣхи надоложити* — покуту ôтправити, бо не ôтпокутувавши за грѣхи не могли бы мы до царства небесного прійти. Але ктожь зъ насъ въ станѣ належито ôтпокутовати за грѣхи? Священники малу покуту накладаютъ при сповѣди, але и тои не кождый належито ôтправитъ. Длятогожь то треба Господа Бога просити, щобы намъ ласкою Своею допомôгъ спокутовати грѣхи, и щобы покуту нашу, хоть она мала и недостаточна, пріявъ.

В. Скажижь намъ еще Е., чого потрѣбно, щобы ôтпущенье грѣхôвъ доступити?

О. Треба каятися т. е. жаловати за грѣхи, сповѣдатися ихъ щиро и просити Бога, щобы намъ ихъ ôтпустивъ.

В. Чи потрѣбна намъ есть помôчь Божа, щобы мы могли добре каятися и сповѣдатися? — И чи треба Бога о тую просити?

О. Потрѣбна и треба Бога о тую просити.

В. Чи за грѣхи треба надоложити (покутовати)? — И чи въ станѣ мы цѣлковито ôтпокутовати за грѣхи?

О. Треба покутовати за грѣхь, але мы цѣлковито ôтпокутовати грѣхôвъ не въ станѣ, треба протое просити помочи Божои до належитого ôтпокутованя за грѣхи, и щобы Богъ принявъ нашу покуту, хоть она есть недостаточна.

В. Длячого мы що дня просимъ Бога: и остави намъ долги наша?

О. Бо що дня Бога грѣхами ображаемъ.

В. Але мы до слôвъ: и остави намъ долги наша еще щось додаемъ. що таке?

О. Якоже и мы оставляемъ должникомъ нашимъ.

В. Що означаютъ сӣ слова?

О. Они означаютъ: Отпусти намъ Боже грѣхи нашӣ такъ, якъ и мы отпускаемъ нашимъ довжникамъ.

В. Кто то суть нашӣ довжники?

О. Всѣ, що насъ образили, або намъ що злого зробили.

В. Якажь зъ того наука для насъ выходитъ?

О. Щобы ближнимъ прощати ихъ провины взглядомъ насъ, если хочемъ, щобы намъ Богъ ôтпустивъ грѣхи нашй.

Н. Такъ есть, добре сказавъ. *„Коли вы не отпустите, если маете що на кого, ани Отецъ вашъ небесный не отпуститъ вамъ грѣховъ вашихъ“.* (Марк. 11, 35–26.) рекъ Іисусъ Хр. Дуже красный въ тôмъ взглядѣ примѣръ давъ намъ ще Іисусъ Христосъ на крестѣ, коли молився за тыхъ, що Его роспинали и обруговали: *„Отче! отпусти имъ, не знаютъ бо, що творятъ“.* — Кождый зъ насъ есть грѣшный, кождый есть довжникомъ Божимъ, — кождый протое потребуе ôтпущеня грѣхôвъ: *будьможь и мы для ближнихъ нашихъ милосердни и отпускаймо имъ вины, щобы и Отецъ небесный бувъ намъ милосердный.*

XIII.

(Шесте прошенье. — Треба хоронитися покусъ и способностей до злого. — Семе прошенье. — Аминь. — Коротке повторенье цѣлои молитвы Господнои).

В. О що просимъ Господа Бога пятымъ прошеньемъ?

О. О ôтпущенье грѣхôвъ.

В. Длячого просимъ Бога о ôтпущенье грѣхôвъ?

О. Бо грѣхи дѣлаютъ насъ недостойными ласкъ Божихъ такъ душевныхъ, якъ и тѣлесныхъ, и замыкаютъ намъ вступъ до царства небесного.

Н. Зъ того видите, що грѣхъ есть великимъ зломъ, и найбôльшимъ для чоловѣка. Длятого треба намъ не тôлько каятися грѣха и Бога просити о ôтпущенье грѣхôвъ, але *такожь треба намъ грѣха хоронитися,* треба стеречися, щобы не согрѣшити. А, щобы знову грѣха устеречися, то *треба уникати всего того, що до грѣха привести може,* а тымъ суть именно: *покусы и способность до грѣха.* Треба хоронитися покусъ до грѣха, и способностей до грѣха, бо покуса особливо тогды приходитъ, коли есть способнôсть до грѣха. Длятого то мы въ шестôмъ прошеню молимся: и не введи насъ въ искушеніе, просячи тыми словами Господа Бога, *щобы ôтъ насъ ôтвертавъ всѣ покусы и способности до грѣха, и давъ намъ помôчь Своеи ласки перемагати всѣ покусы до злого,* если бы такй на насъ приходили.

В Чи грѣхъ есть що злого?

О. Есть найбôльше зло и нещастье, бо позбавляе чоловѣка царства небесного.

В. Чи не повиненъ протое чоловѣкъ хоронитися грѣха?

О. Повиненъ.

В. Щобы знову грѣха устеречися, чого потреба хоронитися?

О. Всего, що до грѣха веде.

В. Що особливо веде до грѣха?

О. До грѣха ведутъ особливо покусы и способнôсть до грѣха.

В. Коли найбôльше покуса на чоловѣка натирае?

О. Тогды, коли есть способность до грѣха.

В. Яке есть *шесте* прошенье?

О. И не введи насъ въ искушеніе.

В. О що просимъ Бога въ томъ прошеню?

О. Щобы насъ хоронивъ отъ покусъ до грѣха, и помогъ намъ Своею ласкою перемагати покусы, котрі бы на насъ приходили.

В. Чи тыми словами просимъ также Бога, щобы насъ хоронивъ отъ способностей до грѣха?

О. Просимъ, понеже покусы найбольше натираютъ тогды, коли есть способность до грѣха.

Н. При томъ але треба вамъ знати, що также *каждый самъ себе повиненъ хоронити отъ покусы и способности до грѣха.* — бо, если мы самі себе хоронити не будемъ, то даремна наша просьба до Бога, щобы насъ хоронивъ отъ покусъ. Не ходѣтъ на такі мѣстця, где есть способность до грѣха, — уникайте ихъ зъ далека. Уникайте способности до гнѣву, злости, до зависти, до сварнѣ, до піяньства и т. д., и просѣтъ Бога, щобы на васъ не приходили покусы до тыхъ и подобныхъ грѣховъ, — и, если бы помимо того покусы на васъ прійшли, або, если бысьте мимо вашои волѣ прійшли въ таке мѣстце, где есть способность до грѣха, — щобы вамъ Богъ допомогъ всѣ покусы перемочи и не согрѣшити.

В. Чи досыть есть просити Бога, щобы насъ хоронивъ отъ покусъ, чи еще чогось потреба?

О. Треба ще самому хоронитися отъ покусъ и способностей до грѣха.

В. Коли самі себе стеречи будемъ, чи потреба еще и Бога просити: и не введи насъ въ искушеніе?

О, Потреба, понеже покусы и способности до грѣха приходятъ неразъ помимо нашои волѣ, длятого треба Бога просити, щобы насъ хоронивъ отъ покусъ и способности до грѣха, и щобы намъ допомогъ покусы перемочи, если бы на насъ прійшли.

В. Яке есть *семе* прошенье?

О. Но избави насъ отъ лукаваго.

В. Повѣджь то своими словами, якъ ты то розумѣешь?

О. Но выбави насъ отъ злого.

Н. Отъ якогожь то злого выбавити насъ просимъ Бога? — *Отъ всего зла, душевного и тѣлесного, дочасного и вѣчного,* особливо же *отъ злого духа,* котрый завсѣгды чоловѣкови злого бажае, на него покусы до злого и рожні нещастя ссылае, и его погубити усилуеся. — Понеже наші силы суть за слабі, щобы мы могли злому духови и всѣмъ нещастямъ, які на насъ приходятъ, опертися, протое просимъ Господа Бога о помочь, щобы Онъ насъ выбавлявъ отъ всѣго, и говоримъ: но избави насъ отъ лукаваго.

В. Отъ якогожь то злого выбавити насъ просимъ Бога?

О. Отъ всѣго зла душевного и тѣлесного, дочасного и вѣчного, особливожь отъ злого духа.

В. Чи мы безъ помочи Божои могли бы опертися всѣому злому, котре на насъ приходитъ?

О. Не могли бы, — длятого просимъ Бога о помочь.

В. Якимъ словомъ *закôнчаемъ* молитву: Отче нашь?

О. Словомъ: Аминь.

В. Чи тôлько тую молитву тымъ словомъ заключаемъ?

О. Не тôлько тую, но такожь и иннӣ молитвы тымъ словомъ заключаемъ.

Н. Отжежь треба вамъ ще знати, що се слово значитъ? — Слово: Аминь, есть еврейское або жидôвское, и означае: *най такъ буде, — най такъ станеся*, якъ мы говорили.

В. Яке то слово: Аминь, и що оно означае?

О. Есть то слово жидôвское, и означае: най такъ буде, або: най такъ станеся, якъ мы говорили.

В. О якôй молитвѣ мы теперь училися?

О. О молитвѣ: Отче нашь.

В. Длячого тая молитва такъ называеся?

О. Длятого, що тыми словами зачинаеся.

В. Якъ тая молитва еще называеся? — Длячого?

О. Молитва Господня, бо еи научивъ насъ Іисусъ Христосъ.

В. Зъ чого тая молитва повстае? — Яке есть передне слово? — Яке перше прошенье? — Яке друге? — Яке трете? — Яке четверте? — Яке пяте? — Яке шесте? — Яке семе? — Що выражаемъ въ переднôмъ словѣ? — О що просимъ въ першôмъ прошеню? — О що въ другôмъ? — О що въ третôмъ — четвертôмъ — пятôмъ — шестôмъ — семôмъ? — Якимъ словомъ заключаемъ молитву Господню?

О. На повысшӣ вопросы ôтповѣдаютъ въ короткости: Въ переднôмъ словѣ призываемъ Господа Бога, щобы насъ выслухавъ. — Въ першôмъ прошеню просимъ Бога, щобы Его имя було всюды славлене, и щобы люди Его не ображали. — Въ другôмъ, щобы Церковь Божа ширилася всюды по свѣтѣ, и щобы мы и всѣ люди заслуговали собѣ на царство небесне. — Въ третôмъ, щобы всѣ люди волю Божу охотно сповняли такъ, якъ ю сповняютъ Ангелы и всѣ Святӣ въ небѣ. — Въ четвертôмъ просимъ о всё потрѣбне намъ до житя. — Въ пятôмъ о ôтпущенье грѣхôвъ. — Въ шестôмъ, щобы насъ Богъ хоронивъ ôтъ покусъ и способностей до грѣха. — Въ семôмъ, щобы насъ Богъ хоронивъ ôтъ всёго злого. — Аминь, значитъ: най такъ буде.

Н. Отмавляйтежь молитву Господню завсѣгды побожно и съ увагою, бо то суть слова Самого Іисуса Христа, и длятого тая молитва есть Богу наймилѣйша и найскуточнѣйша.

XIV.

(Господи помилуй 12 р. — Слава Отцу... — Кождои годины дня и ночи довжнû мы Бога просити о милосердіе и Ему честь приносити. — Прійдите поклонимся... — Іисусъ Христосъ Сынъ Божій нашь Спаситель. — Молитвы начинальнû).

В. Скажижь но менѣ А., що говоришь по молитвѣ: Отче нашь?*)

О. Говорю: Господи помилуй 12 разôвъ, а потôмъ: Слава Отцу и пр.

Н. Добре кажешь. — Щобы не помылитися въ числѣ, то належитъ въ слѣдуючій спосôбъ ôтмавляти сихъ 12 разôвъ Господи помилуй...**) — Теперь же треба вамъ ще знати, яке значенье мае се ôтмавлянье 12 разôвъ Господи помилуй, — або задля якои причины мы то дѣлаемъ? — Причина есть та, що день и нôчь разомъ маютъ 24 годины, т. е. 2 разы по 12; отжежь мы ôтмавляемъ рано и вечеръ по 12 разôвъ Господи помилуй, *щобы насъ Господь Богъ жаднои годины не опускавъ зъ Своеи ласки, але кождои годины насъ милувавъ — бувъ намъ милосердный,* черезъ що также выражаемъ, що *милость Божа кождои годины намъ есть потрѣбна.* До сего додаемъ малое славословье, шобы черезъ то выразити, що *такожь кождои годины довжнû мы Богу честь и славу приносити.* Се славословье: Слава Отцу и Сыну и пр. на тôмъ мѣстци вже *третій разъ* повтаряемъ. Разъ мы выголошали по Святый Боже, другій разъ передъ Отче нашь, третій разъ теперь, а то *въ честь св. Тройцы.*

В. Длячого мы 12 разôвъ выголошуемъ сю коротку молитву Господи помилуй?

О. Понеже день и нôчь маютъ 24 т. е. 2 разы по 12 годинъ, то мы рано и вечеръ въ нашихъ молитвахъ по 12 разôвъ ôтмавляемъ Господи помилуй, щобы насъ Богъ кождои годины дня и ночи помилувавъ.

В. Що мы черезъ то еще выражаемъ?

О. Що кождои годины потребуемъ милосердія Божого.

В. Длячого додаемъ ще малое славословье: Слава Отцу и пр.?

О. Щобы выразити, що кождои годины мы Богу также честь и славу приносити виннû.

В. Кôлько разôвъ выголосили мы вже сю молитву: Слава Отцу и Сыну и св. Духу и пр.?

О. Три разы: по святый Боже, передъ Отче нашь и теперь по 12 разахъ Господи помилуй, въ честь св. Тройцы.

Н. Памятайтежь на то добре, що кождои хвилѣ мы потребуемъ Божого милосердія, длятого не спускайтеся ани на свôй розумъ, ани на славу, ани на силу, ани на богацтва, ани на пріятелѣвъ, тôлько глядайте ласки и милосердія у Бога, бо безъ того

---

*) Священникъ пытае такого, котрый умѣе такû молитвы.

**) Священникъ покаже въ якій спосôбъ найлучше ôтмавляти 12 разôвъ Господи помилуй, щобы не помылитися.

всё проче за ничь. — Такожь и на то памятайте, що першимъ и найважнѣйшимъ нашимъ обовязкомъ повинна бути честь и слава Божа. Всё що робите, довжнѝ вы такъ робити, щобы то выходило на славу Божу, такожь довжнѝ вы хоронитися грѣха, котрый есть образою Бога, якъ то учитъ св. Павелъ: „Чи то ѣмо, чи піемъ, чи що инного дѣлаемъ, всё въ славу Божу"; — або на иннôмъ мѣстци читаемъ: „Не намъ Господи, не намъ, но Имени Своему дай славу".

В. Яку молитву дальше говоришь?

О. Прійдите поклонимся Цареви нашему Богу! — Прійдите поклонимся Христу Цареви нашему Богу! — Прійдите поклонимся и припадѣмъ Самому Господу, Іисусу Христу, Цареви и Богу нашему.

В. Ся молитва есть легко зрозумѣла кождому. Скажи но Б. до кого она ôтносится?

О. До Іисуса Христа.

В. До чого въ сей молитвѣ завзываемся?

О. Щобы прійти и поклонитися Іисусу Христу.

В. Кôлько разôвъ до того завзываемся?

О. Три разы.

Н. Такъ есть, три разы, бо Іисусъ Христосъ есть одною зъ трехъ осôбъ Божихъ, есть другою особою въ св. Тройцы.

В. Длячого три разы завзываемся до того, щобы поклонитися Іисусу Христу?

О. Бо Іисусъ Христосъ есть одною зъ трехъ осôбъ Божихъ, есть другою особою въ св. Тройцы.

В. Якъ называеся друга особа Божа?

О. Сынъ Божій.

В. Що знаешь о Сынѣ Божôмъ? — Чи не зôйшовъ Сынъ Божій на землю?

О. Зôйшовъ, коли пріявъ естество людске, и народився зъ пресв. Дѣвы въ Веѳлеемѣ.

В. Якъ назвали тое Божое Дитя, котре народилося зъ Маріи Дѣвы въ Веѳлеемѣ?

О. Іисусъ.

В. Ктожь есть Іисусъ, чи Богъ, чи чоловѣкъ?

О. Есть Богъ и чоловѣкъ.

В. Длячого Сынъ Божій прійшовъ на землю, и стався чоловѣкомъ?

О. Щобы людей спасти.

В. Якъ называемъ Іисуса длятого, що насъ спасъ?

О. Спасителемъ, або Христомъ.

В. Чи не заложивъ Іисусъ Христосъ якого царства на земли?

О. Заложивъ Церковь св.

В. Чи есть Іисусъ Христосъ Царемъ?

О. Есть, бо царствуе съ Святыми въ небѣ, и невидимо рядитъ Церквою.

В. Чи есть Іисусъ Христосъ нашимъ Господомъ?

О. Есть, бо есть Сыномъ Божимъ, Богомъ правдивымъ.

В. Чи повиннѣ мы Іисусу Христу ôтдавати поклонъ?

О. Повиннѣ, бо Іисусъ Христосъ есть правдивымъ Богомъ, нашимъ Господомъ и Царемъ.

О. Отжежь видите, тою молитвою мы *хочемъ Сыну Божому, яко нашому Спасителю честь ôтдати и подяку зложити за наше спасенье, за терпѣня, муки и смерть на крестѣ* задля нашого спасеня перенесенѣ. Будьтежь завсѣгды вдячнѣ Іисусу Христу за Его терпѣня и смерть задля насъ перенесенѣ, и оказуйте ту вдячнôсть щирою побожностію, выповненьемъ Его заповѣдей, и униканьемъ грѣха.

В. Що хочемъ молитвою: Прійдите поклонимся и пр. выразити?

О. Хочемъ Іисусу Христу яко нашому Спасителю честь ôтдати, и подяку зложити за Его терпѣня и смерть на крестѣ за насъ.

В. Чимъ повиннѣ мы ту подяку особливо оказовати?

О. Щирою побожностію, выповненьемъ заповѣдей Христовыхъ, и униканьемъ грѣха.

Н. Всѣ тѣ молитвы, о котрыхъ до сего часу вы поучилися, называются *начинальными* длятого, що *ними всѣ молитвы, и всѣ богослуженя* въ Церквѣ, чи то утреня, чи вечерня, чи парастасъ, чи похоронъ, чи водосвятье, чи що инного звычайно *зачинаются.*

В. Якъ тѣ молитвы, о котрыхъ мы до сего часу поучилися, называются? — Длячого?

О. Начинальными, бо ними всѣ богослуженя, якъ утреня и т. д. зачинаются.

В. Скажижь менѣ В. всѣ молитвы начинальнѣ ôтъ початку ажь до кôнця, поволи, выразно и съ увагою.

О. Вопрошеный зачинае молитвы зъ початку, а священникъ уважае на кожде слово, чи добре его вымавляе, и где треба, поправитъ. Пôсля обстановъ може запытати ще другого и третого, поправляючи заразъ где треба.

XV.

(Пс. 50. Помилуй мя Боже. — Символъ Вѣры, — кимъ и коли уложеный? — Вѣра до спасеня доконче потрѣбна. — Першій Членъ С. В. — Богъ, Сотворитель и Держитель неба и земли и всѣхъ видимыхъ и невидимыхъ, — Духъ найдоскональшій. — Ангелы. — Люди).

Н. Пôсля молитвъ начинальныхъ во всѣхъ богослуженяхъ звычайно наступаютъ псальмы, а въ молитвахъ щоденныхъ, котрѣ вѣрнѣ христіяне ôтмавляти звыкли, псаломъ 50.: Помилуй мя Боже. Есть то дуже красный псаломъ Давида, и добре було бы, щобы кождый зъ васъ его умѣвъ, и що дня ôтмавлявъ. Тѣ христіяне, котрѣ не умѣютъ сего псальма, переходятъ заразъ по начинальныхъ молитвахъ до Символа вѣры, або Складу вѣры, котрый зачинаеся словами: Вѣрую въ единаго Бога Отца и

т. д. Колись свобôднымъ часомъ научу васъ псальма: Помилуй мя Боже и поясню вамъ тойже, щобы вы его умѣли и розумѣли, — и теперь, понеже не всѣ зъ васъ сей псаломъ умѣютъ на память, перейдемъ до Вѣрую.

Слово Символъ есть грецке, и значитъ тôлько, що Складъ. *Символъ вѣры* есть *Складъ вѣры*, такъ называеся длятого, що *есть зложеный зъ дванайцяти частей*, а въ кождôй части суть правды, котрѝ христіяне вѣрити повиннѝ, есть то затôмъ Складъ або *Збôръ правдъ вѣры. Первый* такій Символъ або Складъ вѣры уложили *Апостолы*, а потôмъ *его розширили св. Отцы*, т. е. побожнѝ Епископы на Соборахъ въ мѣстѣ *Никеи и Царгородѣ*, длятого тожь той Символъ або Складъ вѣры, котрый мы щоденно ôтмавляемъ, и котрый такожь пôдчасъ Службы Божои выголошуеся, называеся *Символомъ* або *Складомъ Никейско-Царгородскимъ*. — Середъ молитвъ нашихъ ôтмавляемъ Символъ вѣры, щобы вызнати свою вѣру передъ Господомъ Богомъ и въ неи крѣпитися, бо *безъ вѣры не можь угодити Богу*, якъ учитъ св. Апостолъ Павелъ, — безъ вѣры не можь бути спасенымъ. Даремнѝ були бы нашѝ молитвы, если бы мы не мали вѣры. Зъ тои то причины въ *Символѣ* або *Складѣ вѣры вызнаемъ найважнѣйшѝ правды*, котрѝ христіяне *вѣрити* повиннѝ.

В. Що ôтмавляютъ христіяне звычайно по молитвахъ начинальныхъ?

О. Звычайно ôтмавляютъ псаломъ 50.: Помилуй мя Боже.

В. А, если кто сего псальма не умѣе, що тогды ôтмавляе по молитвахъ начинальныхъ?

О. Вѣрую.

В. Якъ называемъ Вѣрую инакше?

О. Складъ вѣры, або по грецки: Символъ вѣры.

В. Що то есть за Складъ сей вѣры?

О. Есть то Складъ правдъ вѣры, правдъ, котрѝ мы вѣрити повиннѝ.

В. Зъ кôлькохъ частей повстае сей Складъ вѣры?

О. Зъ дванайцяти.

В. Що въ кождôй части мѣстится?

О. Правды вѣры, котрѝ мы вѣрити повиннѝ.

В. Кто першій уложивъ Складъ вѣры?

О. Апостолы.

В. Кто его потôмъ розширивъ?

О. Св. Отцы, т. е. побожнѝ Епископы.

В. Въ якихъ мѣстцяхъ були они зôбранѝ (на Соборахъ), коли сей Складъ розширяли?

О Въ Никеи и въ Царгородѣ.

В. Якъ длятого называеся сей Символъ або Складъ?

О. Символъ або Складъ Никейско-Царгородскій.

В. Чи безъ вѣры можь бути спасенымъ?

О. Не можь, бо св. Апостолъ Павелъ учитъ, що безъ вѣры не можь угодити Богу.

В. Чи Господь Богъ выслухавъ бы нашихъ молитвъ, если бы мы не мали вѣры?

О. Не выслухавъ бы.

В. Длячогожь середъ молитвъ нашихъ щоденныхъ ôтмавляемъ Символъ вѣры?

О. Щобы вызнати свою вѣру передъ Богомъ, и щобы въ вѣрѣ крѣпитися, бо безъ вѣры мы ани спасеными бути не можемъ, ани Богъ нашихъ молитвъ не выслухавъ бы.

В. Скажи менѣ Г. Символъ (Складъ) вѣры?

О. Запытаный отвѣчае, а священникъ уважае, чи добре говоритъ, и заразъ, где треба, поправляе.

В. Скажи менѣ Д. початокъ, або першу часть (першій членъ, бо тыхъ 12 частей, называемъ членами) Символа вѣры.

О. Вѣрую въ единаго Бога Отца, Вседержителя, Творца неба и земли, видимыхъ же всѣхъ и невидимыхъ.

В. Скажи то своими словами, якъ то розумѣешь?

О. Вѣрую въ единого Бога Отца, Вседержителя, котрый всё удержуе, — Творца або Сотворителя неба и земли и всѣхъ видимыхъ и невидимыхъ рѣчей (сотворень).*)

В. Въ когожь ты вѣруешь?

О. Въ одного Бога.

В. Кôлькожь есть Богôвъ?

О. Есть тôлько одинъ Богъ.

В. Кôлько есть особъ Божихъ?

О. Суть три особы Божй: Отецъ, Сынъ и Духъ св.

В. О котрôй особѣ Божôй тутъ вспоминаешь?

О. О першôй т. е. о Отцу.

В. Що выражаешь тыми словами о Бозѣ?

О. Що Богъ есть Вседержителемъ и Сотворителемъ неба и земли, и всёго що есть, такъ видимого, якъ и невидимого.

В. Що сотворивъ Богъ?

О. Небо и землю и всё що есть на небѣ и на земли, видиме и невидиме.

В. Якъ то Богъ сотворивъ?

О. Зъ ничого, Онъ тôлько рекъ, и сталося.

В. Чи Господь Богъ цѣлый свѣтъ сотворивъ въ однôй хвили, такій, якій есть теперь?

О. Нѣтъ, тôлько въ шести дняхъ, а семого ôтпочивъ и освятивъ его, щобы и мы семого дня ôтпочивали и его святили.

В. Котрый то бувъ сей семый день въ Старôмъ Завѣтѣ, а котрый есть теперь?

О. Въ Старôмъ Завѣтѣ була Субота, а теперь есть Недѣля, бо въ Недѣлю воскресъ Іисусъ Христосъ и Духъ св. зôйшовъ на Апостолôвъ.

В. Якй то суть невидимй сотвореня Божй въ небѣ?

О. Суть св. Ангелы.

В. Длячого Ангелы суть невидимй?

О. Бо суть чистй духи, не маютъ тѣла, тôлько розумъ и волю.

---

*) Священникъ помагае вопрошенному.

В. На що Господь Богъ сотворивъ Ангелôвъ?

О. Щобы ему служили и вѣчно щастливыми були.

В. Чи всѣ Ангелы зôстали такими?

О. Гдекотрî не хотѣли Богу служити, согрѣшили, и зôстали за то зъ неба струченî, они зовутся злыми духами (діяволами).

В. Чи добрî Ангелы любятъ Бога и людей?

О. Любятъ Бога и Ему служатъ, любятъ людей и ихъ стережутъ.

В. Чи и злî ангелы такъ?

О. Нѣтъ, злî ангелы не любятъ Бога и чоловѣка, и стараются ему шкодити, особливо черезъ покусы до грѣха.

В. Чи Господь Богъ чоловѣка також однымъ словомъ сотворивъ?

О. Нѣтъ, але утворивъ ему тѣло зъ землѣ, и ожививъ тое душою сотвореною на образъ и подобіе Боже.

В. Що то значитъ, що душа чоловѣка сотворена на образъ и подобіе Боже?

О. Мае розумъ и волю, и була освячена ласкою Божою.

В. На що Богъ сотворивъ чоловѣка?

О. Щобы ему служивъ и дочасно та вѣчно щастливый бувъ.

В. Якъ называлися першî люди?

О. Адамъ и Ева.

В. Где ихъ Богъ осадивъ?

О. Въ раю, дуже краснôмъ огородѣ, где мали щастливо и безъ труда проживати, не хоровати и не умирати.

В. Чи люди зôстали завсѣгды такъ щастливыми?

О. Нѣтъ, они пôдмовленî злымъ духомъ, переступили заповѣдь Божу и согрѣшили.

В. Що съ ними сталося за то?

О. Зôстали выгнанî зъ раю, мусѣли на хлѣбъ тяжко працёвати, пôдпали хоробамъ и смерти, и стратили ласку Божу и право до вѣчнои щастливости.

В. Якій стався ихъ розумъ?

О. Потемненый.

В. Яка сталася ихъ воля?

О. До злого склонна.

В. Чи той грѣхъ першихъ людей перейшовъ и на другихъ?

О. Перейшовъ на всѣхъ людей, и называеся первороднымъ, бо всѣ въ тôмъ грѣсѣ родятся.

В. Чи мôгъ чоловѣкъ выбавитися зъ того грѣха?

О. Не мôгъ.

В. Ктожь его выбавивъ?

О. Христосъ Спаситель.

В. Ктожь то есть Христосъ Спаситель?

О. Есть Сынъ Божій, котрый стався чоловѣкомъ, щобы насъ спасти.

В. Чи Господь Богъ по сотвореню свѣта, вже ничого не дѣлае въ нѣмъ?

О. Удержуе его и рядитъ нимъ.

В. Якъ называемъ Бога длятого, що свѣтъ сотворивъ?
О Всемогучимъ Сотворителемъ.
В. А якъ длятого, що его удержуе, и нимъ рядитъ?
О. Вседержителемъ.
В. Чи Бога можь видѣти?
О. Нѣтъ, бо Богъ есть чистый Духъ.
В. Якій Духъ есть Богъ?
О. Найвысшій и найдоскональшій (найсовершеннѣйшій).
В. Якій розумъ мае Богъ?
О. Найдоскональшій.
В. Якій Онъ есть прото?
О. Всевѣдучій и наймудрѣйшій.
В. Яка есть воля Божа? и якій есть Богъ прото?
О. Найдоскональша, и Богъ есть прото всемогучій и найсвятѣйшій.
В. Якій есть Богъ для насъ, коли насъ сотворивъ и насъ удержуе?
О. Найдобротлившій.*)

Н. Богъ есть найвысшій и найсовершеннѣйшій (найдоскональшій) Духъ, нашъ Сотворитель и Господь, Онъ насъ сотворивъ и насъ удержуе, — служѣмъ же Ему всею душою и цѣлымъ тѣломъ, любѣмъ Его всѣмъ сердцемъ, и въ Нѣмъ покладаймо всю нашу надѣю.

XVI.

(Объясненье другого и третого члена Символа вѣры. — Іисусъ Христосъ есть Сынъ Божій, — Богъ правдивый, ôтъ Отца рodженый передъ всѣми вѣками).

В. Чи чоловѣкъ, котрый въ Бога не вѣритъ може надѣятися спасеня душѣ своеи?
О. Не може, бо вѣра до спасеня доконче есть потрѣбна.
В. Чи безъ вѣры можь Богу приподобатися?
О. Не можь, бо Письмо св. говоритъ: Безъ вѣры не можь Богу угодити.
В. Щожь прото съ молитвами нашими щоденными лучимъ?
О. Вызнанье вѣры.
В. Въ якій способъ вызнаемъ вѣру нашу?
О. Словами Символа або Складу вѣры, котрый зачинаеся словами: Вѣрую въ единого Бога Отца и пр.
В. Кто уложивъ першій Символъ або Складъ вѣры?
О. Апостолы.
В. Кто его потôмъ розширивъ?
О. Святîи Отцы (т. е. Епископы) зôбранîи на Соборахъ въ Никеи и Царгородѣ.

*) Всѣ тîи вопросы на пôдставѣ давнѣйшихъ катехизацій съ легкостію довженъ кождый ôтповѣсти.

В. Якъ прото называеся нашь Складъ (Символъ) вѣры, котрый мы уживаемъ?

О. Никейско-Царгородскій.

В. Зъ кôлькохъ частей повстае Складъ вѣры?

О. Зъ дванайцяти.

В. Скажи менѣ першу часть Складу вѣры:

О. „Вѣрую въ единого Бога Отца.... невидимыхъ“.

В. Що выражаемъ тыми словами?

О. 1) Що есть одинъ Богъ въ трехъ особахъ Божихъ, 2) що перша особа Божа зовеся Отецъ, 3) що Богъ сотворивъ небо и землю, ангелôвъ, людей и всё що тôлько есть (видиме и невидиме), 4) що Богъ всё удержуе и о всѣмъ промышляе.*)

В. Въ якôмъ станѣ находилися першѝ люди (чи були они щастливѝ и добрѝ)?

О. Они були дуже щастливѝ въ раю, и були святѝ и Богу милѝ.

В. Чи зôстали они такими на все?

О. Нѣтъ, не зôстали, бо согрѣшили зъ намовы злого духа.

В. Щожь съ ними сталося?

О. Зôстали зъ раю выгнанѝ, ôтъ Бога ôтверженѝ, мусѣли тяжко працювати на хлѣбъ, пôдпали недугамъ и смерти, и сталися нездôбными до вѣчнои щастливости.

В. Чи мôгъ чоловѣкъ самъ выбавитися зъ тои бѣды?

О. Не мôгъ.

В. Ктожь чоловѣкови прійшовъ до помочи?

О. Господь Богъ зôславъ чоловѣкови Спасителя.

В. Ктожь есть тымъ Спасителемъ?

О. Сынъ Божій, котрый стався чоловѣкомъ и названый зôставъ Іисусомъ Христомъ.

Н. Отжежь *о Іисусѣ Христѣ, Сынѣ Божôмъ, Спасителю нашôмъ,* дальше *вѣру нашу въ Символѣ вѣры вызнаемъ.*

В. Якъ же говоришь дальше Складъ вѣры?

О. И въ единого Господа Іисуса Христа..... егоже царствію не будетъ конца.

В. Теперь менѣ то скажете своими словами, якъ вы то розумѣете? Скажижь менѣ К. своими словами слѣдуючѝ слова: „И въ единого Господа Іисуса Христа... всѣхъ вѣкъ.

О. „Вѣрую въ одного Господа Іисуса Христа, Сына Божого, единородного, ôтъ Отца родженого передъ всѣми вѣками“.

В. А Л. скаже намъ дальше своими словами: „Свѣта отъ свѣта.... имже вся быша“.

О. „Свѣтло ôтъ свѣтла, Бога правдивого ôтъ Бога правдивого, родженого, несотвореного, односущного (т. е. зовсѣмъ рôвного) Отцю, черезъ котрого всё сталося“.

В. М. скаже намъ зновь дальше: Насъ ради человѣкъ.... вочеловѣчшася.

---

*) На пôдставѣ попередной науки повиннѝ тѝ отвѣты пôйти гладко, если же бы не ишли, то священникъ допоможе поставленьемъ отвѣтныхъ вопросôвъ.

О. „Котрый задля насъ людей, и задля нашого спасеня зôйшовъ зъ неба, и воплотився ôтъ Духа святого и Маріи Дѣвы, и вочоловѣчився (стався чоловѣкомъ)“.

В. Дальше пояснитъ М. слова: Распятаго же за ны... по писаніемъ.

О. „Котрый бувъ роспятый за насъ при Понтійскôмъ Пилатѣ, и терпѣвъ муки, и бувъ погребеный, и воскресъ въ третій день пôсля Письма“.

В. Дальше пояснитъ О. слова: И возшедшего на небеса... не будетъ конца.

О. „И взôйшовъ на небо, и сидитъ по правôй руцѣ Отца, и знову прійде въ славѣ судити живыхъ и мертвыхъ, и царству Его не буде кôнця“.

Н. Въ тыхъ тутъ приведеныхъ словахъ мѣстится *цѣла наука о Іисусѣ Христѣ Сынѣ Божôмъ, Спасителю нашôмъ.* Она мѣстится въ шести частяхъ або членахъ Символа вѣры. К., Л., М. и Н пояснили по одномъ, а О. два члены, тожь разомъ *шѣсть членôвъ.* Въ двохъ членахъ, котрî выяснили К. и Л., мѣстится наука *о Божествѣ Іисуса Христа, Сына Божого,* т. е. що Сынъ Божій есть правдивымъ Богомъ, — а въ прочихъ чотырехъ членахъ, котрî пояснили М., Н. и О. говорится, *якъ Сынъ Божій стався чоловѣкомъ,* за насъ терпѣвъ и умеръ, а въ кôнци на небо взôйшовъ, и знову прійде при кôнци свѣта на загальный судъ.

В. О котрôй особѣ Божôй говорится въ першôмъ членѣ Складу вѣры?

О. О першôй, т. е. о Бозѣ Отци.

В. О котрôй особѣ Божôй говорится въ дальшихъ шести членахъ (т. е. ôтъ 2—7 включно)?

О. О другôй, т. е. о Сынѣ Божôмъ.

В. Що говорится въ другôмъ и третôмъ членѣ о Сынѣ Божôмъ?

О. Що Сынъ Божій есть правдивый Богъ.

В. Що говорится въ четвертôмъ членѣ ажь до семого о Сынѣ Божôмъ?

О. Що Сынъ Божій стався чоловѣкомъ, щобы насъ спасти, и за насъ терпѣвъ и умеръ на крестѣ, потôмъ взôйшовъ на небо, и знову прійде при кôнци свѣта на загальный судъ.

В. Скажи намъ еще П. другій и третій членъ Складу вѣры?

О. И въ единого Господа... имже вся быша.

В. Въ кого ту выражаешь свою вѣру?

О. Въ Іисуса Христа, Сына Божого.

В. Чимъ же есть Іисусъ Христосъ?

О. Сыномъ Божимъ.

В. Чи есть бôльше Сынôвъ Божихъ?

О. Есть тôлько *одинъ.*

В. Длячогожь называешь Сына Божого единороднымъ?

О. Бо есть тôлько одинъ.

В. Отъ кого есть рожденый Сынъ Божій?

О. Отъ Отца.

В. Коли родився Сынъ Божій ôтъ Отца.

О. Передъ всѣми вѣками.

В. Якій же есть Сынъ Божій, коли родився передъ вѣками?

О. Вѣчный.

Н. Такъ есть, Сынъ Божій есть вѣчный, якъ и Отецъ; — не можна гадати, яко бы Сынъ Божій колись въ часѣ родився, бо есть такъ само вѣчный, якъ и Богъ Отецъ.

В. Чи може Сынъ Божій есть сотвореный ôтъ Отца?

О. Не есть сотвореный, тôлько родженый.

В. Що означаютъ слова: рождена а несотворена?

О. Що Сынъ Божій есть ôтъ Отца передъ вѣками родженый, але не сотвореный.

В. Чи Сынъ Божій есть Богъ правдивый?

О. Есть такъ Богъ правдивый, якъ и Отецъ.

В. Що означаютъ слова: Бога истинна отъ Бога истинна?

О. Що Сынъ Божій есть правдивый Богъ родженый ôтъ правдивого Бога Отца.

Н. Еще васъ научу, що означаютъ слова: Свѣта отъ свѣта и единосущна Отцу. — Слова: свѣта отъ свѣта т. е. свѣтло ôтъ свѣтла *близше поясняютъ народженье Сына Божого ôтъ Бога Отца*. Якъ свѣтло походитъ ôтъ свѣтла, якъ н. пр. ôтъ солнця розходится всюда таке саме свѣтло, яке есть въ солнци, — якъ ôтъ поломѣни въ тôй самôй хвили, коли поломѣнь повстае, розходится свѣтло таке саме, яке есть въ поломѣни, — такъ и ôтъ Бога Отца ôтъ вѣкôвъ родится Сынъ Божій, *такій самъ Богъ, якъ и Отецъ, и мае тӣ самӣ Божӣ свойства, що и Отецъ*. — Слова: единосущна Отцу, означаютъ ще докладнѣйше, що Сынъ Божій есть такъ само Богъ, якъ и Богъ Отецъ, они означаютъ, що Сынъ Божій съ Богомъ Отцемъ маютъ одно и то само существо (естество), однӣ и тӣ самӣ Божӣ свойства, що и Отецъ, — есть рôвный Отцу, — и Богъ, якъ и Отецъ.

В. Що означаютъ слова: свѣта отъ свѣта?

О. Они означаютъ, що такъ, якъ ôтъ свѣтла таке саме свѣтло выходитъ, якъ ôтъ солнця таке саме свѣтло розходится, яке есть въ солнци; — (якъ ôтъ поломѣни заразъ таке саме свѣтло выходитъ, яке есть въ поломѣни), — такъ и Сынъ ôтъ вѣкôвъ родится ôтъ Отца, и есть такъ Богъ, якъ и Отецъ, есть такъ вѣчный, якъ и Отецъ.

В. Що означаютъ слова: единосущна Отцу?

О. Що Сынъ и Отецъ маютъ одно и то само Боже существо, однӣ и тӣ самӣ Божӣ свойства, що Сынъ есть Богъ, якъ и Отецъ.

Н. Еще треба вамъ пояснити, що означаютъ слова: имже вся быша — черезъ котрого всё сталося? — Они означаютъ, що *черезъ Сына цѣлый свѣтъ зôставъ сотвореный*, що Сынъ при сотвореню такъ само дѣлавъ, якъ и Отецъ, — затѣмъ *Сынъ есть такъ всемогучій, якъ и Отецъ*.

В. Чи Богъ Сынъ при сотвореню свѣта мавъ такожь удѣлъ?

О. Мавъ, бо дѣлавъ такъ, якъ и Отецъ.

В. Що означаютъ слова: имже вся быша?

О. Означаютъ, що всё т. е. цѣлый свѣтъ черезъ Сына зôставъ сотвореный, то есть, що Сынъ Божій при сотвореню свѣта дѣлавъ такъ, якъ и Богъ Отецъ.

В. Якій же есть Сынъ, коли при сотвореню свѣта вспôльно съ Отцемъ дѣлавъ?

О. Всемогучій.

В. Скажижь намъ еще С., кто есть Іисусъ Христосъ?

О. Есть Сынъ Божій.

В. Чи Сынъ Божій есть Богъ? Т.

О. Есть такъ, якъ и Отецъ.

В. Чи Сынъ Божій есть сотвореный ôтъ Отца? У.

О. Не сотвореный, тôлько рожденый ôтъ Отца передъ вѣками.

В. Котрою особою Божою въ Тройцы св. есть Сынъ Божій? Ф.

О. Есть другою особою Божою.

В. Якажь почесть длятого належится Іисусу Христу, Сыну Божому? Х.

О. Почесть Божа.

Н. Такъ есть Божа почесть, и Божій поклонъ належится Сыну Божому, и той мы Ему завсѣгды яко Богу и Пану нашому ôтдавати довжнŷ.

XVII.

(IV—VII. членъ Символа вѣры. — Іисусъ Христосъ стався чоловѣкомъ, терпѣвъ на крестѣ, умеръ, воскресъ и вознѣсся на небо, где сидитъ одесную Отца, и прійде въ послѣдній день на загальный судъ).

В. Скажи намъ другій членъ Складу вѣры? А.

О. Въ единого Господа Іисуса Хр. — всѣхъ вѣкъ.

В. А ты Б. скажешь намъ третій членъ?

О. Свѣта отъ свѣта — имже вся быша.

В. О кôмъ тутъ въ сихъ двохъ членахъ говорится?

О. О Іисусѣ Христѣ, Сынѣ Божôмъ.

В. Що тутъ о Сынѣ Божôмъ говорится?

О. Що есть правдивымъ Богомъ, якъ и Богъ Отецъ, ôтъ Отца рожденымъ передъ всѣми вѣками.

В. Чи Сынъ Божій стався такожь чоловѣкомъ?

О. Стався чоловѣкомъ, щобы людей спасти.

В. Где народився Сынъ Божій?

О. Въ Веѳлеемѣ.

В. Зъ кого народився Сынъ Божій?

О. Зъ Маріи Дѣвы.

В. Якъ зôставъ названый Сынъ Божій, народившійся ôтъ пресв. Дѣвы Маріи?

О. Іисусомъ Христомъ.

В. Въ якихъ словахъ Складу вѣры то выражаемъ?

О. Насъ ради чоловѣкъ — вочеловѣчшася.

В. Скажи то своими словами?

О. Котрый задля насъ людей и пр.

В. Що означаютъ слова: воплотившагося... вочеловѣчшася?

О. Що Сынъ Божій черезъ св. Духа зъ Маріи Дѣвы пріявъ тѣло (т. е. народився) и стався чоловѣкомъ.

В. Що сдѣлавъ Іисусъ Хр. для нашого спасеня?

О. Терпѣвъ муки и умеръ на крестѣ.

В. Що сталося съ пресв. тѣломъ Іисуса Христа по смерти?

О. Зôстало погребане въ гробѣ, а въ третій день сполучилася знову душа съ тѣломъ, и Іисусъ Хр. воскресъ.

В. Якъ то выражаешь въ Символѣ вѣры?

О. Распятаго же за ны..... по писаніемъ.

В. Скажи то своими словами?

О. Котрый за насъ бувъ роспятый и пр.

В. Що то бувъ за одинъ той Понтійскій Пилатъ, за котрого Христосъ умеръ?

О. Бувъ намѣстникъ римскій, що рядивъ землею жидôвскою?

В. Що дѣлавъ Іисусъ Христосъ передъ тымъ, нѣмъ ще терпѣвъ?

О. Учивъ людей въ земли жидôвскôй черезъ три лѣтъ.

В. Кто роспявъ Іисуса Христа?

О. Жиды зъ ненависти, що вытикавъ имъ ихъ грѣхи.

В. Якъ довго перебувавъ Іисусъ Христосъ на земли по воскресеню?

О. Сорокъ дней.

В. Що сталося четыредесятого дня?

О. Іисусъ Христосъ вознѣсся на небо зъ горы оливнои (Елеоньскои).

В. Якъ то выражаешь въ Символѣ вѣры?

О. И возшедшаго на небеса и сѣдящаго одесную Отца.

В. Скажи то своими словами?

О. Котрый взôйшовъ (вознѣсся) на небеса и пр.

В. Що то значитъ, що Іисусъ Хр. сидитъ по правôй руцѣ Отца?

О. Що мае рôвну славу и силу, якъ и Отецъ.

Б. Чи Іисусъ Христосъ еще коли прійде?

О. Прійде на послѣдній судъ при кôнци свѣта.

В. Якъ той судъ называеся?

О. Загальный, бо всѣ будутъ разомъ суджені.

В. Якъ то выражаешь въ Символѣ вѣры?

О. И паки грядущаго.... не будетъ конца.

В. Скажи то своими словами?

О. Котрый знову прійде и пр.

В. Въ якôй то славѣ прійде Христосъ Спаситель въ послѣдній день?

О. Въ великôй славѣ небеснôй окруженый всѣми ангелами.

В. Якъ роздѣлятъ ангелы на послѣднôмъ судѣ всѣхъ, котрыхъ Іисусъ Хр. судити буде?

О. Добрыхъ поставлятъ по правôй, а злыхъ по лѣвôй сторонѣ.

В. Якъ же скôнчится судъ?

О. Добрыхъ возьме Іисусъ Хр. въ животъ вѣчный до царства небесного, а злѝ пôйдутъ на вѣчнѝ муки въ пекло.

В. Що значатъ слова: судити живымъ и мертвымъ, що розумѣеся пôдъ живыми, а що пôдъ мертвыми?

О. Живѝ суть праведнѝ, мертвѝ суть грѣшники.

В. Що значатъ слова: егоже царствію не будетъ конца?

О. Що Іисусъ Хр. съ праведными въ небѣ буде вѣчно царствовати.

В. Що станеся передъ послѣднымъ судомъ Божимъ съ всѣми умерлыми?

О. Они воскреснутъ зъ мертвыхъ, т. е. тѣла встанутъ зъ гробôвъ и получатся съ душами своими.

Н. Такъ есть всѣ люди воскреснутъ зъ мертвыхъ подôбно, якъ Іисусъ Хр. третого дня воскресъ. Але не всѣхъ доля буде однакова. Праведныхъ тѣла будутъ свѣтлѝ и яснѝ, они воскреснутъ до вѣчнои щастливости, а грѣшникôвъ, котрѝ безъ покаяня умерли, тѣла будутъ неславнѝ и нечестнѝ, они воскреснутъ до вѣчныхъ мукъ въ пеклѣ. На судѣ Божôмъ передъ всѣми ангелами и всѣми людьми покажутъ всѣ дѣла, слова и найтайнѣйшѝ мысли кождого, добрѝ и злѝ, и Іисусъ Хр. осудитъ кождого по справедливости. Памятайтежь часто о судѣ Божôмъ, и стережѣтся грѣха, щобысьте не були поставленѝ по лѣвôй сторонѣ, а старайтеся черезъ добрѝ дѣла заслуги положити для живота вѣчного.

XVIII.

(VIII. Членъ Складу вѣры. — Духъ св. трета особа Божа. — Богъ правдивый якъ Отецъ и Сынъ, — выходитъ ôтъ Отца и Сына, — удѣляе намъ благодати Божѝ. — Пророки.)

В. Якъ зачинаешь Складъ вѣры?

О. Вѣрую въ единаго Бога Отца.... невидимыхъ.

В. Досыть. Въ кого тутъ вызнаешь вѣру?

О. Въ Бога Отца.

В. Кто есть Богъ Отецъ?

О. Перша особа Божа.

В. Якъ говоришь дальше Складъ вѣры?

О. И въ единаго Господа Іисуса Христа... единосущна Отцу, имже вся быша.

В. Въ кого вызнаешь тутъ вѣру?

О. Въ Сына Божого Іисуса Христа.

В. Кто есть Сынъ Божій?

О. Друга особа Божа.

В. Що выражаешь тутъ о Сынѣ Божôмъ?

О. Що есть Богъ, якъ Отецъ, рôвный Богу Отцу.

В. Якъ говоришь дальше Складъ вѣры?

О. Насъ дѣля человѣкъ.... егоже царствiю не будетъ конца.

В. До кого ôтносятся тû слова?

О. До Iисуса Христа, Сына Божого.

В. Що тутъ выражаешь о Сынѣ Божôмъ?

О. Що Сынъ Божiй задля нашого спасеня стався чоловѣкомъ, народився зъ пресв. Дѣвы Марiи, потôмъ терпѣвъ и на крестѣ умеръ за нашû грѣхи, третого дня воскресъ, и вознѣсся на небо, где сидитъ по правицѣ Отца, и знову прiйде при кôнци свѣта судити всѣхъ, що воскреснутъ зъ гробôвъ, и съ святыми вѣчно царствовати буде.

В. Всё то выражаеся въ семи членахъ Складу вѣры. Теперь слѣдуе осьмый, — якъ говоришь осьмый членъ Складу вѣры?

О. И въ Духа святаго.... пророки.

В. Скажи то своими словами?

О. Вѣрую такожь въ Духа святого, Господа (Пана) животворячого, котрый ôтъ Отца и Сына выходитъ, котрому съ Отцемъ и Сыномъ належится рôвный поклонъ и рôвна слава, котрый говоривъ черезъ пророкôвъ.

В. Въ кого выражаешь вѣру свою тыми словами?

О. Въ св. Духа, трету особу Божу.

В. Якъ называешь тутъ св. Духа?

О. Господомъ т. е. Паномъ животворячимъ.

В. Що говоришь тыми словами о св. Дусѣ?

О. 1) Що Духъ св. выходитъ ôтъ Отца и Сына, 2) що св. Духови належится такiй поклонъ и така слава, якъ Отцу и Сыну, и 3) що Духъ св. говоривъ черезъ пророкôвъ.*)

В. Коли Духъ св. есть Господомъ (Паномъ) животворячимъ, и коли Ему такiй самъ поклонъ и така сама слава належится, якъ Отцу и Сынови, то що зъ того заключаешь?

О. Що Духъ св. есть Богъ, якъ Отецъ и Сынъ.

В. Скажижь намъ теперь, якъ Духъ св. говоривъ черезъ пророкôвъ?

О. Въ той способъ, що объявлявъ имъ будучû рѣчи.

Н. Чи знаете вы, що то суть пророки, и о чѣмъ они пророкали? — *Пророки* були то мужѣ святû и побожнû, котрыхъ Господь Богъ ще передъ Iисусомъ Христомъ посылавъ, щобы людей *учили, напоминали и о Iисусѣ Христѣ* т. е. коли и якъ Онъ прiйде? — *проповѣдали.* — Длятого ихъ называютъ пророками, бо они будучû рѣчи *пророкали*, — а пророкали тiи зъ натхненя св. Духа, — бо Духъ св. имъ будучû рѣчи объявлявъ.

В. Що то за люди були пророки?

О. Були то святû и побожнû люди.

---

*) Для улегшеня отвѣту священникъ пôддасть вопрошеному ôтвѣтнû слова тексту Складу вѣры.

В. Коли они були?

О. Ще передъ Іисусомъ Христомъ.

В. Кто ихъ посылавъ и по що?

О. Господь Богъ, щобы людей учили, напоминали, и о Іисусѣ Христѣ проповѣдали.

В. Длячого ихъ называемъ пророками?

О. Бо они будучѝ рѣчи прорѣкали.

В. Що они прорѣкали о Іисусѣ Христѣ?

О. Коли и якъ прійде?

В. Якимъ способомъ могли они будучѝ рѣчи прорѣкати?

О. Зъ натхненя св. Духа, бо Духъ св. имъ будучѝ рѣчи объявлявъ.

Н. Еще вамъ мушу пояснити, длячого мы св. Духа Господомъ животворячимъ называемъ? Есть Духъ св. Господь животворячій, бо 1) яко Богъ *давъ намъ житье* вспôльно съ Отцемъ и Сыномъ, 2) *подае намъ ласки Божѝ,* котрѝ намъ Іисусъ Христосъ на крестѣ заслуживъ, и котрѝ намъ до спасеня суть доконче потребнѝ. Онъ насъ очищае ôтъ грѣхôвъ, освячае ласкою Божою освячаючою, и допомагае заслуговати собѣ на вѣчне спасенье. Отжежь зъ двоякого взгляду есть Духъ св. *животворячій*, бо 1) *яко Богъ дае намъ житье тѣлесне разомъ съ Отцемъ и Сыномъ,* а 2) *освячае, оживляе и покрѣпляе душу нашу Божою благодатію.**)

В. Кто намъ давъ житье тѣлесне?

О. Господь Богъ.

В. Котрôй же особѣ Божôй завдячуемъ наше житье?

О. Всѣмъ тремъ особамъ Божимъ: Отцу и Сыну и св. Духу.

В. Чого потребуемъ ôтъ Бога для спасеня душѣ?

О. Отпущеня грѣхôвъ и благодати Божои, котра душу нашу освячае и допомагае намъ заслуговати собѣ на спасенье.

В. Ктожь намъ удѣляе ту благодать Божу?

О. Духъ св.

В. Якже называемъ св. Духа зъ тои причины, що намъ удѣляе житье, и що душу нашу оживляе и покрѣпляе Божими благодатьми?

О. Животворячимъ.

В. Длячого называемъ св. Духа животворячимъ?

О. Длятого, що 1) яко Богъ удѣляе намъ житье тѣлесне, и що 2) душу нашу оживляе и покрѣпляе Божими благодатьми, ôтпущае грѣхи, освячае Божою благодатію и помагае заслуговати собѣ на вѣчне спасенье.

В. Кôлько есть Богôвъ и кôлько особъ Божихъ?

О. Есть одинъ Богъ въ трехъ особахъ Божихъ.

В. Що завдячуемъ Богу Отцу?

О. Наше сотворенье.

В. Що завдячуемъ Сыну Божому?

---

*) Понеже всѣ дѣла Божѝ зверхнѝ вспôльнѝ суть всѣмъ тремъ особамъ Божимъ, то и освяченье чоловѣка належитъ всѣмъ тремъ особамъ Божимъ, присвоюесь однакожъ св. Духови, яко ипостаснôй любвѣ Божôй.

О. Наше спасенье.

В. Що завдячуемъ св. Духу?

О. Наше освяченье Божими благодатьми.*)

Н. Видите, якъ великй и высокй благодати маемъ ôтъ пресв. Тройцы! Колижь вспоминаете пресв. Тройцу, коли вымавляете имена трехъ осôбъ Божихъ Отца и Сына и св. Духа, памятайтежь съ найбôльшою вдячностію на всѣ тй ласки, и старайтеся черезъ доброе уживанье ласкъ Божихъ статися ихъ достойными.

XIX.

(О церкви и си признакахъ. — Черезъ св. крещенье стаемся членами церкви. — IX—XII. члены Складу вѣры.)

В. Коли мы вже выразили вѣру нашу въ Бога Отца, Сына Божого и св. Духа, що дальше выражаемъ въ Складѣ вѣры?

О. В ъ единую, святую, соборную и апостольскую Церковь.

Н. Передовсѣмъ треба намъ знати, що то есть Церковь? Пôдъ Церквою не треба тутъ розумѣти дому Божого, где христіяне збираются на Богослуженье, лишь *Церквою суть то всѣ вѣрнй христіяне зъ цѣлого свѣта разомъ.* Всѣ вѣрнй христіяне зъ цѣлого свѣта, чи то суть Русины, чи Поляки, чи Нѣмцѣ, чи якй будь иннй, становлятъ одну Церковь Христову, якъ бы одну велику громаду, — одно стадо. — *Самъ Іисусъ Христосъ заложивъ на земли Церковь, и давъ ей настоятелѣвъ,* — и тыми настоятелями суть *епископы*, а надъ всѣми верховнымъ настоятелемъ есть *папа римскій*, — священники же суть помôчниками епископôвъ. Самъ Іисусъ Христосъ давъ Церкви тыхъ настоятелѣвъ, щобы они въ Церкви ôтправляли Богослуженя и людёмъ св. Тайны удѣляли, щобы людей учили Слова Божого, и щобы ними въ духовныхъ справахъ заряджували. — Церковь установивъ Іисусъ Христосъ на то, щобы въ ней люди могли найти *правдиву вѣру и правдиву дорогу до спасеня.* Длятого, кто до Церкви не належитъ, не може бути спасеный.

Уважайтежь еще разъ вамъ то скажу, щобысьте знали, що есть Церковь? — Кто ю установивъ и на що? — (Священникъ оповѣдае еще разъ такъ, якъ высше.)

В. Чи мы говорячи въ Складѣ вѣры о Церкви, пôдъ словомъ Церковь розумѣемъ дôмъ той, где сходимся на Богослуженье?

---

*) Отвѣты на сй вопросы може священникъ улегшити пригаданьемъ отвѣтныхъ выразôвъ Символа вѣры н. пр. Творца неба и землѣ, — нашего ради спасенія сшедшаго со небесъ, — животворящаго.

О. Нѣтъ, але Церквою суть всѣ христіяне цѣлого свѣта разомъ.

В. Щожъ есть Церковь?

О. Есть то зббръ всѣхъ вѣрныхъ христіянъ, котрй становлятъ одну велику громаду, одно стадо.

В. Чи суть въ Церкви якй настоятелѣ?

О. Суть епископы, а надъ всѣми есть одинъ верховный настоятель папа римскій.

В. Чимъ же суть священники?

О. Суть помбчниками епископбвъ.

В. Кто заложивъ Церковь?

О. Іисусъ Христосъ.

В. Кто установивъ въ Церкви одного верховного настоятеля або голову, и епископбвъ та священникбвъ?

О. Іисусъ Христосъ.

В. На що установивъ Іисусъ Христосъ Церковь?

О. Щобы въ ней люди находили правдиву вѣру и правдиву дорогу до спасеня.

В. На що установивъ Іисусъ Христосъ въ Церкви настоятелѣвъ (епископбвъ и священникбвъ?)

О. Щобы бтправляли Богослуженье, людёмъ удѣляли св. Тайны, учили Слова Божого, и вѣрными въ духовныхъ справахъ заряджували.

В. Чи може бути спасеный той, кто до Церкви не належитъ?

О. Не може.

В. Въ яку то мы Церковь вѣруемъ?

О. Въ едину, святу, соборну и апостольску.

В. Якажь есть Церковь Христова?

О. Едина, свята, соборна и апостольска.

Н. Такъ есть, Церковь есть единая, святая, соборная и апостольская. То суть *признаки Церкви правдивои Христовои.* Треба бтолько, щобысьте значенье ихъ порозумѣли. — Церковь есть едина, то значитъ, що на цѣлый свѣтъ есть бтолько *одна Церковь,* и всюда проповѣдуеся *одна* и та сама *наука, однй* и тй самй *св. Тайны, одна* и та сама *Служба Божа,* цѣла Церковь мае *одну голову* папу римского. — Церковь есть свята, бо есть заложена бтъ Іисуса Христа и провадитъ людей до святости, и многихъ вже запровадила, котрй въ небѣ яко Святй суть вѣчно щастливй. — Церковь есть соборна або апостольска, бо всѣхъ людей зъ цѣлого свѣта збирае. — Церковь есть апостольска, бо еи епископы суть наслѣдниками св. Апостолбвъ, а папа римскій наслѣдникомъ св. Апостола Петра, и ту саму науку голосятъ, котру св. Апостолы голосили.

Слухайтежь съ увагою, еще разъ вамъ то повторю.

В. Що то значитъ, що Церковь есть едина?

О. Що на цѣлый свѣтъ есть бтолько одна Церковь, всюда одна и та сама наука, однй и тй самй св. Тайны и одна и та сама Служба Божа.

В. Що значитъ, що Церковь есть свята?

О. Бо есть заложена ôтъ Іисуса Христа, и веде людей до святости, и многихъ вже завела до вѣчнои щастливости въ небѣ, котрû яко Святû въ небѣ у Бога суть вѣчно щастливû.

В. Що значитъ, що Церковь есть соборна (або католицка?)

О. То значитъ, що Церковь збирае всѣхъ людей цѣлого свѣта.

В. Що значитъ, що Церковь есть апостольска?

О. То значитъ, що епископы суть наслѣдниками св. Апостолôвъ, а Папа римскій наслѣдникомъ св. Апостола Петра, и они голосятъ ту саму науку, котру проповѣдали Апостолы.

В. Кôлькожь есть правдивыхъ Церквей?

О. Одна.

В. Якû знаки мае правдива Церковь?

О. Правдива Церковь есть едина, свята, соборна и апостольска.

В. Якихъ настоятелѣвъ мае правдива Церковь?

О. Епископôвъ и Папу римского яко голову.

В. Чіими наслѣдниками суть епископы и Папа римскій?

О. Епископы суть наслѣдниками св. Апостолôвъ, а Папа римскій наслѣдникомъ св. Апостола Петра.

Н. Теперь скажу вамъ, якимъ способомъ стаеся чоловѣкъ *членомъ Церкви?* — Черезъ *святе крещенье.* Святе крещенье есть св. Тайна, котру Іисусъ Христосъ установивъ на то, щобы чоловѣкъ, котрый родится въ грѣсѣ первороднôмъ ôтъ того грѣха, и ôтъ всѣхъ грѣхôвъ, если бы такû мавъ, очистився и отримавъ ласку Божу освячаючу, котра чоловѣка освячае и Богу милымъ дѣлае, и щобы черезъ крещенье стався членомъ св. Церкви.

В. Якимъ способомъ стаеся чоловѣкъ членомъ Церкви?

О. Черезъ св. крещенье.

В. Кто установивъ св. крещенье?

О. Іисусъ Христосъ.

В. Що отримуемъ въ св. крещеню?

О. Отпущенье грѣха первородного, и всѣхъ грѣхôвъ, если бы кто такû мавъ, и благодать освячаючу, котра чоловѣка робитъ святымъ и Богу милымъ.

В. Якъ то въ Складѣ вѣры выражаешь?

О. Исповѣдую едино крещенье во оставленіе грѣховъ.

В. Якъ дальше говоришь Складъ вѣры?

О. Чаю воскресенія мертвыхъ, и жизни будущаго вѣка.

В. Скажи то своими словами?

О. Очѣкую воскресеня мертвыхъ и житя въ будучôмъ вѣцѣ.

В. Коли наступитъ воскресенье мертвыхъ?

О. При кôнци свѣта передъ послѣднимъ Судомъ Божимъ.

В. Якого то житя очѣкуемъ въ будучôмъ вѣцѣ?

О. При кôнци сего свѣта и по загальнôмъ Судѣ Божôмъ всѣ праведнû будутъ вѣчно жити въ вѣчнôй щастливости небеснôй.

Н. Старайтежся черезъ тверду и крѣпку вѣру и черезъ добрû дѣла заслужити собѣ на ту вѣчну щастливôсть, — передовсѣмъ

же держѣтъ крѣпко всѣ тй правды, котрй въ Складѣ вѣры выражаете, будьте вѣрными и добрыми сынами Церкви. Не есть той вѣрнымъ сыномъ Церкви, кто не мае доброи вѣры, — а кому Церковь св. не есть мати, тому и Богъ не есть Отцемъ. Не есть живымъ членомъ Церкви той, кто въ грѣхахъ жіе, — такій есть тôлько мертвымъ еи членомъ, а мертвый членъ не може мати живота вѣчного.

XX.

(Грѣшникъ недостойный ставати передъ лице Боже зъ молитвами, не може бути спасеный. — **Ослаби остави!** *— Що есть грѣхъ?)*

Н. Чоловѣкъ повиненъ завсѣгды на то памятати, що ôнъ есть *грѣшный*, а яко такій есть недостойный ласкъ Божихъ, негôдный ставати передъ лице Боже и негôдный молитвы до Бога заносити. Въ грѣхахъ чоловѣкъ не може спасеня доступити. Длятого то першою и найважнѣйшою старанностію кождого чоловѣка бути повинно: *старатися о ôтпущенье грѣхôвъ.* Отпустити грѣхи може тôлько Господь Богъ, длятого то кôлька разôвъ въ молитвахъ щоденныхъ обертаемся до Бога съ просьбою о ôтпущенье грѣхôвъ. И такъ, якъ то чулисьте въ молитвѣ: Пресвятая Тройце помилуй насъ, говоримъ дальше: Господи очисти грѣхи наша, Владыко прости беззаконія наша; — въ молитвѣ: Отче нашъ, говоримъ: И остави намъ долги наша. А теперь по укôнченю Складу вѣры, ще въ особеннôй молитвѣ обертаемся до Бога зъ просьбою о ôтпущенье грѣхôвъ нашихъ. Ся молитва есть: Ослаби, остави, отпусти Боже согрѣшенія наша, вольная и невольная, яже въ словѣ и въ дѣлѣ, яже въ вѣдѣніи и невѣдѣніи, яже въ умѣ и помышленіи, яже въ дни и въ нощи, вся намъ прости, яко благъ и человѣколюбецъ.

В. Чи грѣшный чоловѣкъ есть достойный ласкъ Божихъ?

О. Не есть.

В. Чи грѣшный чоловѣкъ гôдный ставати передъ лице Боже зъ молитвами?

О. Негôдный.

В. Щожь робитъ чоловѣка негôднымъ передъ Богомъ?

О. Грѣхъ.

В. О що прото кождый чоловѣкъ передовсѣмъ старатися повиненъ?

О. О ôтпущенье грѣхôвъ.

В. Кто може грѣхи ôтпускати?

О. Тôлько Господь Богъ.

В. До кого мы прото повиний удаватися о ôтпущенье грѣхôвъ?

О. До Господа Бога.

В. Чи въ молитвахъ щоденныхъ нашихъ не удаемся до Господа Бога съ просьбою о ô̂тпущенье грѣхô̂въ?

О. Удаемся.

В. Якъ говоримъ въ молитвѣ: Пресвятая Тройце помилуй насъ дальше?

О. Господи очисти грѣхи наша, Владыко прости беззаконія наша.

В. Якъ въ молитвѣ: Отче нашъ просимъ о ô̂тпущенье грѣхô̂въ?

О. И остави намъ долги наша.

В. Чи не маемъ ще осô̂бнои молитвы о ô̂тпущенье грѣхô̂въ?

О. Маемъ молитву: Ослаби, остави и пр.*)

Н. Теперь перейдемъ сю молитву слово за словомъ, щобы мы ю порозумѣли. И такъ говоримъ напередъ: Ослаби, остави, отпусти Боже согрѣшенія наша, то значитъ: Звô̂льни, остави и ô̂тпусти Боже намъ грѣхи наші̂.

В. Скажижь намъ, що значатъ слова: Ослаби, остави и пр.?

О. Они значатъ: Звô̂льни, остави, ô̂тпусти Боже грѣхи наші̂.

В. Щожь то есть грѣхъ?

О. Коли чоловѣкъ що злого зробитъ.

В. А колижь то чоловѣка называеся злымъ?

О. Коли не такъ робитъ, якъ треба.

В. То добре, але ще не ясно. Скажи но менѣ, если н. пр. отецъ дѣтёмъ щось закаже, а дитина помимо то, зробитъ то, що заказане, чи она добре робитъ, чи зле?

О. Зле.

В. Длячого она зле робитъ?

О. Бо робитъ противъ волѣ отца.

В. Чи той воинъ (жовнѣръ) добре робитъ, котрый противъ приказу старшого щось дѣлае?

О. Зле.

В. Длячого зле робитъ?

О. Бо робитъ противъ приказу старшого.

В. Чій же приказъ переступае грѣшникъ?

О. Божій.

В. Противъ чіеи волѣ дѣлае грѣшникъ?

О. Противъ волѣ Божои.

В. Длячогожь грѣхъ есть злымъ дѣломъ?

О. Бо грѣшникъ переступае заповѣдь Божу и дѣлае противъ волѣ Божои.

В. Щожь есть грѣхъ?

О. *Грѣхъ есть переступленьемъ заповѣди або волѣ Божои.*

Н. Уважайтежь! Коли будь вы яку заповѣдь Божу переступаете, грѣшите. Знаете *десять заповѣдей* Божихъ, — заховуйтежь ихъ, и стережѣтся щось противъ котрои зъ тыхъ заповѣдей здѣ-

---

*) Священникъ велитъ двомъ, тремъ, котрі̂ ту молитву умѣютъ, выголосити ю, и поправитъ где треба.

лати. Але знаете также *пять заповѣдей церковныхъ*, и тӣ треба вамъ захoвати, бо кто яку зъ тыхъ заповѣдей переступитъ, грѣшитъ длятого, що Церковь въ имени Божôмъ выдае заповѣди, и Іисусъ Христосъ сказавъ, що, кто Церкви не слухае, той Его не слухае. А навѣть и то есть грѣхомъ, коли кто *заповѣдей свѣтскои зверхности* не выповняе, бо и свѣтска зверхнôсть въ имени Божôмъ приказуе.

В. Знаешь десять заповѣдей Божихъ?

О. Знаю, (и вычисляе тӣ).

В. Чи есть то грѣхомъ переступити котру зъ десяти заповѣдей Божихъ?

О. Есть грѣхомъ.

В. А заповѣди церковнӣ знаешь?

О. Знаю (вычисляе тӣ).

В. Въ чіимъ имени Церковь тӣ заповѣди выдае?

О. Въ имени Божôмъ.

В. Чи есть грѣхомъ переступити котру зъ заповѣдей церковныхъ?

О. Есть грѣхомъ, бо Церковь приказуе въ имени Божôмъ.

В. Якъ Іисусъ Христосъ рекъ?

О. Що, кто Церкви не слухае, той и Его не слухае.*)

В. А, если бы кто не слухавъ розказôвъ цѣсарскихъ (зверхности свѣтскои), чи также грѣшитъ?

О. Также.

В. А длячого?

О. Бо зверхнôсть свѣтска такожь въ имени Божôмъ приказуе.

Н. Теперь же знаете, що есть грѣхъ. Такихъ то грѣхôвъ ôтпущеня просимъ, коли говоримъ: Ослаби, остави, отпусти Боже согрѣшенія наша. — Теперь же дальше говоримъ: Вольная и невольная, т. е. ôтпусти намъ Боже всѣ грѣхи, чи мы ихъ по воли чи не по воли, хотячи чи не хотячи поповнили. Властиво грѣхомъ есть такое злое дѣло, котре добровôльно, по воли, хотячи и свѣдомо поповняеся, бо если що злого противъ волѣ и нехотячи, несвѣдомо станеся, то не есть наша вина въ тôмъ. Але мы просимъ Бога, щобы намъ ôтпуспивъ всѣ злӣ дѣла, чи то мы вôльно чи невôльно, хотячи чи нехотячи, свѣдомо чи несвѣдомо зробили, бо не хочемъ Бога ображати ничимъ найменьшимъ, ани хотячи ани нехотячи, ани свѣдомо ани несвѣдомо.

В. Коли властиво злое дѣло есть грѣхомъ?

О. Коли зôстало добровôльно, хотячи и свѣдомо поповнене.

В. Если бы мы щось злого противъ волѣ, нехотячи и несвѣдомо зробили, чи такожь есть наша вина въ тôмъ?

О. Нѣтъ.

В. Що означаютъ слова дальшӣ въ сей молитвѣ: Вольная и невольная.

О. Мы просимъ Бога, щобы намъ Богъ ôтпуспивъ всѣ грѣхи, всѣ нашӣ злӣ дѣла, чи то мы ихъ добровôльно чи недобровôльно,

---

*) Лук. 10, 16. Іоан. 13, 20.

хотячи чи нехотячи поповнили, бо не хочемъ Бога ничимъ найменьшимъ, ани хотячи ани нехотячи обража̂ти.

Н. Стережѣтъ же ся кождого злого дѣла, уважайте старанно на себе, щобысьте не переступили ани заповѣди Божои, ани церковнои, ани ôтъ зверхности свѣтскои походячои, — щобысьте Бога не образили ани хотячи ани нехотячи, ани свѣдомо ани несвѣдомо.

XXI.

(Грѣхи мысли, слова, дѣла. — Грѣхи простительнû и смертнû. — Св. Тайна Покаяня.)

В. Що есть грѣхъ?

О. Есть переступленье заповѣди Божои *) (дѣло противне воли Божôй).

В. Кто може грѣхи ôтпустити?

О. Господь Богъ.

В. Якою молитвою просимъ Бога о ôтпущенье гвѣхôвъ?

О. Молитвою: Ослаби, остави и пр.

В. Скажи ту молитву?

О. Выголошуе молитву: Ослаби, остави и пр.

В. Що значатъ слова: Ослаби, остави, отпусти Боже согрѣшенія наша вольная и невольная?

О. Звôльни, остави и ôтпусти Боже грѣхи нашû добровôльнû и недобровôльнû, т. е. всё, чимъ мы Тебе Боже образили хотячи и нехотячи.

Б. Що значатъ дальше слова: Яже въ словѣ и въ дѣлѣ?

О. Грѣхи, котрû мы словомъ або дѣломъ поповнили.

В. Чи можна согрѣшити словомъ?

О. Можна, коли говорится щось злого або брыдкого.

В. Если кто проклинае, чи грѣшитъ ôнъ словомъ?

О. Грѣшитъ.

В. Если кто другого зневажае, неправду говоритъ и т. п., чи грѣшитъ словомъ?

О. Грѣшитъ.

В. А, коли грѣшитъ чоловѣкъ дѣломъ?

О. Коли що злого дѣлае.

В. Повѣджь менѣ якое злое дѣло.

О. Крадѣжь, ошуканьство и т. д.

В. А скажижь менѣ, чи може чоловѣкъ мыслію согрѣшити?

О. Може, коли що злого мыслитъ.

В. Чимъ же можь согрѣшити?

О. Словомъ, дѣломъ и мыслею.

В. Чи говоримъ въ молитвѣ о грѣхахъ мысли?

---

*) Тутъ розумѣются такожь тû заповѣди, котрû Церковь и власть свѣтска въ имени Божôмъ выдаютъ.

О. Говоримъ дальше словами: Яже въ умѣ и въ помышленіи.

В. А що значатъ слова: Яже въ вѣдѣніи и невѣдѣніи?

О. Грѣхи, котрі̂ мы свѣдомо и несвѣдомо поповнили.

Н. Треба вамъ знати, що властиво тôлько ті̂ злі̂ дѣла суть грѣхомъ, котрі̂ чоловѣкъ свѣдомо сдѣлае, противножь, если щось злого несвѣдомо, безъ вѣдомости и незнаючи сдѣлае, то не есть грѣхомъ, але мы Бога не хочемъ навѣть несвѣдомо обpажати, и прото просимъ Его, щобы намъ простивъ навѣть и несвѣдомі̂ уразы.

В. Котрі̂ злі̂ дѣла суть властиво грѣхомъ, чи свѣдомо чи несвѣдомо поповнені̂?

О. Свѣдомо поповнені̂.

В. А несвѣдомо поповнені̂ злі̂ дѣла, чи такожь суть грѣхомъ?

О. Не суть властиво грѣхомъ.

В. Длячогожь просимъ Бога, щобы намъ простивъ грѣхи не тôлько свѣдомі̂ але и несвѣдомі̂?

О. Бо не хочемъ Бога ани свѣдомо ани несвѣдомо обpажати.

В. Що значатъ слова: Яже въ дни и въ нощи?

О. Грѣхи, котрі̂ мы чи то въ день чи въ ночи поповнили.

В. Якими словами закôнчаемъ ту молитву?

О. Вся намъ прости, яко благъ и человѣколюбецъ.

В. Що означаютъ сі̂ слова?

О. Всё намъ ôтпусти, понеже Ты еси добрый и чоловѣколюбецъ (любишь людей).

В. Скажижь намъ еще разъ, о що просимъ въ цѣлôй молитвѣ: Ослаби, остави и пр.?

О. Просимъ Бога, щобы намъ ôтпустивъ всѣ грѣхи, котрыми мы Бога образили, такъ добровôльні̂ якъ и недобровôльні̂, свѣдомі̂ и несвѣдомі̂, чи то мы ихъ мыслею, чи словôмъ чи дѣломъ, чи то въ день чи въ ночи поповнили.

Н. Не треба вамъ однакожь гадати, що черезъ молитву одну вже всѣ грѣхи вашѣ ôтпущеными бути могутъ. Суть грѣхи двоякого рода: *менші̂* т. е. такі̂, котрыми чоловѣкъ Бога не дуже (не тяжко) обpажае, бо тôлько въ чѣмъ малôмъ, або не цѣлкомъ свѣдомо и нехотячи заповѣдь Божу нарушае, — они называются такожь *щоденными*, бо такими грѣхами люди майже щодня обpажаютъ Бога, бо трудно имъ ôтъ нихъ устеречися. Такі̂ то грѣхи могутъ и черезъ молитву бути ôтпущені̂, если при тôмъ чоловѣкъ пôзнае свою вину и жалуе, що Бога образивъ. Такі̂ то грѣхи называются прото такожь *простительні̂* або *ôтпустительні̂* задля того, що лекше ôтпущені̂ бываютъ. — Але знову суть грѣхи *тяжкі̂*, котрыми чоловѣкъ Бога тяжко обpажае, длятого, що свѣдомо и добровôльно переступивъ важну якусь заповѣдь Божу. Ті̂ грѣхи называются *смертні̂*, бо позбавляютъ душу чоловѣка живота вѣчного. Такі̂ грѣхи не могутъ такъ легко бути ôтпущені̂, — они ôтпускаются тôлько въ *Тайнѣ Покаяня.* Чоловѣкъ мусить такій

грѣхъ свôй добре пôзнати, — жалувати зъ цѣлого сердця, що нимъ Бога образивъ и постановити собѣ поправу, — потôмъ вызнати его на сповѣди передъ священникомъ и за него покуту наложену ôтъ священника ôтправити. Въ такій способъ довженъ чоловѣкъ ôтправити Тайну Покаяня, и отримае ôтъ священника въ имени Іисуса Христа ôтпущенье грѣхôвъ. Св. Тайну Покаяня установивъ Іисусъ Христосъ людёмъ на потѣху, щобы могли ôтпущеня грѣхôвъ доступити.

В. Чи всѣ грѣхи суть однаково тяжкû?

О. Нѣтъ, — суть грѣхи меншû и тяжкû.

В. Що то суть грѣхи меншû?

О. Тû, котрыми Бога не тяжко ображаеся, длятого, що лишь въ малôмъ чѣмъ, або не цѣлкомъ свѣдомо и нехотячи заповѣдь Божу нарушаеся.

В. Якъ тû грѣхи называются еще?

О. Щоденнû, длятого, що ними люди Бога щоденно майже ображаютъ, бо имъ тяжко приходитъ ôтъ всѣхъ и малыхъ навѣтъ грѣхôвъ вздержатися.

В. Чи може чоловѣкъ упросити собѣ у Бога ôтпущеня тыхъ грѣхôвъ?

О. Може, если пôзнае свою вину и за нихъ жалуе.

В. Якъ они длятого называются, що легко ôтпущенû бути могутъ?

О. Отпустительнû або простительнû.

В. Що суть зновь грѣхи тяжкû?

О. Тû, котрыми Бога тяжко ображаемъ, длятого, щосьмо свѣдомо и хотячи важну заповѣдь Божу нарушили.

В. Якъ они еще называются?

О. Смертными, длятого, що позбавляютъ душу живота вѣчного.

В. Чи они также такъ легко ôтпущенû бути могутъ?

О. Нѣтъ, — они могутъ бути ôтпущенû тôлько въ св. Тайнѣ Покаяня.

В. Щожь мае дѣлати грѣшникъ, щобы въ Тайнѣ Покаяня ôтпущеня грѣхôвъ мôгъ доступити?

О. Передовсѣмъ довженъ пôзнати свôй тяжкій грѣхъ, потôмъ повиненъ жалувати, що нимъ Бога образивъ и постановити собѣ поправитися, потôмъ приступити до сповѣди и вызнати свôй грѣхъ и наложену покуту ôтправити.

В. Кто удѣляе ôтпущеня грѣхôвъ?

О. Священникъ въ имени Божôмъ.

В. Кто установивъ св. Тайну Покаяня?

О. Іисусъ Христосъ.

В. Кто давъ священникамъ власть грѣхи ôтпускати?

О. Іисусъ Христосъ.

Н. Корыстайтежь зъ тои великои ласки Іисуса Христа, и приступайте часто до св. Тайны Покаяня, приходѣтъ до сповѣди и вызнавайте передъ священникомъ свои грѣхи не тôлько тяжкû, але и всѣ меншû, понеже и тû найлучше въ св. Тайнѣ Покаяня

ôтпущаются, и понеже не завсѣгды вы добре знаете, чи якій грѣхъ есть тяжкій чи легкій, и моглибы тяжкій грѣхъ за малый держати. Вызнавайте всѣ свои грѣхи щиро и отверто, не стыдайтеся ихъ вызнати, бо священникъ не смѣе ихъ никому и николи выявити; — бо лучше есть вызнати ихъ тайно въ сповѣдници передъ священникомъ, нежели потôмъ колись на судѣ Божôмъ передъ всѣми ангелами и всѣми людьми бути постыджеными, бо всѣ грѣхи, котрî не зôстали вызнанî на сповѣди и не ôтпущенî, будуть колись на судѣ Божôмъ передъ цѣлымъ свѣтомъ выявленî. Для тогожь не ôттягайтеся ôтъ сповѣди, але часто до неи приступайте, чимъ кто частѣйше сповѣдаеся, тымъ лучшимъ ôнъ стаеся.

XXII.

(Молитва: „**Богородице Дѣво**"*. — Пресв. Дѣва Матерь Божа — Богородица. — Іисусъ Христосъ Богъ и чоловѣкъ въ однôй особѣ.)*

Н. До щоденныхъ нашихъ молитвъ належатъ такожъ тî молитвы, котрî мы до пресв. Дѣвы Маріи заносимъ. По молитвахъ до Господа Бога въ Тройцы св. слѣдують молитвы до пресв. Богородицы, — въ нихъ мы прославляемъ пресв. Дѣву Марію, Матерь Божу, и просимъ ю, щобы за нами вставилася до Сына Свого Единородного Іисуса Христа. Понеже мы яко грѣшнî, не есьмо достойнî показатися передъ лице Боже, протое просимъ Святыхъ, що суть въ небѣ, щобы вставилися за нами, — а межи всѣми Святыми знову найбôльше просимъ пресв. Дѣву Марію, бо она есть Матерь Божа, и еи молитва у Бога найбôльше може. Перша така молитва и найважнѣйша до пресв. Дѣвы Маріи, есть: Богородице Дѣво.

В. Чи умѣешь молитву Богородице Дѣво?

О. Умѣю, — говоритъ: Богородице Дѣво радуйся и пр.

В. Скажи еще ты А. и ты Б., а теперь говорѣтъ всѣ разомъ за Б.

О. Выголошуютъ пôсля бажаня священника, а той кождый разъ уважае, чи выголошуютъ добре, и всюды, где треба, поправляе.

В. До кого заносишь ту молитву?

О. До пресв. Дѣвы Маріи, Матери Божои.

В. Длячого кромѣ молитвъ до Господа Бога, заносимъ такожь молитву до пресв. Дѣвы Маріи?

О. Щобы ю прославити и щобы ю упросити о вставленьеся за нами до Господа Бога.

В. Добре сказавъ есь, скажи то еще разъ Г.

О. Г. ôтповѣдае такъ, якъ его попередникъ.

В. Чи мы потребуемъ заступництва пресв. Дѣвы Маріи у Бога?

О. Потребуемъ, бо мы есьмо грѣшнî, и недостойнî показатися передъ лице Боже.

В. Чи еще призываемъ чіего заступництва?

О. Призываемъ Святыхъ що суть въ небѣ.

В. Чіе заступництво у Бога найбôльше може?

О. Заступництво пресв. Дѣвы Маріи, понеже она есть Матерію Божою.

В. Котра молитва до пресв. Дѣвы Маріи есть найважнѣйша?

О. Молитва: Богородице Дѣво.

В. Длячого называемъ пресв. Дѣву Марію Богородицею?

О. Бо она породила Бога, Ісуса Христа Сына Божого.

В. Чи Сынъ Божій есть правдивый?

О. Есть.

В. Чи Сынъ Божій не есть вѣчный?

О. Есть вѣчный.

В. Якъ же могла породити пресв. Дѣва Марія Сына Божого, коли есть Богъ правдивый и вѣчный?

О. Бо Сынъ Божій стався чоловѣкомъ, щобы насъ спасти, и народився зъ пресв. Дѣвы Маріи.

В. Чи Сынъ Божій ставшися чоловѣкомъ, переставъ вже бути Богомъ?

О. Нѣтъ, — бувъ Богомъ и чоловѣкомъ разомъ (въ однôй особѣ).

В. Чи пресв. Дѣва Марія породила божество чи чоловѣчество?

О. Чоловѣчество.

В. Чи то чоловѣчество було получене съ божествомъ?

О. Було.

В. Длячогожь называемъ пресв. Дѣву Марію Богородицею, коли она тôлько чоловѣчество породила?

О. Длятого, що въ Ісусѣ Христѣ чоловѣчество було сполучене съ божествомъ (або що Ісусъ Христосъ бувъ Богъ и чоловѣкъ разомъ).

В. Чи Богородица есть то само що Матерь Божа?

О. То само.

В. Якъ же можемъ называти пресв. Дѣву Марію?

О. Богородицею або Матерію Божою?*)

В. Длячого называемъ Матерь Божу Дѣвою?

О. Бо она була дѣвицею.

В. Чи пресв. Дѣва Марія не мала мужа?

О. Не мала.

В. А ктожь бувъ Іосифъ?

О. Бувъ тôлько опѣкуномъ пресв. Дѣвы Маріи.**)

В. Чи св. Іосифъ бувъ отцемъ Ісуса Христа?

О. Нѣтъ, бувъ лишь опѣкуномъ.

В. Чи Ісусъ Христосъ яко чоловѣкъ мавъ отца?

О. Не мавъ.

В. А яко Богъ, чи мавъ Ісусъ Христосъ отца?

О. Мавъ Бога Отца.

В. Чи Ісусъ Христосъ яко Богъ мавъ матерь?

О. Не мавъ.

---

*) На сі̂ вопросы повинні̂ вже на пôдставѣ давнѣйшихъ катехизацій ôтповѣсти, где пôйде тупо, тамъ поможе священннкъ.

**) Если бы сего не знали, то имъ священникъ скаже.

В. А яко чоловѣкъ чи мавъ матерь?
О. Мавъ пресв. Дѣву Марію.
В. Якъ же длятого называемъ пресв. Дѣву Марію?
О. Матерію Божою.

Н. Знайтежь, и памятайте то добре, що пресв. Дѣва Марія есть Матерію Божою або Богородицею, понеже породила Іисуса Христа Спасителя нашого, котрый есть Богъ и чоловѣкъ въ однôй особѣ, — и що она есть такожь Дѣвою. При тôмъ знайте, що пресв. Дѣва Марія есть такожь и нашою матерію, бо она насъ мае въ своей опѣцѣ, и за нами вставляеся до Бога. Особливожь тыхъ мае пресв. Дѣва Марія въ своей опѣцѣ, котрî подôбно, якъ и она жіютъ чисто, и хоронятся всёго нечистого, безвстыдного и бридкого. Почитайтежь пресв. Дѣву Марію, и припоручайтеся ей молитвамъ и опѣцѣ, бо якъ говоритъ св. Бернардъ, еще николи не бувъ повстыдженый той, кто пресв. Богородицу на помôчь призывавъ.

XXIII.

(Объясненье слôвъ ангелскихъ: *Радуйся обрадованная Маріе Господь съ Тобою, благословенна Ты въ женахъ.*)

В. Кто межи всѣми Святыми найвысше займае мѣстце въ небѣ?
О. Пресв. Дѣва Марія.
В. Длячого?
О. Бо есть Матерію Сына Божого, Іисуса Христа.
В. Яка молитва до пресв. Дѣвы Маріи есть найважнѣйша?
О. Молитва: Богородице Дѣво.
В. Що значитъ слово Богородица?
О. То, що и Матерь Божа.
В. Длячого называемъ пресв. Богородицу Дѣвою?
О. Бо була зазсѣгды Дѣвою.
В. А кто бувъ св. Іосифъ?
О. Бувъ лишь опѣкуномъ пресв. Дѣвы Маріи и Іисуса Христа.
В. Якъ дальше говоришь молитву: Богородице Дѣво?
О. Радуйся обрадованная Маріе, Господь съ Тобою, благословенна Ты въ женахъ.

Н. Тыми словами поздорововъ бувъ св. Архангелъ Гавріилъ пресв. Дѣву Марію, коли ей обвѣстивъ (благовѣстивъ), що буде Матерію Божою, — длятого сі слова ангелскимъ поздоровленьемъ або ангелскимъ привѣтомъ называются. Въ тыхъ словахъ мѣстится троякій привѣтъ або поздоровленье: Напередъ говоритъ ангелъ: Радуйся обрадованная Маріе, потôмъ: Господь съ Тобою, а въ конецъ: благословенна Ты въ женахъ. На памятку того поздоровленя ангелского святкуемъ Свято Благовѣщеня, бо то була блага т. е. добра, дуже добра, найлѣпша для людей вѣсть, що прійде Христосъ Спаситель вже на свѣтъ людей спасти. Уважайтежь добре, еще разъ вамъ то скажу.

В. Чи то суть слова: Радуйся обрадованная Маріе и пр.?

О. Св. Архангела Гавріила.

В. Кого ôнъ поздоровивъ сими словами?

О. Пресв. Дѣву Марію, коли ей вѣстивъ, що буде Матерію Сына Божого.

В. Якъ же протое называемъ сѝ слова ангелскѝ?

О. Поздоровленьемъ або привѣтомъ ангелскимъ.

В. Яке поздоровленье дае тутъ ангелъ пресв. Дѣвѣ Маріи?

О. Трояке: 1) Радуйся обрадованная Маріе, 2) Господь съ Тобою, 3) Благословенна Ты въ женахъ.

В. Чи тая вѣсть, котру ангелъ принесъ пресв. Дѣвѣ Маріи була добра?

О. Була дуже добра, найлѣпша для людей, бо ôнъ обвѣстивъ людёмъ, що прійде Христосъ Спаситель людей спасти.

В. Яке Свято святкуемъ на ту памятку?

О. Благовѣщенье.

Н. Теперь будемъ переходити тое трояке поздоровленье ангелске, абы кожду его часть порозумѣти. Насамперед говоритъ Архангелъ: Радуйся обрадованная Маріе, Радуйся т. е. Тѣшся Маріе. Такъ Жиды давнѣйше звычайнѝ були поздоровлятися: „радуйся — тѣшся". Додае ангелъ еще: обрадованная або благодатная, т. е. украшена благодатьми (ласками) Божими, повна ласкъ Божихъ. Называе пресв. Дѣву Марію благодатною, т. е. такою, въ котрôй перебуваютъ ласки (благодати) Божѝ. Въ кôмъ же то перебуваютъ ласки Божѝ? — Въ чоловѣцѣ чистôмъ, невиннôмъ и безгрѣшнôмъ. Если же ангелъ называе пресв. Дѣву Марію благодатною, то зъ того слѣдуе, що она була чиста, пречиста, невинна и безгрѣшна. Але въ ней перебували ласки Божѝ еще въ бôльшôй мѣрѣ длятого, що она зôстала ôтъ Бога выбрана на Матерь для Сына Божого, — и тымъ она вынесена надъ всѣхъ Святыхъ и всѣхъ Ангелôвъ, — и длятого мы ю называемъ пресвятою и пречистою.

В. Якъ поздоровляе ангелъ пресв. Дѣву Марію напередъ?

О. Радуйся обрадованная Маріе.

В. Що означае слово: Радуйся?

О. Такъ звычайнѝ були Жиды поздоровлятися: радуйся т. е. тѣшся.

В. Що значитъ слово: обрадованная?

О. Тôлько, що благодатная, т. е. украшена благодатьми Божими або ласками, повна ласкъ Божихъ.

В. Въ кôмъ же перебуває благодать Божа?

О. Въ чоловѣцѣ чистôмъ, невиннôмъ и безгрѣшнôмъ.

В. Якажь була пресв. Дѣва Марія, коли въ ней перебувала благодать Божа?

О. Була чиста, невинна и безгрѣшна.

В. Чи она посѣдала еще бôльшу мѣру благодатій Божихъ?

О. Посѣдала, бо ю Богъ выбравъ на Матерь Сына Божого, длятого она вывысшена надъ всѣхъ Святыхъ и Ангелôвъ.

В. Якъ ю протое называемъ?

О. Пресвятою и пречистою.

В. Щожь означаютъ дальше слова: Господь съ Тобою?

О. Господь Богъ есть съ Тобою.

В. Чи Господь Богъ есть съ всѣми людьми?

О. Есть, бо есть всюда.

В. Але съ кимъ же Господь Богъ особливо перебувае?

О. Съ людьми честными и праведными.

Н. Такъ есть, але съ пресв. Дѣвою Маріею бувъ Господь Богъ еще и длятого, що сталася Матерію Сына Божого.

В. Длячого Господь Богъ бувъ съ пресв. Дѣвою Маріею въ особлившій еще способъ?

О. Длятого, що сталася Матерію Сына Божого.

В. Якъ въ кôнци поздоровляе ангелъ пресв. Дѣву Марію?

О. Благословенна Ты въ женахъ.

Н Называе Ангелъ пресв. Дѣву Марію благословенною межи женами, длятого, що на ню сплыне особливше и найбôльше благословенье Боже черезъ то, що зôстала выбрана бути Матерію Божою, — и що она всѣмъ людямъ черезъ Іисуса Христа принесла найбôльше благословенье Боже, т. е. спасенье.

В. Длячого ангелъ называе пресв. Дѣву Марію благословенною межи женами?

О. Длятого, що на ню спало найбôльше благословенье Боже черезъ то, що зôстала выбрана на Матерь Божу, и що она намъ принесла черезъ Іисуса Христа найбôльше благословенье Боже, т. е. спасенье.

Н. Колижь ôтмавляете молитву: Богородице Дѣво, то памятайте, що вы тутъ вымавляете слова св. Архангела Гавріила, вымавляйтежь ихъ съ такою почестію, съ якою ихъ вымавлявъ св. Архангелъ. При тôмъ пригадуйте собѣ на найбôльшу ласку Божу намъ высвѣдчену черезъ то, що Сынъ Божій стався чоловѣкомъ, щобы насъ спасти, а пригадуйте собѣ завсѣгды съ найбôльшою вдячностію.

XXIV.

(Привѣтъ св. Елисаветы. — Слова св. Церкви въ молитвѣ: *Богородице Дѣво!*)

В. Якими словами вачинаешь привѣтъ ангелскій?

О. Богородице Дѣво! радуйся обрадованная Маріе, Господь съ Тобою, благословенна Ты въ женахъ.

В. Досыть. Скажи намъ, що выражаютъ слова: „Богородице Дѣво!“

О. Тыми словами взываемъ пресв. Дѣву Марію, щобы насъ выслухала.

В. Чіи то суть слова тѝ?

О. То суть слова св. Церкви.

В. Чіижь суть дальшѝ слова: радуйся обрадованная и пр.?

О. То суть слова св. Архангела Гавріила, тыми словами поздоровивъ Архангелъ Гавріилъ пресв. Марію, коли звѣщавъ ей, що буде Матерію Сына Божого.

Н. Теперь слухайте, що сталося дальше: Коли Архангелъ Гавріилъ звѣстивъ пресв. Дѣвѣ, що буде Матерію Спасителя свѣта, урадовалася она тымъ дуже. Урадовалася найбôльше тымъ, що вже приходитъ на свѣтъ давно очѣкуваный Спаситель свѣта, а урадовалася такожь и тымъ, що она сама доступила сеи высокои чести бути Матерію Спасителя свѣта, котрый буде Сыномъ Вышнёго. Тую то подвôйну невыречену радôсть хотѣла пресв. Марія съ кимсь подѣлити, бо звѣстна рѣчь, що коли мы радуемся, хотѣли бы мы, щобы съ нами такожь другѝ дорогѝ намъ особы радовалися. Матери пресв. Марія не мала, бо ся вже давно умерла, сестры такожь не мала, — мала тôлько тѣтку св. Елисавету, до неи затѣмъ поспѣшила, щобы съ нею свою радôсть подѣлити. Колижь прійшла до св. Елисаветы, тая заразъ на вступѣ привитала ю словами: Благословенна Ты въ женахъ и благословенъ плодъ черева твоего. Отжежь св. Елисавета повторила слова Архангела: Благословенна Ты въ женахъ, и додала еще: благословенъ плодъ черева твоего. Въ молитвѣ Богородице Дѣво протое за словами ангелскими слѣдуютъ слова Елисаветы.

В. Скажижь менѣ А., котрѝ слова суть ангелскѝ въ молитвѣ Богородице Дѣво?

О. Радуйся обрадованная.... въ женахъ.

В. Чіижь слова слѣдуютъ за ними?

О. Слова св. Елисаветы.

В. Котрѝ суть слова св. Елисаветы?

О. Она повторила слова Архангела: Благословенна Ты въ женахъ, и додала еще: благословенъ плодъ черева твоего.

В. При якôй способности рекла св. Елисавета тѝ слова?

О. Она тыми словами привитала пресв. Марію.

В. Оповѣджь якъ то було?

О. Пресв. Дѣва Марія дуже радовалася тымъ, що вже прійде Спаситель свѣта, и що она буде Матерію его, протое пôйшла она до своеи тѣтки Елисаветы, щобы съ нею ту велику радôсть подѣлити. Скоро узрѣла ю св. Елисавета, заразъ привитала ю словами: Благословенна Ты въ женахъ и благословенъ плодъ черева твоего.

В. Чи вже молитва Богородична на тыхъ словахъ кôнчится?

О. Нѣтъ, еще слѣдуютъ слова: яко родила еси Христа, Спаса, Избавителя душамъ нашимъ.

Н. Тѝ слова суть зновь ôтъ Церкви доданѝ для поясненя слôвъ Архангела и Елисаветы. Благословенна Ты въ женахъ длячого? Длятого, що породила „Христа Спаса Избавителя душамъ нашимъ". — „Благословенъ плодъ черева Твоего" длячого? — длятого, що Ты породила „Христа, Спаса, Избавителя душамъ нашимъ".

В. Чіи суть послѣднѝ слова молитвы: Богородице Дѣво?

О. Св. Церкви.

В. Що они означаютъ?

О. Що пресв. Дѣва породила Христа, Спаса, Избавителя душамъ нашимъ.

В. Длячого св. Церковь тѝ слова додала?

О. Щобы ними пояснити слова св. Архангела и св. Елисаветы.

В. Длячого св. Марія есть благословенна въ женахъ?

О. Бо породила Христа, Спаса, Избавителя душамъ нашимъ.

В. Длячого сказала еще Елисавета: благословенъ плодъ черева Твоего?

О. Бо пресв. Марія породила Христа, Спаса, Избавителя душамъ нашимъ.

В. Зъ чѝхъ слôвъ складаеся молитва: Богородице Дѣво?

О. Зъ слôвъ Архангела Гавріила, св. Елисаветы и св. Церкви.

В. Котрѝ суть слова ангелскѝ?

О. Радуйся обрадованная.... въ женахъ.

В. Яке значенье маютъ тѝ слова?

О. Архангелъ Гавріилъ тыми словами поздоровляе пресв. Дѣву Марію, называе ю повною ласкъ Божихъ и благословенною межи женами.

В. Котрѝ суть слова св. Елисаветы?

О. Благословенна Ты въ женахъ и благословенъ плодъ черева Твоего.

В. Котрѝ суть слова св. Церкви на почaтку?

О. Богородице Дѣво!

В. Що ними выражаеся?

О. Называемъ пресв. Марію Богородицею або Матерію Божою и Дѣвою.

В. Котрѝ суть слова св. Церкви на кôнци?

О. Яко родила еси Христа, Спаса, Избавителя душамъ нашимъ.

В. Що тѝ слова выражаютъ?

О. Що пресв. Дѣва Марія породила Христа, Спаса, Избавителя душъ нашихъ.

В. Що тѝ слова поясняютъ близше?

О. Слова ангелскѝ и св. Елисаветы, бо пресв. Дѣва Марія длятого есть благословенна въ женахъ, бо породила Христа, Спаса, Избавителя душамъ нашимъ.

В. Кого мы въ тôй молитвѣ прославляемъ?

О. Пресв. Дѣву Марію, Матерь Божу.

В. О чѣмъ еще вспоминаеся въ тôй молитвѣ?

О. О народженю Христа, Спасителя.

Н. Памятайтежъ! Коли ôтмавляете молитву Богородице Дѣво, пригадуйте собѣ на тую хвилю, коли то св. Архангелъ Гавріилъ прійшовъ въ бѣдну хатину Іосифа въ Назаретѣ и тамъ благовѣстивъ пресв. Дѣвѣ Маріи, що буде Матерію Сына Божого, Спасителя свѣта; — пригадуйте собѣ дальше, якъ то пресв. Марія свою велику радôсть зъ того поводу, що вже приходитъ Христосъ Спаситель, поспѣшила подѣлити съ тѣткою своею св. Елисаветею, и зôстала ôтъ неи поздоровлена въ подôбный спосôбъ, якъ и ôтъ Архангела. Передовсѣмъ же пригадуйте собѣ найбôльшу

ласку Божу роду людскому высвѣдчену, що зôславъ Сына Свого Единородного, щобы прiявъ естество чоловѣче ôтъ пресв. Дѣвы Марiи и насъ спасъ, — и величайте пресв. Дѣву Марiю, Матерь Божу, котра зôстала ôтъ Бога такъ возвеличена, що сталася Матерiю Сына Божого и принесла намъ спасенье, — и дякуйте Богу за найбôльшу ласку спасеня душъ нашихъ. — Маемъ много молитвъ до пресв. Дѣвы Марiи, Матери Божои, але зъ всѣхъ есть молитва Богородице Дѣво найважнѣйша и найдостойнѣйша, въ ней суть слова ангелскû, св. Елисаветы и св. Церкви, — по молитвѣ Отче нашь есть молитва Богородице Дѣво найважнѣйшою молитвою. Ôтмавляйтежь ю тôлько съ побожностiю и съ честiю.

XXV.

(*Достойно есть яко воистинну* и пр. — Двѣ части сеи молитвы. — Пресв. Марiя *присноблаженна, пренепорочна, Матерь Божа,* высша надъ *Херувимôвъ и Серафимôвъ, Богъ Слово.)*

Н. По молитвѣ: Богородице Дѣво, котру называемъ такожь привѣтомъ ангелскимъ, слѣдують еще иннû молитвы до Матери Божои, котрû суть дуже краснû и поучаючû. И такъ напередъ слѣдуе молитва: Достойно есть яко воистинну и пр.*)

В. Кто зъ васъ умѣе тую молитву добре? — скажи А.

О. А. выголошуе, а священникъ поправляе, если где того потреба.

В. Скажи еще ты Б. и В., а теперь говорѣтъ за мною всѣ поволи.

О. Выголошують Б. и В., а потôмъ всѣ за священникомъ.

Н. Теперь треба вамъ сю молитву добре порозумѣти. Повстае она зъ двохъ частей. Перша часть есть тая: Достойно есть.... Бога нашего. Друга зновь часть: Честнѣйшую Херувiмъ.... Тя величаемъ. — Порозумѣйможь напередъ першу часть: Достойно еесть.... Бога нашего. Що означають тû слова нашою мовою? Они означають: Достойно есть — годится на правду славити Тебе Богородицу, бо Ты еси завсѣгды блаженна (щастлива и хвалена) и пречиста и Матерь Бога нашого.

В. Зъ кôлькохъ частей повстае ся молитва: Достойно есть и пр.?

О. Зъ двохъ.

В. Котра есть перша часть?

О. Достойно есть.... Бога нашего.

В. Котра есть друга часть?

О. Честнѣйшую Херувимъ.... Тя величаемъ.

---

*) Священникъ выговоритъ цѣлу молитву поволи и выразно.

В. Скажи нашою мовою тй слова: Достойно есть яко воистинну блажити Тя Богородицу?

О. Годится направду хвалити Тя Богородицу.

В. Присноблаженную, пренепорочную и Матерь Бога нашего?

О. Бо Ты еси завсѣгды блаженна (щастлива и хвалена) и пречиста и Матерь Бога нашого.

В. Що годится направду?

О. Блажити т. е. хвалити Богородицу.

В. Длячого годится блажити або хвалити Богородицу?

О. Бо есть завсѣгды блаженна (щастлива и хвалена), пречиста и Матерь Бога нашого.

Н. Теперь бы намъ тôлько еще близше зрозумѣти значенье слôвъ: присноблаженна, пренепорочна и Матерь Бога нашого. Слово присноблаженна означае, що пресв. Марія есть завсѣгды щастлива въ небѣ и тамъ славлена. Есть она блаженна або щастлива, и то найблаженнѣйша, найщастливша и найсвятѣйша, бо, яко Матерь Божа есть вывысшена надъ всѣхъ Святыхъ и всѣхъ Ангелôвъ. Есть она такожь блаженна т. е. славлена завсѣгды, бо Ю яко Матерь Божу хвалятъ всѣ христіяне на земли, всѣ Святй и святй Ангелы въ небѣ. — Слово пренепорочна означае, що пресв. Марія есть пречиста, бо була вôльна ôтъ грѣха первородного и ôтъ кождого найменьшого грѣха. Никто зъ людей ôтъ грѣха первородного не бувъ вôльный, тôлько пресв. Марія зъ особлившои ласки Божои за тое, що була выбрана на Матерь Сына Божого, — и никто зъ людей не може устеречися кождого найменьшого грѣха, — тôлько пресв. Марія черезъ особлившу ласку Божу устереглася кождого, навѣть найменьшого грѣха. Длятого то мы ю называемъ пренепорочною або пречистою.

В. Що означае слово присноблаженна?

О. Що пресв. Дѣва Марія есть найщастливша и найсвятѣйша въ небѣ, хвалена ôтъ всѣхъ вѣрныхъ, всѣхъ Святыхъ и Ангелôвъ.

В. Длячого пресв. Марія есть межи всѣми Святыми и Ангелами найблаженнѣйша и найсвятѣйша?

О. Понеже яко Матерь Божа есть вывысшена надъ всѣхъ Святыхъ и всѣхъ Ангелôвъ въ небѣ, и длятого есть ôтъ всѣхъ величана.

В. Що означае слово пренепорочна?

О. То слово означае, що пресв. Марія есть пречиста, бо вôльна ôтъ всѣхъ грѣхôвъ, она не мала ани грѣха первородного ани жадного особистого.

В. Чи еще кто зъ людей бувъ вôльный ôтъ грѣха первородного?

О. Тôлько одна пресв. Дѣва Марія вслѣдство особлившои ласки Божои длятого, що зôстала выбрана на Матерь Божу, була ôтъ грѣха первородного увôльнена.

В. Чи пресв. Марія есть Матерь Божа?

О. Есть, бо Іисусъ Христосъ, котрого породила пресв. Марія, есть правдивымъ Сыномъ Божимъ, — правдивымъ Богомъ.

Н. Теперь приходимъ до другои части нашои молитвы, котра, якъ вамъ вѣдомо, есть: Честнѣйшую Херувимъ.... Тя величаемъ. Сй слова означаютъ: Тебе, котра есь честнѣйша ôтъ Херувимôвъ, и безъ порôвнаня славнѣйша нежели Серафимы, котра безъ порока (змазы) породила еси Бога Слово и еси правдива Богородица, — величаемъ. — Слухайте, еще разъ вамъ то скажу... Въ тыхъ словахъ выражаемъ, що пресв. Марія есть честнѣйша ôтъ Херувимôвъ и безъ порôвнаня славнѣйша, нежели Серафимы, бо породила Бога Слово, т. е. Сына Божого, и есть протое правдива Богородица. Яко таку мы Ю величаемъ.

В. Яка есть друга часть нашои молитвы?

О. Честнѣйшую Херувімъ.... Тя величаемъ.

В. Що означаютъ слова: Честнѣйшую Херувімъ и славнѣйшую безъ сравненя Серафімъ.

О. Котра есь честнѣйша, нежели Херувимы и безъ порôвнаня славнѣйша, нежели Серафимы.

В. Що означаютъ слова: Безъ истлѣнія Бога Слова рождшую, сущую Богородицу.

О. Котра безъ порока (змазы)*) Бога Слово породила еси и еси правдива Богородица.

В. Теперь скаже намъ еще Д., що значатъ всѣ слова: Честнѣйшую Херувимъ.... Тя величаемъ?

О. Тебе, котра есь честнѣйша ôтъ Херувимôвъ и безъ порôвнаня славнѣйша, нежели Серафимы, котра безъ порока породила Бога Слово и еси правдива Богородица — величаемъ.

Н. Еще треба вамъ знати, що суть Херувимы и Серафимы? Херувимы и Серафимы суть то найвысшй Ангелы. — Ангелôвъ бо есть дуже много, такъ, що Письмо св. называе ихъ небеснымъ войскомъ, — силами небесными, — а не всѣ Ангелы суть собѣ рôвнй, тôлько суть высшй и низшй Ангелы, — отжежь Херувимы и Серафимы то суть такй найвысшй Ангелы. И пресв. Дѣва Марія, яко Матерь Божа есть далеко честнѣйша и славнѣйша, нежели найвысшй Ангелы.

В. Щожь суть Херувимы и Серафимы?

О. Суть то найвысшй Ангелы.

В. Чи много есть Ангелôвъ и чи всѣ Ангелы суть рôвнй?

О. Есть дуже велике число Ангелôвъ и не всѣ суть рôвнй, але суть высшй и низшй Ангелы, а найвысшй зъ нихъ то суть Херувимы и Серафимы.

В. Якажь есть пресв. Дѣва Марія, яко Матерь Божа въ порôвнаню зъ Херувимами и Серафимами?

О. Есть далеко честнѣйша и славнѣйша, нежели найвысшй Ангелы Херувимы и Серафимы.

Н. Кажемъ въ тôй молитвѣ, що пресв. Дѣва Марія породила Бога Слово. Ктожь то есть Богъ Слово? Есть то друга особа Божа, Сынъ Божій, такъ бо называе Сына Божого св. Еванге-

---

*) Дальше запускатися въ значенье слôвъ: безъ истлѣнія рождшую въ катехизаціяхъ для простого народа не потребно и не можна.

листъ Іоаннъ въ своемъ Евангеліи, котре читаеся на Великдень: Въ началѣ бѣ Слово, и Слово бѣ у Бога, и Богъ бѣ Слово т. е. на початку було Слово т. е. Сынъ Божій, и Слово — Сынъ Божій бувъ у Бога, — и Богомъ бувъ Слово — Сынъ Божій.*)

В. Кто есть Богъ Слово?

О. Есть друга особа Божа, Сынъ Божій.

В. Кто такъ называе Сына Божого?

О. Св. Евангелистъ Іоаннъ.

Н. Теперь вже розумѣете цѣлу молитву: Достойно есть и пр. Повстае она зъ двохъ частей, въ першôй части говорится, що годится блажити (величати) Богородицу, бо она есть зевсѣгды блаженна, найсвятѣйша, найщастливша и ôтъ всѣхъ славлена, пречиста, безъ всякого грѣха и Матерь Бога нашого, — а въ другôй части Ю величаемъ, яко честнѣйшу и славнѣйшу ôтъ найвысшихъ Ангелôвъ Херувимôвъ и Серафимôвъ, котра безъ порока породила Бога Слово и есть правдива Матерь Божа. — Величайтежь пресв. Матерь Божу, бо она есть ôтъ Бога вывысшена надъ всѣхъ Святыхъ и всѣхъ Ангелôвъ, и она гôдна того, щобы мы Ю величали, бо есть пречиста, найсвятѣйша и Матерь Божа.

XXVI.

(*Подъ твою милость... Преславная присно-Дѣво Маріе... Вся небесныя силы... Святіи славніи и всехвальніи Апостолы...*)

В. Чи Святî въ небѣ можутъ намъ що помочи?

О. Святî въ небѣ помагаютъ намъ своими молитвами, котрî до Господа Бога за нами заносятъ.

В. Чи есть протое пожиточно помочи Святыхъ призывати?

О. Есть пожиточно.

В. Кто межи всѣми Святыми найвысше мѣстце займае?

О. Пресвятая Дѣва Марія, понеже есть Матерь Божа.

В. Чи есть пожиточно призывати помочи пресв. Дѣвы Маріи?

О. Есть дуже пожиточно, понеже молитва Матери Божои найбôльше у Господа Бога може.

Н. Зъ тои то причины мы, почтивши пресв. Дѣву Марію въ молитвахъ: Богородице Дѣво и Достойно есть, заносимъ молитвы до Неи, въ котрыхъ просимъ, щобы намъ була милостива, и вставилася за нами до Сына Свого Единородного, Бога нашого. — Перша така молитва и дуже часто уживана есть: Подъ твою милость прибѣгаемъ Богородице Дѣво, молитвъ нашихъ не презри въ скорбехъ, но отъ бѣдъ

*) Входити близше въ то, длячого Сынъ Божій названый Словомъ, а именно, що Сынъ Божій есть такъ выразомъ Отца, якъ слово выразомъ мыслячого духа, здаеся, въ катехизаціяхъ не буде можна. Ôтъ катехизуючого священника залежати то буде розсудити, чи его катехумены то пôймутъ, чи нѣтъ.

избави насъ, едина чистая и благословенная. Кожде зъ васъ навѣрно сю молитву знае, — своими словами она значитъ: „Пôдъ твою милôсть (до твого милосердія) прибѣгаемъ Богородице Дѣво, молитвами нашими не погорди, котрî мы до Тебе въ журбахъ нашихъ заносимъ, но ôтъ бѣдъ выбави насъ, Ты, котра еси едина, чиста и благословенна.

В. Въ котрыхъ молитвахъ мы пресв. Дѣвѣ Маріи честь приносимъ?

О. Въ молитвахъ: Богородице Дѣво и Достойно есть.

В. Въ котрôй молитвѣ заносимъ до пресв. Богородицы просьбу опомôчь для насъ?

О. Въ молитвѣ: Подъ твою милость прибѣгаемъ и пр.

В. Скажи еще ты А., Б. и В. сю молитву?

О. Всѣ выголошуютъ поволи, а священникъ бачитъ, щобы добре выголошували, и где потреба, поправляе.

В. Скажи теперь тое своими словами Г., Д. и Е.?

О. Всѣ своими словами объясняютъ тую молитву, а священникъ поправляе, где треба.

Н Теперь еще намъ треба знати, якъ мы въ тôй молитвѣ пресв. Марію величаемъ (называемъ), и о що ю просимъ? Мы называемъ ю: Богородицею, Дѣвою, единою, чистою и благословенною, — а просимъ о двѣ рѣчи: щобы нашими молитвами не погордила въ журбахъ нашихъ, и щобы насъ выбавила ôтъ бѣдъ.

В. Якъ называемъ въ сей молитвѣ пресв. Марію?

О. Богородицею, Дѣвою, единою, чистою и благословенною.

В. Длячого называемъ ю Богородицею?

О. Бо есть Матерію Іисуса Христа, Сына Божого.

В. Длячого называемъ ю Дѣвою?

О. Бо завсѣгды була и есть Дѣвою.

В. Длячого единою чистою?

О. Бо Она одна зъ помежи всѣхъ людей була вôльна ôтъ грѣха первородного и ôтъ всѣхъ личныхъ грѣхôвъ.

В. Длячого называемъ благословенною?

О. Бо пресв. Богородица Марія була за житя украшена найбôльшими ласками Божими, а по смерти отримала найбôльше блаженьство въ небѣ.

В. Кто назвавъ пресв. Дѣву благословенною?

О. Архангелъ Гавріилъ, коли ей благовѣстивъ, що буде Матерію Сына Божого.

Н. Видите зъ того, якъ красна есть молитва: Подъ твою милость. Ôтмавляйтежь и спѣвайте ю завсѣгды зъ побожностію, а николи не заведетеся въ помочи пресв. Дѣвы Маріи; — але старайтеся такожь бути чистыми ôтъ грѣхôвъ, бо грѣшный чоловѣкъ, не каючійся грѣшникъ не може зъ упованьемъ заносити своихъ молитвъ.

Н. Друга подôбна молитва до пресв. Богородицы есть: Преславная присно Дѣво Маріе, Мати Христа Бога нашего, пріими молитвы наша и донеси я Сыну твоему и Богу нашему, да спасетъ и просвѣтитъ Тебе ради

души наша. Ся молитва есть ясна и кождому понятна; въ ней мы просимъ пресв. Дѣву Марію, щобы нашѣ молитвы пріяла и донесла ихъ Сыну Своему а Богу нашому, — щобы Сынъ Божій задля Неи спасъ и просвѣтивъ душѣ нашѣ.

В. Яка есть друга подобна молитва до пресв. Дѣвы?

О. Преславная присно Дѣво и пр.

В. Якъ величаемъ (называемъ) въ ней пресв. Дѣву Марію?

О. Преславная присно Дѣво Маріе, Мати Христа Бога нашего.

В. О що просимъ въ сей молитвѣ?

О. Щобы пресв. Дѣва Марія приняла нашѣ молитвы и донесла ихъ Сыну Своему и Богу нашому.

В. Ктожь то есть той Сынъ Маріи и нашь Богъ?

О. Іисусъ Христосъ, Сынъ Божій, котрый ôтъ пресв. Дѣвы Маріи пріявъ естество чоловѣче.

В. Чи Іисусъ Христосъ есть и пресв. Маріи Богомъ?

О. Есть.

В. Чого мае намъ упросити пресв. Дѣва Марія у Сына Божого?

О. Щобы нашѣ душѣ спасъ и просвѣтивъ.

В Чимъ просвѣчаеся душа наша?

О. Св. вѣрою и ласкою Божою.

Н. Такъ есть, отжежь тою короткою молитвою просимъ, щобы Іисусъ Христосъ укрѣпивъ насъ въ вѣрѣ и давъ намъ ласку Свою, потребну намъ до спасеня душь нашихъ. Прибѣгайтежь завсѣгды до помочи и заступництва пресв. Дѣвы Маріи, бо она есть наша помôчниця, и наше прибѣжище, и всё може у Сына свого и Бога нашого.

В. Кто еще въ небѣ кромѣ пресв. Дѣвы Маріи тѣшится блаженьствомъ у Бога?

О. Святѣ ангелы и всѣ Святѣ.

Н. Тожь и до нихъ заносимъ нашѣ молитвы и призываемъ ихъ, щобы за нами вставилися до Бога. Святыхъ ангелôвъ призываемъ слѣдуючою молитвою: Вся небесныя сили, святіи Ангелы и Архангелы молите Бога о насъ грѣшныхъ. Кажемъ: Ангелы и Архангелы, понеже суть высшѣ и низшѣ ангелы, — а называемъ ихъ небесными силами, бо ихъ есть дуже много, они суть яко бы войско небесне, котре Богъ посылае для нашои обороны. Они маютъ высшу ласку у Бога, и протое мы ихъ взываемъ, щобы молилися до Бога за нами. — Святыхъ знов призываемъ слѣдуючою молитвою: Святіи, славніи всехвальніи Апостолы, Пророци и Мученици и вси Святіи молите Бога о насъ грѣшныхъ. Есть много Святыхъ въ небѣ, а всѣ они въ рôжный способъ заслужилися у Бога. Однѣ були Пророками, що еще передъ Христомъ людей учили и напоминали и о приходѣ Христа Спаса прорѣкали, — другѣ були Апостолы, котрыхъ Іисусъ Христосъ пôславъ щобы Его науку голосили, — иннѣ були Мучениками, котрѣ житье свое положили за Христа и Его науку, а иннѣ знов въ инный способъ заслужилися у Бога. Они суть въ небѣ вѣчно щастливѣ, маютъ велику ласку у Бога, они могутъ намъ много помочи своими моли-

твами, — тожь ихъ всѣхъ мы взываемъ, щобы вперли насъ своими молитвами у Бога.

В. Яку молитву заносимъ до святыхъ Ангелôвъ?

О. Вся небесныя силы и пр.*)

В. Длачого кажемъ Ангелы и Архангелы?

О. Бо суть низшѝ и высшѝ ангелы.

В. Длячого называемъ ихъ небесными силами?

О. Бо есть ихъ дуже много, и они суть яко бы небеснымъ войскомъ:

В. Чи они намъ могутъ и хотятъ помочи?

О. Могутъ и хотятъ, бо они маютъ велику ласку у Бога.

В. Якою молитвою призываемъ Святыхъ?

О. Святіи славніи и пр.

В. Що то суть Пророки?

О. Пророки були въ старôмъ завѣтѣ, учили и напоминали людей, и пророкували о приходѣ Христа Спаса.

В. Що то суть Апостолы?

О. Апостолôвъ пôславъ Іисусъ Христосъ въ свѣтъ проповѣдати Слово Его?

В. Що суть Мученики?

О. Котрѝ житье свое за вѣру въ Христа положили.

В. Чи кромѣ Пророкôвъ, Апостолôвъ и Мученикôвъ суть еще якѝ Святѝ?

О. Есть ихъ дуже много, котрѝ въ рôжный способъ заслужилися у Бога.

Н. Есть дуже пожиточно призывати святыхъ Ангелôвъ и всѣхъ Святыхъ на помôчь. Имъ належится ôтъ насъ такожь и почесть яко пріятелямъ и вѣрнымъ слугамъ Божимъ, — але найлучше ихъ почтимъ, и имъ приподобаемся, коли наслѣдовати будемъ ихъ примѣръ въ житю, т. е. если будемъ такъ тверди въ вѣрѣ, якъ они були, если будемъ такъ горячо Бога любити, якъ они любили, такъ старанно заповѣди Его выповняти, якъ они выповняли, и такъ стеречися грѣха, якъ они стереглися.

XXVII.

(*Со святыми упокой... — Упованіе намъ Отецъ. — Боже милостивъ.*)

Н. Коли мы до Святыхъ въ небѣ удаемся зъ просьбою, щобы за нами вставилися до Господа Бога, то и мы такожь повиннѝ вставитися за тыми, котрымъ молитвами нашими помочи можемъ. Суть то душѣ въ чистилищи, котрѝ помочи потребуютъ. А суть межи ними нашѝ сродники, дѣды и прадѣды, сестры и братя, добродѣѣ и добрѝ пріятелѣ и сусѣды, що за житя були бѣдными и убогими, и не зôставили никого, кто бы вôстхнувъ за ними до Го-

*) Священникъ поступитъ якъ звычайно, кôлька разôвъ повтаряючи сю молитву, ажъ доки еи не научатся добре.

спода Бога. Длятогожь то належится, щобы мы при щоденныхъ нашихъ молитвахъ памятали на умерлыхъ, и дуже добре зробимъ, если до щоденныхъ нашихъ молитвъ додамо коротку молитву за усопшихъ, а то: „Со Святыми упокой Христе души рабъ твоихъ, идѣже нѣсть болѣзни, ни печали, ни воздыханія, но жизнь безконечная“, то значитъ: Упокôй Господи Христе душѣ слугъ твоихъ съ Святыми въ небѣ, где нѣтъ болѣзни, ани журбы, ани воздыханя (смутку), тôлько житье безъ кôнця (вѣчне).

В. Где дѣваеся душа чоловѣка по смерти?

О. Иде до неба, або до чистилища, або до пекла.

В. Котрû душѣ идутъ до неба?

О. Тû, що жили праведно, и безъ грѣха та каръ дочасныхъ зъ того свѣта зôйшли.

В. Котрû идутъ до чистилища?

О. Котрû маютъ еще дочаснû кары терпѣти за грѣхи свои.

В. Котрû душѣ идутъ до пекла?

О. Душѣ великихъ грѣшникôвъ, котрû въ тяжкихъ грѣхахъ безъ покаяня зъ того свѣта зôйшли, и за грѣхи свои вѣчнû муки терпѣти мусятъ.

В. Чи могутъ они зъ пекла бути выбавленû, и чи можь имъ помочи?

О. Не могутъ бути выбавленû, и помочи имъ не можь.

В. А душамъ чистилища чи можь помочи?

О. Можь молитвами, Службою Божою и добрыми дѣлами.

В. Чи повиннû мы имъ помагати?

О. Повиннû.

В. Яку коротку молитву можемъ за нихъ щоденно занести?

О. Со Святыми упокой и пр.

В. Повтори сю молитву еще А., Б. и В.?

О. Всѣ ю выголошуютъ.

В. А теперь скаже намъ своими словами Г., Д. и Е.?

О. Всѣ объясняютъ своими словами.

В. О що въ тôй молитвѣ просимъ?

О. Щобы Господь Богъ (Іисусъ Христосъ) душѣ зъ чистилища пріявъ до царства небесного, где суть Святû, где нѣтъ жаднои болѣзни, ани журбы, ани смутку, тôлько вѣчне щастливе житье.

Н. Не забувайтежь николи на умерлыхъ, бо навѣть Письмо св. похваляе то, если памятаеся въ молитвахъ на умерлыхъ.

Н. Зближаючися до кôнця нашихъ молитвъ еще разъ приносимъ честь и славу Богу въ Тройцы св. словами: Упованіе намъ Отецъ, прибѣжище наше Сынъ, покровитель намъ есть Духъ св. Тройце святая, Боже нашъ, слава Тебѣ, т. е. Богъ Отецъ есть наша надѣя, Богъ Сынъ есть наше прибѣжище, у котрого кождого часу и въ кождôй потребѣ помôчь найти можемъ, а Духъ св. есть нашимъ опѣкуномъ. Тройце свята, Боже нашъ слава Тобѣ. — Въ першôй части сеи молитвы вычисляемъ великû ласки, якû мы ôтъ трехъ особъ Божихъ отриму-

емъ, а въ другôй части зъ вдячности за тое приносимъ Богу въ св. Тройцы честь и славу.

В. Яку молитву приносимъ при кôнци нашихъ щоденныхъ молитвъ?

О. До св. Тройцы молитву: Упованіе намъ Отецъ и пр.

В. Скажи то своими словами, якъ тую молитву розумѣешь?

О. Богъ Отецъ есть наша надѣя и пр.

В. Що въ першôй части сеи молитвы вычисляемъ?

О. Великû ласки, якû ôтъ трехъ осôбъ Божихъ отримуемъ.

В. Що выражаемъ въ другôй части?

О. Зъ вдячности за тû ласки приносимъ Богу честь и славу.

Н. Дуже добре есть при кôнци молитвъ еще вôстхнути до сердця Іисуса Христа, а то може статися короткими словами: „Господи Іисусе Христе мôй, сердцю Твоему жертвуюся, безконечна есть любовь Твоя, котрою Ты насъ обнимаешь, не выпускай мене недостойного зъ любви Твоеи, и дай менѣ ласку любити Тя зъ цѣлого сердця мого и зъ всѣхъ силъ моихъ. Аминь.

В. Що есть еще дуже добре зробити при кôнци молитвъ нашихъ?

О. Вôстхнути до сердця Іисусового.

В. Якими то словами статися може?

О. Священникъ проводитъ молитву, а всѣ за нимъ ю повтаряютъ; а потôмъ пробуе одинъ за другимъ, ажь доки еи не научится хоть половина.

Н. Въ кôнци пригадуемъ собѣ, що мы грѣшники, и що намъ передовсѣмъ треба примиреня съ Богомъ, длятого бючися въ груди, говоримъ Мытареву молитву: Боже! милостивъ буди мнѣ грѣшному, — Боже очисти грѣхи моя и помилуй мя. — Безъ числа согрѣшивъ я, Господи прости мнѣ. — Трикратнымъ знаменемъ св. креста при словахъ: Въ имя Отца и Сына и св. Духа Аминь, кôнчимъ нашû молитвы.

В. Яку молитву при кôнци ôтмавляемъ?

О. Молитву Мытареву: Боже милостивъ и пр.

В. Длячого сю молитву ôтмавляемъ при кôнци?

О. Бо пригадуемъ собѣ що мы грѣшники, и, що намъ передовсѣмъ примиреня съ Богомъ потреба.

В. Чимъ заключаемъ нашû щоденнû молитвы?

О. Трикратнымъ знаменемъ св. креста при словахъ: Въ имя Отца и пр.

В. Коли мы всѣ щоденнû молитвы перейшли, котрû рано и вечеръ ôтмавляти мы довжнû, скаже менѣ теперь тû молитвы ôтъ початку до кôнця поволи, выразно и уважно: К., Л. и М.?

О. Выкликанû выголошуютъ ихъ поволи, всѣ люди за ними повтаряютъ, а священникъ повтаряе, где треба.

Н. Молѣтъ же ся завсѣгды поволи и съ увагою, побожно и часто свобôдными хвилами, особливо въ Свята, коли вы вôльнû ôтъ працѣ, розмышляйте надъ значѣньемъ тыхъ молитвъ, а будете зъ нихъ мати двоякій хосенъ: молитву и науку. — Аминь.